

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

**T.C. SOFYA BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ**

**BULGARİSTAN'IN GENEL EKONOMİK DURUMU VE
TÜRKİYE İLE EKONOMİK-TİCARİ
İLİŞKİLERİ
2015**

**HAZİRAN 2016
SOFYA**

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I	6
GİRİŞ	6
ÜLKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER	7
Ülke Kimliği	7
Ülkenin Kısa Tarihçesi	8
Siyasi ve İdari Durum	8
Yasama	8
Yürütme	9
Yargı	10
Coğrafi Bilgiler ve Nüfus	10
Coğrafi Konumu, Yer Şekilleri, Akarsular ve Göller, İklim, Bitki Örtüsü	10
Nüfus	11
Çalışma ve İşgücü	12
Eğitim	15
Sosyal Güvenlik	16
Sosyal Göstergeler	17
GENEL EKONOMİK DURUM	19
Genel Durum	19
İş Yapma Ortamı Göstergeleri	25
2015 Yılında ve 2016 Yılı İlk Çeyreğinde Ekonomiyi Etkileyen İç ve Dış Olaylar	27
2016 Yılı İlk Çeyreği Göstergeleri	29
Bulgaristan Ekonomisine İlişkin Beklentiler	31
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE DIŞ TİCARET	33
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	33
Dış Ticaret	34
Dış Ticaret İstatistikleri	39
BULGARİSTAN EKONOMİSİNİN SEKTÖREL BAZDA DEĞERLENDİRMESİ	43
Tarım	43
Sanayi	46
Ulaştırma ve Telekomünikasyon	48
Ulaştırma	48
Telekomünikasyon	56
Hizmetler	57
Bankacılık	57
Turizm	59
Sigortacılık	60
Enerji	61
Doğal Kaynaklar ve Madencilik	68

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

<i>Para ve Sermaye Piyasaları</i>	68
<i>Perakende Sektörü</i>	69
<i>Franchising</i>	72
<i>AR-GE ve Yenilikler</i>	72
BÖLÜM II	76
TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ	76
<i>Ekonomik İlişkilerin Genel Durumu</i>	76
<i>Ticari İlişkilerin Genel Durumu</i>	77
<i>Bulgaristan'daki Türk Müteahhitlik Hizmetleri</i>	83
<i>Bulgaristan'daki Türk Yatırımları</i>	84
İKİLİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER, KEK TOPLANTILARI	88
YATIRIM VE TİCARET İLİŞKİLERİNDE BİLİNMESİ GEREKEN GENEL KONULAR	89
<i>Bulgaristan'da İş Yapmak İsteyenler İçin Pratik Bilgiler</i>	89
<i>Yabancıların Yasal Statüleri</i>	95
<i>Yabancıların Bulgaristan'a Girişleri</i>	96
<i>İkamet İzinleri</i>	97
<i>Çalışma İzinleri</i>	100
<i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Bulgaristan'a Giriş ve Bulgaristan'dan Transit Geçişlerinde Tabi Oldukları Düzenlemeler</i>	102
<i>Genel Olarak Gümrük Vergileri</i>	103
<i>KDV, KDV İadeleri ve Diğer Vergiler</i>	103
<i>Genel Olarak Ticari Uygulamalar: İthalat Denetimleri, İzinleri ve Sertifikasyon Gereklere</i>	105
<i>Genel Durum</i>	105
<i>İthalatta aranan standartlar, teknik gerekler ve sertifikalar</i>	107
<i>Bulgaristan'da ithalat aşamasında ve transit geçişlerde sıkça sorun yaşanan ürünler ve konular ile bunlara ilişkin dikkat edilmesi gereken hususlar</i>	108
<i>Bulgaristan'da Piyasa Denetimi</i>	110
<i>Yatırım Teşvikleri, Destek Veren Kuruluşlar</i>	111
<i>Gayrimenkul Yatırımı</i>	116
<i>Avrupa Birliği Fonları</i>	117
<i>Kamu İhaleleri</i>	119
<i>Serbest Bölgeler ve Sanayi Bölgeleri</i>	121
<i>Serbest Bölgeler</i>	121
<i>Sanayi Bölgeleri</i>	124
<i>Başlıca Basın-Yayın Kuruluşları, Radyo ve Televizyon Kanalları</i>	125
<i>TV Kanalları</i>	125
<i>Radyo Kanalları</i>	125
<i>Gazeteler</i>	125
<i>Dergiler</i>	126
<i>Firma veritabanları/ticari kataloglar</i>	126
YIL İÇİNDE AÇILAN FUARLAR	127

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

BELLİ BAŞLI EKONOMİK VE TİCARİ KURULUŞLAR, PORTALLER, RESMİ KURUMLAR	129
<i>Belli Başlı Kuruluşlar</i>	129
<i>Türk İşadamları v.b. Derneklerinin İsim, Adres, Telefonları</i>	133
<i>Bulgaristan'daki Mesleki Kuruluşlar</i>	133
<i>AB Fonları ile İlgili Web Sayfaları</i>	134
<i>Belli Başlı Ekonomi ve Haber Portalleri</i>	134
<i>Bulgaristan'da Bazı Resmi Kurumların Web Siteleri</i>	135
<i>Diğer Resmi Kurumlar</i>	135
<i>Türkiye Cumhuriyeti Bulgaristan Temsilcilikleri</i>	136

TABLolar

Tablo 1	Bulgaristan Hakkında Genel Bilgiler	7
Tablo 2	Parlamentoda Parlamenter Gruplar İtibariyle Milletvekili Dağılımı	8
Tablo 3	Bulgaristan Hükümeti ve Hükümette Görev Dağılımı	9
Tablo 4	2015 Yılında Bulgaristan'da Aylar İtibariyle Faal İşgücünün Sektörel/Kamu – Özel Sektör Dağılımı .	13
Tablo 5	Bir Çalışan İçin Ödenmesi Gereken Zorunlu Sigorta/Vergiler Tablosu	16
Tablo 6	Bulgaristan'ın Sosyal Göstergeleri	17
Tablo 7	2016 Uyumlu Resmi Tatil Günleri	17
Tablo 8	Bulgaristan Ekonomik Göstergeleri	18
Tablo 9	2012-2015 Yıllarında Bulgaristan'ın Gayri Safi Katma Değerinin Sektörel Dağılımı	21
Tablo 10	1996-2015 Döneminde Bulgaristan'a En Çok Yatırım Yapan İlk 20 Ülkenin Son On Yıllık Dönemdeki Yıllık Yatırımları	34
Tablo 11	2005-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Yıllık Ticareti	39
Tablo 12	2011-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İthalatı	40
Tablo 13	2011-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İhracatı	41
Tablo 14	2015 Yılında Bulgaristan'ın En Çok İhracat ve İthalat Yaptığı 10 Ülke	42
Tablo 15	2015 Yılında Bulgaristan'ın Ülke Gruplarına Göre İthalatı ve İhracatı	42
Tablo 16	2010-2014 Yıllarında Bulgaristan'da Tarımsal Üretim Sektörel Dağılımı	44
Tablo 17	Kırsal Bölgelerin Gelişimine Yönelik Operasyonel Program Çerçevesinde 2016 Yılında Yararlanılabilecek Hibe Destekler	45
Tablo 18	2015 Yılında Aylık Sanayi Üretim Endeksleri	46
Tablo 19	Karayolları	49
Tablo 20	Yapımı Öngörülen Yollar	52
Tablo 21	2015 Yılında Bulgaristan'a En Çok Turistin Geldiği 10 Ülke	60
Tablo 22	Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası (BMKB) Endeksleri	69
Tablo 23	Bulgaristan'da En Çok Satış Yapan Perakende Zincirleri	71
Tablo 24	Bazı Ülkelerin AR-GE Harcamalarının GSYİH'ya Oranı	73
Tablo 25	İnovasyon ve Rekabet Gücü Operasyonel Programı Çerçevesinde 2016 Yılında Yararlanılan Hibe Destekler	75
Tablo 26	Bulgaristan'ın Karşılaştırmalı Kredi Notu	77
Tablo 27	2005 - 2015 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye ile Yıllık Ticareti	79
Tablo 28	2011-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'den 4'lü GTİP Bazında İthalatı	80
Tablo 29	2011-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'ye 4'lü GTİP Bazında İhracatı	81
Tablo 30	Bulgaristan'da Elektrik Fiyatları	94
Tablo 31	Çalışma İzni Prosedürleri	100
Tablo 32	Teşviklere İlişkin Bilgiler	113
Tablo 33	Bulgaristan'ı Seçmiş Olan Önde Gelen Global Yatırımcılar	116
Tablo 34	Bulgaristan'da Düzenlenen Önemli Fuarlar	127
Tablo 35	Bulgaristan'da Belli Başlı Fuar Organizatörleri	128

ŞEKİLLER

Şekil 1	Yıllar İtibariyle Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenim Gören Yabancı Öğrenciler	15
Şekil 2	2000-2015 Döneminde Cari Fiyatlarla Bulgaristan GSYİH'sı (Milyon EURO) ve GSYİH Büyüme Oranları	20
Şekil 3	2014-2015 Yıllarında Bileşenlerin GSYİH'ya Katkısı	21
Şekil 4	2015 Yılında Ürün Grupları Bazında Fiyat Değişimi	22
Şekil 5	2010 – Mart 2016 Döneminde Bulgaristan'ın Kamu Borcu Yapısı ve Borcun GSYİH'ya Oranı	23
Şekil 6	2013-2015 Döneminde Kaynak Türüne Göre Bulgaristan'ın Gayri Safi Dış Borcu	24
Şekil 7	2010-2015 Döneminde Ödemeler Bilançosu Bileşenleri	24
Şekil 8	Bulgaristan'ın Uluslararası Sıralamadaki Yeri	25
Şekil 9	2016-2020 Döneminde Bulgaristan Ekonomisine İlişkin Büyüme Oranları	32
Şekil 10	1996-2014 Döneminde Bulgaristan'a Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı	33
Şekil 11	2005-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Dış Ticareti	35
Şekil 12	2015 Yılında Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İthalatı	36
Şekil 13	2015 Yılında Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İhracatı	37
Şekil 14	2015 Yılında Bulgaristan'ın en Büyük İthalat Partnerleri	38
Şekil 15	2015 Yılında Bulgaristan'ın en Büyük İhracat Partnerleri	39
Şekil 16	Yıllar İtibariyle Kayıtlı Tarımsal Üretici Sayısı	43
Şekil 17	2015 Yılında Genel Sigorta Prim Gelirlerinin Dağılımı	61
Şekil 18	Enerji Üretiminin Yapısı	61
Şekil 19	Sektörel Bazda Enerji Tüketimi	62
Şekil 20	Elektrik Üretim Kapasitesinin Elektrik Santral Türleri Bazında Yapısı	64
Şekil 21	Bulgaristan'da Ticaret Kanallarının Pazar Payı	69
Şekil 22	Sofya'daki AVM'lerin Profili	70
Şekil 23	2005-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye İle Yıllık Ticareti	78
Şekil 24	Avrupa Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranları	89
Şekil 25	Avrupa Ülkelerinde Gelir Vergisi Oranları	89
Şekil 26	AB Ülkelerinde Vergi Yükü	90
Şekil 27	31 Aralık 2015 Tarihi İtibariyle AB Fonları Çerçevesinde Finansman Sağlanan Operasyonel Programların Tamamlanma Oranı	118

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu rapor, T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği tarafından T.C. Ekonomi Bakanlığı'nca belirlenen format çerçevesinde Bulgaristan kaynaklı verilere dayanılarak hazırlanmıştır. Rapor, Bulgaristan hakkında tarih, coğrafya, siyaset ve nüfus gibi konularda genel bilgileri içerirken yoğun olarak sektörleriyle, ticari ve yatırım potansiyeliyle ve mevzuatıyla Bulgaristan ekonomisini irdelemektedir. İçerdiği bilgiler Türk işadamlarının daha çok uygulamaya dönük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla derlenmiştir.

Rapor hazırlanırken 2015 yılı itibariyle en güncel bilgiler derlenmeye çalışılmıştır. Daha güncel ve detaylı bilgilere T.C. Ekonomi Bakanlığı internet sitesi, dış ilişkiler bölümü, Bulgaristan ülke profili, müşavirlik raporları sayfasından ulaşılabilmektedir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

ÜLKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Ülke Kimliği

Tablo 1

Bulgaristan Hakkında Genel Bilgiler

Devletin adı	Bulgaristan Cumhuriyeti
Başkenti	Sofya
Yönetim biçimi	Parlamente Cumhuriyeti
Resmi dili	Bulgarca
Alfabeti	Kiril alfabesi
Cumhurbaşkanı	Rosen Plevneliev
Başbakan	Boyko Borisov
Bir sonraki seçimler	2016'da cumhurbaşkanlığı seçimleri
Dinsel dağılım	Ortodoks Hristiyan, Müslüman
Para birimi	Leva (BGN), 1 Leva=100 stotinki
Ölçü sistemi	Metrik
Üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar	AB, NATO, BM, IMF, WTO, Dünya Bankası
Sabit döviz kurları	Leva/EURO – 1,95583
Yüzölçümü	110 993 km ²
Nüfus (2015)	7 153 784
Kadın	3 676 607
Erkek	3 477 177
Kentsel nüfus	% 73,1
Ortalama yıllık nüfus artışı (%)	- 7
Nüfus yoğunluğu (kişi /km ²)	64,5
Mesai saatleri ve günleri	9.00-17.30 – Pazartesi-Cuma
Haftalık çalışma saati (Ortalama)	40
Büyük kentler ve limanlar	Sofya, Filibe (Plovdiv), Varna (liman), Burgaz (liman), Rusçuk (Ruse, liman), Eski Zağra (Stara Zagora), Plevne (Pleven)
Türkiye ile saat farkı	Yok
Uluslararası telefon kodu	+359

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ülkenin Kısa Tarihçesi

Bulgaristan'ın ilk sakinleri Hint-Avrupa kökenli bir kavim olan Traklar'dır. Milatla birlikte ülke önce Roma İmparatorluğu daha sonra da Bizans İmparatorluğu hakimiyetine girmiştir. M.S. 7. yüzyılda Slavlar ile birlikte buradaki yerleşik kavim bu bölge üzerinde Bulgaristan'ın başlangıcı sayılan Bulgar Devleti'ni kurmuştur. İdareci sınıfını oluşturan kavim bir süre sonra Slav dilini, 9. yüzyıldan itibaren de Hristiyanlığı kabul etmiştir.

14. yüzyılda Türklerin Rumeli'ye geçmesinin ardından bağımsızlıklarını yitirerek Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemeye başlaması ve Çarlık Rusyası'nın da desteğiyle, Balkanlar'ın tümünde olduğu gibi Bulgaristan'da da bağımsızlık hareketi başlamıştır. Osmanlı-Rus Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan Osmanlı Devleti, Bulgaristan'ı 1878 yılında içişlerinde bağımsız prenslik olarak, 1908 yılında ise tam bağımsız Çarlık olarak tanımıştır.

Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlılarla aynı cephede savaşa katılan Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı'na da Almanya saflarında katılmış ve her iki savaştan da yenilgiyle çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Balkanlar'da ilerleyen Sovyet ordusunun da yardımıyla Georgi Dimitrov önderliğinde sosyalist rejime geçen ülke, soğuk savaş yıllarında Varşova Paktı'nın üyesi olmuştur.

Doğu Bloku'nun yıkılmasına birlikte 1989 yılından sonra demokratik bir düzene ve serbest piyasa ekonomisine geçmiştir. Son yıllarda söz konusu geçiş sürecini tamamlamış ve 2 Nisan 2004'te NATO'ya, 1 Ocak 2007 tarihinde ise AB'ye tam üye olmuştur.

Siyasi ve İdari Durum

Bulgaristan Cumhuriyeti üniter bir devlettir. Ülke, toplam 264 belediyenin yer aldığı 28 idari bölgeye ayrılmıştır.

Yasama

Tablo 2

Parlamentoda Parlamenter Gruplar İtibariyle Milletvekili Dağılımı (43.Ulusal Meclis)

Parlamentoda Parti Grupları	Milletvekili Sayısı
Bulgaristan'ın Avrupai Gelişimi için Vatandaşlar (GERB)	84
BSP (Bulgar Sosyalist Parti) Sol Bulgaristan	38
Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH)	30
Reformcu Blok (RB)	23
Yurtseverler Cephesi	18
Bulgar Demokratik Merkezi	14
Bulgaristan'ın Yeniden Canlanması için Alternatif (ABV)	11
Ataka	11
Parti üyeliği olmayan milletvekilleri	11

Kaynak: *Bulgaristan Parlamentosu*

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Yasama organı 4 yıllığına seçilen 240 üyeli Parlamento'dur. Parlamento, Cumhurbaşkanı'nın hükümeti kurmakla görevlendirdiği Başbakan'a ve onun teklifiyle Bakanlar Kurulu üyelerine güvenoyu veya güvensizlik oyu verir.

Yürütme

Yürütme, doğrudan seçimle işbaşına gelen Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşur. Cumhurbaşkanı beş yıllık süreyle seçilir. Şimdiki Bulgaristan Cumhurbaşkanı Rosen Plevneliev, 30 Ekim 2011 tarihinde Cumhurbaşkanı seçilmiştir ve 22 Ocak 2012 tarihinde görevi bir önceki Cumhurbaşkanı Georgi Pırvanov'dan devralmıştır.

5 Ekim 2014 tarihinde gerçekleşen erken seçimlerin ardından, GERB seçimleri kazanmış olup 7 Kasım 2014 yılında „Borisov II” olarak da anılan yeni kabine kurulmuştur. Tek başına iktidar olmak için yeterli milletvekili sayısına sahip olmayan GERB, Reform Bloku (RB) ile koalisyon kurmak zorunda kalmıştır. Buna rağmen hükümet kurmak için gerekli 121 sandalyeye ulaşamamış Yurtseverler Cephesi ve ABV'nin desteği sayesinde 107 sandalye ile azınlık hükümeti göreve başlamıştır. Hak ve Özgürlükler Hareketi ile Ataka koalisyonuna dahil değildir. Yeni hükümet kendini Avrupa yanlısı ve reformcu olarak tanımlamaktadır.

Tablo 3

Bulgaristan Hükümeti ve Hükümette Görev Dağılımı

Başbakan	Boyko Borisov (GERB)
Koalisyon Politikası ve Devlet İdaresi'nden Sorumlu Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı	Rumyana Bıçvarova (GERB)
Avrupa Politikaları Koordinasyonu ve Kurumsal İşlerden Sorumlu Başbakan Yardımcısı ve Eğitim ve Bilim Bakanı	Meglana Kuneva (RB)
Avrupa Fonları ve Ekonomi Politikasından Sorumlu Başbakan Yardımcısı	Tomislav Donçev (GERB)
Çalışma ve Sosyal Politika Bakanı	Zornitsa Rusinova (GERB)
Maliye Bakanı	Vladislav Goranov (GERB)
Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanı	Lilyana Pavlova (GERB)
Savunma Bakanı	Nikolay Nençev (RB)
Dışişleri Bakanı	Daniel Mitov (RB)
Adalet Bakanı	Ekaterina Zaharieva (GERB)
Sağlık Bakanı	Petr Moskova (RB)
Kültür Bakanı	Vejdi Raşidov (GERB)
Çevre ve Su İşleri Bakanı	İvelina Vasileva (GERB)
Tarım ve Gıda Bakanı	Desislava Taneva (GERB)
Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanı	İvaylo Moskovski (GERB)
Ekonomi Bakanı	Bojidar Lukarski (RB)
Enerji Bakanı	Temenujka Petkova (GERB)
Turizm Bakanı	Nikolina Angelkova (GERB)
Gençlik ve Spor Bakanı	Krasen Kraleov (GERB)

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

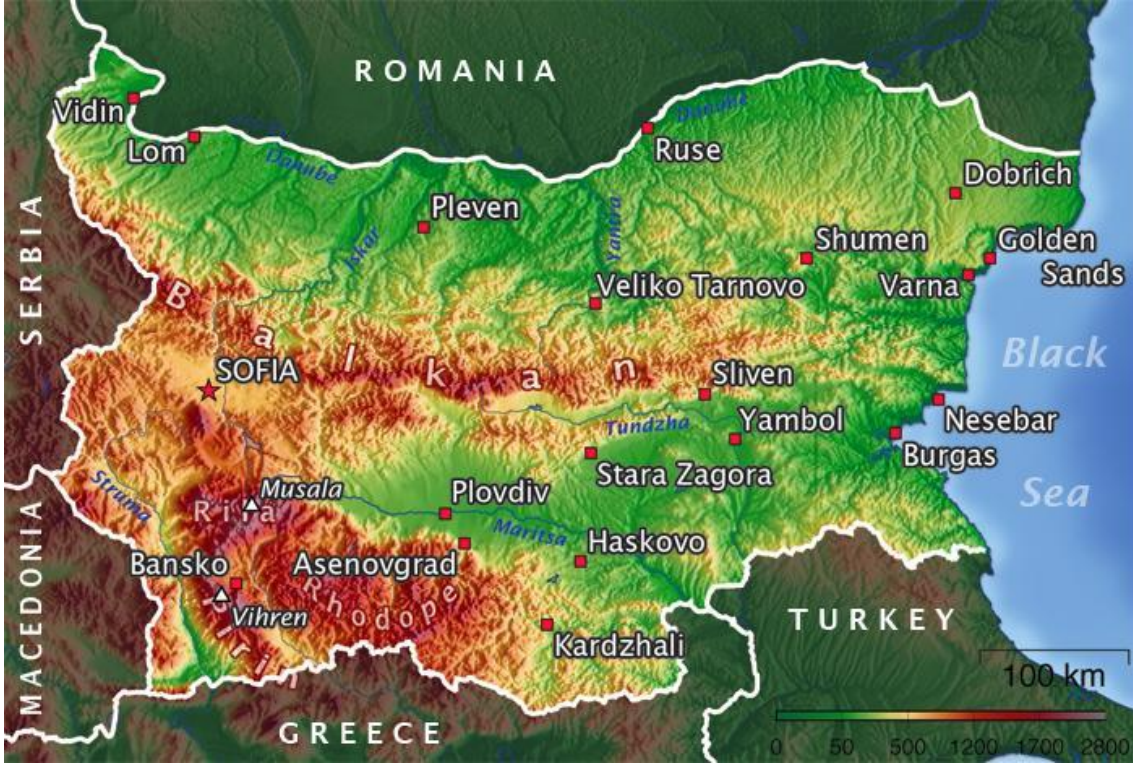
Yargı

Bulgaristan'da yargı yetkisi Yüksek Temyiz Mahkemesi, Yüksek İdare Mahkemesi, Temyiz Mahkemeleri ve Bölge Mahkemeleri tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca, kendi yetki alanında faaliyet gösteren ve 12 üyeden oluşan Anayasa Mahkemesi bulunmaktadır.

Hükümetin 2014-2018 programında, yargının bağımsızlığının ve toplumdaki adalet duygusunun sağlanması için uzun vadeli ve kalıcı yargı reformu stratejisinin kabul edilmesi yer almaktadır. Mahkeme ve savcılıklara siyasi parti ve lobi gruplarının müdahalelerini devre dışı bırakmak, yargı kanununu değiştirmek ve e-yargı sistemi oluşturmak bu doğrultuda programda yer alan önceliklerdendir.

Coğrafi Bilgiler ve Nüfus

Coğrafi Konumu, Yer Şekilleri, Akarsular ve Göller, İklim, Bitki Örtüsü

Balkan Dağları (Stara Planina) Bulgaristan'ı, kuzeyde Tuna Düzlüğü, güneyde ise Trakya Düzlüğü olarak iki coğrafi bölgeye ayırır. Oldukça dağlık bir coğrafyaya sahip olan güney Bulgaristan'da Rodop, Rila ve Pirin sıradağları yer alır. Rila Dağı, 2 925 metrelik Musala zirvesi ile ülkenin ve Balkanlar'ın en yüksek dağıdır.

Ülkenin en önemli ırmağı olan Tuna (Dunav), Romanya-Bulgaristan sınırının büyük bir bölümünü oluşturur. Tuna, Bulgaristan'da su taşımacılığı yapılabilen tek nehirdir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgar sınırları içerisinde doğup, Yunanistan-Türkiye sınırını oluşturduktan sonra Ege Denizi'ne dökülen Meriç (Maritsa), Bulgaristan'ın bir diğer önemli akarsuyudur. Bunların dışında İskir, Tunca, Yantra, Struma diğer büyük ırmaklardır. Bulgaristan, çok sayıda göle sahip olduğu gibi doğal kaynak suyu açısından da zengin bir ülkedir.

Bulgaristan'da genel olarak karasal-ılıman iklim hakimdir. Ancak, coğrafi özellikleri sebebiyle bölgelerinde farklı mikro iklimler de gözlenmektedir. Balkan Dağları, kuzey ve güneyden gelen hava akıntıları için bir bariyer niteliğini taşımakta, bunların karşı tarafa geçmesini engellemekte, kuzey ve güneyde sıcaklık ve yağış farklılıklarının oluşmasına sebep olmaktadır. Kuzeyde belirgin dört mevsimli karasal-ılıman iklim yaşanmaktadır. Güneyde ise Akdeniz etkisi görülmektedir. Kışın kuzeyde ortalama hava sıcaklığı -2, güneyde ise 0 derecedir. Yazın ortalama sıcaklığı 22 derecedir. Karadeniz bölgesinde denizin etkisiyle sıcaklık ülkenin diğer bölgelerine göre daha az değişmektedir. Bulgaristan'ın bitki örtüsü genellikle karasal-ılıman iklimde görünen bitkilerden oluşmaktadır.

Nüfus

2015 yılı sonu itibarıyla Bulgaristan'ın nüfusu 3 477 177'si erkek ve 3 676 607'si kadın olmak üzere toplam 7 153 784 kişidir. Şehirlerde nüfusun % 73,1'i, kırsal bölgelerde ise % 26,9'u yaşamaktadır. Bulgaristan'ın nüfusu yaşlı bir nüfustur. En yoğun yaş aralığı 25-69 yaş aralığıdır. Buna karşılık nüfus içerisinde 0-19 yaş aralığının yoğunluğu düşüktür.

AB demografik ve sosyo-ekonomik gelişme direktiflerine uygun olarak Ulusal İstatistik Enstitüsü tarafından hazırlanan tahminlere göre 2070 yılında nüfusun, 2 557 294'ü erkek ve 2 574 729'u kadın olmak üzere 5 132 023 kişi olacağı hesaplanmıştır.

2011 yılında gerçekleşen sayımda 5 664 624 kişi ya da nüfusun % 84,8'i kendini Bulgar, 588318 kişi (nüfusun % 8,8'i) Türk ve 325 343 kişi (nüfusun % 4,9'u) ise kendini Roman olarak tanımlamıştır. 53 391 kişi (nüfusun % 0,8'i) kendini etnik aidiyet bakımından tanımlamamıştır. Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgeler Kırcaali (86 527), Razgrad (57 261), Şumen (50 878), Burgas (49 354), Silistra (40 272), Filibe (40 255), Tırговиşte (38 231), Ruse (28 658), Haskovo (28 444) ve Dobriç'tir (23 484). Romanların yoğun olarak yaşadığı bölgeler ise Montana, Sliven, Dorbiç ve Yambol'dur.

Aynı sayımda ait olunan din sorusuna nüfusun % 21,8'i cevap vermemiştir. Cevap verenlerin % 76'sına tekabül eden 4 374 135 kişi ortodoks hristiyan, 48 945 kişi (% 0,8) katolik, 64 476 kişi (% 1,1) protestan olduğunu ifade etmiştir. 546 004'ü sünni, 27 407'si alevi ve 3 727'si mezhep belirtmeyen olmak üzere toplam 577 139 kişi (% 10) kendini müslüman olarak tanımlamıştır. 11 444 kişi (% 0,2) diğer dinlerin mensuplarıdır, 272 264 kişi (% 4,7) herhangi bir dine ait değildir, 409 898 kişi (% 7,1) ise kendini tanımlamamıştır.

Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün yayınladığı verilere göre son 12 yılda Bulgar hanehalklarının satın alma gücü oldukça artmıştır. Şöyle ki, parasal gelirlerde de çarpıcı bir artış gözlenmiştir. 12 yılda gelirler 2,2'ye katlanmış, enflasyondan arındırılmış artış ise % 140 olarak gerçekleşmiştir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2015 yılında hanehalkının % 89,5'i kendine ait evlerde, % 6,7'si ise kira ödemedi yakınlarına ait evlerde oturmaktadır. Kirada, hanehalkının sadece % 3,8'i oturmaktadır. Hanehalkının % 8,3'ü ikinci eve sahiptir. 1990 yılından önce yapılmış evlerde hanehalkının % 91,4'ü yaşamaktadır. Hanehalkının % 51,9'unun kendilerine ait otomobilleri vardır. Ailelerin % 56,3'ü bilgisayara sahiptir, evlerin % 55,5'i internete bağlıdır. Bulgarların tüketiminde 2014'ten 2015'e da bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Şöyle ki, ekmek, unlu gıda, meyve ve sebze tüketimi azalmış; alkol, sigara ve et tüketimi artmıştır.

Sosyal ve Ticaret Birlikleri Araştırma Enstitüsü'nün tüketici fiyatları ve yaşam standardına ilişkin bir çalışması Mart 2016 sonunda ülkede dört kişilik bir ailede kişi başına aylık yaşam maliyetinin 557,55 Leva olduğuna işaret etmektedir. Aylık gıda, diğer gıda dışı giderler, eğitim ve sağlık hizmetleri ihtiyaçları için bir ailenin 2 230 Leva'ya ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Yılın ilk çeyreğinde, süregelen deflasyon sebebiyle, bir önceki çeyreğe göre yaşam maliyetinde % 0,5 oranında, önceki yılın aynı çeyreğine göre ise % 1 oranında bir düşüş meydana gelmiştir. Bulgaristan'da 5,7 milyon Bulgar, ya da nüfusun % 77,7'si, ortalama yaşam standardının altında kalmaktadır. Vidin, Blagoevgrad, Kyustendil, Haskovo ve Silistra bölgelerinde nüfusun çoğunluğu fakirdir ve ortalama çalışma ücreti 600 Leva civarındadır. Kişi başına yoksulluk sınırı 296,5 Leva'dır. Hane halklarının yaklaşık % 30'unun (2,2 milyon kişi) geliri yoksulluk sınırının altındadır. Hane halklarının % 48'inin (3,4 milyon kişi) kişi başına geliri 296 – 558 Leva arasında değişmektedir. Yaşam maliyeti üzerinde kişi başına geliri olan kısım ise aşamalı olarak genişlemiş ve % 22 (1,6 milyon kişi) düzeyinde istikrara kavuşmuştur. Nitelikli işgücü talebi bu süreci tetikleyen etken olmuştur. Enstitü araştırmacıları, bu sürecin derinleşen bir farklılaşma ve gelir dağılımı bozukluğuna işaret ettiğini değerlendirmektedir.

Çalışma ve İşgücü

1 Ocak 2016 tarihi itibarıyla asgari ücret 420 Leva (215 EURO) olarak tespit edilmiştir. Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2015 yılında kayıtlı olarak istihdam edilenlerin ortalama sayısı 2 186 614'tür. Bulgaristan Merkez Bankası (BNB) 2015 yılında işsizlik oranını % 10 olarak açıklamıştır. İstihdam edilenlerin en büyük kısmı imalat sanayinde çalışmaktadır. İmalat sanayini otomobil ve motosiklet ticareti ve tamirinde çalışanlar ile eğitim sektörü çalışanları izlemektedir. İstihdam edilen kişi sayısı bakımından en küçük sektör emlak sektörüdür.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 4

2015 Yılında Bulgaristan'da Aylar İtibariyle Faal İşgücünün Sektörel/Kamu – Özel Sektör Dağılımı

Faaliyet Alanları	2015												% Değişim Aralık/Ocak
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	68 135	68 929	72 617	74 702	76 579	77 878	77 687	76 968	76 984	74 111	71 068	68 390	0,4
Doğal kaynak ocaklarının işletilmesi	23 735	23 600	23 800	23 953	23 929	23 961	23 836	23 894	23 883	23 867	23 785	23 358	-1,6
İmalat sanayi	497 998	498 353	496 453	497 441	496 555	497 866	498 439	497 792	498 805	498 983	497 672	494 714	-0,7
Elektrik ve termik enerji ile gaz üretimi ve dağıtım	30 745	30 722	30 558	30 775	30 688	30 683	30 485	30 420	30 579	30 507	30 628	30 512	-0,8
Su iletimi, kanalizasyon ve atık yönetimine ilişkin faaliyetler	35 131	35 173	34 938	35 083	35 243	34 932	35 815	35 612	35 501	35 440	35 267	34 941	-0,5
İnşaat	123 559	124 378	125 363	128 452	130 766	130 239	130 721	130 427	130 146	128 372	128 441	123 520	0,0
Otomobil ve motosiklet ticareti ve tamiri	387 309	387 326	386 480	388 113	387 168	390 443	394 787	393 089	389 604	389 877	389 959	388 295	0,3
Ulaştırma, lojistik ve posta hizmetleri	133 594	133 910	133 954	134 419	135 209	135 826	136 684	136 188	135 484	135 557	135 507	134 445	0,6
Otel ve lokanta işletmeciliği	96 582	97 068	95 529	101 637	131 079	151 584	157 905	147 585	118 126	100 827	98 653	100 333	3,9
Bilgi ve fikri ürünler üretimi ve iletimi	74 534	74 878	75 378	75 342	75 628	75 813	76 227	76 075	76 248	76 432	76 889	76 833	3,1
Finans ve sigortacılık	57 147	57 137	57 030	56 721	56 836	57 468	57 634	57 592	56 744	56 505	56 661	56 549	-1,0
Emlakçılık	21 925	21 781	21 582	21 699	22 306	22 666	23 359	23 162	22 567	22 000	21 950	21 877	-0,2
Mesleki faaliyetler ve bilimsel araştırmalar	75 300	75 751	75 609	75 472	75 144	75 310	75 044	74 968	74 595	74 636	74 886	74 155	-1,5
İdare ve destek faaliyetleri	114 310	112 354	108 681	109 778	112 562	114 349	117 201	116 888	114 918	109 979	107 892	107 463	-6,0
Devlet idaresi	114 319	114 650	114 579	114 387	114 101	114 062	114 077	113 910	114 016	113 512	112 675	112 259	-1,8
Eğitim	170 454	170 610	170 417	170 146	169 085	166 019	161 543	160 222	168 047	169 535	169 861	169 043	-0,8
Sağlık ve sosyal faaliyetler	137 940	139 476	139 485	137 963	139 131	140 074	139 517	138 837	138 130	137 664	137 842	137 930	0,0
Kültür, spor ve eğlence	32 494	32 618	32 112	33 077	33 776	35 443	36 534	35 411	33 045	32 565	32 144	32 392	-0,3
Diğer faaliyetler	34 782	34 840	35 019	35 121	36 053	35 867	35 000	34 773	34 125	33 940	34 036	33 724	-3,0
Toplam	2 229 993	2 233 554	2 229 584	2 244 281	2 281 838	2 310 483	2 322 495	2 303 813	2 271 547	2 244 309	2 235 816	2 220 733	-0,4
Sektörler	2015												% Değişim Aralık/Ocak
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	
Kamu	550 871	551 479	546 486	545 409	547 087	545 998	544 110	541 986	548 117	543 377	540 565	538 819	-2,2
Özel	1 679 122	1 682 075	1 683 098	1 698 872	1 734 751	1 764 485	1 778 385	1 761 827	1 723 430	1 700 932	1 695 251	1 681 914	0,2
Toplam	2 229 993	2 233 554	2 229 584	2 244 281	2 281 838	2 310 483	2 322 495	2 303 813	2 271 547	2 244 309	2 235 816	2 220 733	-0,4

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bir taraftan azalan nüfus, diğer taraftan eğitilmiş ve kalifiye işgücünün diğer AB üyesi ülkelere göç etmesi ve AB üyesi ülkeler dışından işçi/personel transferinde karşılaşılan hukuki ve bürokratik zorluklar/engeller nedeniyle işletmeler işgücü ediniminde büyük sorunlarla karşılaşmaktadır. Bulgaristan güncel emek piyasasının özet durumu, çeşitli açılardan ele alınarak aşağıda verilmektedir:

Demografik Kriz

- Emek gücü her yıl yaklaşık 30-40 bin kişi azalmaktadır.
- 2014 yılı itibarıyla çalışabilir yaşa girenlerin (15-19 yaş) sayısının çalışabilir yaştan çıkanların (60-64 yaş) sayısına oranı 60:100'dür. 2000 yılında söz konusu oran 124:100 olarak gerçekleşmiştir. 2050 yılında her beş kişiden üçü emekli, ikisi ise çalışan olacaktır.
- Emek gücündeki azalmanın telafi edilebilmesi için verimliliğin 3-4 puan artış kaydetmesi gerekmektedir.
- Her yıl 40 bin genç ülkeyi terk etmektedir.

İstihdam

- Ekonominin önemi azalmaktadır. Mikro büyüklükteki işletmelerin sayısı artmakta (+ % 17), küçük (- % 13) ve orta (- % 22) büyüklükteki işletmelerin sayısı azalmaktadır. 5 yılda 85 büyük işletme faaliyetlerini sona erdirmiştir.
- Çalışabilir yaşta olanların % 65'i çalışmaktadır.
- Yapısal işsizlik. Kalıtsal işsizlik. Bölgesel işsizlik. Emek piyasasında düşük hareketlilik: 870 bin kişi ne eğitim görmekte ne de çalışmaktadır (300 bin genç).
- Artan genç nüfus işsizlik oranı: 2008 yılında % 12,7'den 2014 yılında % 29,4'e.

Eğitim

- 15 yaş üzerindeki öğrencilerin yaklaşık % 41'i fonksiyonel cahildir.
- 770 bin kişinin eğitimi lise düzeyinden düşüktür (bunların % 35'i 25 yaşından küçüktür).
- Her yıl liseden mezun olanların % 20'si eğitim amacıyla yurtdışına gitmektedir.
- Üniversite mezunlarının yaklaşık % 60'ı lise düzeyinde eğitim gerektiren pozisyonlarda çalışmaktadır.
- Mesleki eğitime ilgi düşüktür.
- Üniversite STEM bölümleri (Science, Technology, Engineering & Mathematics) kontenjanlarında azalma görülmektedir.

İnsan Kaynakları

- İşverenlerin yaklaşık % 55'i kilit pozisyonlar için uygun personel bulmakta ciddi sıkıntı yaşadıklarını belirtmektedir.
- Lise eğitimi gerektiren yaklaşık 190 meslek ve görevde ciddi bir açık söz konusudur (makina ve tesisat operatörleri, teknisyenler, teknoloji uzmanları, makinistler, kaynakçılar, tornacılar, şoförler, vinç operatörleri, aşçılar).
- Üniversite mezunu uzman açığı (hibrid uzmanlar, bilgi ve iletişim teknoloji uzmanları, yüksek teknoloji uzmanları, mühendisler, fonksiyonel yöneticiler, iş değerlendirme uzmanları, finans uzmanları, pazarlama uzmanları).

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Düşük verimlilik, kilit ve özel yeterlilik ile beceri eksikliği, uzmanlaşma ve hayat boyunca eğitim görme konusunda kayıtsızlık.

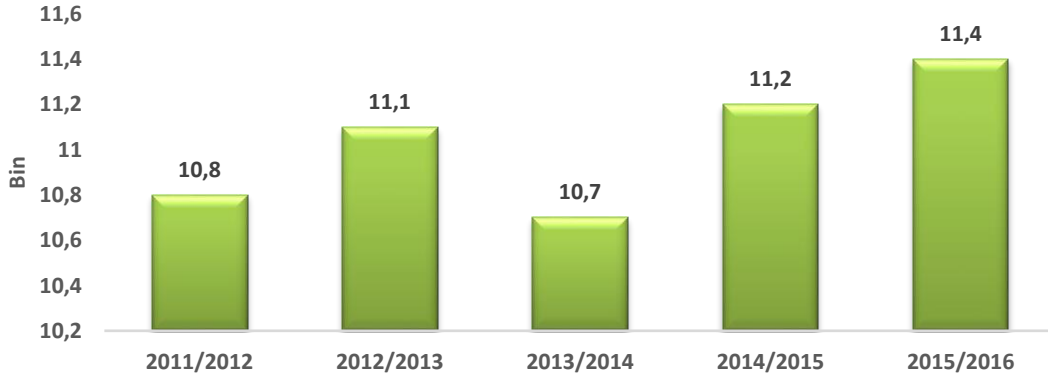
Eğitim

Bulgaristan’da yükseköğretim kurumları, özel ya da devlete ait olsun, Parlamentonun denetimi altında bulunmaktadır. 2015/2016 öğretim yılında 54 üniversite ve 794¹ lise ülkede faaliyet göstermektedir. Bulgaristan, ortalama öğretim yılı ve kalitesi açısından Avrupa’nın en önde gelen ülkelerinden biri iken son yıllarda öğretim kalitesinde düşüş yaşanmıştır. Buna rağmen çalışabilecek yaşta (25-64) olan nüfusun % 60’ı en az bir yabancı dil bilmektedir, % 80’i ise lise ve üstü eğitim düzeyindedir. Üniversite mezunları nüfusun % 25’ini teşkil etmektedir. 2014’te mezun olan öğrencilerden % 12,8’si mühendislik bölümlerindedir. 80 000 Bulgar öğrenci yurtdışında eğitim görmektedir.

2015/2016 öğretim yılında, ülkedeki yüksek öğretim kurumlarında 237 bin Bulgar, 11,4 bin yabancı öğrenci öğrenim görmektedir. Bulgar öğrencilerin payı % 95,4 olup yıllık bazda sayıları 8,9 bin kişi ya da % 3,6 oranında azalmıştır. Yabancı öğrenci sayısında yıllık bazda % 1,7 oranında artış meydana gelmiştir. Bu rakam içerisinde en büyük pay % 26,8 ile Yunanistan’dan gelen öğrencilere aittir, bunu % 21 ile Türk, % 7,6 ile İngiliz ve % 6,1 ile Almanyalı öğrenciler takip etmektedir.²

Şekil 1

Yıllar İtibariyle Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenim Gören Yabancı Öğrenciler

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

2016 yılı bütçe planına göre Bulgaristan, Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın % 3,5’ini eğitime harcamayı öngörmektedir.³ Avrupa 2020 stratejisi kapsamında, kademeli olarak eğitim harcamalarının artırılması hedeflenmektedir.

Eğitim ve Bilim Bakanı Meglena Kuneva, son beş yılda öğretmenlik bölümlerinde eğitim göre öğrenci sayısı ¼ oranında azaldığını açıklamıştır. Bunun yanı sıra, elektrik mühendisliği

¹ [file:///C:/Users/ProOne/Downloads/PMS_343_sredishtni_uchilishta_30.10.2014%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ProOne/Downloads/PMS_343_sredishtni_uchilishta_30.10.2014%20(1).pdf)

² http://nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Education2015_733T907.pdf

³ http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=1527961

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

bölümündeki öğrencilerin sayısı % 23, makina mühendisliği öğrencilerinin sayısı % 22, enerji bölümleri öğrenci sayısı % 26, mimarlık bölümü öğrenci sayısı % 30, kimya mühendisliği öğrenci sayısı % 36 oranında azalmıştır. Diğer taraftan, ekonomi bölümlerindeki öğrenci sayısında % 4, hukukta % 17, psikolojide % 21, tıpta % 60 oranında artış yaşanmıştır. Kuneva, acil önlemler alınmaması durumunda en kısa sürede her alanda öğretmen bulma sıkıntısı yaşanacağını belirtmiştir. Bakana göre işveren ve emek piyasası uzmanları artan mühendis ve teknisyen açıkları hakkında uyarıda bulunmaktadır.

Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik, Sosyal Sigorta Yasası ile düzenlenmektedir. Sosyal güvenlik; geçici işgöremezlik, çalışma gücünde geçici azalma, sakatlık, doğum, yaşlılık ve ölüm durumlarında tazminat, maddi yardım ve emeklilik maaşı ödenmesini kapsamaktadır. Sigorta ödemeleri işin özelliğine göre % 29 ile % 38,5 arasında değişmektedir. Bunun yanısıra bazı durumlarda % 0,4 ile % 1,1 arasında değişen iş kazaları ve mesleki hastalık sigorta ödemeleri de yapılmaktadır. 2016 yılında sigorta tavanı 2600 Leva olarak belirlenmiş olup, söz konusu tutarın üzerinde brüt ücret alanlar ücretin tavanı aşan kısmı için sigorta primi ödememektedir.

Tablo 5

Bir Çalışan İçin Ödenmesi Gereken Zorunlu Sigorta/Vergiler Tablosu (Örnektir; Aylık Ücret 1000 Leva)

Sigorta Kalemleri	Sigorta Oranı	Ücret (leva)	Kesintiler (leva)	İşveren Payı (leva)
Maaş		1000,00		
Sosyal Sigorta	7,50%		75,00	
Sağlık Sigortası	3,20%		32,00	
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,20%		22,00	
Gelir Vergisi*			87,10	
İşveren Sosyal Sigortası	9,80%			98,00
İşveren Sağlık Sigortası	4,80%			48,00
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,80%			28,00
Mesleki Kazalar Fonu	0,50%			4,00
Toplam Ücret		1000,00		
Toplam Kesinti			216,10	
İşveren Sigorta Payı				178,00
Net Ücret		783,90		
Emeklilik İçin Baz Ücret		1000,00		

* Gelir vergisi, brüt ücretten kesintiler çıkarıldıktan sonra kalan tutar üzerinden % 10 olarak hesaplanmaktadır

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER

Sosyal Göstergeler

Tablo 6

Bulgaristan'ın Sosyal Göstergeleri

Ortalama Ömür (yıl)	74,7
Yüksek Öğretim Okul Sayısı	54
Yüksek Öğretimdeki Öğrenci Sayısı	266 700
Hastane Sayısı	323
Doktor Başına Düşen Kişi Sayısı	250
Gelen Turist Sayısı	4 113 811
Giden Turist Sayısı	1 484 994
Eğitim Harcamaları'nın GSYİH'ya Oranı (%)	3,5
Sağlık Harcamaları'nın GSYİH'ya Oranı (%)	4,5
Karayolu Uzunluğu (km)	19 462
Otoyol Uzunluğu (km)	610
Demiryolu Uzunluğu (km)	4 032
Kişi Başına Yıllık Elektrik Tüketimi (KWH/Kişi)	4 682
Asgari Ücret	215 EURO (420 Leva – 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren)

Tablo 7

2016 Uyumlu Resmi Tatil Günleri

Tarih	Tatil Adı	Tatil Türü	Notlar
1 Ocak	Yeni Yıl	Milli Bayram	
3 Mart	Bağımsızlık günü	Milli Bayram	Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinden bağımsızlığı
29 Nisan – 2 Mayıs	Paskalya	Milli Bayram	2016'da 1 Mayıs'ta kutlanan Paskalya, Ortodoks takvimine göre her yıl değişmektedir
1 Mayıs	İşçi Bayramı	Milli Bayram	
6 Mayıs	Hıdrellez, Kahramanlık ve Bulgar ordusu günü	Milli Bayram	
24 Mayıs	Bulgar aydınlanması, kültür ve kiril alfabesi bayramı	Milli Bayram	
6 Eylül	Bulgaristan'ın birleşmesi bayramı	Milli Bayram	Doğu Rumeli ve Bulgar Prensiği'nin birleşmesi
22 Eylül	Bulgaristan bağımsızlık günü	Milli Bayram	
1 Kasım	Ulusal aydınlar günü	Milli Bayram	Sadece eğitim-öğretim kurumlarına tatil
24 Aralık	Noel arifesi	Milli Bayram	
25 Aralık	Noel günü	Milli Bayram	
26 Aralık	Noel günü	Milli Bayram	
31 Aralık	Yeni yıl arifesi	Milli Bayram	

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ekonomik Göstergeler

Tablo 8

Bulgaristan Ekonomik Göstergeleri

	2012	2013	2014	2015
GSYİH (Milyon Leva)	81 544	81 971	83 612	86 373
GSYİH (Milyon €)	41 693	41 911	42 750	44 162
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	0,2	1,3	1,6	3
Kişi Başına GSYİH (Nominal €)	5 457	5 707	5 765	6 136
Enflasyon Oranı				
Tüketici Fiyat Endeksindeki Yıllık Artışı (%)	4,2	-1,6	-0,9	-0,4
İşgücü (Bin Kişi)	3 304	3 323	3 309	3 276
İşsizlik oranı (%)	12,3	12,9	11,4	9,1
Sektörler itibariyle GSKD (%)				
Tarım	5,3	5,3	5,3	5,1
Sanayi	29,5	27,6	27,2	27,6
Hizmet	65,1	67,1	67,6	67,2
Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon €)	1 321	1 384	1 339	1 593
Dış Ticaret (Milyon €)	46 229	48 100	48 231	49 659
İhracat	20 770	22 271	22 105	23 248
İthalat	25 459	25 828	26 126	26 411
Denge	-4 689	-3 557	-4 021	-3 162
Dünya İhracatı İçindeki Payı (%)	0,15	0,16	0,15	N.A.
Dünya İthalatı İçindeki Payı (%)	0,18	0,18	0,18	N.A.
Türkiye ile Ticaret (Milyon €)	3 152	3 382	3 470	3 446
İhracat	1 958	2 004	2 077	2 008
İthalat	1 194	1 378	1 397	1 438
Denge	763	626	683	570
Ülke Toplamı İçinde Türkiye'nin Payı (%)	6,8	7,0	7,2	6,9
İhracat	9,4	9	9,4	8,6
İthalat	4,7	5,3	5,3	5,4
Cari İşlemler Dengesi (Milyon €)	-358	536	365	609
Borç Stokları (Milyon €)				
Gayri Safi Dış Borç Stoku (Yıl sonu itibariyle)	37 714	36 936	39 357	34 091
Orta ve Uzun Vadeli	27 342	27 369	29 399	26 216
Kısa Vadeli	10 371	9 566	9 957	7 875
Sabit Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon €)	1 321	1 384	1 339	1 593
Yıl Sonu İtibariyle Dolaşımda Olan Para Hacmi (Milyon Bulgar Levası)	9 550	10 254	11 587	12 725
Seçilmiş Oranlar (%)				
İhracat/İthalat	81,6	86,2	84,6	88
İhracat/GSYİH (FOB)	49,8	53,1	51,7	52,6
İthalat/GSYİH (CIF)	61,1	61,6	61,1	59,8
Cari İşlem Dengesi/GSYİH	-0,9	1,3	0,9	1,4
Gayri Safi Dış Borç/GSYİH	90,5	88,1	92,1	77,2

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası, Ulusal İstatistik Enstitüsü

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

GENEL EKONOMİK DURUM

Genel Durum

Bulgaristan ekonomisi, serbest piyasa şartlarına göre işleyen, dışa açık, özel sektörü orta düzeyde geliştirmiş, az sayıda stratejik devlet işletmesi olan bir ekonomidir. Dünya Bankası, Bulgaristan ekonomisini üst orta gelirli ekonomilerden addetmektedir.⁴ Bazı dış değerlendirmelere göre Bulgaristan ekonomisi 2015 yılında satın alma gücü paritesine göre dünyada 77. sıradadır. Dünya Ekonomik Forumu'nun 2015-2016 Küresel Rekabet Gücü Raporu'nda incelenen 140 ülke içerisinde Bulgaristan 54. sıradadır. Dünya Bankası'nın İş Yapma adlı raporunda Bulgaristan, 189 ülke içerisinde oldukça önlerde olan 38. sırada yer almaktadır.

Uluslararası kuruluşların bazı değerlendirmelerine göre Bulgaristan'ın güçlü yönleri hızlı internet kullanımı ile yakından ilgisi olan teknik yeterlilik ve makroekonomik istikrardır. Emek piyasasının durumu (yüksek işsizlik oranı, düşük verimlilik, ülkenin nitelikli işgücü çekme konusundaki yetersizliği), iş yapma ortamı (yolsuzluk, bürokratik verimsizlik, finansman sıkıntıları ve son yılda siyasi istikrarsızlık), AR-GE faaliyetlerinin kısıtlı kalması, kurumsal kalite (yargıda sıkıntılar, devlet politikalarında şeffaflığın bulunmaması, siyasetçilere olan güvenin azalması) rekabet gücünü olumsuz etkileyen faktörlerdir.

Avrupa Komisyonu'nun Bulgaristan'ın ekonomik reformlar konusunda ilerlemesini inceleyen 2016 yılı raporu oldukça eleştirel olup ülkede iş yapma ortamını bozan ana etkenlerin bürokrasi, yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlık olduğu vurgulanmaktadır. Rapordan, Bulgaristan'ın yavaşça krizden çıktığı, ancak ülkede geniş çaplı bir iyileşme görülmediği anlaşılmaktadır. Şirketler arası borçlanmanın, deflasyonun, iş yapma ortamının ve yolsuzlukların yatırım ve büyümeyi engellediği vurgulanmaktadır.

1989 yılından sonra planlı bir ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişte yapısal reformların yetersiz kalması nedeniyle Bulgaristan ekonomisi buhranlı bir 10 yıllık dönem geçirmiştir. Yurt dışında pazar kaybına uğramış, üretim daralmış, yaşam standardı önemli ölçüde düşmüş, yerel para büyük değer kaybına uğramıştır. 1997 yılında alınan ekonomik istikrar programı kararları ile birlikte hükümetin para ve döviz politikaları üzerindeki yetkisi sınırlandırılarak bir para kurulu oluşturulmuştur. Döviz kuru istikrara kavuşturulmuş ve 1 Alman Markı/1 Bulgar Levası (daha sonra 1 Avro/1,95583 Bulgar Levası) oranında sabitlenmiştir. Bankaların kamu tarafından desteklenmesi politikasına son verilerek, Merkez Bankası özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu kararların ardından Bulgaristan, tarihinin en uzun ekonomik büyüme dönemine girmiştir.⁵

Bulgar hükümetlerinin sıkı para ve maliye politikaları ile AB üyeliği süreci sayesinde Bulgaristan ekonomisi, krizin başlamasıyla sona eren 9-10 yıllık dönem içinde istikrarlı

⁴ <http://www.worldbank.org/en/country/bulgaria/overview>

⁵ Economic Policy Review, Institute for Market Economics, Bulgaria, Aylık Rapor, Ocak 2007, sayfa 1

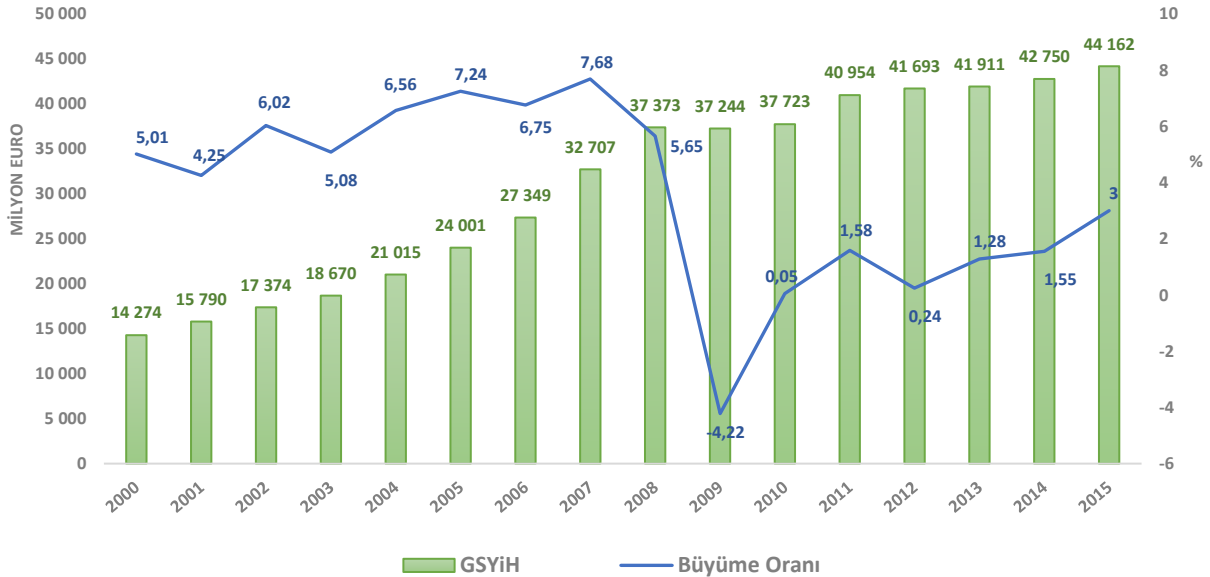
SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

büyümüş, krize kadar 5 yıl boyunca banka kredileri, tüketim ve yabancı yatırımların olumlu etkisiyle % 5-6'lık büyüme oranını yakalamıştır.

Bulgaristan 1 Ocak 2007'de AB'ye tam üye olmuştur. AB üyeliği koşulları Bulgaristan'ın ekonomik yapısında önemli reformların yapılmasına sebep olmuştur. Ancak, kişi başına GSYİH bakımından Bulgaristan, Avrupa Birliği'nin en fakir ülkesi olmaya devam etmektedir. Bulgaristan kişi başına GSYİH'sı 6 136 EURO olup AB ortalama kişi başına GSYİH'sının % 46'sı kadardır. Uzman görüşlerine göre ancak 20 yılda Bulgaristan, ülkenin kişi başına gelirini AB ortalamasının üçte ikisine yükseltebilecektir.

Şekil 2

2000-2015 Döneminde Cari Fiyatlarla Bulgaristan GSYİH'sı (Milyon EURO) ve GSYİH Büyüme Oranları (%)

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Bulgaristan ekonomisinde, GSYİH'nın % 4,2 oranında daralma yaşadığı 2009 krizinden sonra, 2015 yılı arka arkaya büyümenin yaşandığı altıncı yıl olmuştur. 2010-2013 döneminde ortalama yıllık büyüme % 1,1 oranında seyrettikten sonra EURO bölgesindeki iyileşme nedeniyle 2014'te 1,55'e yükselmiş, 2015'te kriz sonrasında en hızlı büyüme yaşanmış ve bu oran % 3 olarak gerçekleşmiştir.⁶ Gerçekleşen büyüme oranı, bir çok uluslararası kuruluşun olumsuz beklentilerini aşmış, 2015 yılında Bulgaristan'ın AB'de en hızlı büyüyen ekonomiler arasında yer almasına neden olmuştur. 2015'teki büyüme güçlü ihracat performansından kaynaklanmıştır.

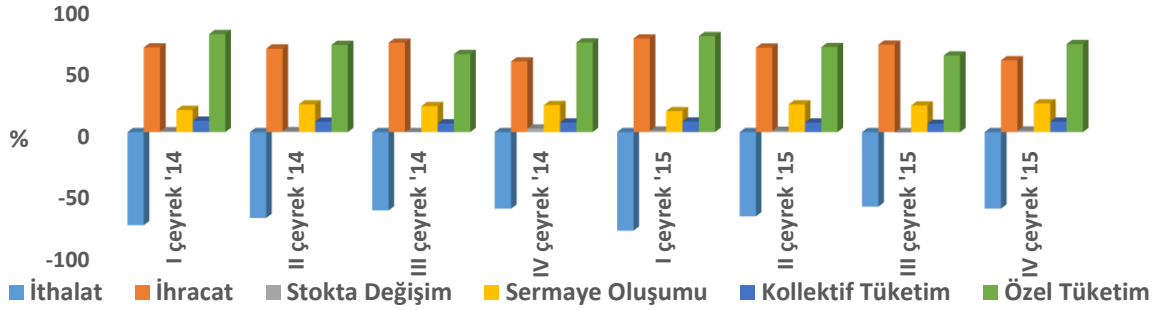
⁶ <http://nsi.bg/en/content/5484/gdp-production-approach-%E2%80%93-total-economy>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 3

2014-2015 Yıllarında Bileşenlerin GSYİH'ya Katkısı (%)

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

2015 yılında GSYİH 44,162 milyar EURO olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında gayri safi katma değer, gayri safi yurtiçi hasılanın % 85,4'ünü oluşturmuştur. Tarım sektörünün katma değer içerisindeki payı % 5,1, sanayinin % 27,6 ve hizmetlerin % 67,3 olmuştur.⁷

Tablo 9

2012-2015 Yıllarında Bulgaristan'ın Gayri Safi Katma Değerinin Sektörel Dağılımı (Milyon EURO)

Sektör	2012	2013	2014	2015	2015 pay
Tarım	1.913	1.927	1.955	1.939	5,1%
Sanayi	10.632	9.943	10.086	10.420	27,6%
Hizmetler	23.437	24.214	25.084	25.377	67,3%
Toplam Katma Değer	35.982	36.085	37.124	37.736	100%

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

AB finansmanının Bulgaristan ekonomisine olan etkisini ölçen SİBİLA programı AB fonlarından gelen finansmanın Bulgaristan ekonomisinin gelişiminin ana motoru olduğuna işaret etmektedir. Yapılan hesaplamalara göre, 2007-2013 program döneminde ödenen milyarlarca EURO'nun Bulgaristan'a gelmemesi durumunda ülkenin GSYİH'sı % 10,1 oranında düşük gerçekleşmiş olacaktır. AB finansmanı olmadan Bulgaristan ciddi ekonomik ve sosyal risklere maruz kalabilecektir. SİBİLA'ya göre AB finansmanı sağlanmadığı durumda ortalama çalışma ücretleri % 9,6 oranında, istihdam % 14,4 oranında, yatırımlar % 32,8 oranında düşük düzeylerde gerçekleşecektir. SİBİLA'nın öngörülerine göre yeni program döneminde AB finansmanı Bulgaristan GSYİH'sına % 7,2 oranında ek büyüme getirecektir. 2019 yılı itibariyle AB fonları sayesinde işsizlik oranında 2,8 puan düşüş, ortalama çalışma ücretlerinde % 15,8 oranında artış, tüketimde % 6 oranında artış öngörülmektedir.⁸

2015 yılında Bulgar şirketlerinin finansal sonuçları ekonomideki hareketlenmeyi büyük ölçüde yansıtmıştır. Bütün göstergelerde iyileşme yaşanmıştır: Aktif firma sayısı 35 bin artmış, gelirler

⁷ http://nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/GDP2015q4_X567SIN.pdf

⁸ <http://www.segabg.com/article.php?id=802247>

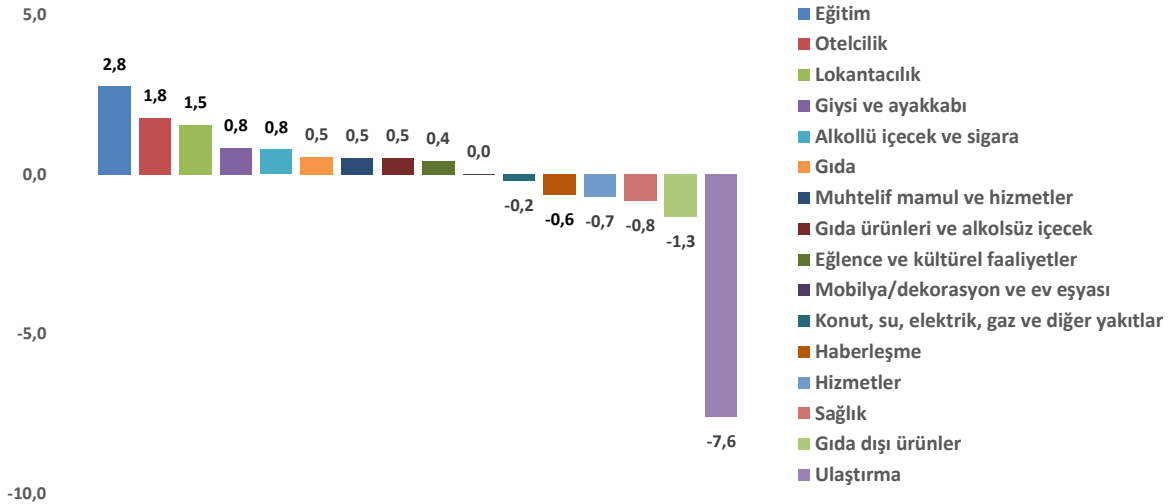
SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

% 17 oranında artış yaşamış, karlarda da istikrarlı bir büyüme görülmüştür. Bir önceki yıl 11,5 milyar Leva seviyelerinde olan toplam zarar nerdeyse yarı yarıya daralmıştır. Olumlu gelişmeler bütçeye de yansımış, kurumlar vergisinden toplanan gelirler yıllık bazda % 10 artarak 1,86 milyar Leva'lık rekor seviyeye ulaşmıştır. Gelir ve karlarda bu denli olumlu sonuçlar en son şirketlerin krizin etkilerinden arınmaya çalıştıkları 2010-2011 yıllarında meydana gelmiştir. Son iki yılda istihdam edilenlerin sayısında 100 bin kişi artış görülmüştür. Bunun sonucunda tüketim artmış, buna bağlı olarak da üretimde artış gözlenmiştir. Dış piyasaların belli ölçüde istikrara kavuşması 2015 yılında Bulgaristan mal ihracatını olumlu etkilemiş ve söz konusu ihracatta % 5,2 oranında bir artış yaşanmasına neden olmuştur. Mal ihracatına hizmet ihracatı da ilave edildiğinde yaşanan artış % 7,6 seviyesinde gerçekleşmiştir.⁹

2015 yılında % 0,4 oranında bir deflasyon meydana gelmiştir. En büyük fiyat düşüşleri ulaştırma hizmetlerinde (% 7,6), gıda dışı ürünlerde (% 1,3) ve sağlık hizmetlerinde (% 0,8) meydana gelmiştir. Eğitim (% 2,8), otelcilik (% 1,8) ve lokantacılık (% 1,5) alanlarında ise en büyük fiyat artışları gözlenmiştir. Aşağıdaki grafikte 2015 yılında ürün/hizmet grupları fiyatlarının değişimine ilişkin bilgi yer almaktadır.

Şekil 4

2015 Yılında Ürün Grupları Bazında Fiyat Değişimi (%)

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Ulusal İstatistik Enstitüsü, 2015 yılı işsizlik oranını % 9,1 olarak açıklamıştır. Bir önceki yıla göre söz konusu oranda yüzde olarak 2,3 puan düşüş yaşanmıştır. Erkeklerde 2,5 puan, kadınlarda ise 2 puan düşüş yaşanarak sırasıyla % 9,8 ve % 8,4 olarak gerçekleşmiştir.¹⁰

9

http://www.capital.bg/politika_i_ekonomika/bulgaria/2016/05/09/2756730_prihodite_i_pechalbite_na_komp_aniite_rastat_s/

¹⁰ http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/RabSila2015_CBWKR3R.pdf

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

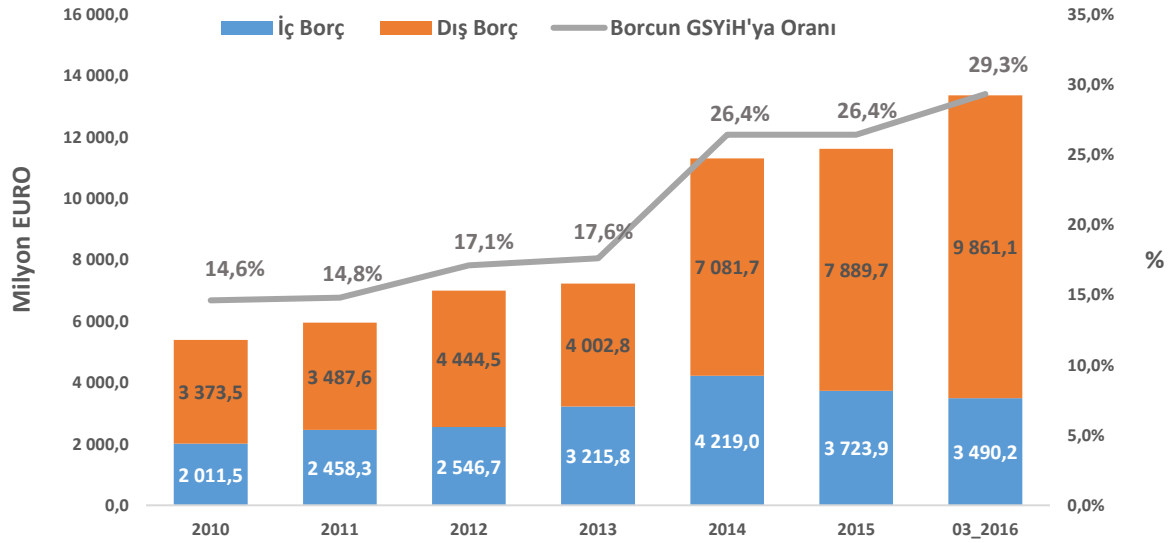
Bulgaristan'ın toplam kamu borcu % 2,8 oranında artarak 2015 yılı sonunda 11 613,5 milyon EURO olarak gerçekleşmiştir. İç borçta bir yılda 4 219 milyon EURO'dan 3 724 milyon EURO'ya düşüş, dış borçta ise 7 082 milyon EURO'dan 7 890 milyon EURO'ya artış gözlenmiş olup, toplam borçtaki cüzi artış dış borç artışından kaynaklanmıştır.¹¹ 2015 sonu itibariyle kamu borcunun GSYİH'ya oranı % 26,4, iç borcun GSYİH'ya oranı % 8,5, dış borcun GSYİH'ya oranı ise % 17,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Dış borcun vade profili ve döviz dağılımı, risk oluşturmamaktadır. Ülkenin kısa vadeli borcu 2008'de % 35'lik zirvenin ardından toplam borcun % 30'unun altına inmiş ve finansal ve finansal olmayan sektörler arasında eşit dağılmıştır. 2014 sonunda kısa vadeli borçlanmaya gidilene kadar hükümetin dış borcunun tamamı uzun vadeli.

Kamu borcunun, GSYİH'ya oranı 2015 yılında % 26,4 olup, AB ülkeleri arasında Estonya ve Lüksemburg'dan sonra en düşük orandır.

Şekil 5

2010 – Mart 2016 Döneminde Bulgaristan'ın Kamu Borcu Yapısı ve Borcun GSYİH'ya Oranı

Kaynak: Maliye Bakanlığı

Gayri safi dış borç, 2015'te yıllık bazda % 13,4 oranında azalarak 34,1 milyar EURO olarak gerçekleşmiştir. Bu düşüşün temel nedeni firma içi borçlanmaların % 20 oranında azalması olmuştur.

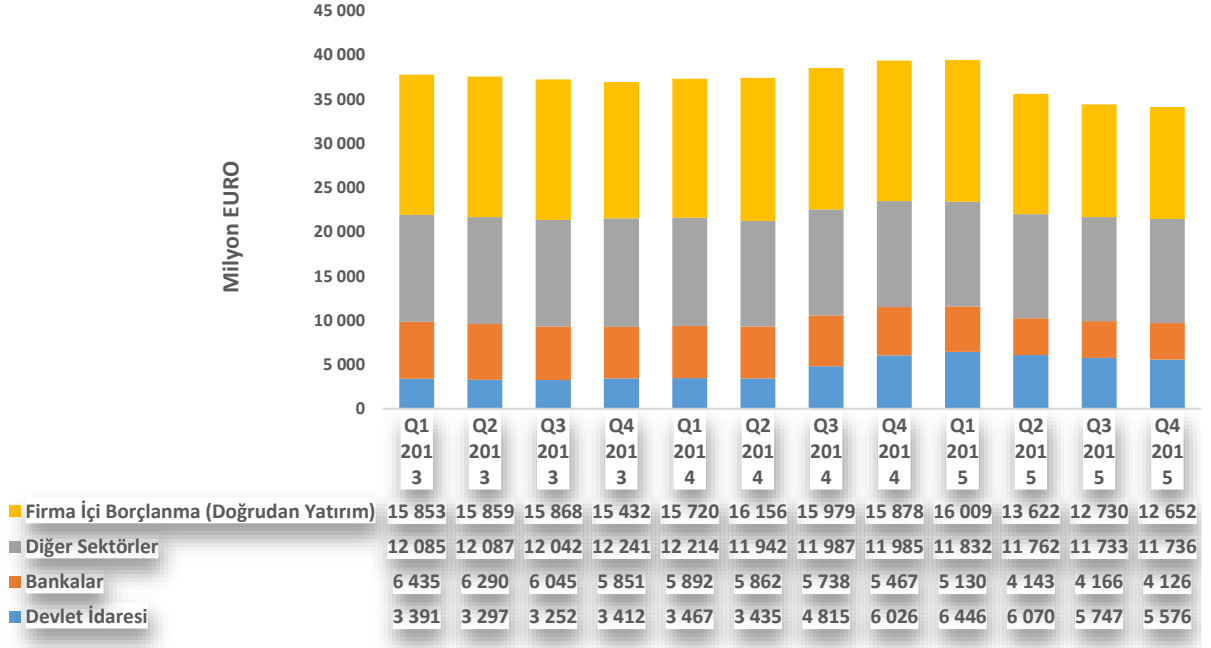
¹¹ Bulgaristan'ın Kamu Bocu'na İlişkin Bülten, Bulgaristan Maliye Bakanlığı, 12/2015

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 6

2013-2015 Döneminde Kaynak Türüne Göre Bulgaristan'ın Gayri Safi Dış Borcu

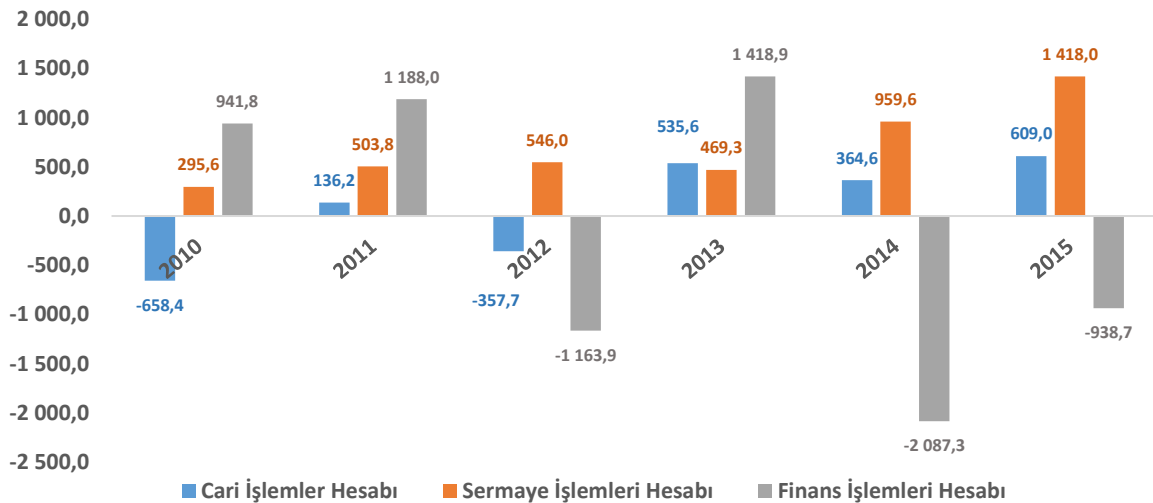

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

2015 yılında cari hesapta fazla meydana gelmiştir. Ardarda üç yıl boyunca cari hesap fazla vermiştir. 2015 yılında cari hesap fazlası % 67 oranında artarak 609 milyon EURO'ya ulaşmıştır.

Şekil 7

2010-2015 Döneminde Ödemeler Bilançosu Bileşenleri

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

2015 yılında ülkenin ihracatı % 5,2 oranında artarak 23,3 milyar EURO, ithalatı % 1,1 artarak 26,4 milyar EURO olarak gerçekleşmiştir. İhracatın GSYİH'ya oranı % 52,6, ithalatın GSYİH'ya

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

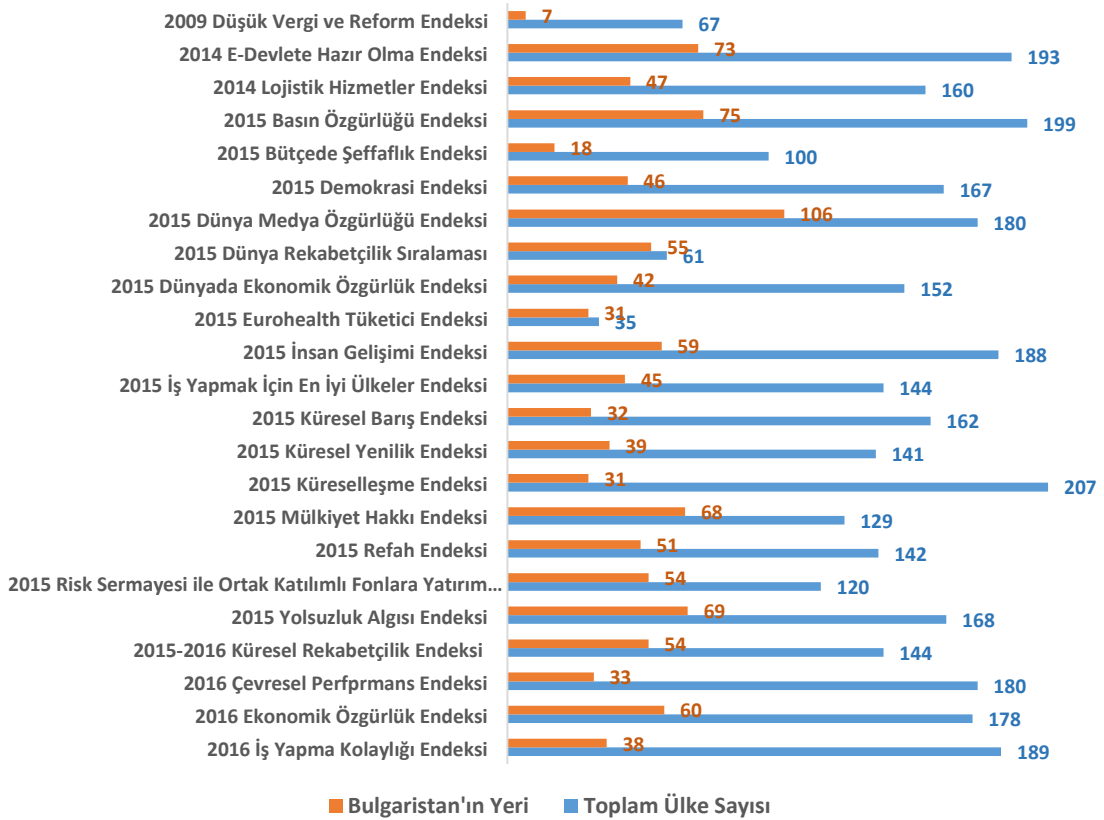
oranı ise % 59,8 olmuştur. Dış ticaret hacmi 49,7 milyar EURO, dış ticaret dengesi ise - 3,2 milyar EURO olmuştur. Cari işlemler dengesi 0,6 milyar EURO düzeyinde gerçekleşmiştir (GSYİH'nın % 1,4'ü kadar).

Genellemek gerekirse, 2015 yılında Bulgaristan ekonomisi % 3 oranında büyüyerek 2008 yılından bu yana en yüksek büyüme oranına erişmiştir. GSYİH artışına hem dış hem iç talep (tüketim ve yatırım) katkı sağlamıştır. Net ihracat büyümeyi olumlu etkileyen en güçlü etken olmuştur. Emek piyasasında yıl içerisinde olumlu gelişmeler gözlenmiş, istihdam artışı ve işsizlik oranında düşüş yaşanmıştır. 2007-2013 program dönemi operasyonel programları çerçevesinde AB fonlarından gelen paranın artışı sayesinde yapılan kamu harcamaları 2013-2015 dönemi sermaye yatırımlarını artırmıştır. 2014 ve 2015 yıllarında sanayide kapasite kullanım oranında artış gözlenmiştir. 2015 yılında, olumlu fiyat dinamiği, ihracat artış oranının ithalat artış oranını aşması ve kamusal sektöre yönelik transferlerin artması sayesinde cari hesapta kayda değer bir iyileşme yaşanmış ve yılın sonunda GSYİH'nın % 1,4'üne tekabül eden bir cari hesap fazlası meydana gelmiştir.¹²

İş Yapma Ortamı Göstergeleri

Şekil 8

Bulgaristan'ın Uluslararası Sıralamadaki Yeri

Kaynak: Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası (BCCI)

¹² İlk Bahar Makroekonomik Öngörü, Bulgaristan Maliye Bakanlığı, 2016

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Uluslararası kuruluşların sıramalarında Bulgaristan'ın yeri:

2015 yılında Bulgaristan, Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı endeksinde bir önceki yıla göre iki sıra gerileyerek 38. sırada yer almıştır¹³. İncelenen on göstergede Bulgaristan'ın aldığı puanlar ya değişmemiş ya da sembolik bir artış yaşamıştır. Diğer taraftan, nerdeyse her kategoride Bulgaristan'ın sıralamadaki yerinde gerileme olmuş, iş yapma kolaylığının sağlanması için sarf edilen çaba bakımından diğer ülkelerin gerisinde kalmıştır. Bulgaristan, en yüksek puanlarını, daha önceki yıllarda olduğu gibi 2016 yılı raporunda da İş Başlatma ve Dış Ticaret kategorilerinde almıştır. Ancak sıralamada, yüksek puanlara rağmen diğer ülke performansının daha da iyi olması sebebiyle, daha arka sıralarda yer almıştır: Sırayla 52. ve 20. yer. Rapordan anlaşıldığı üzere Bulgaristan'ın ana sorunları aynı kalmaktadır. İş başlatma prosedüründe düşük sermaye tabanının olumlu etkisi firma kuruluşundaki uzun süreler tarafından etkisizleştirilmektedir, diğer ülkelerde söz konusu süreler daha kısa olmaktadır. Bulgaristan'da iş kurmak için 18 günlük bir süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Avrupa'da söz konusu süre 10 gün, OECD ülkelerinde ise 8 gündür. Elektrik Erişim kategorisinde Bulgaristan hem en düşük puanını almakta (100 üzerinden 65) hem de en düşük pozisyonuna 189 üzerinden 100) yerleşmektedir. Süre uzunluğu (130 gün) ve büyük prosedür sayısı söz konusu göstergeleri olumsuz etkilemektedir. Vergi Ödeme kategorisinde ise ülke 88. sıradadır. Vergi ve sigorta primleri düzeyinin düşük olmasına rağmen vergi ödemeye ilişkin ağır işleyen prosedürler ülkenin sıralamadaki pozisyonunu olumsuz etkilemektedir. İş Kapatma kategorisi de uzun süreler (3,3 yıl) nedeniyle sıralamayı olumsuz etkilemektedir.¹⁴ (www.doingbusiness.org)

Bulgaristan, Dünya Ekonomik Forumu 2015-2016 dönemi Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi sıralamasında 7 üzerinden 4,32'lik puanıyla 54. yerde olup önceki döneme göre bir değişiklik kaydedilmemiştir. En iyi göstergeleri; sağlık ve ilköğretim (6 puan) olmuştur. İnovasyon kategorisinde ise endeks en düşük seviyesini bulmuştur: 3,1. Makroekonomik durum (4,9) ve ülke altyapısı (4) kategorileri oldukça olumlu değerlendirilmiştir. Bulgaristan'ın performansını artırıcı faktörlerin ortak skoru 4,3 puan olarak gerçekleşmiştir. Üniversite eğitimi 4,5 puan, teknolojik hazırlık 4,9 puan, ürün pazarı 4,4 paun, emek piyasası 4,2 puan almıştır. İnovasyonlar grubuna dahil faktörlerden iş yapma gelişmişliği ise 3,6 puan almıştır.¹⁵ (<http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/competitiveness-rankings/>)

Ülke, Transperency International'ın 2015 yılı Yolsuzluk Endeksi'nde (Corruption Perception Index) 41 puanla 69. sırada olup, ortalaması 65,4 puan olan Avrupa sıralamasının en düşük sıralarında yer almaktadır. Önceki yılın endeksine göre Bulgaristan'ın konumunda iki sıra gerileme gözlenmektedir. Endekse dahil edildiği 1998 yılından bu yana istikrarlı olarak Bulgaristan AB'de en düşük sıralarda yer almaktadır. Sonuçların tatmin edici olmamasının sebebi hukukun üstünlüğü kuralının ihlali, etkin olmayan ceza politikalarının uygulanması, üst düzey devlet yönetimindeki yolsuzluğun zamanlı ve efektif cezalandırma uygulamalarının

¹³ Dünya Bankası, İş Yapma (Doing Business) Raporu/Bulgaristan 2016, sayfa 6

¹⁴ <http://ime.bg/bg/articles/pravene-na-biznes-2016-syshtite-problemi-nikakvi-promeni-/>

¹⁵ <http://www.investor.bg/ikonomika-i-politika/332/a/bylgariia-ne-napredva-v-klasacia-za-konkurentosposobnost-203197/>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

eksikliğinde aranmaktadır. Genel olarak kurumların işleyişi ve iş yapma ortamı da ayrıca Bulgaristan ekonomisinin rekabet gücünü azaltıcı etkiye sahiptir.¹⁶ (www.transperency.org)

Heritage Sivil Toplum Kuruluşu'nun 2016 yılı Ekonomik Özgürlük Endeksi sıralamasında Bulgaristan, 186 ülke arasında 65,9 puanla dünyada 60., Avrupa'da 28. olmuştur. Önceki yıla göre 5 sıra gerileme gözlenmektedir. Söz konusu konumu ile Bulgaristan, „ılımlı ekonomik özgürlük” kategorisinde yer almaktadır. Kamu maliyesi alanında iyileşen idare ve düzenleyici organların faaliyetlerinde gözlenen etkinlik artışı rapora göre olumlu gelişmelerdir. Ancak yolsuzluk ve mülkiyet hakkının korunmasına ilişkin tedirginlik halen sürmektedir.¹⁷ (www.heritage.org)

2015 Yılında ve 2016 Yılı İlk Çeyreğinde Ekonomiyi Etkileyen İç ve Dış Olaylar

Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımlar ve ülkede yaşanan durgunluk, komşu ülkelerde (Yunanistan, Türkiye, Makedonya) meydana gelen olumsuzluklar, Bulgaristan'ın ana ihracat pazarı olan AB'deki ekonomik iyileşmenin yavaş ilerlemesi ülkenin ihracatını olumsuz etkilemiştir. Diğer taraftan, gelişmekte olan bazı büyük ekonomilerde yaşanan sarsıntılar yatırım ortamını bozmuştur. Daha düşük büyümeye zemin hazırlayan bu faktörlerin etkisine rağmen Bulgaristan ekonomisi çarpıcı bir performans sergilemiştir. İç tüketim, yatırımlar ve 2007-2013 program döneminin sona ermesi dolayısıyla 2015 yılının sonunda yapılan büyük çaplı kamu harcamaları 2015 yılında Bulgaristan ekonomisindeki büyümeyi hızlandıran faktörler olmuştur.¹⁸ Liberal Stratejiler Merkezi uzmanları, olumlu gelişmelerin bir dizi tesadüfün bir araya gelmesi ile açıklanabileceğini dile getirerek, program döneminin sona ermesi ile AB fonlarından gelen paranın hızlanan kullanımını, petrol fiyatlarındaki düşüşü ve EURO'nun ciddi değer kaybına uğramasını Bulgaristan ekonomisine olumlu etki eden tesadüfler olarak sıralamıştır. Yorumcular, bu öğelerden hiç birinin 2016 yılında etkili olmayacağını, en iyi ihtimalle Bulgaristan ekonomisinin % 2 ila % 3 arasında gerçekleşecek bir oranla büyüyeceğini, en kötü senaryoya göre ise ülkenin 2015 öncesindeki cılız büyüme oranlarına döneceğini ifade etmiştir.

Maliye Bakanlığı'nın ilkbahar ekonomik tahminlerine göre Bulgaristan GSYİH'sının artışı açısından nispeten büyük riskler uluslararası ortamdan kaynaklanmaktadır. Jeopolitik belirsizliklerin, AB'nin mültecilere ilişkin artan harcamalarının, gelişmekte olan ekonomilere ilişkin olumsuz beklentilerin yatırım faaliyetleri ile ihracat üzerinde kısıtlayıcı etkisi olacaktır.

Piyasa Ekonomisi Enstitüsü'nün (Institute for Market Economics - IME) yeni bir araştırması Bulgaristan'ın en ciddi siyasi, ekonomik ve sosyal sorunun kayırcılık olduğuna işaret etmektedir. Araştırmaya göre Bulgaristan'da kayırcılıkla mücadelede ihtisaslaşmış bir kurum

¹⁶

http://transperency.bg/download/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F/CPI_2015_Bulgarian-Press-Release_27.01.2016_2.pdf

¹⁷

http://www.dnevnik.bg/sviat/2016/02/01/2696127_bulgariia_otstupi_v_indeksa_za_ikonomicheska_svoboda/

¹⁸ <http://www.infograf.bg/article/1455715805000>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

bulunmamaktadır ve etkin bir mücadele ancak idari mercelerde bazı reformların yapılmasıyla mümkündür. Yorumcular, Avrupa Parlamentosu'nun bir araştırmasına atıfta bulunarak her yıl kayırcılık vakaları nedeniyle ülkenin GSYİH'sının % 14 ila % 22'sini kaybettiğini ifade etmektedir. İME, kayırcılıkla mücadelede cılız neticeleri adli takibat süreçlerindeki reform eksikliğine bağlamaktadır. Bu alanda en büyük sorunun aşırı merkeziyetçi yapı olduğu dikkat çekmektedir. Netice itibarıyla tabandaki hareket kabiliyeti sınırlanmakta ve inisiyatif alma eksikliği ortaya çıkmaktadır.¹⁹ Yolsuzluğun önlenmesinden sorumlu kurumlar 2015 yılında güçsüz ve dağınık olmaya devam etmiştir. Nisan ayında hükümet, yolsuzlukla mücadele çerçevesinde belli önlemler içeren genel bir strateji teklifinde bulunmasına rağmen parlamentonun yolsuzlukla mücadeleyi üstlenecek tek bir organın kurulmasına ilişkin yasayı reddetmesiyle süreçte ciddi engellerle karşı karşıya kalınmıştır.

Bulgaristan'ın devlet idaresinde reformu ve modernizasyonu konu alan stratejik bir çerçeve oluşturmasına rağmen, 2015 yılında istikrarlı yönetim kriterlerine göre Bulgaristan devlet idaresi oldukça zayıf bir performans sergilemiştir. Sürecin denetlenmesi ise genellikle sorun yaşandıktan sonra yapılmaktadır.

Mevzuatta sıkça yapılan değişiklikler, ilgili tarafların kanunları yapma sürecine oldukça geç bir safhada dahil edilmesi, yeni mevzuatın etkilerinin nadir ölçülmesi, mevzuatın KOBİ'ler üzerinde yarattığı etkinin kanun yapım sürecinde dikkate alınmaması, mevzuatın uygulanmasındaki ihlaller 2015 yılında ekonomik ortamı bozucu faktörler olmaya devam etmiştir.

Kamu ihalelerine ilişkin devam eden zorluklar Avrupa Birliği fonlarından gelen paranın kullanılması önünde ana engel olmaya devam etmiştir. Mahkeme nezdinde sürekli şikayetler fon kullanım sürecini yavaşlatmakta, ihlaller ödemelerin askıya alınmasına sebep olmakta, ihalenin üstlenilmesinde yönetim ve kontrol sistemleri çoğunlukla yanlışları bulamamaktadır. Kamu ihalelerine ilişkin daha ayrıntılı bilgi için "Kamu İhaleleri" bölümüne bakınız.

Uzun süre, enerji sektöründe gerekli acil reformlar karmaşık sorunlar nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Tek tedarikçi ve tek güzergahtan gaza bağımlılık, elektrik enerjisinin bir gün öncesinden alım-satımı yapılabilecek piyasaların olmaması, gaz fiyatlandırmasındaki sıkıntılar, tüketicilerin düşük tatmin olma düzeyi, hane halklarının ve KOBİ'ler tarafından gaz ve elektrik enerjisi tedarikçilerinin değiştirilmesine ilişkin imkanların bulunmaması enerji sektörünün ana sorunlarını teşkil etmiştir. Sorunların çözümünü teminen Bulgaristan bazı önlemler almıştır. Ülkede "Elektrik Enerjisi Sistem Güvenliği" adlı bir fon oluşturulmuştur. Söz konusu fonun ana amacı sistemin finansal istikrarını güven altına almaktır. Ocak 2016'da elektrik enerjisi piyasasının liberalleşmesi doğrultusunda Bulgaristan Bağımsız Enerji Borsası'nda bir gün önceden elektrik enerjisi alım-satım işlemlerine başlangıç konulmuştur. Diğer taraftan, Bulgaristan Enerji Holdingi'nin (BEH) idari giderlerinin azaltılmasına yönelik çalışmalar, BEH ile termik elektrik santralleri arasında elektrik alımına ilişkin sözleşmelerin gözden geçirilmesi, ulusal doğal gaz deposunu genişletme işlerine başlanması, yüksek basınç

¹⁹ <http://ime.bg/bg/articles/nov-analiz-na-ipi-antikorupcionnata-politika-na-bylgariya-12/>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

ağının genişletilmesi, Yunanistan ile gaz bağlantısının kurulmasına ilişkin yatırım anlaşmasının imzalanması enerji sektöründe yaşanan diğer gelişmelerdir.²⁰

2016 Yılı İlk Çeyreği Göstergeleri

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2016 yılının ilk çeyreğinde Bulgaristan GSYİH'sı önceki yılın aynı dönemine göre % 2,9 oranında büyümüştür. Mevsimsel olarak düzeltilmiş veriler GSYİH'nın 2016 ilk çeyreğinde 2015 son çeyreğine göre % 0,7 oranında arttığına işaret etmektedir. Nominal olarak ilk üç ayda GSYİH, 17 962 milyon Leva büyüklüğünde gerçekleşmiştir. Tüketim 15 268 milyon Leva olarak gerçekleşmiş ve GSYİH'dan % 85,2'lik bir pay almıştır. Sabit sermaye oluşumu 2 839 milyon Leva düzeyinde gerçekleşmiştir. Söz konusu bileşen GSYİH'ya % 15,8 oranında katkı sağlamıştır. Yılın ilk çeyreğinde dış ticaret açığı meydana gelmiş olup mal ve hizmet ihracatında % 0,3, ithalatında ise % 2,8 oranında bir düşüş yaşanmıştır.

2016 yılının ilk çeyreğinde Bulgaristan'ın ihracatı yıllık bazda % 1,6 oranında azalmıştır. Söz konusu düşüş 2014 yılından beri yaşanan ilk düşüştür ve üçüncü ülkelerle ticaretten kaynaklanmaktadır. Verilerin ayrıntılı bir analizi, petrol ve hammadde fiyatlarındaki düşüşlerin ihracat rakamlarını olumsuz etkileyen faktörlerin başında geldiğine işaret etmektedir. Diğer taraftan, Bulgaristan'ın Türkiye, Çin ve Rusya gibi büyük ticaret partnerlerinde yaşanan sıkıntılar ise söz konusu ülkelere yapılan ihracatın sadece değer olarak değil miktar olarak da düşmesine sebep olmuştur. Bahse konunun olumsuzlukların, 2016 yılında ihracatın Bulgaristan ekonomisinin itici gücü olarak etkinliğinin azalacağına ilk sinyalleri olarak algılanması mümkündür. Ulusal İstatistik Enstitüsü verileri ise iç talepte bir hareketlenmeye ve sanayi üretiminde bir artışa işaret etmektedir. 2016 yılının ilk çeyreğinde Bulgaristan'ın üçüncü ülkelere ihracatı % 9 oranında azalarak 3,5 milyar Leva seviyesinde gerçekleşmiştir. En büyük düşüş Mart ayında gerçekleşmiştir: % 23. Bulgaristan'ın AB dışında en büyük pazarı olan Türkiye'ye ihracatındaki düşüş % 13 oranında gerçekleşmiştir. Türkiye'ye olan ihracat hem değer hem miktar olarak düşmüştür. Bulgaristan'ın AB dışından diğer büyük ihracat partneri olan Çin'e ihracat % 20, Rusya'ya ise % 6 oranında azalmıştır. Bulgar ürünlerinin üçte ikisinin satıldığı AB piyasasına ihracat ise ilk çeyrekte yıllık bazda % 2,5 oranında artarak 7 milyar Leva seviyesinde gerçekleşmiştir.²¹

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre Mart 2016'da 2015 Mart'ına göre % 1,5 oranında deflasyon kaydedilmiştir. Şubat 2016'ya göre ise deflasyon % 0,7 oranında gerçekleşmiştir. Yılın ilk çeyreğinde % 1 oranında bir deflasyon meydana gelmiştir. Söz konusu rakam, Bulgaristan Merkez Bankası'nın % 0,3-0,6 oranında fiyat düşüşü beklentilerini oldukça aşmaktadır.²² Mart 2015 – Mart 2016 arasında deflasyonu en çok tetikleyen etken fiyatları % 20 oranında düşen yakıtlardır. Netice itibarıyla, ısıtma ve sıcak su fiyatları % 15, ulaştırma sektöründeki fiyatlar % 10, gıda fiyatları % 1,4 oranında düşüş yaşamıştır.

²⁰ AK'nın 2016 Bulgaristan Raporu, 26 Şubat 2016

²¹

http://www.capital.bg/politika_i_ekonomika/bulgaria/2016/05/10/2757005_iznosut_spada_za_pruv_put_ot_2014_g/

²² <http://www.mediapool.bg/deflatsiyata-stigna-15-za-godina-news247913.html>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan Merkez Bankası ön verilerine göre Ocak-Mart 2016 döneminde Bulgaristan'a yapılan doğrudan yatırımlar 371,3 milyon EURO (GSYİH'nin % 0,8'i kadar) büyüklüğünde gerçekleşmiştir. Önceki yıla göre 214,7 milyon EURO az yatırım yapılmıştır. 2015 yılının ilk çeyreğinde doğrudan yatırımların miktarı 586 milyon EURO olup GSYİH'nin 1,3'ü düzeyinde meydana gelmiştir. Ocak-Mart 2016 döneminde Bulgaristan'a en çok Hollanda (232,9 milyon EURO), Almanya (109 milyon EURO) ve Avusturya (53,3 milyon EURO) yatırım yapmıştır.²³

Yılın başından itibaren Mart 2016 sonuna kadar toplam kamu borcu % 15 oranında artarak, 3 490 milyon EURO iç borç ve 9 861 milyon EURO dış borç olmak üzere, 13 351,3 milyon EURO'ya ulaşmıştır.²⁴ Mart 2016 sonu itibariyle kamu borcunun GSYİH'ya oranı % 29,3, iç borcun GSYİH'ya oranı % 7,7, dış borcun GSYİH'ya oranı ise % 21,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kamu borcu içerisinde iç borcun payı % 26,1, dış borcun payı % 73,9 olmuştur. Borcun döviz yapısı ise şu şekilde gerçekleşmiştir: EURO % 79,15, Leva % 20,02, Dolar % 0,26, diğer dövizler % 0,58. Kamu borcunun % 14,23'ü kısa vadeli, % 26,96'sı orta vadeli, % 58,81'i uzun vadeli.

Maliye Bakanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre Mart 2016'da konsolide mali program bilançosunda 1 863,6 milyon Leva büyüklüğünde (öngörülen GSYİH'nin % 2,1'i kadar) bir fazla meydana gelmiştir. Fazlaya ulusal bütçe 819,7 milyon Leva, AB fonları ise 1 043,9 milyon Leva katkı sağlamıştır. Karşılaştırma amaçlı, 2015 yılının ilk çeyreğinde 255,9 milyon Levalık bir fazla meydana gelmiştir. Mart 2016'ya kadar gerçekleşen konsolide gelir ve hibeler 9 097,1 milyon Leva olup yıllık hedefin % 27,6'sı kadardır. 2015 yılının ilk çeyreğinde gelir ve hibeler 1 302 Milyon Leva düzeyinde gerçekleşmiş, yıllık hedefin % 16,7'sini oluşturmuştur.

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2016 yılının ilk çeyreğinde bir hane halkı üyesinin toplam geliri yıllık bazda % 4,2 artarak 1 237 Leva düzeyinde gerçekleşmiştir. Çalışma ücretlerinin toplam gelirdeki payı % 57,1, emekli maaşlarının payı % 26,5, serbest meslek gelirlerinin payı % 6,6 ve sosyal ödemelerin payı % 2,8 olmuştur. Ücretlerin payında yıllık bazda 2 puan artış, serbest meslek gelirlerinde ise 1 puan düşüş gözlenmiştir. Kişi başına ortalama toplam harcama yıllık bazda % 0,9 oranında artarak 1 110 Leva düzeyinde gerçekleşmiştir. Gıda ürünlerine yapılan harcamalar toplam harcamaların % 31,1'ini oluşturmuştur.

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2016 yılının ilk çeyreğinde Bulgaristan'da ortalama çalışma ücreti önceki yılın son çeyreğine göre % 1,7 oranında artarak 931 Leva seviyesinde gerçekleşmiştir. En çok artış yaşanan ekonomik faaliyetler şöyledir: Mesleki faaliyetler ve araştırma (% 13,5), ticaret ve araç/motorsiklet tamir işleri (% 5,6), kültür, spor ve eğlence (% 4,8). Yıllık bazda ortalama ücrette % 8,4 oranında bir artış görülmüştür. En çok artış yaşanan ekonomik faaliyetler şöyledir: Mesleki faaliyetler ve araştırma (% 16), gayrimenkul işlemleri (% 11,8), bürokratik ve yardımcı faaliyetler (% 10,7).

²³ <http://www.investor.bg/ikonomika-i-politika/332/a/nad-371-mln-evro-sa-chujdite-investicii-prez-pyvoto-trimesechie-na-2016-g-217206/>

²⁴ Bulgaristan'ın Kamu Bocu'na İlişkin Bülten, Bulgaristan Maliye Bakanlığı, 03/2016

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan Ekonomisine İlişkin Beklentiler

Bulgaristan Maliye Bakanlığı ilkbahar tahminlerine göre 2016'da ve bundan sonraki bir kaç yılda iç tüketim Bulgaristan ekonomisinin ana motoru olacaktır. Artan istihdam ve gelirler hükümetin bu yöndeki beklentilerini güçlendirmektedir. Diğer taraftan ihracatın katkısı düşecek, yatırımların 2016'daki katkısı ise negatif olacaktır. Maliye Bakanlığı, 2016 yılında ekonominin % 2,1 oranında, 2017'de % 2,7 oranında, 2018 ve 2019'da % 2,7 oranında büyümesini beklemektedir.²⁵ Maliye Bakanlığı, 2016 yılında % 0,8'lik bir deflasyon gerçekleşeceğini, 2017 yılında ise son yıllardaki durumun aksine fiyatların artışa geçeceğini ve % 1,1 oranında bir enflasyonun meydana geleceğini öngörmektedir.

Avrupa Komisyonu, ilbahar projeksiyonlarında, Bulgaristan'ın ılımlı bir ekonomik büyüme gerçekleştireceğini öngörmektedir. Avrupa fonlarının kullanımı gibi ekonomiyi destekleyici faktörlerin zayıflaması nedeniyle 2016 yılında GSYİH'nin büyüme oranının % 2'ye gerilemesi beklenmektedir. İç tüketimin, net ihracatta yaşanan yavaşlamadan daha fazla güçlenmesi nedeniyle GSYİH'nin 2017 yılında % 2,4 büyüme oranına ulaşması beklenmektedir. Şöyle ki, 2015 yılında büyüme 2014'e oranla daha yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. Bunun ana nedeni gerçekleşen daha büyük net ihracat olmuştur. 2017'de iç tüketimin artması ve büyümenin motoru olan net ihracatın yerini alması beklenmektedir. Avrupa Komisyonu'na göre, AB fonlarından finansmanı sağlanan projelerin uygulanmasındaki yavaşlama 2016-2017 döneminde yatırımlar üzerinde baskı yaratacaktır. Genel olarak ise riskten kaçış, elverişsiz iş yapma ortamı ve sınırlı yabancı sermaye girişlerinin söz konusu dönemde büyüme üzerinde bir yük olacağı öngörülmektedir. Projeksiyon döneminde, AB'de artan talep sebebiyle ihracatın ithalata göre daha fazla artması beklenmektedir. Bunun sonucunda net ihracatın büyüme üzerinde pozitif etki yaratacağı değerlendirilmektedir.

Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (EBRD), Kasım 2015'da yaptığı 2016 yılı % 2'lik Bulgaristan ekonomik büyüme oranı öngörüsünü % 2,5'e yükseltmiştir. 2017 yılında da Bulgaristan ekonomisinin % 2,5 oranıyla büyüyeceği öngörülmektedir. EBRD, artan gelir ve iyileşen emek piyasası şartlarıyla desteklenen yerel talebin ekonomik büyümenin ana motoru olacağını değerlendirmektedir.

Bulgaristan ekonomisi büyük ölçüde ihracata bağımlıdır. Ancak iç talepte meydana gelecek iyileşmeler orta vadede ekonomik gelişimi olumlu etkileyebilecektir. 2020 yılına kadar ekonomik büyüme oranı % 3'e ulaşarak istikrara kavuşacaktır. Bu oranlara ulaşılması daha çok yatırım çekmekle mümkün olacaktır. 2014-2020 program döneminde Bulgaristan'a Avrupa Birliği fonlarından tahsis edilen yaklaşık 10 milyar EURO büyüklüğündeki finansmanın verimli kullanımı yatırım imkanlarını artırıcı etkiye sahiptir. Uzun vadede büyüme perspektifi göç ve yaşlanma sonucunda meydana gelecek nüfus azalışı tarafından sınırlandırılacaktır. Diğer taraftan, demografik kriz istihdam oranı artışını da engelleyecektir. Nitelikli işgücü eksikliği ekonomik büyüme üzerinde baskı yaratmaya devam edecektir.

25

http://www.capital.bg/politika_i_ekonomika/bulgaria/2016/04/04/2736185_bvp_prez_2016_poveche_potreblenie_po-malko_iznos_i/

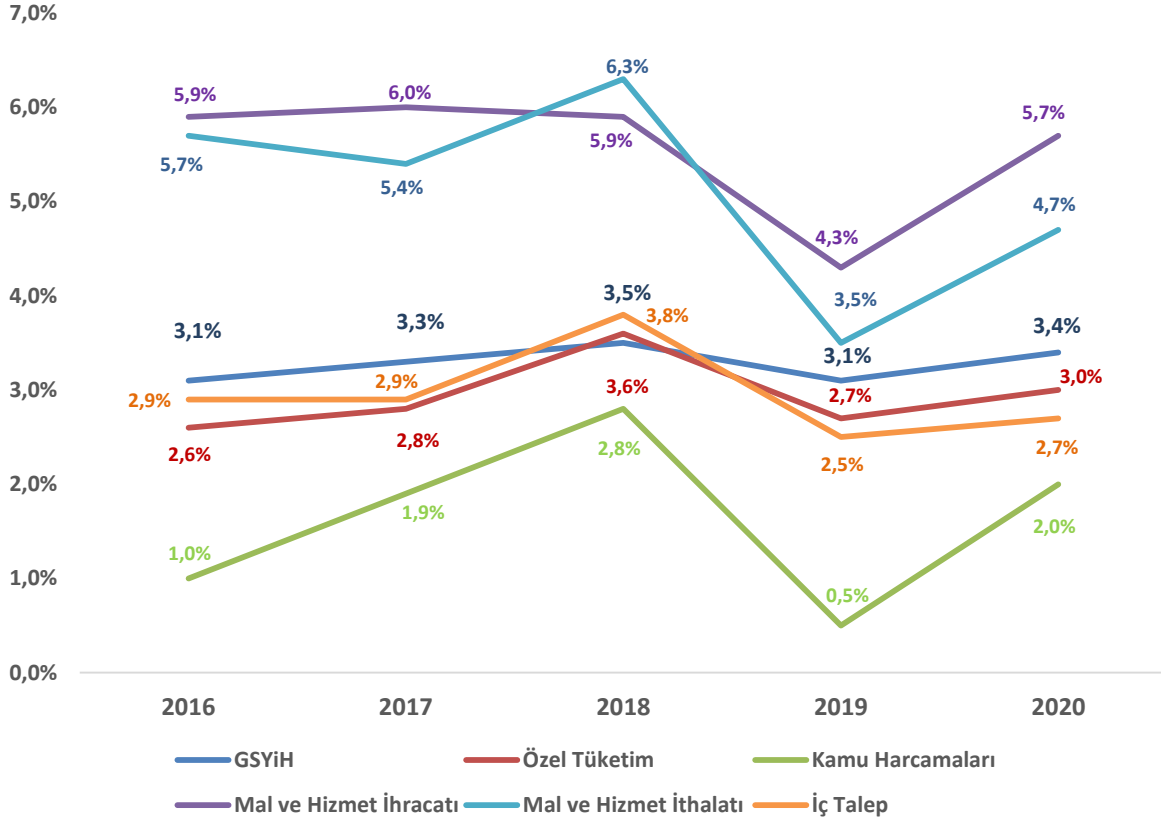

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Economist Intelligence Unit'in 2016-2020 döneminde Bulgaristan ekonomisine ilişkin bazı büyüme oranları öngörülerini aşağıda yer alan grafikte verilmektedir:

Şekil 9

2016-2020 Döneminde Bulgaristan Ekonomisine İlişkin Büyüme Oranları

Kaynak: Economist Intelligence Unit

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE DIŞ TİCARET

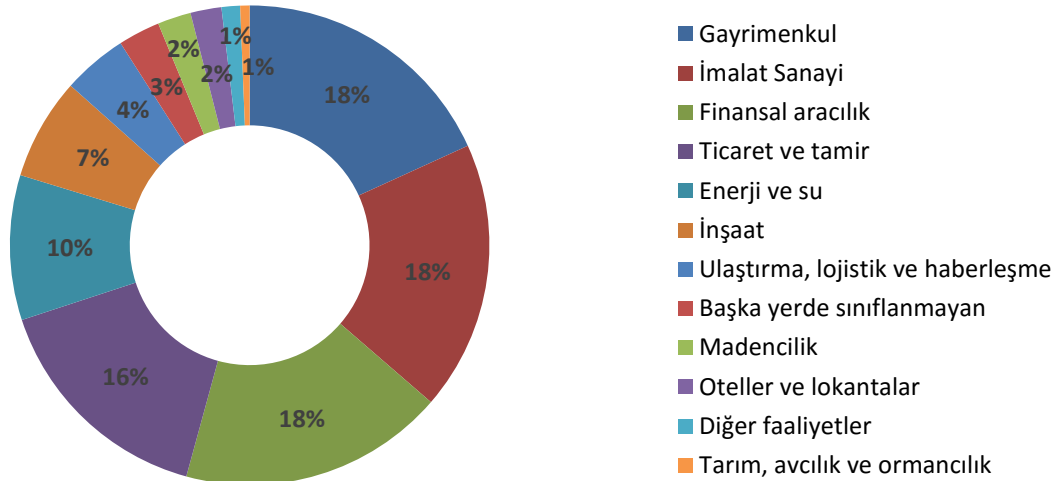
Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), büyümenin ve net uluslararası yatırım pozisyonunun önemli bir parçası olagelmıştır. Yurtiçi tasarrufların büyümeye katkısı yetersizdir. DYY tüm ekonomiye katkıda bulunmakla birlikte, özellikle imalat sanayinin üretim kapasitesini arttırmakta ve ülkenin ihracat performansını olumlu etkilemektedir. Kriz öncesi dönemde DYY'ın büyük bir miktarı inşaat sektörü ve gayrimenkul yatırımlarına yapılmıştır. Turizm sektörü bu durumdan faydalanmış olmakla beraber, yoğun DYY gayrimenkul balonu oluşmasına ve inşaat sektörünün hızla büyümesine neden olmuştur. Krizin sonucu olarak konut fiyatları % 40 düşmüş ve inşaat sektörü çalışanlarının 1/3'ü işlerini kaybetmiştir. Bu da dengesizliklerin oluşmasının önüne geçmek için DYY'ı üretime çekmenin önemini vurgulamıştır.

DYY'ın sektörler itibariyle dağılımı kriz sonrası dönemde değişmiştir. Son dönemdeki DYY akışları sanayi yapısında daha dengeli dağılmıştır. Enerji sektörü yatırımlarına olan ilgi, yenilenebilir enerji kaynakarı da dahil, göze çarpmaktadır. Fakat bu sektörde son zamanlarda gözlenen fiyatlandırma problemleri söz konusu yatırımların karlılığı hakkında potansiyel sorunların göstergesi olarak algılanmıştır. Enerji sektörü DYY birikimi 2010-2013 döneminde iki kat artmıştır. İmalat sanayi, yatırımların % 21'ini çekmiş, gayrimenkul ve inşaat sektörü yatırımları önemli ölçüde azalmıştır.

Şekil 10

1996-2014 Döneminde Bulgaristan'a Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Grafikte sektörler itibariyle 1996-2014 yılları arasında Bulgaristan'a yapılan doğrudan yabancı yatırımların dağılımı gösterilmektedir. Söz konusu dönemde en çok yatırım gayrimenkullere ve imalat sanayine yapılmıştır. Finansal aracılık, ticaret ve tamir, enerji ve su, inşaat en çok yatırım çeken diğer sektörlerdir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan'a 2015'te yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYY) tutarı bir önceki yıla göre % 19 oranında artarak 1 593,4 milyon EURO olmuştur. Kümülatif yatırımlar ise 2015 yılında 45,625 milyar EURO'ya ulaşmıştır. Tablodan görüleceği üzere, 2015 yılında kümülatif yatırımlar sıralamasında ilk beş ülke sırasıyla Hollanda, Avusturya, Yunanistan, Almanya ve İngiltere'dir. Ülkemiz 2015 yılı sıralamasında 2014'teki yerini muhafaza ederek 17. sırada olmuştur. Diğer taraftan, Bulgaristan'daki en büyük Türk yatırımı olan Şişecam, Türk sermayeli Hollanda şirketi olarak Bulgaristan'a giriş yaptığı için sıralamada Türkiye'nin değil Hollanda'nın rakamını etkilemektedir.

Tablo 10

1996-2015 Döneminde Bulgaristan'a En Çok Yatırım Yapan İlk 20 Ülkenin Son On Yıllık Dönemdeki Yıllık Yatırımları (Milyon EURO)

Ülke	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	'96-'15 Birikimli	%
Toplam	6221,6	9051,8	6727,8	2436,9	1169,7	1476,3	1320,9	1383,7	1339,1	1593,4	45625,0	100
1 Hollanda	1006,8	980,0	499,9	654,7	1240,2	-5,0	70,1	544,2	935,5	903,2	7926,5	17,4
2 Avusturya	956,7	1281,1	1144,0	422,2	-654,2	585,9	-189,6	-0,3	256,6	96,0	6040,7	13,2
3 Yunanistan	533,5	874,5	635,9	218,7	63,6	-0,1	-125,7	67,5	-30,3	-22,0	3558,8	7,8
4 Almanya	268,0	386,5	783,3	271,4	80,8	-45,7	78,8	80,8	-275,6	175,6	2592,8	5,7
5 İngiltere	820,4	833,6	637,4	251,1	-257,9	-298,4	-71,5	-80,4	175,7	-30,0	2574,5	5,6
6 Kıbrıs	200,8	552,3	333,5	288,7	105,8	97,1	-167,2	-16,2	27,1	55,8	2159,7	4,7
7 Rusya	135,5	245,2	298,2	166,1	205,4	206,9	256,2	63,6	116,8	56,4	2018,1	4,4
8 İsviçre	32,4	147,4	157,3	86,2	-55,9	40,5	309,0	114,9	108,6	24,1	1647,1	3,6
9 ABD	263,5	321,1	49,9	-43,9	7,8	136,5	49,6	102,2	81,9	11,3	1616,7	3,5
10 İtalya	-51,1	180,9	138,8	43,0	71,1	103,2	66,4	51,0	19,0	57,2	1545,9	3,4
11 Macaristan	242,4	250,3	209,5	111,5	70,5	-92,7	39,5	5,9	52,3	21,2	1379,9	3,0
12 Çek Cumhuriyeti	273,9	85,0	103,3	72,8	98,1	10,9	70,3	146,8	17,7	-14,7	1348,2	3,0
13 Fransa	123,7	141,9	211,7	198,0	60,9	87,9	134,1	106,8	-61,7	25,2	1310,4	2,9
14 Belçika	51,7	544,8	71,9	69,0	226,3	54,1	70,6	20,5	26,0	28,7	1067,7	2,3
15 İspanya	208,0	417,6	172,6	33,5	13,0	-26,5	-89,9	-66,5	34,9	4,7	877,9	1,9
16 İrlanda	412,1	323,8	-40,3	46,3	3,9	5,5	-1,2	-8,1	-2,1	-9,9	860,0	1,9
17 Türkiye	94,7	77,5	21,3	53,8	24,5	16,1	108,0	169,7	-18,7	27,2	752,9	1,7
18 Belçika/Lüksemburg											637,5	1,4
19 Lüksemburg	-94,9	176,5	357,8	-694,7	-121,1	200,0	407,6	85,8	-28,6	30,0	397,6	0,9
İngiliz Virjinya Adaları	84,6	116,9	77,7	63,4	25,8	74,5	-52,8	-88,4	-65,2	-41,8	393,0	0,9
İlk 20 Toplamı	5562,7	7936,9	5863,7	2311,8	1208,6	1150,7	962,3	1299,8	1369,9	1398,2	40705,9	89,2

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Dış Ticaret

Bulgaristan, küçük, dış ticaret açığı olan, dışa açık ve değişikliklere yavaş ayak uyduran bir ekonomidir. Düşük satın alma gücü, düşük emek verimliliği, öncelikli sektörlerde yatırım eksikliği ve üretimde AR-GE yetersizliği Bulgaristan'ın dış ticaretini olumsuz etkilemektedir. Dünya ticaretinde Bulgaristan'ın payı % 1,6 civarındadır.

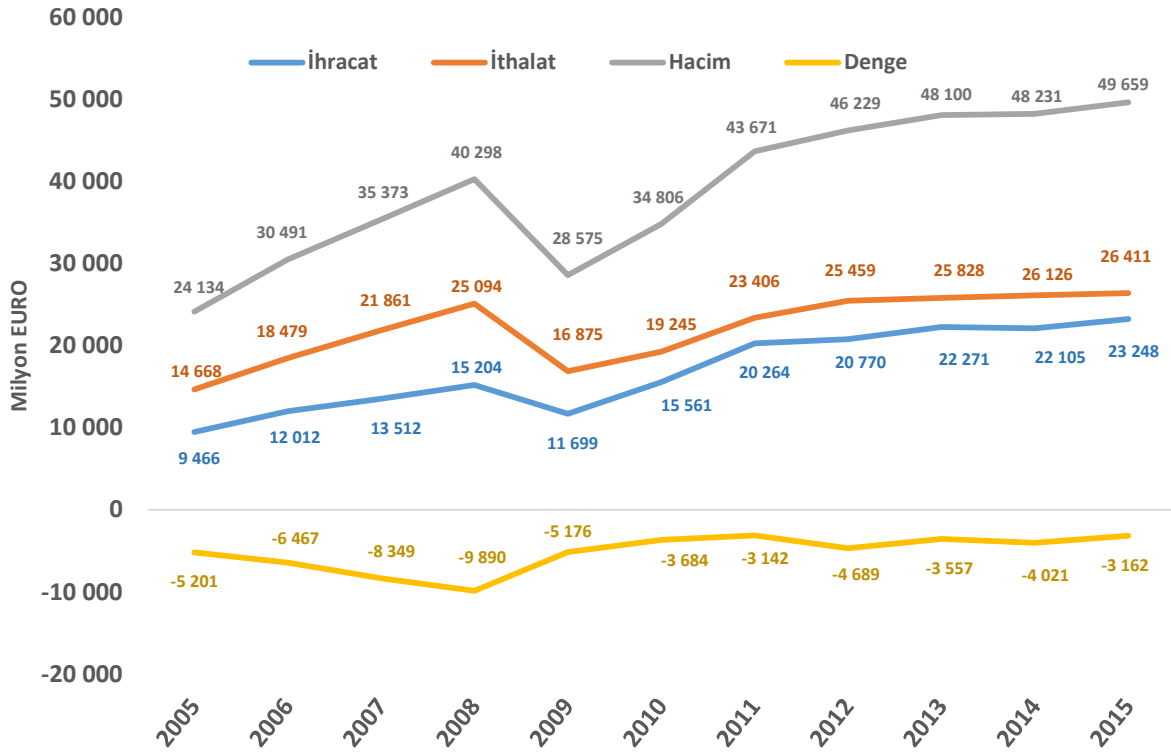
SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan DTÖ kurallarıyla uyumlu liberal bir dış ticaret rejimi uygulamaktadır. AB üyesi olarak ülkenin dış ticaret mevzuatı büyük ölçüde AB mevzuatı ile uyumlu olmakla beraber kimi zaman uygulamada deneyim eksiklikleri ile halen karşılaşılmaktadır.

2005-2015 döneminde Bulgaristan'ın ihracatı % 145,6, ithalatı % 80,1, ticaret hacmi % 105,8 artmıştır. Kriz öncesinde dış ticaret açığı artış trendinde olmasına rağmen 2009'dan sonra ihracatın artış oranı ithalatın artış oranını aştığı için 2005-2015 döneminde dış ticaret açığında % 39,2 oranında önemli bir azalma meydana gelmiştir. 2008 yılında dünyada yaşanan mali ve ekonomik kriz Bulgaristan dış ticaretini olumsuz etkilemiş, krizden sonraki ilk yıl olan 2009'da ihracat % 23, ithalat % 33, hacim ise % 29 oranında azalmıştır. Dış ticaret hacmi 2011 yılında kriz öncesi seviyeleri aşabilmiştir.

Şekil 11

2005-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Dış Ticareti

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

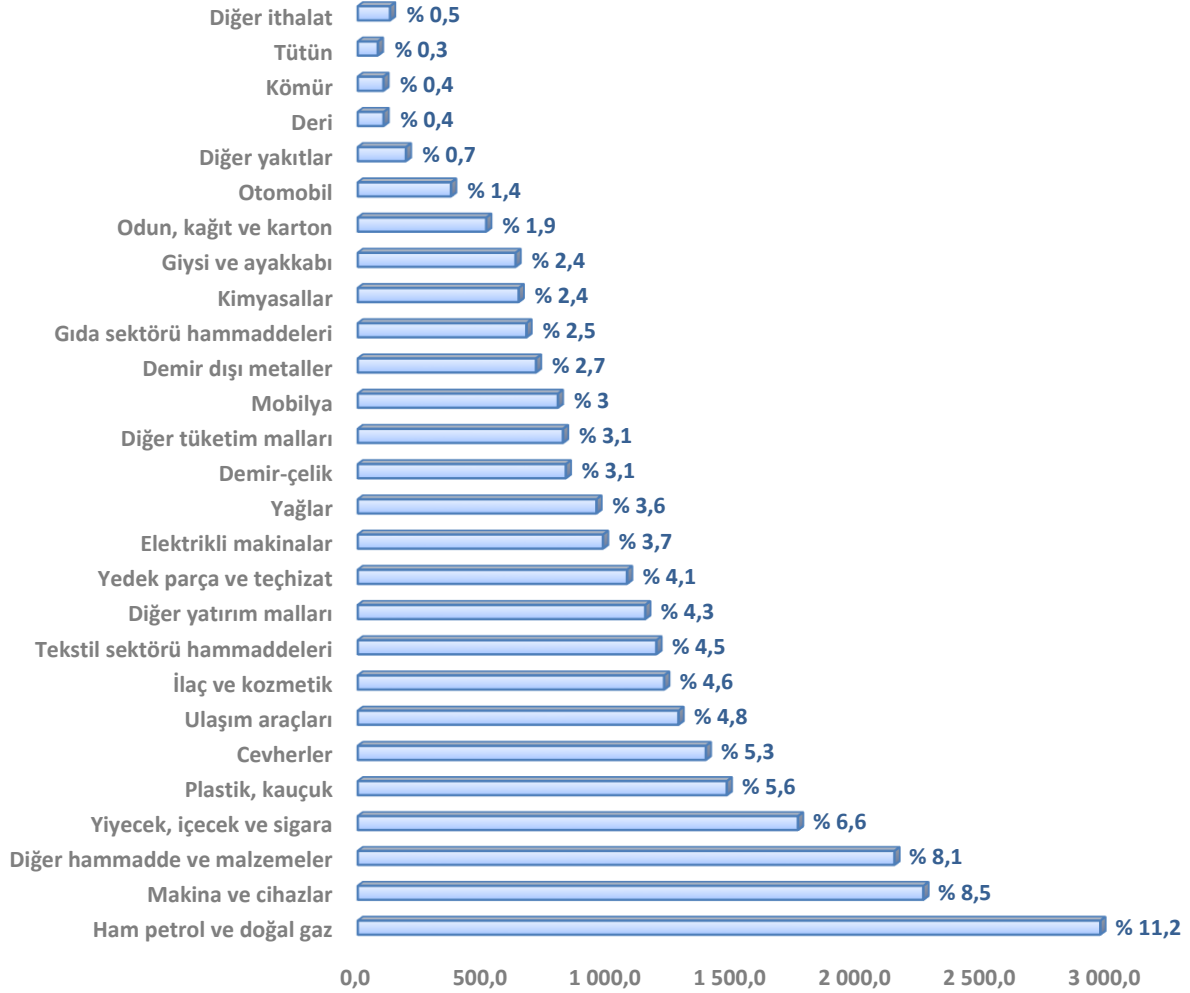
Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2015 yılında ülkenin ihracatı % 5,2 oranında artarak 23,3 milyar EURO, ithalatı % 1,1 artarak 26,4 milyar EURO olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret hacmi yıllık bazda % 3 oranında artış göstererek 49,7 milyar EURO, dış ticaret açığı ise % 21,4 azalarak - 3,2 milyar EURO seviyesinde gerçekleşmiştir. İhracatın GSYİH'ya oranı % 52,6, ithalatın GSYİH'ya oranı ise % 59,8 olmuştur.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 12

2015 Yılında Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İthalatı (Milyon EURO/%)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

2015 yılında ithatın bileşenlerinden en büyük payı yaklaşık 2,97 Milyar EURO ile ham petrol ve doğal gaz alırken ikinci sırayı yaklaşık 2,26 milyar EURO ile makina ve cihazlar almaktadır. Diğer hammadde ve malzemeler (2,14 milyar EURO), yiyecek-içecek-sigara (1,76 milyar EURO), plastik-kauçuk (1,47 milyar EURO), cevherler (1,39 milyar EURO) en çok ithalatı yapılan diğer ürün gruplarıdır.

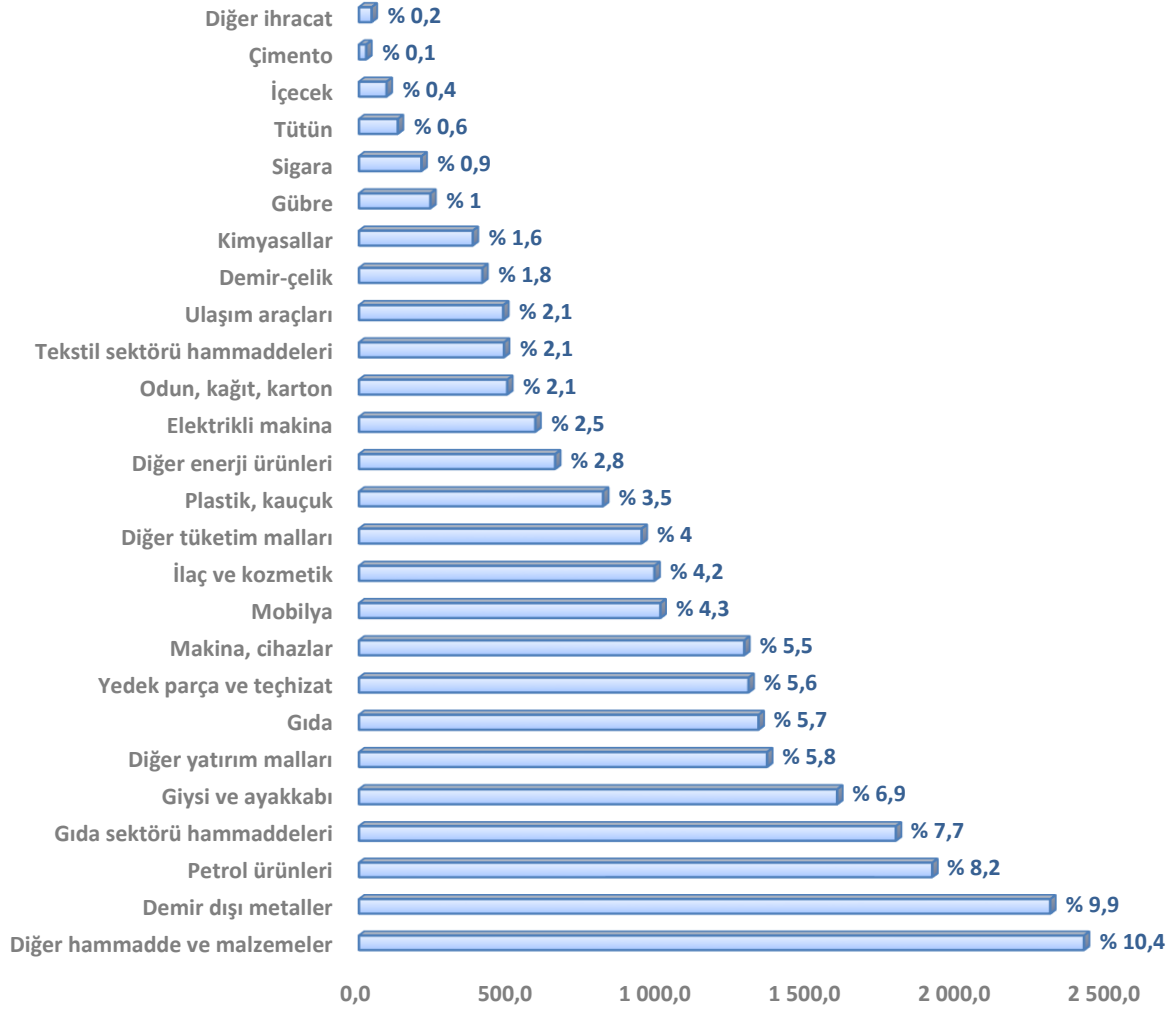
2015 yılında ihracatın bileşenlerine bakıldığında, birinci sırayı yaklaşık 2,42 milyar EURO ile diğer hammadde ve malzemelerin aldığı görülmektedir. Demir dışı metaller (2,31 milyar EURO), petrol ürünleri (1,91 milyar EURO), gıda sektörü hammaddeleri (1,79 milyar EURO), giysi ve ayakkabı (1,59 milyar EURO), diğer yatırım malları (1,36 milyar EURO), gıda (1,33 milyar EURO) en çok ihracatı yapılan diğer ürün gruplarıdır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 13

2015 Yılında Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İhracatı (Milyon EURO/%)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

2015 yılında Bulgaristan'ın AB'ye ticareti yıllık bazda % 7,9 oranında artış göstermiş, 14,9 milyar EURO'ya ulaşmıştır. Bulgaristan'ın AB'den ana ticaret partnerleri Almanya, İtalya, Romanya, Yunanistan, Fransa ve Belçika olmuştur. Söz konusu ülkelere ihracat AB ihracatının % 69,1'ini oluşturmaktadır. 2015 yılında Bulgaristan'ın AB'den ithalatı % 5,5 oranında artarak 17 milyar EURO olarak gerçekleşmiştir. En çok ithalat Almanya, İtalya, Romanya, Yunanistan ve İspanya'dan yapılmıştır. Bulgaristan'ın AB ile 2015 ticaret dengesi (FOB ihracat – CIF ithalat) negatif olup 2,1 milyar EURO büyüklüğündedir. Ulaştırma ve sigorta ödemelerinin etkisinden arındırılmış ticaret dengesi (FOB/FOB fiyatlarla) de negatif olup 1 milyar EURO büyüklüğündedir. Bulgaristan'ın AB'ye ihracatında en çok artış kimyasal maddeler (% 22,5) ve makina, ekipman ile taşıtlar (% 12,5) kategorilerinde yaşanmıştır. En büyük düşüş ise hayvansal ve bitkisel yağlar (% 3,2) kategorisinde meydana gelmiştir. İthalatta, alkollü ve

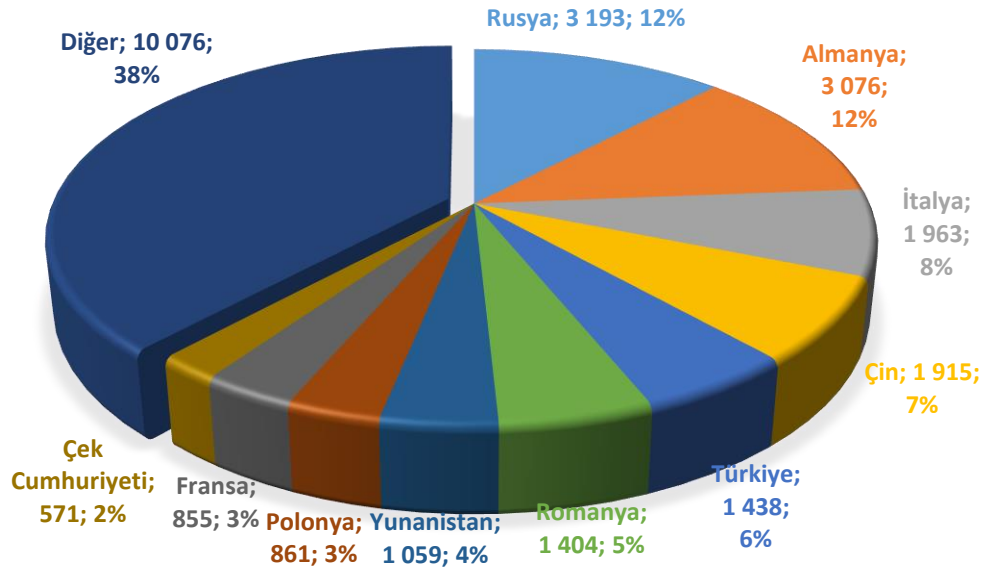
SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

alkolsüz içecekler ile tütün (% 25,3) kategorisinde en büyük artış meydana gelmiş, mineral yakıtlar, yağlar vb. ürünler (% 22,3) kategorisinde ise en büyük düşüş yaşanmıştır.

2015 yılında üçüncü ülkelere olan ihracat yıllık bazda % 0,6 oranında artarak 8,4 milyar EURO olarak gerçekleşmiştir. Bulgaristan'ın üçüncü ülkelerden ana ticaret partnerleri Türkiye, Çin, Sırbistan, Rusya, Makedonya, ABD ve Mısır olmuştur. Bahse konu ülkeler, üçüncü ülkelere yapılan ihracatın % 53,9'unu teşkil etmektedir. Aynı dönemde Bulgaristan'ın üçüncü ülkelere ithalatı yıllık bazda % 5,9 oranında azalmış olup 9,4 milyar EURO düzeyinde gerçekleşmiştir. En çok mal Rusya, Türkiye, Çin ve Ukrayna'dan ithal edilmiştir. 2015 yılında Bulgaristan'ın üçüncü ülkelerle ticaretinde 1 milyar EURO büyüklüğünde bir açık meydana gelmiştir. Üçüncü ülkeler dış ticaret dengesi FOB/FOB fiyatlarla hesaplandığında 357,3 milyon EURO büyüklüğünde bir açığın meydana geldiği görülmektedir.

Şekil 14

2015 Yılında Bulgaristan'ın en Büyük İthalat Partnerleri (Milyon EURO/%)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Rusya 3,19 milyar EURO ithalat değeri ve % 12,1'lik pay ile Bulgaristan'ın ithalatında birinci sırada yer almaktadır. Enerji ürünleri ithalatı nedeniyle Rusya, geleneksel olarak Bulgaristan'ın ithalatında en büyük ticari partner olmaya devam etmektedir. Almanya (3,08 milyar EURO), İtalya (1,96 milyar EURO) ve Çin (1,92 milyar EURO) Bulgaristan'ın ithalatında diğer büyük partner ülkelerdir. 2015 yılında Türkiye, Bulgaristan'ın ithalatında bir sıra ilerleyerek Romanya'nın önüne geçmiş, 1,44 milyar EURO ithalat değeri ve % 5,4'lük payı ile beşinci sırada yer almıştır. Ülkenin ithalatındaki ilk 10 ticari partner Bulgaristan 2015 yılı toplam ithalatının % 61,8'ini oluşturmuştur.

Ülke ihracatında ilk sırada geleneksel olarak Almanya yer almaktadır. Söz konusu trend 2015 yılında da devam etmiş, Almanya, 2,89 milyar EURO değerindeki ihracat rakamıyla ve %

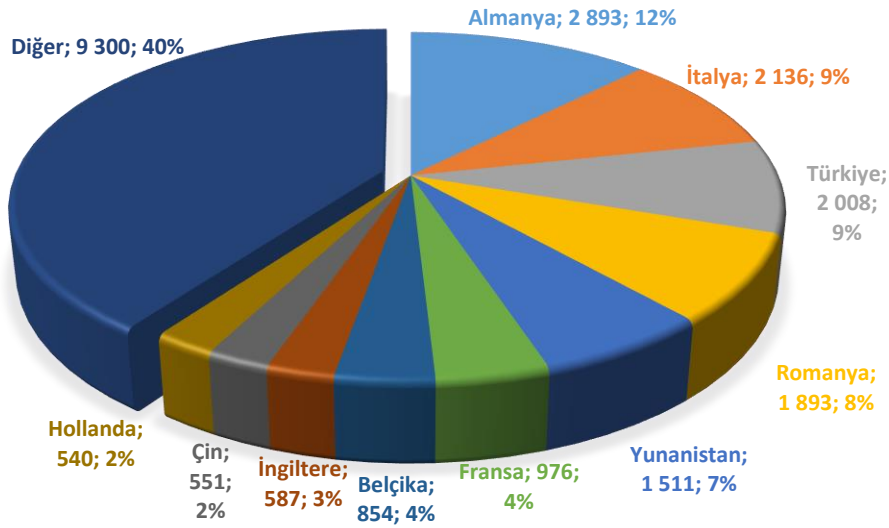

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

12,4'lük payıyla Bulgaristan'ın birinci ihracat partneri olmuştur. İtalya, 2,14 milyar EURO ihracat değeri ve % 9,2'lik payıyla ikinci sırada yer almıştır. Türkiye, 2012 yılında yükseldiği üçüncü sırasını 2015 yılına dek muhafaza etmiştir. Bulgaristan'ın üçüncü büyük ihracat partneri olan Türkiye'ye 2015'te 2,01 milyar EURO ihracat gerçekleşmiş, ülkemiz Bulgaristan'ın ihracatından % 8,6'lık bir pay almıştır. Romanya (1,89 milyar EURO) ve Yunanistan (1,51 milyar EURO) Bulgaristan'ın diğer büyük ihracat partnerleri olmuştur. Ülkenin ihracatındaki ilk 10 ülke toplam ihracatın % 60'ını teşkil etmiştir.

Şekil 15

2015 Yılında Bulgaristan'ın en Büyük İhracat Partnerleri (Milyon EURO/%)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Dış Ticaret İstatistikleri

Tablo 11

2005-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Yıllık Ticareti

Yıllar	Milyon EURO							
	İhracat	İhracatta % değişim	İthalat	İthalatta % değişim	Hacim	Hacimde % değişim	Denge	Dengede % değişim
2005	9.466	-	14.668	-	24.134	-	-5.201	-
2006	12.012	26,9	18.479	26,0	30.491	26,3	-6.467	24,3
2007	13.512	12,5	21.861	18,3	35.373	16,0	-8.349	29,1
2008	15.204	12,5	25.094	14,8	40.298	13,9	-9.890	18,5
2009	11.699	-23,1	16.875	-32,8	28.575	-29,1	-5.176	-47,7
2010	15.561	33,0	19.245	14,0	34.806	21,8	-3.684	-28,8
2011	20.264	30,2	23.406	21,6	43.671	25,5	-3.142	-14,7
2012	20.770	2,5	25.459	8,8	46.229	5,9	-4.689	49,2
2013	22.271	7,2	25.828	1,4	48.100	4,0	-3.557	-24,1
2014	22.105	-0,7	26.126	1,2	48.231	0,3	-4.021	13,0
2015	23.248	5,2	26.411	1,1	49.659	3,0	-3.162	-21,4

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 12

2011-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İthalatı

Milyon EURO

Ürün Grupları	2011	2012	2013	2014	2015	'11-'15 Değişim
Ham petrol ve doğal gaz	3.830,6	4.792,0	4.345,3	3.573,5	2.967,4	-22,5%
Makina ve cihazlar	1.569,7	1.709,8	2.058,4	2.167,3	2.255,9	43,7%
Diğer hammadde ve malzemeler	1.767,9	1.829,5	1.789,3	1.914,2	2.140,7	21,1%
Yiyecek, içecek ve sigara	1.381,7	1.508,8	1.545,9	1.600,6	1.755,7	27,1%
Plastik, kauçuk	1.120,1	1.203,1	1.301,1	1.381,2	1.471,7	31,4%
Cevherler	1.489,1	1.381,4	1.607,6	1.333,6	1.388,1	-6,8%
Ulaşım araçları	861,1	1.023,5	1.032,9	1.145,7	1.279,1	48,5%
İlaç ve kozmetik	911,9	940,7	1.025,8	1.131,5	1.222,0	34,0%
Tekstil sektörü hammaddeleri	1.090,1	1.061,8	1.117,8	1.176,5	1.191,0	9,3%
Diğer yatırım malları	695,6	863,2	912,0	1.362,6	1.146,5	64,8%
Yedek parça ve teçhizat	1.075,1	1.406,8	963,2	1.004,3	1.073,9	-0,1%
Elektrikli makineler	778,6	819,4	801,2	896,2	977,9	25,6%
Yağlar	1.187,0	1.240,1	1.391,0	1.395,3	951,8	-19,8%
Demir-çelik	960,7	823,1	822,2	769,6	829,7	-13,6%
Diğer tüketim malları	593,8	600,7	674,0	722,8	818,3	37,8%
Mobilya	640,2	640,7	706,3	745,1	798,0	24,6%
Demir dışı metaller	688,6	718,0	711,9	687,4	710,6	3,2%
Gıda sektörü hammaddeleri	573,1	563,3	596,3	557,6	672,6	17,4%
Kimyasallar	463,1	504,5	518,0	566,2	641,5	38,5%
Giyisi ve ayakkabı	464,7	481,2	530,5	597,4	629,0	35,4%
Odun, kağıt ve karton	422,6	447,6	451,1	473,1	512,0	21,2%
Otomobil	237,3	235,1	287,8	316,9	371,8	56,7%
Diğer yakıtlar	44,2	163,3	161,5	124,8	191,9	334,2%
Deri	96,5	105,5	89,3	97,0	102,7	6,4%
Kömür	304,1	225,9	139,4	147,4	102,2	-66,4%
Tütün	102,5	117,9	133,4	114,7	79,9	-22,0%
Diğer ithalat	56,2	52,4	114,8	122,9	128,5	128,6%
Toplam İthalat (CIF)	23.406	25.459	25.828	26.126	26.411	12,8%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Son beş yıllık dönemde Bulgaristan'ın ithal ettiği ürün gruplarından en çok artış diğer yakıtlar (% 334,2), diğer yatırım malları (% 64,8), otomobiller (% 56,7), ulaşım araçları (% 48,5), makina ve cihazlar (% 43,7), kimyasallar (% 38,5) ürün gruplarında meydana gelmiştir. Kömür (-%

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

66,4), ham petrol ve doğal gaz (-% 22,5), tütün (-% 22), yağlar (-% 19,8), demir-çelik (-% 13,6) ürün gruplarında ise en büyük düşüşler meydana gelmiştir.

Tablo 13

2011-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İhracatı

Milyon EURO

Ürün Grubu	2011	2012	2013	2014	2015	'11-'15 Değişim
Diğer hammadde ve malzemeler	2.188,6	2.186,3	2.176,0	2.204,5	2.418,9	10,5%
Demir dışı metaller	2.485,6	2.291,9	2.407,5	2.231,4	2.305,5	-7,2%
Petrol ürünleri	2.225,6	2.928,3	2.904,0	2.368,7	1.909,6	-14,2%
Gıda sektörü hammaddeleri	1.835,3	1.732,6	2.309,6	1.844,1	1.788,4	-2,6%
Giysi ve ayakkabı	1.525,4	1.456,2	1.553,5	1.608,6	1.592,9	4,4%
Diğer yatırım malları	872,4	804,9	808,3	1.032,0	1.359,3	55,8%
Gıda	902,7	989,6	1.089,3	1.196,8	1.330,9	47,4%
Yedek parça ve teçhizat	765,5	859,9	1.062,4	1.149,1	1.297,6	69,5%
Makina, cihazlar	951,9	1.001,9	1.141,6	1.208,6	1.283,4	34,8%
Mobilya	655,0	748,1	775,4	880,2	1.004,1	53,3%
İlaç ve kozmetik	635,6	701,0	803,3	928,7	984,2	54,8%
Diğer tüketim malları	544,1	611,1	674,2	810,4	941,3	73,0%
Plastik, kauçuk	505,4	550,7	657,7	717,9	812,9	60,8%
Diğer enerji ürünleri	589,3	553,0	481,0	542,5	653,2	10,8%
Elektrikli makina	551,3	453,6	548,0	502,4	587,5	6,6%
Odun, kağıt, karton	387,2	403,3	440,1	474,7	493,7	27,5%
Tekstil sektörü hammaddeleri	397,0	372,0	399,9	422,9	482,9	21,6%
Ulaşım araçları	391,3	372,4	410,1	410,1	480,2	22,7%
Demir-çelik	900,3	720,4	618,0	549,2	410,8	-54,4%
Kimyasallar	325,4	345,6	310,9	334,7	378,8	16,4%
Gübre	200,1	202,8	168,8	191,9	237,7	18,8%
Sigara	153,2	216,0	214,7	226,0	207,9	35,7%
Tütün	164,7	132,2	167,9	133,0	129,2	-21,6%
İçecek	89,9	100,4	101,4	85,4	91,8	2,1%
Çimento	13,6	27,8	22,0	17,1	24,0	76,5%
Diğer ihracat	7,9	8,3	25,9	33,9	41,8	429,1%
Toplam İhracat (FOB)	20.264	20.770	22.271	22.105	23.248	14,7%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Son beş yılda Bulgaristan'ın ihraç ettiği ürün gruplarından çimento (% 76,5), diğer tüketim malları (% 73), yedek parça ve teçhizat (% 69,5), plastik-kauçuk (% 60,8), diğer yatırım malları (% 55,8), ilaç ve kozmetik (% 54,8), mobilya (% 53,3) ve gıdada (% 47,4) en çok artış

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

gözlenmiştir. En büyük düşüşler ise demir-çelik (-% 54,4), tütün (-% 21,6), petrol ürünlerinde (-% 14,2) meydana gelmiştir.

Tablo 14

2015 Yılında Bulgaristan'ın En Çok

İhracat Yaptığı 10 Ülke (Milyon EURO)								İthalat Yaptığı 10 Ülke (Milyon EURO)							
Sıra No:	Ülkeler	2011	2012	2013	2014	2015	Pay	Sıra No:	Ülkeler	2011	2012	2013	2014	2015	Pay
1	Almanya	2 355,2	2 126,5	2 741,3	2 655,2	2 893,3	12,4%	1	Rusya	3 875,1	5 157,7	4 666,0	4 060,1	3 192,5	12,1%
2	İtalya	1 760,8	1 763,8	1 925,3	1 981,3	2 135,5	9,2%	2	Almanya	2 275,8	2 473,6	2 577,9	2 942,6	3 075,7	11,6%
3	Türkiye	1 733,1	1 957,7	2 004,2	2 076,6	2 008,1	8,6%	3	İtalya	1 695,9	1 675,2	1 893,6	1 827,1	1 962,9	7,4%
4	Romanya	1 933,3	1 674,1	1 720,0	1 748,1	1 893,2	8,1%	4	Çin	1 397,2	1 656,4	1 532,8	1 784,8	1 914,9	7,3%
5	Yunanistan	1 423,6	1 494,6	1 546,0	1 481,7	1 510,5	6,5%	5	Türkiye	1 076,1	1 194,4	1 378,0	1 393,3	1 438,3	5,4%
6	Fransa	855,2	830,0	960,1	948,0	976,1	4,2%	6	Romanya	1 361,6	1 405,2	1 367,3	1 406,4	1 403,6	5,3%
7	Belçika	999,3	765,9	642,7	903,4	853,7	3,7%	7	Yunanistan	1 170,8	1 355,0	1 265,8	1 167,3	1 059,2	4,0%
8	İngiltere	370,4	398,3	469,1	489,0	586,7	2,5%	8	Polonya	476,9	586,8	747,8	748,7	861,1	3,3%
9	Çin	293,7	595,0	651,2	533,4	550,7	2,4%	9	Fransa	783,6	753,4	783,4	810,5	855,3	3,2%
10	Hollanda	359,7	379,3	480,8	494,9	540,2	2,3%	10	Çek Cumhuriyeti	366,3	446,0	467,5	549,5	570,9	2,2%
	İlk 10 Toplamı	12 084,3	11 985,2	13 140,7	13 311,6	13 948,0	60,0%		İlk 10 Toplamı	14 479,3	16 703,7	16 680,1	16 690,3	16 334,4	61,8%
	Genel Toplam	20 264,3	20 770,2	22 271,4	22 104,9	23 248,3	100,0%		Genel Toplam	23 406,2	25 459,1	25 828,1	26 125,7	26 410,5	100,0%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Tablo 15

2015 Yılında Bulgaristan'ın Ülke Gruplarına Göre

İthalatı (Milyon EURO)	Tüketim Malları	Hammadde	Yatırım Malları	Enerji Kaynakları	Diğer İthalat	Toplam İthalat (CIF)
AB Ülkeleri	3 790,5	5 022,4	4 267,2	803,6	80,9	13 964,6
Avrupa	158,1	749,0	294,7	2 851,0	2,4	4 055,2
Balkan Ülkeleri	423,2	1 326,6	285,9	85,5	5,9	2 127,1
Amerika	221,1	1 022,3	316,3	25,6	6,3	1 591,6
Asya	930,1	1 143,8	1 501,2	319,5	32,0	3 926,6
Diğer Ülkeler	71,7	476,4	68,0	128,2	1,0	745,3
Toplam	5 594,7	9 740,5	6 733,3	4 213,4	128,5	26 411

İhracatı (Milyon EURO)	Tüketim Malları	Hammadde	Yatırım Malları	Enerji Kaynakları	Diğer İhracat	Toplam İhracat (FOB)
AB Ülkeleri	4 721,8	6 021,4	3 322,7	758,7	34,2	14 858,8
Avrupa	306,7	167,5	242,4	152,7	0,8	870,1
Balkan Ülkeleri	361,8	1 591,7	264,7	781,5	3,7	3 003,4
Amerika	148,7	189,4	185,5	21,9	0,9	546,4
Asya	493,5	944,3	441,6	517,1	1,1	2 397,6
Diğer Ülkeler	120,5	568,6	551,1	330,9	1,1	1 572,2
Toplam	6 153,0	9 482,9	5 008,0	2 562,8	41,8	23 248

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

BULGARİSTAN EKONOMİSİNİN SEKTÖREL BAZDA DEĞERLENDİRMESİ

Tarım

Bulgaristan'da tarım üretimi, modernize edilmesi durumunda oldukça önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Azalan ve yaşlanan nüfus nedeniyle tarım alanlarını ekip işleyecek işgücü kıtlığı yaşanmakta ve bu da tarım hasılasının yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Oysa Bulgaristan'ın gerek toprak gerekse de iklim yapısı tarıma elverişlidir. Bulgaristan'ın AB üyeliği ile birlikte tarım sektörüne Avrupa finansmanı sağlanmaktadır. Yeni program döneminde 8 milyar EURO'nun üzerinde destek öngörülmektedir. Bunlardan 5 milyar EURO'nun üzerinde doğrudan ödemelerde, yaklaşık 3 milyar EURO ise yatırım amacıyla kullanılacaktır.

Kriz döneminde tarımın en az etkilenen sektörlerden olmasına rağmen, kredi maliyetinin artması, iklim koşullarının öngörülememesi, sulama sistemlerinin eskimeye devam etmesi, tarımsal ürünlerin satın alımı konusundaki belirsizlikler söz konusu sektörü riskli duruma getirmiştir.

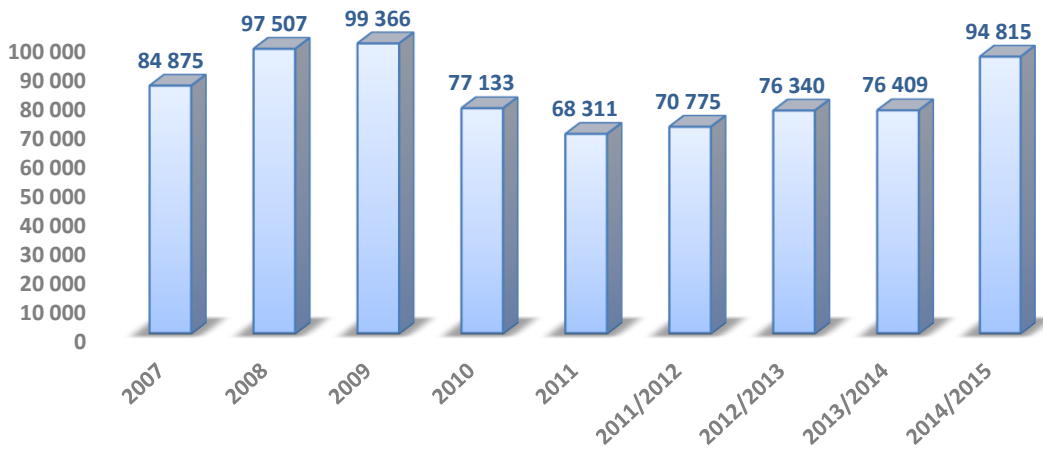
Tarım sektörünün toplam katma değer içerisindeki payı 2015 yılında % 5,1, 2014 yılında ise % 5,3 olarak gerçekleşmiştir.

Bulgaristan'da 2015 yılı verilerine göre tarımsal arazilerin toplam büyüklüğü 5,2 milyon hektardır (ülke topraklarının yaklaşık % 46,9'u). Kullanılan tarımsal araziler yaklaşık 5 milyon hektardır (ülke topraklarının % 45,1'i).

Bulgaristan'da kayıtlı tarımsal üreticilerin sayısı Haziran 2015 sonu itibariyle 94 815²⁶ olup bir önceki döneme göre önemli sayıda bir artış gözlenmiştir.

Şekil 16

Yıllar İtibariyle Kayıtlı Tarımsal Üretici Sayısı

Kaynak: Bulgaristan Tarım ve Gıda Bakanlığı

²⁶ Tarım Raporu 2015, Bulgaristan Tarım ve Gıda Bakanlığı

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Aşağıdaki tabloda 2010-2014 döneminde Bulgaristan'da tarımsal üretimin sektörel dağılımı verilmiştir. 2014 yılında tarım sektörü çıktısı yıllık bazda % 7,6 azalarak 4,3 milyar EURO seviyesinde gerçekleşmiştir. Tarım üretiminde birinci sırayı hububat-bakliyat üretimi almıştır. İkinci sırada endüstriyel tarım ürünleri gelmektedir. Silo yem bitkileri ve sebzeler Bulgaristan'ın tarım üretiminde 3. ve 4. sırada yer almaktadır.

Tablo 16

2010-2014 Yıllarında Bulgaristan'da Tarımsal Üretim Sektörel Dağılımı

Milyon EURO						
No	Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014
1	Hububat/Bakliyat	842,8	1 196,0	1 311,5	1 258,5	1 330,8
2	Endüstriyel Tarım Ürünleri	747,3	921,1	856,4	867,8	966,4
3	Silo Yem Bitkileri	192,5	143,6	213,2	188,6	129,5
4	Sebze	184,4	119,9	117,2	139,0	142,5
5	Patates	60,8	17,0	26,7	62,2	24,1
6	Meyve	122,0	129,2	140,6	156,4	126,5
7	Diğer Bitkisel Ürünler	3,5	15,2	7,3	9,1	33,7
8	Hayvanlar	559,7	627,3	640,9	581,7	566,7
9	Hayvancılık Ürünleri	521,4	608,6	577,6	580,4	555,7
10	Tarımsal Hizmet Ürünleri	251,5	260,2	269,2	271,3	262,0
11	Tarımsal Üretimden Ayrılmaz İkincil Faaliyetler	336,1	316,9	263,1	278,7	164,0
	Toplam Tarımsal Üretim	3 821,8	4 354,9	4 423,6	4 393,7	4 302,0

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Not: Cari değerler, Bulgar Levasının EURO'ya endeksli olduğu 1,95583 kurundan Leva'dan EURO'ya çevrilmiştir

2014 yılında bitkisel ve hayvansal üretimde yıllık bazda sırayla % 5,9 ve % 5,4 düşüş gözlenmiştir. 2014 yılında bitkisel ve hayvansal üretim arasındaki dengesizlik devam etmiş, bitkisel üretimin toplam tarımsal üretimdeki payı hayvansal üretim payının iki katının üzerinde gerçekleşmiştir.²⁷ Tarımsal hizmetlerin değerinde % 8,8 oranında, tarımsal üretimden ayrılmaz ikincil faaliyetlerin değerinde ise % 31,9 oranında düşüş meydana gelmiştir.

Organik ürünler ve organik tarımda ihtisas başarılı uygulama potansiyeli yüksek bir alandır. Batı Avrupa ülkelerinde organik gıda talebi önemli ölçüde artmış ve bu trend daha küçük ölçekli de olsa Doğu Avrupa ülkelerine de sirayet etmiştir. Bulgaristan'da ekolojik gıda arzının çeşitliliği 1400 üründen 2000'e çıkmış, bu tür gıda ithalatı ve dağıtımını yapan şirket sayısı ise üç kat artmıştır.

2014-2020 program döneminde "Kırsal Bölgelerin Gelişimi" operasyonel programı kapsamında 2016 yılında dört eksende AB fonlarından hibe destek sağlanabilmektedir:

²⁷ Tarım Raporu 2015, Bulgaristan Tarım ve Gıda Bakanlığı

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 17

Kırsal Bölgelerin Gelişimine Yönelik Operasyonel Program Çerçevesinde 2016 Yılında Yararlanılabilecek Hibe Destekler

№	Teşvik Mekanizmasının Tanımı	Başvurabilecek Adaylar	Desteklenecek Faaliyetler	Karşılancak Giderler	Hibe Destek Oranı	Hibe Desteğinin Asgari ve Azami Miktarı	Başvuru Dönemi
1	Küçük çiftçilerin gelişimine yönelik başlangıç desteği	Çiftçiler	Bu teşvik mekanizmasını açıklayacak yönetmelik hala yürürlüğe girmemiştir	Yatırım giderleri; Hizmetler	Bilgi yok	Bilgi yok	4 Nisan – 1 Mayıs 2016
2	Çiftliklere yatırım	Çiftçiler: gerçek ve tüzel kişiler	- Yeni ürün, üretim süreçleri ve teknolojilerin kanalizasyonu; - Fiziksel ve fiziksel olmayan üretim altyapısının yenilenmesi; - Çiftliklerin enerji verimliliğinin artırılması; - Tarım ürünlerinin kalitesinin artırılması.	İnşaat işleri; Makine ve ekipman satın alımı; Uzun ömürlü bitkiler dikimi Arsa ve binalar satın alımı; Hizmetler	% 50	Asgari: 15 000 EURO; Azami: 1 500 000 EURO Hibe destek bütçesi: 100 milyon EURO	4 – 31 Temmuz 2016
3	Üretici grupları ve dernekleri oluşturulması	Çiftçi grupları	Bu teşvik mekanizmasını açıklayacak yönetmelik hala yürürlüğe girmemiştir	Yatırım giderleri; Hizmetler	Bilgi yok	Bilgi yok	29 Ağustos – 30 Ekim 2016
4	Tarım ürünlerinin işlenmesi/pazarlanması na yatırım	Çiftçiler ve imalat sanayi işletmeleri	- Bina inşaatı ve tadilatı; - Makine, üretim hatları ve ekipman satın alımı; - Arsa ve binalar satın alımı; - Özel ulaşım araçları satın alımı; - Laboratuvarlar inşaatı/modernizasyonu; - Kalite standartlarının yürürlüğe konulması; - Özel yazılım ürünlerinin satın alınması.	İnşaat işleri; Makine ve ekipman satın alımı; Arsa ve binalar satın alımı; Hizmetler: Mühendislik ve danışmanlık hizmetleri.	KOBİ'ler: % 50 Büyük şirketler: % 40	Asgari: 7 500 EURO; Azami: 1 500 000 EURO Hibe destek bütçesi: 100 milyon EURO	24 Ekim – 27 Kasım 2016

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Sanayi

Tablo 18

2015 Yılında Aylık Sanayi Üretim Endeksleri

Ekonomik Faaliyet	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Sanayi Toplam	110,7	110,0	109,1	109,5	111,0	110,6	110,1	110,1	109,2	110,4	110,9	112,5
Doğal Kaynak Ocaklarının İşletilmesi	97,7	99,1	97,6	98,2	99,1	99,8	99,1	98,6	100,3	97,1	100,1	100,3
Buna dahil olanlar:												
Kömür	117,3	115,9	104,2	119,7	107,9	106,8	115,5	123,0	124,4	95,1	105,6	116,8
Metal cevheri	84,0	85,3	86,3	84,3	94,7	99,8	88,3	79,8	88,2	88,4	97,4	87,1
Metal dışı hammaddeler	111,3	107,9	108,4	110,4	112,1	119,9	119,1	109,9	111,7	119,1	108,8	129,4
İmalat Sanayi	112,7	113,3	112,2	111,7	114,8	114,5	114,3	113,8	113,6	116,2	117,0	118,6
Buna dahil olanlar:												
Gıda imalatı	93,8	95,3	86,8	90,9	92,1	89,4	86,1	87,7	88,1	90,8	89,6	89,0
İçecek imalatı	98,2	102,7	96,3	100,9	101,2	100,3	100,5	101,0	98,3	99,6	100,4	97,7
Tütün ürünleri imalatı	104,5	108,5	110,1	103,3	96,4	93,3	89,2	89,2	82,1	92,7	100,9	107,4
Giysi dışında tekstil imalatı	111,4	101,2	99,3	102,8	110,1	108,5	110,5	106,9	108,8	116,4	110,5	108,7
Giysi imalatı	93,9	92,1	89,2	91,3	93,4	98,2	96,7	92,4	96,6	103,0	97,5	100,7
Deri işleme, ayakkabı ve diğer deri ürünleri imalatı	80,6	78,5	75,7	81,7	71,6	74,2	80,4	77,8	78,4	73,5	70,7	73,7
Odun işleme ve mobilya dışında ahşap ürünler imalatı	100,6	105,8	104,8	102,0	96,6	97,6	91,8	96,7	96,7	96,6	103,4	103,6
Kağıt, karton imalatı	120,6	117,5	125,5	114,6	122,3	126,0	118,2	119,3	132,5	136,2	135,0	123,1
Yayıncılık ve matbaa	110,1	114,3	113,5	108,7	110,7	116,3	112,5	111,9	111,5	115,6	132,7	116,5
Kimyasal ürün imalatı	112,3	102,6	99,6	106,1	102,3	112,9	123,5	124,2	111,9	114,9	100,8	98,3
İlaç imalatı	150,0	135,3	152,6	151,6	147,7	143,1	147,1	143,0	145,6	148,5	150,5	151,5
Plastik ve kauçuk ürünlerin imalatı	133,5	133,3	127,3	132,6	136,3	132,8	131,2	127,6	131,1	134,9	132,5	135,2
Diğer metal dışı madencilik ürünleri imalatı	118,4	117,7	121,8	121,9	129,5	128,8	129,3	127,6	128,4	128,5	132,8	138,2
Metal imalatı	104,9	103,8	100,2	103,0	100,4	99,2	97,2	95,3	91,1	92,3	92,5	93,1
Makina ve teçhizat dışında metal ürünler imalatı	122,0	128,0	115,1	113,0	128,6	120,4	127,8	128,8	129,1	135,4	148,7	147,6
Bilgisayar ve haberleşme cihazları, elektronik ve optik ürünler imalatı	130,4	149,6	142,8	146,8	148,7	151,8	150,3	148,8	139,1	154,6	145,9	136,8
Elektrik tesisatı imalatı	139,8	140,3	144,6	140,5	151,3	135,8	146,4	147,4	143,0	147,4	147,8	143,3
Genel ve özel kullanımlı makina ve teçhizat imalatı	151,3	147,1	138,9	142,2	146,3	145,0	142,4	141,5	139,0	139,8	135,6	138,2
Otomobil ve römork imalatı	153,9	158,4	155,5	154,3	149,9	156,8	160,5	145,4	162,7	160,8	157,4	157,8
Otomobil dışında araç üretimi	120,6	89,8	93,3	83,8	95,4	82,6	85,0	101,1	106,7	104,0	104,3	98,8
Mobilya imalatı	124,6	129,1	118,2	130,9	126,2	121,2	126,1	119,3	133,0	126,1	129,0	126,9
Başka yerde belirtilmemiş imalat	171,7	151,6	157,5	161,8	168,6	174,3	183,4	180,1	172,6	181,6	186,8	206,5
Tadilat, makina ve teçhizat montajı	95,6	88,5	96,8	83,7	93,8	91,8	93,3	86,3	79,9	93,1	97,3	82,7
Elektrik enerjisi, gaz yakıtlar ve termik enerji üretimi ve dağıtım	112,6	106,8	107,0	109,9	107,2	105,8	104,2	105,7	101,8	101,0	99,5	102,0
Ara tüketim ürünleri	108,4	109,5	109,1	109,3	112,2	111,8	111,8	110,2	111,0	110,6	112,2	113,1
Enerji ürünleri	110,3	109,5	106,6	108,5	104,6	102,9	102,1	103,8	102,4	98,7	101,1	103,8
Yatırım ürünleri	128,8	131,9	129,2	126,1	135,1	131,6	132,9	132,2	131,0	134,0	138,2	137,3
Uzun vadeli tüketim ürünleri	137,5	139,4	129,7	136,4	136,7	134,4	133,4	132,8	139,4	140,2	144,4	140,2
Kısa vadeli tüketim ürünleri	103,2	102,2	99,3	102,0	102,8	102,5	101,0	101,4	101,0	105,3	104,2	105,3

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Not: 2010 yılı baz alınmıştır (2010=100)

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan'ın sanayi üretimi konusunda genel bir çerçeve oluşturması anlamında güvenilir bir gösterge olarak Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü'nden alınan rakamların yer aldığı 2015 Yılında Aylık Sanayi Üretim Endeksleri adlı tablo, Bulgaristan'da 2015 yılında hangi sektörlerde 2010 yılına göre büyüme yaşandığı konusunu aydınlatmaktadır. Son beş yılda toplam sanayi üretiminde ortalama % 10,3 oranında bir artış gözlenmektedir. İmalat sanayiindeki artış toplam artışın yönünü ve büyüklüğünü belirlemiş ve yaklaşık % 14,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Otomobil-römork, ilaç, bilgisayar ve haberleşme cihazları, elektrik tesisatı, genel ve özel kullanımlı makina ve teçhizat, uzun vadeli tüketim ürünleri, yatırım ürünleri, plastik ve kauçuk imalatı sektörlerinde söz konusu beş yıllık dönemde önemli artışlar gözlenmiştir. Deriden mamuller, metal cevherler, gıda imalatı, tadilat-montaj alanlarında ise önemli düşüşler kaydedilmiştir.

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2015 yılında Bulgaristan'da sanayi sektörü gayri safi katma değer % 27,6'sını oluşturmaktadır. Bulgaristan sanayinde önemli sektörler aşağıda sıralanmıştır:

- *Gıda*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 14'ünü teşkil etmektedir. Sektörde 80,4 bin kişi istihdam edilmekte (imalat sanayiinin %15'i), 5743 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 7,9'dur.
- *Cam, tuğla, kiremit, porselen, çimento, kireç, alçı, beton vb.*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4,2'sini teşkil etmektedir. Sektörde 21,2 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 4'ü), 1 615 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı yaklaşık % 2,6'dır.
- *Metal inşaat malzemeleri, kazan, petek, tank imalatı, metal işleme, metalden mutfak eşyası, hırdavat imalatı*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 5,1'ini teşkil etmektedir. Sektörde 53,6 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 10,2'si) , 4 662 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 2,7'dir.
- *Tütün mamulleri*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 2'sini teşkil etmektedir. Sektörde 3,2 bin kişi istihdam edilmekte, 21 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı yaklaşık % 1,2'dir.
- *Giyim*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4'ünü teşkil etmektedir. Sektörde 100 bin kişi istihdam edilmekte (imalat sanayiinin % 20'si), 5 701 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 7,6'dır.
- *Demir dışı metaller*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 14,9'unu teşkil etmektedir. Sektörde 11,7 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 2,2'si), 200'ün üzerinde firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 17,8'dir.
- *İçecek*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 3'ünü teşkil etmektedir. Sektörde 13,8 bin kişi istihdam edilmekte (imalat sanayiinin % 3'ü), yaklaşık 900 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 0,6'dır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- *Plastik ve kauçuk*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 3,2'sini teşkil etmektedir. Sektörde 24,4 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 4,6'sı), 2 214 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 3,3'tür.
- *Elektrikli cihazlar*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4,1'ini teşkil etmektedir. Sektörde 19,7 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 3,8'i), 554 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 7,1'dir.
- *Kimyasal maddeler*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4,5'ini teşkil etmektedir. Sektörde 13,5 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 2,6'sı), 643 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 5'tir.
- *Makina ve donanım*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4,5'ini teşkil etmektedir. Sektörde 30,4 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 5,8'i), 973 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 7,7'dir.
- *Mobilya*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 1,6'sını teşkil etmektedir. Sektörde 21,9 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 4,2'si), 2 741 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 1,3'dir.
- *Tekstil*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 1'ini teşkil etmektedir. Sektörde 11,4 bin kişi istihdam edilmekte (imalat sanayiinin % 2'si), 720 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 2,1'dir.²⁸

Ulaştırma ve Telekomünikasyon

Ulaştırma

Bulgaristan, Türkiye, Batı Avrupa, Rusya ve Karadeniz bölgelerini birbirlerine bağlayan çok önemli uluslararası yol şebekesi güzergahında stratejik bir konumdadır. Bulgaristan'ın Karadeniz kıyısında Varna ve Burgaz kentlerinin limanları ile Tuna Nehri üzerinde Rusçuk limanları bulunmakta ve böylece ülke gerek deniz, gerekse nehir taşımacılığında ulaşım imkanları sunmaktadır. Ancak, ulaşım altyapısı açısından büyük eksikler bulunmakta ve bu nedenle Bulgaristan, ulaşım altyapısını yenileme ve genişletme çalışmalarını sürdürmektedir.

Karayolu Ulaştırması

Bulgaristan genelinde kuzeyden güneye dört, doğudan batıya üç ana karayolu şebekesi bulunmaktadır. Bulgaristan Yol Altyapısı Ajansı verilerine göre Bulgaristan karayollarının toplam uzunluğu 19 462 km olup bunun sadece 610 km'si otobandır. Otobanlarda hız sınırı 140 km/saat'tir. Yolların % 40'ı iyi, % 27'si orta iyi, % 33'ü ise kötü durumdadır ve gittikçe karayolu durumunun kötüleştiği dikkat çekmektedir. Belediye yollarının toplam uzunluğu 19490 km'dir.

²⁸<http://www.mi.government.bg/en/themes-c230.html>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2020 döneminde inşaatının tamamlanmasını karara bağlamıştır. Buna göre; Struma otobanının ilk lotu olan Dolna Dikanya-Dupnitsa 16,78 km'lik bölümünün yapımı 30 Ağustos 2013'te tamamlanmıştır. Lot 2 Dupnitsa- Blagoevgrad (37,48 km) 30.10.2015 tarihinde, lot 4 Sandanski-Kulata (14,70 km) 10.09.2015 tarihinde kullanıma açılmıştır. Blagoevgrad-Sandanski arasındaki lot 3 (64 km) içinse 2014-2020 program dönemi çerçevesinde Avrupa Birliği tarafından finansman sağlanacaktır. 3. Lotun Kresna-Sandanski arasındaki 23,6 kilometrelik kısmının yapımına ilişkin sözleşme Eylül 2015'te imzalanmış olup, yapım süresi 3,5 yıl olarak belirlenmiştir. Aralık 2015 sonunda ihalesi açılan Jeleznitsa tüneli Struma otobanının bir parçası olup tünele çok yüksek bir değer biçilmiştir: 250 milyon Leva. Ancak 2016 yılının başında iptal edilen bir çok büyük çaplı kamu ihalesinin yanısıra, resmi açıklamalara göre teknik belgelerdeki bazı eksiklikler nedeniyle, söz konusu ihale de iptal edilmiştir. Struma'nın şu an itibarıyla değerinin 500 milyon EURO olduğu hesaplanmaktadır. Sofya çevre yolunu Struma otobanına bağlamak amacıyla inşa edilen 19 km uzunluğundaki Lyulin Otobanı projesini 137,4 milyon EURO'luk teklifiyle Türk Mapa-Cengiz ortaklığı kazanmış ve tamamlamıştır.

Vratsa Çevre Yolu (E-79): Vidin-Botevgrad güzergahının bir parçası olup (6,82 km), yapımı tamamlanmıştır.

Montana Çevre Yolu (E-79): Vidin-Botevgrad güzergahının bir parçası olup (12,45 km), yapımı 29.12.2015'te tamamlanmıştır.

Bulgaristan'ın Vidin kentini Romanya'nın Kalafat kentine bağlayan Tuna üzerindeki 2. köprü Haziran 2013'te kullanıma açılmıştır.

Avrupa VII. No'lu Ulaşım Koridoru: Rotterdam'dan başlayıp Sulina'da biten ve Ren, Main ve Tuna nehirlerini bağlayan su yoludur.³⁰

Avrupa VIII. No'lu Ulaşım Koridoru: Adriyatik Denizi'ni Karadeniz'e bağlar. Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'ı kat eder. Bulgaristan topraklarındaki (Gyueşevo sınır kapısı, Pernik-Sofya-Burgaz-Varna) uzunluğu 639 km'dir. Burgaz-Varna arasındaki kısmın ileride "Karadeniz Otobanı"nın bir parçası olması planlanmaktadır. Bu koridorun Sofya - Burgaz arasındaki bölümüne "Trakya Otobanı" denmektedir. Trakya otobanı 4. lotunun 15 Temmuz 2013 tarihinde kullanıma açılmasıyla otoban tamamiyle faaliyete geçmiştir. Otobanın Karnobat-Burgaz arasındaki 45 km'lik bölümünün yapımını Türk sermayeli "Doğuş-Eko" Konsorsiyumu kazanmış ve zamanında tamamlayarak teslim etmiştir.

Karadeniz Otobanı: Trakya Otobanı'nın bir uzantısı olup, Burgaz-Varna güzergahını kapsar. Toplam uzunluğu 95 km'dir. Söz konusu otoban için finansman arayışları devam etmektedir, otobanın toplam yapım maliyetinin 470 milyon EURO olacağı hesaplanmaktadır. Finansman alternatifleri arasında yap-işlet-devret modeli de bulunmaktadır.

³⁰ Bulgaristan Bölgesel Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Kalkınma Stratejisi 2012-2022

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Avrupa IX. No'lu Ulaşım Koridoru: Finlandiya'nın Helsinki şehrini Yunanistan Dedeğaç şehrine bağlar. Bulgaristan topraklarındaki (Ruse-VelikoTirnovno-Gabrovo-Stara Zagora-Dimitrovgrad-Kırcaali) uzunluğu 455 km'dir. Bu koridorun Kırcaali – Podkova arasındaki bölümü 2007-2013 AB Ulaştırma Operasyonel Programı çerçevesinde finanse edilmiş olup 2014 başında tamamlanmıştır. Bu bölümün bitmesiyle Kırcaali – Yunanistan sınırı güzergahının tamamı yenilenmiş bulunmaktadır.

Şipka Tüneli: Balkan Dağları altından geçecek ve Gabrovo – Şipka arasında Gabrovo Çevre Yolu'nun (E-85) bir parçası olan Şipka tünelinin finansmanı, 2014-2020 AB Ulaştırma Operasyonel Programı kapsamında sağlanacaktır.

Avrupa X. No'lu Ulaşım Koridoru: Orta Avrupa'dan Sofya'ya uzanır, burada iki kola ayrılarak Selanik'e ve İstanbul'a ulaşır. TEM otoyolunun uzantısıdır. Yolun Kalotina sınır kapısı ile Sofya arasındaki uzaklığı 60 km'dir. Söz konusu yolun yapımı için 2015 yılında Yol Altyapısı Ajansı hükümetten prosedür başlatma izni almıştır. Orizovo (Filibe yakınlarında) ile Kapitan Andreevo (Türkiye sınırı/Kapıkule) arasındaki bölüme Bulgaristan'da Maritsa (Meriç) Otobanı denmektedir. Maritsa otobanı yapım projesi, AB fonlarından finansmanı sağlanan Ulaştırma Operasyonel Programına dahil edilmiştir. Projenin toplam tutarı 203,8 milyon EURO'dur. Yapımı iki lota ayrılmış olup, Orizovo - Dimitrovgrad arasındaki lot 2 ise 28.05.2015 tarihinde, Dimitrovgrad – Harmanli arasındaki lot 1 29.10.2015 tarihinde tamamlanıp kullanıma açılmıştır. Böylece Sofya-Kapıkule mesafesi 2,5 saate inmiştir.

Hemus Otobanı: Bulgaristan'ın kuzeyini katederek Başkent Sofya ile Varna kentini birbirine bağlaması amaçlanmaktadır. Söz konusu otobanın E70, E772 ve E83 No'lu birinci sınıf yolların güzergahı üzerinde inşa edilmesi planlanmaktadır. Söz konusu otobanın Sofya-Yablanitsa arasındaki 79 km'lik kısmı ve Şumen-Varna arasındaki 88 km'lik kısmı tamamlanmış olup kullanıma açıktır. Sofya Çevre Yolu – Gara Yana bağlantı yolu 8,46 km olup (E-79) Hemus otobanını Sofya Çevre Yolu'na bağlamakta olup yapımı son yıllarda tamamlanmıştır. Daha önce 1. ve 2. lotunun yapımına ilişkin neticelenen kamu ihaleleri Başbakan Boyko Borisov tarafından 2016 yılının başında iptal edilmiştir. 1. lot 24 kilometre uzunluğundadır ve Yablanitsa ve Uğırçin kasabaları arasında konumlanmaktadır. 2. lot 36 kilometre uzunluğundadır ve Uğırçin ve Plevne/Lofça kavşağı arasında konumlanmaktadır.

Hemus Otobanı, Sofya Çevre Yolu – Gara Yana Bağlantı Yolu arasındaki bölüm (E-79): Bu bölüm 8,46 km olup Hemus Otobanı'nı Sofya Çevre Yolu'na bağlamayı amaçlamaktadır ve yapımı tamamlanmıştır.

Karayolları Altyapısı Ajansı'nın bir sunumunda 2020'ye kadar yapımı öngörülen karayolu projeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 20

Yapımı Öngörülen Yollar

Yol	Hesaplanan Değer (Milyon EUR)
Struma Otobanı Lot 3	750
Hemus Otobanı (Yablanitsa-Belokopitovo arasındaki bölüm)	780
Karadeniz Otobanı (Burgaz-Varna arasındaki bölüm)	470
Sofya-Kalotina Otoyolu (Lyulin Otobanının devamı)	240
Şipka Tüneli	150
Ruse-Şumen arasında yüksek hızlı yol	200
Ruse-Veliko Tarnovo arasında yüksek hızlı yol (120 km)	435
Vidin-Botevgrad arasında yüksek hızlı yol (167 km)	500
Sofya-Gyueşevo arasında yüksek hızlı yol	220
Sofya-Köstendil arasında yüksek hızlı yol (eski adıyla Rila Otobanı)	400
Varna-Durankulak arasında yüksek hızlı yol	200
Plovdiv-Asenovgrad arasında yüksek hızlı yol	40

2015 yılında Bulgaristan ile Romanya hükümetleri iki ülkeyi birbirine bağlayacak, Tuna nehri üzerinde daha iki köprü'nün (Nikopol-Turnu Magurele ve Silistra-Calarasi kasabalarını bağlayacak) yapımı için fizibilite çalışmalarının başlatılmasını konu alan bir mutabakat zaptı imzalamışlardır. Köprülerin maliyeti 200 milyon EURO olarak hesaplanmaktadır.

Sofya Belediyesi Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi ve Yenilenmesi Planı 2013-2016³¹:

Sofya Belediyesi, 2007-2013 Bölgesel Kalkınma Operasyonel Programı fonu, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası kredileri ile finansmanı sağlanan plan çerçevesinde, Sofya'nın ana yollarının genişletilmesi ve iyileştirilmesi öngörülmektedir ve hesaplanan maliyeti 200 milyon Leva'dır. Şehir içi toplu taşımanın entegrasyonu (bütçe 62,6 milyon EURO) ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası kredisi ile finanse edilmesi planlanan toplu taşıma araçlarında elektronik ücret toplama sisteminin uygulanması bu planı izleyen diğer iki projedir.

Demiryolu Ulaştırması

Bulgaristan'daki toplam demiryolu uzunluğu 2013 sonu istatistiklerine göre, 4 032 km olup, 989 km'si çift yönlü hat, 2 869 km'si ise elektrikli dir. Lokomotiflerin % 80'i ve yolcu vagonlarının % 70'i 20 yıldan eskidir. En son hat yapımı ise 1974 yılında gerçekleştirilmiştir. Bulgaristan'da demiryolları gelişmemiştir, nicelik/nitelik ve yoğunluk bakımından Avrupa'nın en zayıfı durumundadır.³²

Bulgaristan Demiryolu İşletmeleri (Bulgarski Darjavni Zeleznitsi - BDZ) demiryolu ulaştırma faaliyetlerini sağlamakta olup, Bulgaristan Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme

³¹ http://www.sofia.bg/PRESSECENTRE/press.asp?open=10&sub_open=68916&nxt=45

³² BTA, Resmi Haber Ajansı, İngilizce Haber Özetleri, 22/04/2008, NRIC Başkanı Ivan Gogev'e atfen.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bakanlığına bağlıdır. 2002’de kurulan Ulusal Demiryolu Altyapısı Şirketi (NRIC) ise demiryolu altyapısının geliştirilmesini, bakımını, modernizasyonunu sağlamaktadır. BDZ sürekli zarar etmekte ve demiryollarında yolcu sayısında düşüş yaşanmaktadır.

2015 yılında Burgaz tren istasyonu kompleksinin rehabilitasyon işlerine başlanmıştır.

Diğer taraftan, üzerinde çalışmalar devam eden projeler şöyledir³³:

- IV. ve IX. koridor üzerinde olan Plovdiv-Svilengrad demiryolunu yenileme ve elektrifikasyon işlerinin ISPA ve Ulaştırma operasyonel programı çerçevesinde AB fonlarından finansmanı sağlanmaktadır. Demiryolunun Krumovo-Parvomay ile Parvomay-Dimitrovgrad arasındaki kısımları tamamlanmış olup 2012 yılında kullanıma açılmıştır. Dimitrovgrad-Harmanli arasındaki kısmın yenileme ve elektrifikasyon işleri % 89 oranında tamamlanmıştır. Harmanli-Svilengrad arasındaki kısmın işleri % 95 oranında tamamlanmıştır. Simeonovgrad ve Svilengrad’da güç istasyonları yapımı ve Dimitrovgrad’daki mevcut güç istasyonunun genişletilmesi çerçevesindeki işler % 92 oranında tamamlanmıştır. Plovdiv-Svilengrad arasındaki demiryolu hattı üzerinde sinyalizasyon ve haberleşme sistemlerinin kurulmasına ilişkin işlerin % 89’u tamamlanmıştır. Bahse konu işlerin tamamının 2016 yılında bitmesi beklenmektedir.
- Plovdiv-Burgaz demiryolu hattı üzerinde kısmi demiryolu altyapısı rehabilitasyonu projesi çerçevesinde Mihaylovo-Kaloyanovets arasındaki demiryolunun rehabilitasyonu tamamlanmıştır. Stara Zagora-Zavoy-Zimnitsa hattının rehabilitasyon işleri % 98 oranında tamamlanmıştır. Tserkovski-Karnobat-Burgaz hattı % 89 oranında tamamlanmıştır. Plovdiv-Burgaz hattı üzerindeki Stara Zagora ve Nova Zagora güç istasyonlarını yenileme işleri ile hat üzerindeki çeşitli istasyonların Plovdiv’den yönetimine ilişkin sistemin kurulması çerçevesindeki işler % 82 oranında tamamlanmıştır. Hat üzerinde halihazırda devam eden işlerin 2016 yılında tamamlanması beklenmektedir.
- Septemvri-Plovdiv demiryolu hattının yenilenmesine ilişkin proje, hattın Trans-Avrupa demiryolu ağının bir parçası olması nedeniyle, 2007-2013 dönemindeki Ulaştırma operasyonel programı çerçevesindeki öncelikli projeler arasında yer almıştır. Projenin tamamlanabilmesini teminen söz konusu hattın yenilenmesi 2014-2020 dönemi Ulaştırma ve Ulaştırma Altyapısı operasyonel programına da dahil edilmiştir. Projeye ilişkin işlerin % 73,3’ü tamamlanmış olup 2016 yılında tamamen bitmesi planlanmaktadır.

Ulusal Demiryolu Altyapısı Şirketi’nin 2014-2020 program dönemi finansmanı için hazırladığı sunuma göre, yapıma hazır ve kaynak bekleyen projeler şunlardır:

³³ Bulgaristan Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı’nın Enerji Verimliliği Çerçevesindeki Önlemlerin Uygulanmasına Dair 2015 Yılı Raporu

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- 1.Sofya-Septemvri demiryolu hattı: Proje aşaması tamamlanmış olan ve Sofya-Plovdiv hattının bir parçası olan Sofya-Septemvri hattının modernizasyonunun iki aşamalı olarak gerçekleştirilmesi planlanmaktadır; Sofya-Elin Pelin ve Elin Pelin-Septemvri. Güzergahın toplam uzunluğu 103,1 km olup, hesaplanan değeri 1 milyar EURO'nun biraz üzerindedir.
2. Plovdiv-Burgaz demiryolu hattı 2. etap: Plovdiv'in demiryolu bağlantısının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi amaçlanmaktadır ve yine aşamalı olarak gerçekleştirilecektir. Yapımı planlanan ayrı hatlarla ilgili henüz kesin bir bilgi yoktur.
- 3.Ruse-Varna demiryolu hattı: Projesi hazır olan bu hat, iki bölüme ayrılmıştır; Ruse-Kaspiçan (135 km) ve Kaspiçan-Varna (97 km). Projenin hesaplanan toplam değeri 383 milyon EURO'dur.
- 4.Karnobat-Sindel demiryolu hattı: Mevcut hattın tamamının elektrifikasyonu ve tüm hatta çift yönlü ray döşenmesi işlerini kapsayan bu güzergahın belirli bölümleri devlet bütçesi finansmanı ile tamamlanmıştır. Yapımı planlanan kısım 50 km olup, hesaplanan değeri 173 milyon EURO'dur.
- 5.Sofya-Dragoman demiryolu hattının modernizasyonu: Güzergahın toplam uzunluğu 43 km olup, hesaplanan değeri 132 milyon EURO'dur.
- 6.Vidin-Medkovets demiryolu hattının modernizasyonu: Vidin-Sofya hattının bir parçası olup, hesaplanan değeri 376 milyon EURO'dur.

Bulgaristan demiryolları stratejisinin ana hedeflerinden biri de Varna'da "intermodal" (demiryolunu, karayolunu ve limanı birbirine bağlayan istasyonlar) terminalin inşasıdır. Konuyla ilgili Ulaştırma Bakanı İvaylo Moskovski'nin, 16 Ocak 2015'te düzenlenen olağan parlamento toplantısında, terminalin inşasından vazgeçilmediğini, projenin önündeki en önemli sorunun finansman bulmak olduğunu belirtmiştir.

Ulaştırma Bakanı İvaylo Moskovski'nin 17 Mart 2015'teki açıklamasına göre, Vidin'de intermodal terminali yapım kararı alınmıştır.

Yapımı tamamlandıktan sonra intermodal terminallerinin özelleştirilmesi planlanmaktadır.

Sofya Metrosu Genişletme Projesi:

2014-2020 Ulaştırma Operasyonel Programı kapsamında Sofya metrosunu genişletme projesi 3. hattının ilk etabının yapımı 2014'te ihaleye çıkmıştır. İhale edilen kısmının toplam uzunluğu 7 km olup, 7 adet metro istasyonunu kapsamaktadır. Proje dört pozisyona ayrılmış olup, toplam yapım bedeli 400 milyon Leva civarındadır. Teklifler 22 Ocak 2015 tarihinde açılmıştır ve yaklaşık 200 milyon Leva değerinde olan dördüncü pozisyona iki adet Türk şirketi teklif vermiştir. Doğuş İnşaat ve Ticaret A.Ş., Via Construct Grup Ltd. ve Ultrastroy Ltd. Ortaklığı ile

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Gülermak A.Ş. ise tek başına ihaleye katılmıştır³⁴. Proje, Türk Doğu İnşaat ve Ticaret A.Ş. ve Bulgar Via Construct Grup Ltd. ile Ultrastry Ltd. Şirketlerinden oluşan ortaklık tarafından kazanılmıştır. 2016'da yapım işleri başlayacak hattın 42 ay içerisinde tamamlanması beklenmektedir.

Sofya Metrosu Genişletme projesi kapsamında, 1. hattın devamı olan ve son istasyonu Sofya Havaalanı olan dört istasyon, 2 Nisan 2015 tarihinde kullanıma açılmıştır³⁵.

Operasyonel programlar çerçevesinde 2007 yılından bu yana 500 km demiryolu yenileme işleri, 26 metro istasyonu ve 27 km uzunluğunda metro hattı yapım işleri, 1 tren istasyonu inşaat işleri, 262 km otoyol ile 43 km birinci sınıf yol inşaat işleri, 16 km yol rehabilitasyon işleri gerçekleştirilmiştir.

Denizyolu İşletmesi

Bulgaristan'ın Karadeniz'de Burgaz ve Varna kentlerinde birer önemli limanı bulunmaktadır.

Varna Limanı:

Varna Limanı, ana karanın 30 km içine kadar sokulan Varna Körfezi'nde bulunmakta olup, Batı ve Doğu Varna, Balçık Limanları ile Varna Elektrik Santrali Terminali'nden oluşmaktadır. Batı Varna Limanı ile Balçık Limanı arasındaki uzaklık yaklaşık olarak 70 km'dir. Varna Batı ve Doğu Limanları ise 30 km uzunluğundaki bir kanal ile birbirine bağlı olup, kanal içerisinde derinlik 16 metredir. Varna Doğu Limanı'nda yıllık 4,1 milyon ton yük işlem görmüştür. Varna Batı Limanı ise Bulgaristan'ın konteyner kapısı olarak tasvip edilmiş olup yılda 103 bin konteyner söz konusu limanda işlem görmektedir. Liman hakkında daha ayrıntılı bilgi <http://www.port-varna.bg/index.php?l=1&m=1&p=1> sitesinde mevcuttur.

Burgaz Limanı:

Burgaz Limanı yılda ortalama 1 300 – 1 900 gemiye hizmet vermektedir. Limanda yıllık olarak 6,5-9,5 milyon ton genel kargo ve 12-18 milyon ton petrol ürünü hizmet görmektedir. <http://port-burgas.bg/en/> linkinden limana ilişkin ayrıntılı bilgiye ulaşılmaktadır.

Mart 2016'da Bulgar lojistik şirketi Despred ile ulaştırma ve lojistik alanında faaliyette olan Çin devlet işletmesi Zhengzhou International Hub Development & Construction arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, Bulgaristan Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakan Yardımcısı Anton Ginev'in huzurunda imzalanmış olup Zhengzhou – Burgaz hattının ortaklaşa işletilmesini öngörmektedir. Yeni İpekyolu projesi çerçevesinde Burgaz'ın Avrupa'ya açılan kapı ve yol üzerindeki ilk Avrupa destinasyonu olması öngörülmektedir.³⁶

Havayolu Ulaştırması

Bulgaristan'da hava yolu ulaştırması Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı'na bağlı Hava Yolu Ulaştırma Genel Müdürlüğü (GDVA) tarafından düzenlenmekte olup; Sofya,

³⁴ <http://infrastructure.bg/show.php?storyid=2458393>

³⁵ http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2015/04/02/2504170_metroto_do_letishte_sofiaa_trugva_dnes/

³⁶ <http://m.novini.bg/news.php?id=339774>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Burgaz, Varna, Yukarı Rahova (Gorna Oryahovitsa), Eski Cuma (Tırgovishte) ve Filibe’de bölge müdürlükleri bulunmaktadır.

Bulgaristan’ın AB üyeliği ile birlikte 2007’de ilk defa “open sky” (hava taşımacılığında liberalizasyon) uygulaması yaşama geçirilmiştir. Bu uygulama çerçevesinde Bulgar hava sahası AB’de uçuş izni olan tüm havayolu şirketlerine açılmıştır.

Bulgaristan’da; Sofya (<http://www.sofia-airport.bg/>), Burgaz (<http://www.bourgas-airport.com/>), Filibe (<http://www.plovdivairport.com/>), Yukarı Rahova (Gorna Oryahovitsa) (<http://www.gornaoryahovitsa-airport.bg/>) ve Varna Havalimanları (<http://www.varna-airport.bg/>) uluslararası nitelikte hizmet vermektedir. Sofya Havalimanı ülkedeki en büyük liman olup, uluslararası taşımacılığın büyük bir kısmı buradan sağlanmaktadır. Varna ve Burgaz havalimanlarından ise daha çok turist taşımacılığına yönelik “charter” seferleri yapılmaktadır. Varna ve Burgaz Havalimanlarında yeni terminal binaları ve otopark inşaatları ile yolculara daha kaliteli hizmet verilmesi çalışmaları yürütülmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere bu amaçla açılmış olan ortak ihaleyi, 2011 yılı Ağustos ayında ülkemizin müteahhitlik firması IC İçtaş ve Bulgar TIE firması ortaklığı kazanmış olup inşaat 2011 yılı Aralık ayında başlamıştır. İçtaş yetkililerinden alınan bilgilere göre her iki havalimandaki inşaatlar 2013 yılında tamamlanmıştır.

Telekomünikasyon

Bulgaristan’daki telekomünikasyon sektörü Elektronik Haberleşme Yasası, Radyo ve Televizyon Yasası, Posta Hizmetleri Yasası ve 112 Avrupa Ortak Numaralı Ulusal Acil Çağrı Sistemine İlişkin Yasa ile düzenlenmektedir. Bakanlar Kurulu, Ulusal Radyo – Frekans Spektrumu Komitesi ile Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı telekomünikasyon alanında devlet politikalarını belirlemektedir. Öte yandan özerk bir devlet kuruluşu olan Haberleşme Denetim Komisyonu, devletin telekomünikasyon politikasını yürütmekte, telekomünikasyon faaliyetinin düzenlemesini ve kontrolünü gerçekleştirmektedir.

Daha önce devletin tekelinde olup, 2004 yılında özelleştirilen BTC şirketi Vivacom adı altında Bulgaristan’da sabit telefon piyasasına hakimdir. Ayrıca, Vivacom dışında piyasa payları daha küçük olan Blizoo ve Bulsatcom şirketleri sektörde hizmet sunmaktadır. M-Tel ve Telenor GSM operatörleri de sabit telefon piyasasına giriş yapmıştır (genel uygulama paket hizmetleri çerçevesindedir).

Haberleşme Denetim Komisyonu kayıtlarına göre Bulgaristan’da GSM operatörlüğü yapma izni olan şirketlerin sayısı, 2011 yılında komisyonun açtığı ihale sonucu 4G şebekesini kullanmaya hak kazanan Max Telecom, 4G Com ve Bulsatcom şirketlerinin lisans almasıyla altıya çıkmıştır. Ancak Max Telecom, Bulsatcom ve 4G Com henüz GSM hizmetleri sunmamaktadır. Mevcut GSM operatörleri M-Tel, Telenor ve Vivacom’dur.

Blizoo şirketi kablolu TV, kablolu internet ve kablolu telefon hizmetleri sektöründe hizmet sunmaktadır. Net 1, PowerNet (sadece optik internet), Bulstacom ve Vivacom ulusal çapta

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

diğer kablolu TV ve optik internet sağlayıcılarıdır. Bu alanlarda faaliyet gösteren bir çok küçük firma yerel çapta faaliyette bulunmaktadır.

Bulsatcom Bulgaristan'da en büyük dijital uydu TV hizmeti sağlayıcısıdır. Şirket, optik ve mobil internet ile sabit telefon hizmeti de sunmaktadır. 4G LTE internet hizmeti sunma hazırlıkları da başlamıştır.

M-tel, internet sağlayıcısı Spectrum Net'i satın alarak optik internet piyasasına giriş yapmıştır. GSM operatörü Telenor, mobil internet sağlamaktadır. 2014 yılında Max Telecom, Bulgaristan piyasasında dokuz ilde - Sofya, Plovdiv, Varna, Burgas, Plevne, Ruse, Sliven, Stara Zagora ve Basko 4G LTE internet hizmeti sunmaya başlamıştır. İlerleyen zaman içerisinde GSM operatörlüğü yapmayı da öngörmektedir.

Bunların dışında daha küçük ölçekli firmalar da internet piyasasında yer almaktadır.

Digi Media Ltd., Digiturk hizmetlerini Bulgaristan'da sağlamak amacıyla Ocak 2015'te kurulmuştur. Şirket sermayesinin % 70'i Türk sermayesidir. Digiturk'ün Bulgaristan müşterilerine Digiturk EURO paketi daha düşük fiyatlarla satılmakta ve abonelik ücretleri aylık ödenmektedir. Bulgaristan'da yerleşik müşterilere sunulan bir diğer avantaj da hizmet için gerekli teçhizatın sözleşme süresince ücretsiz olarak sağlanmasıdır.

Hizmetler

Bankacılık

Kredi Kuruluşları Yasası, istikrarlı ve güvenli bir bankacılık sisteminin garanti edilmesi ve mevduat sahiplerinin çıkarlarının korunması amacıyla kredi kuruluşlarının lisans almasını, faaliyetlerini sürdürmesini, denetimini ve sona erdirilmesini düzenlemektedir. Söz konusu yasa hükümlerine göre bankalar ve elektronik para kuruluşları kredi kuruluşları olarak kabul edilmektedir. Başka düzenleme getirilmediği sürece, özel yasa ile oluşturulmuş bankalar da Kredi Kuruluşları Yasası'na bağlıdır. Kredi Kuruluşları Yasası'na göre, kamuya açık bir biçimde mevduat ile iadesi yapılabilecek diğer değerleri çeken ve kendi risk ve hesabına kredi veya benzeri finansman sağlayan kuruluşlara banka adı verilmektedir.

Kamuya açık bir biçimde mevduat ve iadesi yapılabilecek diğer değerleri tutma, mevduat olarak değerli varlıklar tutma ve mevduat ve saklama kuruluşu olma görevlerini yalnızca Bulgaristan Merkez Bankası'ndan banka lisansı almış kişiler, Bulgaristan Merkez Bankası'ndan Bulgaristan Cumhuriyeti'nde şube aracılığıyla faaliyet gösterme lisansı almış merkezi üçüncü ülkede olan bankalar ve AB üyesi ülkelerin yetkili organlarından banka lisansı almış ve Bulgaristan Cumhuriyeti'nde doğrudan ya da şube aracılığıyla bankacılık hizmeti sunan bankalar yerine getirebilmektedir.

Banka, bir anonim şirket olarak kurulmaktadır. Kredi Kuruluşları Yasası'nda aksi öngörülmedikçe, bankalar Ticaret Yasası'na tabidir. Bankacılık faaliyetinin yürütülmesi için Bulgaristan Merkez Bankası'ndan lisans alınması gerekmektedir. Verilen lisanslar, Bulgaristan

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Merkez Bankası nezdinde tutulan sicile kaydedilmektedir. Merkez Bankası, kredi kuruluşlarına lisans verme koşullarını ve kredi kuruluşlarına verilen her lisansı Avrupa Komisyonu'na bildirmektedir. Banka kuruluş sermayesinin asgari düzeyi 10 milyon Leva'dır. Banka, en az iki kişi tarafından ortaklaşa yönetilmelidir. Söz konusu kişilerden en az birinin Bulgarca bilmesi gerekmektedir.

Kredi Kuruluşları Yasası, AB üye ülkelerinde lisans almış bankaların Bulgaristan'daki faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler de getirmektedir.

Bulgaristan Merkez Bankası, bankaları ve üçüncü ülke bankalarının şubelerini denetleyen organdır. Aynı zamanda banka ve banka şubelerinin tasfiyesi veya kapatılması da Bulgaristan Merkez Bankası'nın müsaadesiyle yapılmaktadır.

Banka Denetim İdaresi, bankacılık sistemindeki süreç dinamiklerini ortaya koymak amacıyla bankaları varlıklarına göre üç gruba ayırmaktadır. Birinci grup, varlıkları baz alınarak belirlenen en büyük beş lisanslı bankadan oluşmaktadır. İkinci gruba diğer bankalar dahildir. Üçüncü grup ise yabancı bankaların Bulgaristan Cumhuriyeti'ndeki şubelerini kapsamaktadır. 31 Mart 2016 itibarıyla birinci gruba UniCredit Bulbank, DSK Bank, First Investment Bank, EURObank ve United Bulgarian Bank dahildir. İkinci grup Raiffeisenbank (Bulgaria), Societe Generale Expressbank, Central Cooperative Bank, Piraeus Bank Bulgaria, Cibank, Allianz Bank Bulgaria, Investbank, Bulgarian Development Bank, ProCredit Bank (Bulgaria), Municipal Bank, International Asset Bank, Bulgarian-American Credit Bank, D Commerce Bank, TBI Bank, Tokuda Bank, Texim Bank ve Commercial Bank Victoria bankalarından oluşmaktadır. Üçüncü gruba ise BNP Paribas S.A. - Sofya Şubesi, Citibank EUROpe - Sofya Şubesi, ING Bank N.V. – Sofya Şubesi, T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi ve İşbank AG - Sofya Şubesi dahildir.

Türk işadamaı Fuat Güven'in sahip olduğu Türk sermayeli D Commerce Bank AD, Bulgaristan Cumhuriyeti'nde lisanslı banka olarak faaliyette bulunmaktadır. 29 Nisan 2014'te sermaye arttırımına bağlı olarak Fortera A.Ş. sermayeye % 33 oranında ortak olmuştur. Söz konusu bankanın şube sayısı 58'dir.

T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi ise yabancı banka şubesi olarak Bulgaristan bankacılık sektöründe hizmet sunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası'nın Sofya, Filibe, Kırcaali, Varna'da ofisleri bulunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası Türk yatırımcılarına bazı özel imkanlar sunmaktadır:

- Bulgaristan'da yeni kurulan şirketin nakdi/gayrinakdi kredi imkanlarından faydalanmasının zor olduğu durumlarda, Ziraat Bankası'nın Türkiye'deki herhangi bir şubesi nezdinde önceden tesis edilmiş olan kredi limitlerinden yeni kurulan şirket kredi kullanabilmektedir. Bulgaristan'da enflasyona paralel olarak kredi faiz oranları daha düşüktür;
- Ayrıca, gayrimenkul teminatı ya da kefalet teminatı gerektiren kredilendirmelerde Bulgaristan'daki şirketin yeterli teminata sahip olmadığı durumlarda Türkiye'den sağlanacak gayrimenkul ipoteği, şahıs ya da grup şirketi kefaleti ile kredi ihtiyaçları karşılanabilmektedir;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- T.C. Ziraat Bankası ayrıca, Türkiye’den yapılacak yerli üretim makina ithalatlarının % 100’üne kadar uzun vadeli finansman imkanları sunmaktadır;
- 2014 yılında T.C. Ziraat Bankası ile Türk Eximbank arasında yapılan anlaşmaya göre Türkiye’den ithalat yapan Bulgaristan’da yerleşik firmalar Eximbank alıcı kredilerinden T.C. Ziraat Bankası aracılığı ile faydalanabilmektedirler;
- Uluslararası transferlerin T.C. Ziraat Bankası’nın Bulgaristan’daki şubeleri aracılığıyla daha hızlı ve daha düşük ücretle gerçekleştirme olanağı mevcuttur;
- Banka, yurtdışında TL hesap açma ve işlem yapma olanağı sağlamaktadır;
- Aynı dili konuşmanın sağladığı iletişim kolaylıkları sunmaktadır.

Türkiye İş Bankası’nın Almanya’nın Frankfurt kentinde kurmuş olduğu ISBANK GmbH, Türk sermayeli Alman Bankası olarak Sofya’da şube açmış olup yatırım bankacılığı alanında faaliyet göstermektedir.

Bulgaristan Merkez Bankası (BNB) Mart 2016 sonu itibariyle, bankacılık sektörü likit aktiflerini 27,6 milyar Leva olarak açıklamıştır. Söz konusu aktiflerin % 49,5’i BNB nezdinde tutulan para ve parasal bakiyelerdir. Mart 2016 sonu itibariyle kötü krediler 2015 sonuna göre 291 milyon Leva azalmış, 10,7 milyar Leva seviyesinde gerçekleşmiştir. 2016 ilk çeyreğinin sonunda bankacılık sektörü karı 305 milyon Leva’dır. Aktifler önceki çeyreğe göre 388 milyon Leva azalarak 87,1 milyar Leva olmuştur. İlk çeyrekte Alfa Bank aktiflerinin Eurobank tarafından satın alınmasıyla Eurobank aktifleri 6,6 milyar Leva’ya ulaşmış, bankacılık sistemindeki en büyük beş bankanın aktiflerinin toplam bankacılık sistemi aktiflerindeki payı % 57,5 olarak gerçekleşmiştir. İlk çeyrekte bankaların kredi portföyünde 1 milyar Leva’lık (% 1,9), mevduatlarda ise 695 milyon Leva’lık (% 0,9) bir azalma meydana gelmiştir. Hanehalkı mevduatlarında 211 milyon Leva artış olmuş, toplam mevduat içerisinde hanehalkı mevduatı payı % 60,6 olarak gerçekleşmiştir. Mart 2016 sonunda bankacılık sistemindeki öz sermaye 11,6 milyar Leva’dır.

Turizm

Bulgaristan, Karadeniz kıyısındaki sahil şeridi, tarihi mirası, dağları, kaplıcaları, geniş düzlükleri, ırmakları, gölleri ve mağaraları ile hem yaz hem de kış turizminde önemli bir potansiyele sahip bulunmaktadır.

Aşağıda yer alan tabloda sıralama tatil ve gezi amaçlı ziyaretçilerin sayısına göre yapılmış olup ülkeye en çok turist geldiği ülkeler gösterilmektedir. Tablodan 2015 yılında Bulgaristan’a gelen turist sayısına ve dağılımına bakıldığında 2014 yılının turizm açısından Bulgaristan için başarılı geçtiği söylenebilir. Çünkü 7 milyonun biraz üzerinde bir nüfusa sahip olan ülkeye, 2015 yılında nüfusunun üzerinde ziyaretçi gelmiş, ülkeye tatil ve gezi amaçlı gelenlerin nüfusa oranı ise yaklaşık % 60 olarak gerçekleşmiştir. Bulgaristan’ın önceki yıllarda ülkemize uyguladığı sıkı vize politikasını yumuşatmasının sonucu olarak ülkemiz gelen turist sıralamasında 2014’te 7. sıradayken, 2015’te üç sıra ilerleyerek 4. sıraya yükselmiştir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 21

2015 Yılında Bulgaristan'a En Çok Turistin Geldiği 10 Ülke

No:	Ülke	Ziyaret Amacı			Toplam
		Tatil ve Gezi	İş Gezisi	Diğer*	
1	Almanya	480 488	92 910	252 744	826 142
2	Makedonya	422 879	35 870	47 303	506 052
3	Rusya	417 967	14 530	61 492	493 989
4	Türkiye	326 300	113 359	798 182	1 237 841
5	Sırbistan	304 491	29 598	167 002	501 091
6	Romanya	264 775	223 780	1 011 299	1 499 854
7	Polonya	207 487	29 478	48 490	285 455
8	Ukrayna	195 254	20 991	94 532	310 777
9	Yunanistan	192 490	217 646	614 390	1 024 526
10	İngiltere	170 272	37 672	42 094	250 038
	Tablo Toplamı	2 982 403	815 834	3 137 528	6 935 765
	Genel Toplam	4 269 102	1 190 496	3 857 026	9 316 624

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

* "Diğer" bölümünde yer alan ziyaret nedenleri şunlardır: "misafirlik", "transit" ve "diğer"

Sigortacılık

2003 yılında kurulan Finansal Denetim Komisyonu, yürütme erkenden bağımsız bir kuruluş olup faaliyetlerini Parlamento'ya rapor etmektedir. Sermaye ve sigortacılık piyasalarında istikrar ve şeffaflık sağlamak, yatırımcıların ve sigorta yaptırımlarının haklarını korumak Finansal Denetim Komisyonu'nun temel amaçlarıdır. Mevzuatı geliştirmek, lisans ve izin vermek, piyasa katılımcılarını denetlemek, ilgililer açısından önemli olabilecek piyasaya ilişkin bilgileri açıklamak Komisyon'un ana faaliyetlerinin çerçevesini oluşturmaktadır.

2015 yılında genel sigortacılık alanında 30 şirket, hayat sigortası alanında 15 şirket, reasürans alanında ise 1 şirket faaliyette bulunmuştur. 2015 yılında Bulgaristan'da en çok genel sigorta prim geliri sağlamış şirketler Armeec (208 milyon Leva), Bulstrad Vienna Insurance Group (192 milyon Leva), Lev Ins (163 milyon Leva), DZI (158 milyon Leva), Allianz Bulgaria'dır (157 milyon Leva). Hayat sigortası prim geliri en fazla olan şirketler ise Allinz (104 milyon Leva), Bulstrad (67 milyon Leva), Unika (55 milyon Leva), DZI'dir (47 milyon Leva).

Genel sigorta primlerinden sektör şirketleri 2015 yılında toplam 1,57 milyar Leva gelir sağlamıştır. Trafik sigortası (% 37,6), karayolu araç sigortası (% 30,8), yangın ve doğal afet (% 15,8) toplam gelir içerisinde en büyük paya sahip olmuştur. Yine 2015 yılında hayat sigortası primlerinden elde edilen gelirler ise 392,4 milyon Leva büyüklüğünde gerçekleşmiştir. Reasürans prim gelirleri 2015 yılında 1,39 milyar Leva olmuştur.³⁷

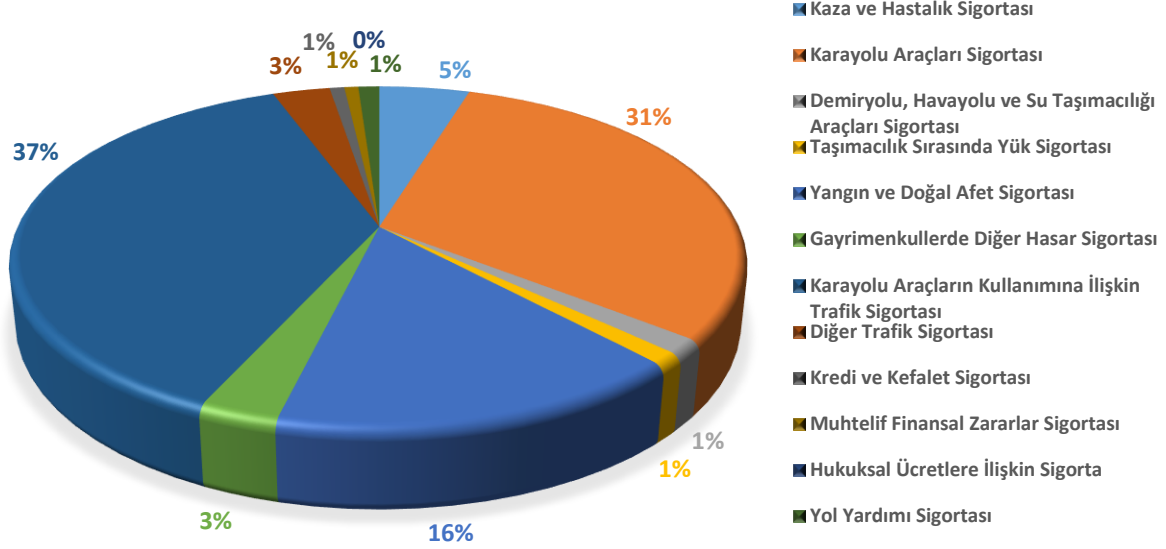
³⁷ <http://www.fsc.bg/bg/pazari/osiguritelen-pazar/statistika/>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 17

2015 Yılında Genel Sigorta Prim Gelirlerinin Dağılımı

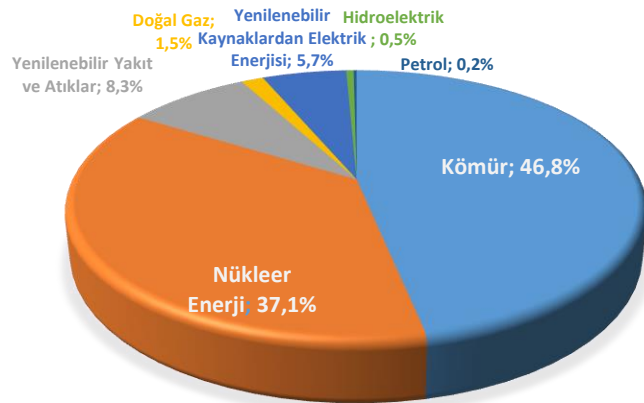
Kaynak: Finansal Denetim Komisyonu

Enerji

Bulgaristan’da enerji sektörüne ilişkin düzenlemeler AB mevzuatı ile uyumlu olup, “Enerji Kanunu”, “Yenilenebilir Enerji Kanunu” ve “Enerji Verimliliği Kanunu” hükümlerine göre yapılmaktadır. Enerji sektörüne ilişkin politikalar Bulgaristan Ekonomi ve Enerji Bakanlığı tarafından belirlenmekte, enerji piyasası “Enerji ve Su Denetimi Devlet Komisyonu” denetimi altında bulunmaktadır. NEK şirketi devlete ait olup, elektrik enerjisi dağıtımını gerçekleştirmektedir. Devlete ait Bulgargaz EAD şirketi Bulgaristan’da gaz dağıtımını yapmakta, ülke üzerinden transit gaz geçişlerini sağlamakta ve gaz depolaması gerçekleştirmektedir. Enerji sektöründe önemli rol oynayan devlet kuruluşlarını tek bir şirket bünyesinde birleştiren % 100 devlet şirketi olan “Bulgaristan Enerji Holdingi” bulunmaktadır.

Şekil 18

Enerji Üretiminin Yapısı (2014)

Kaynak: Bulgaristan Enerji Bakanlığı

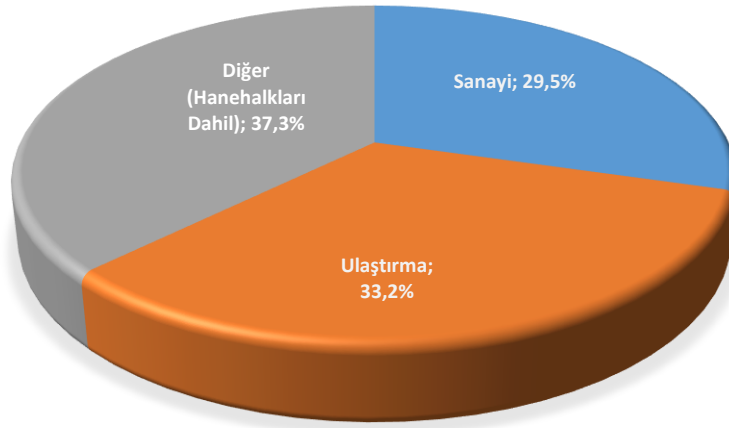

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan, gayri safi enerji tüketiminin % 61,3'ünü³⁸ ülke içerisindeki enerji üretiminden sağlamaktadır. Ham petrol ve doğal gaz ithalatında Rusya'ya tam bir bağımlılık söz konusudur. Eurostat metodolojisine göre nükleer enerji yerel kaynak sayılsa da Bulgaristan nükleer yakıtını da Rusya'dan ithal etmektedir. Dolayısıyla, enerji konusunda Rusya'ya büyük bir bağımlılık söz konusudur. Diğer taraftan, Bulgaristan'ın enerji koridorlarının üzerinde bulunması, AB üyesi olarak enerji etkinliği ve çevre konularında bir çok hukuksal yükümlülüğü yerine getirme gerekleri ülkenin enerji jeopolitiğinde etkin rol almasını gerektirmektedir.

Şekil 19

Sektörel Bazda Enerji Tüketimi (2014)

Kaynak: Bulgaristan Enerji Bakanlığı

Bulgaristan'da enerji sektörünün durumu aşağıda özetlenmiştir:

Petrol ve Petrol Ürünleri

Bulgaristan'ın sınırlı petrol kaynaklarından küçük miktarlarda petrol üretimi yapılmaktadır. Petrol ve petrol ürünleri ticareti, ithalatı ve ihracatı tamamen serbestleştirilmiştir. İthal edilen ham petrolün tamamı ve rafine ürünlerin büyük bir bölümü Rusya'dan gelmektedir. Diğer taraftan, Rusya Bulgaristan'dan daha az ithalat yaptığı için ikili ticarete büyük bir dengesizlik bulunmaktadır. Burgaz'da çoğunluk hisselerine Lukoil'in sahip olduğu Balkanlar'ın en büyük rafinerisi bulunmaktadır. Petrol ve petrol ürünleri ticareti yapan büyük şirketler şunlardır; Lukoil, Petrol, OMV, Shell, Rompetrol, Nis Petrol, Prista Oil, Hellenic Petroleum (Eco).³⁹

2015 yılında Rusya'dan her türlü enerji ürünü ithalatı toplam ithalatın % 90,2'sini teşkil etmiş olup, yaklaşık 2,9 milyar EURO düzeyinde gerçekleşmiştir. İthalatın yaklaşık % 53'ü ham petroldür.⁴⁰

³⁸ Bulgaristan Cumhuriyeti Enerji Sektörünün Durumu ve Gelişimi Hakkında Bülten, 2016, sayfa 9

³⁹ Bulgaristan Cumhuriyeti Enerji Sektörünün Durumu ve Gelişimi Hakkında Bülten, 2016, sayfa 6

⁴⁰ <http://www.mi.government.bg/bg/themes/rusiya-231-333.html?p=eyJwYWdllo3fQ==?p=eyJwYWdllo3fQ==>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Toplam petrol ithalatı 2015 yılında bir önceki yıla göre % 1,6 oranında artmıştır. Üretilen petrol ise önemsiz miktardadır ve 2014'e göre % 3,2 oranında azalmıştır.⁴¹

Doğal Gaz

Bulgaristan'da Vratsa yakınlarında bir adet doğal gaz depolama ve geri üretimi sağlayan Çiren Yeraltı Doğal Gaz Depolama Tesisi bulunmaktadır. Yıllık aktif doğal gaz kapasitesi 450 milyon m³tür. 2015 yılında 295 milyon m³ gaz enjekte edilmiş ve 291 milyon m³ geri çekilmiştir.⁴²

2015 yılında doğal gaz üretiminde 2014 yılına göre % 53,2'lik bir düşüş yaşanmış üretilen miktar 84,7 milyon m³ olarak gerçekleşmiştir. İthalatta ise 2014'e göre % 10,4 oranında artış olmuş ithal edilen miktar 3 milyar m³ olmuştur. Doğal gaz gereksinimi büyük ölçüde ithalat ile giderilmektedir. Ülkenin 2015 yılı doğal gaz tüketimi bir önceki yıla göre % 10,7 oranında artış yaşayarak, 2,9 milyar m³ olarak gerçekleşmiştir.⁴³ Doğal gazın % 85'i Bulgaristan üzerinden transit geçmektedir.

Bulgaristan, AB'nin de desteğiyle sistemin esnekliğinin ve gaz sağlama güvenliğinin artırılması amacıyla Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Sırbistan ile doğal gaz bağlantıları kurma hedefini beyan etmiştir. Ülkeye Rusya'dan doğal gaz sağlayan ve Ukrayna, Moldova ve Romanya üzerinden geçen yalnızca iki boru hattı bulunmaktadır.

Kömür

Bulgaristan'ın Maritza-İztok bölgesinde bulunan linyit kömürü cevherleri temel yerel enerji kaynağıdır. Burada, Mini Maritza İztok santralinde, linyit kömürlerinin % 95,5'i üretilmektedir. Beli Breg AD (% 1,9), Mini Stanyantsi (% 2,4), Mina Chukurovo AD (% 0,2) diğer linyit kömür üreticileridir.

2015 yılında Bulgaristan'da kömür üretimi önceki yıla göre % 14,7 oranında artmış, 35,9 milyon ton olmuştur. 33,9 milyon ton (toplam üretimin % 94,3'ü) linyit kömürü üretilmiştir. Kömür üretiminin % 97,2'si elektrik ve termal enerji imalatında kullanılmış, % 2,1'i ile briket üretilmiş, % 0,5'i özel amaçlı kullanılmış, % 0,2'si ısıtma amaçlı tüketilmiştir.

Kömür piyasası tamamen serbestleştirilmiştir. Bulgar linyit kömürünün içerdiği toz ve kükürt oranı yüksektir.

Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Bulgaristan'ın yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin politika ve stratejisi AB'nin sürdürülebilir gelişme siyaseti çerçevesinde belirlenmektedir. AB mevzuatı 2020 yılına kadar yenilenebilir kaynaklardan üretilen elektrik enerjisinin toplam elektrik tüketimi içerisindeki oranının % 20'ye çıkmasını öngörmektedir. Bu kapsamda Bulgaristan, Avrupa Komisyonu nezdinde iki hedef belirlemiştir: 2020'ye kadar elektrik tüketiminin % 16'sının yenilenebilir enerji kaynaklarından, ulaştırma sektöründe ise yakıt tüketiminin % 10'unun biyoyakıtlardan

⁴¹ Bulgaristan Cumhuriyeti Enerji Sektörünün Durumu ve Gelişimi Hakkında Bülten, 2016, sayfa 14

⁴² Bulgaristan Cumhuriyeti Enerji Sektörünün Durumu ve Gelişimi Hakkında Bülten, 2016, sayfa 13

⁴³ Bulgaristan Cumhuriyeti Enerji Sektörünün Durumu ve Gelişimi Hakkında Bülten, 2016, sayfa 13

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

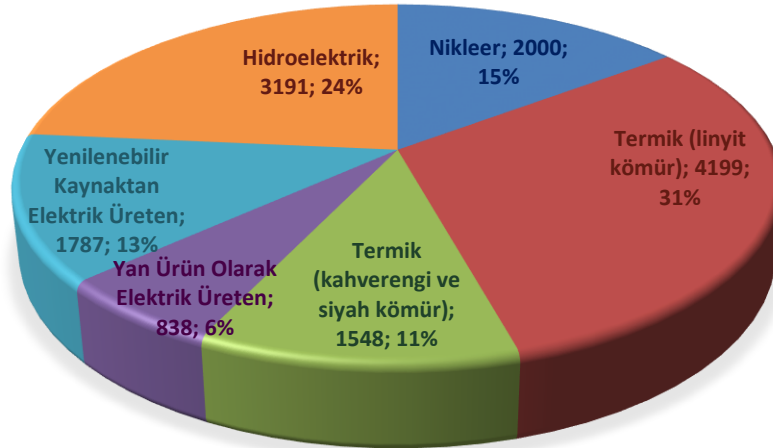
sağlanacağı taahhüdünde bulunmuştur.⁴⁴ Eurostat, 2012 yılında Bulgaristan'da yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerjinin nihai enerji tüketimi içerisindeki payının % 16,3'e yükseldiğini resmi olarak açıklamıştır, 2013'te ise bu pay % 19'a çıkmış, 2014'te % 18'e gerilemiştir.⁴⁵ Bir diğer ifadeyle, Bulgaristan, AB nezdinde üstlendiği taahhüdünü sürenin dolmasından 8 yıl önce yerine getirmiştir. 2013 yılı sonunda Ekonomi ve Enerji Bakanlığı'nın Avrupa Komisyonu'na konuya ilişkin gönderdiği ilerleme raporunda 2012 yılı payı % 16,4 olarak belirtilmiştir. Mevzuat gereğince hedefe ulaşıldığı rapor edildikten sonra yeni yenilenebilir enerji projelerine destekli alım fiyatları, garantili alımlar ve elektrik iletim ağlarına öncelikli erişim gibi kolaylıklar uygulanmamaktadır.⁴⁶

Elektrik Enerjisi

2014 yılında Bulgaristan'ın elektrik üretim kapasitesi 13 563 MW'tır.⁴⁷ Aşağıdaki grafikte elektrik santral çeşitlerine göre kapasitenin dağılımı verilmiştir.

Şekil 20

Elektrik Üretim Kapasitesinin Elektrik Santral Türleri Bazında Yapısı (MW/%)

Kaynak: Bulgaristan Enerji ve Su Denetim Komisyonu

2014 yılında brüt üretim yıllık bazda % 8,61 artarak 47,4 TWh olarak gerçekleşmiştir. Kömür ile çalışan termik santraller elektrik üretiminin % 51'ini, Kozloduy nükleer enerji santrali % 33'ünü gerçekleştirmiştir. Bütün yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik enerjisinin toplam içindeki payı % 17,3 olmuştur. Yerel kömür ve nükleer yakıt elektrik üretiminde temel girdilerdir. Elektrik üretiminde kullanılan yerel enerji kaynaklarının payı % 91 (nükleer enerji kaynakları yerel addelilmektedir), yabancı kaynakların payı ise % 9 olmuştur.

⁴⁴ Bulgaristan'ın 2020 Enerji Stratejisi, Ekonomi ve Enerji Bakanlığı

⁴⁵ <http://www.nsi.bg/en/content/5068/share-renewable-energy-gross-final-energy-consumption>

⁴⁶ Capital Daily Gazetesi, 11 Mart 2014

⁴⁷ Avrupa Komisyonu'na Yıllık Rapor, Bulgaristan Enerji ve Su Denetim Komisyonu, 2015, sayfa 26

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2014 yılında gayri safi elektrik tüketimi yıllık bazda % 1 oranında artarak 37,9 TWh olarak gerçekleşmiştir. 2014'te elektrik enerjisi ihracatı brüt üretimin % 20'si kadar olup, bir önceki yıla oranla % 53,3 artarak 9,5 TWh olarak gerçekleşmiştir.⁴⁸

Bulgaristan'da enerji tüketiminin GSYİH'ya oranı AB'de en yüksek olandır. Döviz kurları açısından Bulgaristan'daki elektrik fiyatları AB'deki en düşükler arasındadır. Bu sebeple ülkede elektrik enerjisi tüketiminin efektif olmadığı addedilmektedir. Ancak, satın alma gücü paritesine göre hesaplandığında Bulgaristan'daki fiyatlar AB'nde en yüksek fiyatlar arasında yer almaktadır.

Bulgaristan yıllardır süregelen bir elektrik piyasası serbestleştirme süreci içerisinde. Ancak son bir kaç yılda bazı somut gelişmeler yaşanmıştır.

Bunlardan biri, 2014 yılında Elektrik Sistem Operatörü EAD şirketinin NEK EAD'den resmen ayrılmasıdır. Şirket 2007 yılında NEK EAD'nin iştiraki olarak kurulmuş 2009/72 Direktifi'nin gereklerinin yerine getirilmesi çerçevesinde son aşama olarak 2014 yılında ana şirketten resmen ayrılmıştır. Elektrik Sistem Operatörü EAD, Bulgaristan'ın elektrik enerjisi sisteminin cari planlamasını, sisteme ilişkin koordinasyon ve yönetim işlerini, ülke sisteminin diğer ülkelerin sistemleriyle ortak çalışmalarını, elektrik iletim ağının işletilmesi, bakımı ve güvenli çalışmasını gerçekleştirmektedir. Diğer taraftan, şirket Bulgaristan üzerinden elektrik transitini gerçekleştirmekte ve elektrik enerjisi piyasası organize etmektedir.

Elektrik piyasasının liberalleştirilmesi çerçevesinde bir diğer önemli gelişme, Ocak 2016'da Bulgaristan Bağımsız Enerji Borsası'nın "bir gün sonra" şeması ile çalışmaya başlamasıdır. Elektrik piyasasının bütün katılımcıları borsadan piyasa fiyatlarının oluşmasını sağlamasını beklemektedir. 2014 yılında Bulgaristan Bağımsız Enerji Borsası'nın elektrik enerjisi borsa satışları konusunda lisans almasının temel amacı olan efektif elektrik enerjisi piyasasının oluşturulmasına ilk adım, borsanın 2016'nın başında reel faaliyete geçmesiyle atılmıştır. Borsanın yeni olması sebebiyle piyasaya katılanların sayısı düşüktür. Borsanın faaliyete geçmesine rağmen, Bulgaristan mevzuatında piyasayı kasıtlı olarak bozacak eylemlere karşı önlemler öngörülmemiştir.

Elektrik piyasasının serbestleştirilmesine ilişkin üçüncü önemli gelişme, 1 Nisan 2016 tarihinde hanehalklarının serbest piyasaya çıkışlarını kolaylaştıran kuralların yürürlüğe girmesidir. Standart yük profillerinin devreye girmesi ve elektrik tedarikçisi değiştirme işlemlerinin ücretsiz olmasıyla serbest piyasaya çıkış, bürokratik prosedürler bakımından oldukça rahat duruma gelmiştir. Ancak elektrik satıcıları arasında büyük bir rekabet gözlemlenmediği, paket hizmetlerde çeşitlilik olmadığı ve konuya ilişkin bilgilendirme yetersiz kaldığı için serbest piyasa katılımcı sayısı oldukça düşük (yaklaşık 50 hanehalkı) kalmıştır.

Enerji projeleri

Bulgaristan hükümet programında yer alan enerji sektörü ile ilgili bazı öncelikler şunlardır: Bulgaristan'ın tek nükleer enerji santralının iki reaktörünün ömrünün uzatılması; Bulgaristan

⁴⁸ Avrupa Komisyonu'na Yıllık Rapor, Bulgaristan Enerji ve Su Denetim Komisyonu, 2015, sayfa 29-30

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Enerji ve Su Denetim Komisyonu'na siyasetten bağımsız üyeler seçilmesi; elektrik ve gaz iletim pazarının liberalleşme sürecinin tamamlanması ve hanehalklarına dağıtıcısını seçme fırsatının sunulması; AB yasaları ile tamamıyla uyumlu hale gelmesi ve Bulgaristan açısından ekonomik olarak yapılabilir olması durumunda Güney Akım doğal gaz boru hattı projesinin yapımına devam edilmesi.

Türkiye-Bulgaristan doğal gaz bağlantı hattı (ITB) :

Türkiye-Bulgaristan doğal gaz bağlantı hattı projesi, teknik bakımdan çift yönlü akış imkanlarının sağlanması vasıtasıyla Bulgartransgaz EAD ile Botaş A.Ş. ağırları arasında mevcut bağlantıların geliştirilmesini amaçlamaktadır. Lozenets istasyonu ile Malkoçlar istasyonu arasındaki hat, Bulgaristan'da üzerinde çalışmaların yürütüleceği güzergah olarak belirlenmiştir. Kapasitesi 3 milyar m³ olarak hesaplanmaktadır. Proje yatırımcıları Bulgartransgaz EAD ile Botaş A.Ş. olacaktır. Konuya ilişkin mutabakat zaptı iki ülke yetkili bakanlıkları tarafından imzalanmış olup 28 mart 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Proje kapsamında, teknik ve finansal parametreleri içeren ve AB finansman imkanlarını değerlendiren bir ön araştırmayı yapacak ortak bir çalışma grubu oluşturulmuştur.⁴⁹

Başbakan Boyko Borisov, Sofya'da düzenlenen 14. Yıllık Avrupa Doğal Gaz Altyapısı Konferansı'nda Bulgaristan ve Türkiye arasındaki doğal gaz bağlantısı inşaatının Haziran 2016'da başlayacağını açıklamıştır.⁵⁰

Yunanistan-Bulgaristan doğal gaz bağlantı hattı (IGB) :

Enerji Bakanı Temenujka Petkova'nın Güneydoğu Avrupa İşbirliği Kongresi, "Ekonomi, altyapı ve enerji" genel komisyon toplantısında, Bulgaristan'ın Güney Doğal Gaz Koridoru'yla (SGC) bağı olması planlanan, Bulgaristan ve Yunanistan doğal gaz bağlantı hattının AB finansmanı ile inşa edileceğini açıklamıştır. Böylece doğal gaz arzının çeşitliliği sağlanarak, Doğu Avrupa bölgesinin enerji bağımsızlığı ve düzenli arzı güvence altına alınacaktır. Hattın tahmini maliyetinin 220 milyon EURO olması öngörülmektedir.

Trans-Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattının (TAP – Trans-Adriatic Pipeline) 550 kilometrelik Yunan ayağının Mayıs 2016'da gerçekleşen temel atma töreninde konuşan Yunan Başbakanı Tsipras söz konusu hattın Bulgaristan-Yunanistan interkonektör gaz bağlantısı aracılığıyla, her ikisi de hazır olduğunda, Güney-Doğu ve Orta Avrupa'ya gaz sağlayacağını belirtmiştir. Bulgaristan Ekonomi Bakanı Temenujka Petkova ise TAP'in önemine değinerek Bulgaristan-Yunanistan interkonektör gaz bağlantısının söz konusu hattı ülkenin enerji şebekesine entegre edeceğini ifade etmiştir. Bakan, iki ülke arasındaki interkonektör gaz bağlantısının başlangıç kapasitesinin yılda 3 ila 5 milyar metre küp arasında olduğunu, potansiyel kapasitenin 10 milyar metre kübe artırıldığını ve bağlantının 2018 yılının ortalarında faaliyete geçmesini beklediğini dile getirmiştir. TAP, Güney Gaz Koridoru'nun Avrupa ayağı olup AB'nin yeni gaz

⁴⁹ <https://www.me.government.bg/bg/themes/mej Dusistemna-gazova-vrazka-turciya-balgariya-itb-1476-347.html>

⁵⁰

<http://www.novinite.com/articles/174820/Bulgaria+to+Start+Building+Gas+Interconnection+with+Turkey+in+June>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

kaynaklarına erişimini sağlamayı amaçlamaktadır. 2020 yılından itibaren toplamda 878 km uzunluğunda olacak boru hattının 10 milyar metre küplük yıllık kapasiteyle Azerbaycan'daki Şah Deniz 2 yatağından Avrupa'ya gaz tedariği yapacak şekilde planlanmıştır.⁵¹

Bulgaristan-Romanya doğal gaz bağlantı hattı (IBR) :

Yine bu yönde bir proje olan Bulgaristan-Romanya doğal gaz bağlantı hattının (IBR) 2015 sonuna kadar tamamlanması öngörülmüş, ancak yüklenici Bulgar Stanilov şirketinin projeden çekilmesi ile gaz bağlantısı öngörülen süre içerisinde tamamlanamamıştır. 2016 yılının başlangıcında Avusturya Habau şirketi, projeyi tamamlamak için seçilen şirket olmuştur. 2016 yılının ikinci yarısında inşaat işlerinin bitmesi öngörülen gaz boru bağlantısının Tuna nehri altındaki kısmı 2 km, toplam uzunluğu ise 25 km olup yıllık azami kapasitesi 1,5 milyar metre küptür.

Bulgaristan-Sırbistan doğal gaz bağlantı hattı (IBS) :

Sofya (Bulgaristan) – Dimitrovgrad (Sırbistan) – Niş (Sırbistan) güzergahı üzerinde konumlanacak Bulgaristan – Sırbistan doğal gaz bağlantı hattı, iki ülkenin gaz nakli ağları arasında çift yönlü akış sağlayacak bir bağlantının oluşturulmasını amaçlamaktadır. Söz konusu interkonektör bağlantısı, güzergah çeşitliliğini sağlayacak, iki ülke gaz taşıma ağlarını birbirine bağlayıp gaz iletimini gerçekleştirecektir. Başlangıçta 1,8 milyar m³/yıl gibi bir kapasitenin yeterli olacağı değerlendirilmektedir. Bulgaristan toplaklarındaki kısmın 2017 yılında tamamlanması beklenmektedir. Söz konusu proje, Avrupa Komisyonu tarafında ortak çıkar projesi ilan edilmiştir. Proje iki aşamada gerçekleştirilecek olup, her ikisi için de AB fonlarından finansman sağlanmaktadır.⁵²

Konutların enerji verimliliği ile ilgili ulusal program:

Bölgesel Kalkınma operasyonel programı çerçevesinde, Bulgaristan'ın 265 belediyesini kapsayan, konutların enerji verimliliği programı 2015 başında başlamıştır. Program süresi iki yıl olup, bütçesi 1 milyar Levadır. Programın süresi, serbest mali kaynak olması durumunda uzatılabilecektir. Başvuruları onaylanmış binalar % 100 karşılıksız mali yardım almaya hak kazanacaktır. Programın koordinasyonunu ve yürütmesini sağlayan organlar Bölgesel Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Bulgar Kalkınma Bankası, Belediyeler, Valilikler'dir. Program kapsamında olan faaliyetler; doğrama değişimi, ısı yalıtımı, bina içi ısıtma, havalandırma sistemlerinin tadilatı veya yenilenmesi, bina içi elektrik tesisatının tadilatı veya yenilenmesi, enerji tasarruflu aydınlatma kullanılması, asansörlerin enerji verimliliğini arttırmaya yönelik önlemler alınması, doğal gaz altyapısına ulaşım olan yerlerde binaların doğal gaza geçmesi. Bulgarca dilinde daha fazla bilgi için:

<http://mrrb.government.bg/?controller=category&catid=117>

⁵¹

<http://www.novinite.com/articles/174518/TAP+%27to+Supply+Gas+to+Central%2C+SE+Europe%27+via+Bulgaria-Greece+Link>

⁵² <https://www.me.government.bg/bg/themes/mejdisistemna-gazova-vrazka-balgariya-sarbiya-ibs-1477-347.html>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Güney Akımı doğal gaz boru hattı:

18 Ocak 2008 tarihinde Bulgaristan ile Rusya arasında Bulgaristan'dan doğal gaz transit geçişini ve bunu sağlayacak doğal gaz boru hattının yapımını konu alan Güney Akımı Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Bulgaristan toprakları üzerindeki hattın % 50'si Bulgaristan'a diğer % 50'si Rusya'ya ait olacaktır. Bulgaristan Çevre ve Su İşleri Bakanlığı, hattın Bulgaristan toprakları üzerinden geçecek kısmının projesini onaylamıştır. Bu proje, AB yasaları ile uyumlu olmadığı gerekçesi ile durdurulmuştur.

Doğal Kaynaklar ve Madencilik

Bulgaristan'da kömür madenciliği sektörü boyut anlamında küçük olmakla birlikte büyük öneme sahiptir. Bulgaristan'ın enerji kalemleri içinde kömür en önemli kalemdir. Bulgaristan'da linyit, altbitümlü, bitümlü ve antrasit kömürü bulunmaktadır. Linyit kömürü (1.200-2.000 ccal) Meriç ırmağının doğu ve batı bölümlerinde ve Sofya civarında yoğun olarak bulunmaktadır. Altbitümlü kömür (3.000-5.000 ccal) Bobov Dol, Pernik, Burgaz ve Blagoevgrad şehirleri civarında, bitümlü kömür (5.000 ccal) ise Bulgaristan'ın merkez bölgesi olan Gabrovo-Tvirditza-Sliven civarında mevcuttur. En eski ve en yüksek kalorili olan antrasit kömürü (6.000 ccal) Svoje şehri civarında çıkarılmaktadır. Bulgaristan'nda bitümlü ve antrasit kömürü ise çıkarılmaya uygun değildir.

Plevne düzlüğünde petrol kaynakları bulunmaktadır. Ancak söz konusu petrol ülkenin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır.

Bulgaristan'da demir, kurşun, çinko ve bakır cevherleri bulunmaktadır. Ancak demir kaynakları yetersiz olduğu için ithalat da yapılmaktadır. Bulgaristan'da yoğun olarak kireç taşı ve granit de bulunmaktadır.

Para ve Sermaye Piyasaları

Özel mülkiyete izin vermeyen ekonomi politikaları sebebiyle 1991 senesine kadar Bulgaristan'da sermaye piyasası çalışmamıştır. Doğu Bloku'nun 1989'da dağılmasıyla Bulgaristan'da köklü yapısal, ekonomik ve sosyal reformlar uygulanmaya başlanmıştır. Buna paralel olarak 1991 yılında Ticaret Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile sermaye piyasası tekrar oluşturulmaya başlanmıştır. 90'lı yılların sonuna kadar sermaye piyasasının hareketli gelişimi daha iyi hukuksal düzenlemeleri gerektirmiş, bu nedenle Menkul Kıymetlerin Halka Arzı Yasası 1999 yılında Parlamento tarafından onaylanmıştır. Günümüzde Bulgaristan sermaye piyasasının bel kemiğini Finansal Denetim Komisyonu, Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası – Sofya (BMKB), interbank ve aracilar oluşturmaktadır. Finansal Denetim Komisyonu 2011 Mayıs ayında aldığı bir kararla 1997 yılında kurulan ve sermaye piyasasına girişleri güvenli bir duruma getirmeyi amaçlayan Bulgaristan'daki tek oluşum Central Depository AD'nin (CDAD) bankacılık hisselerinin Maliye Bakanlığı'na devredilmesine karar vermiştir (CDAD'nin hissedarları, bu karara kadar Bulgar sermaye piyasalarında etkin olan büyük ticari bankalardı).

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2015 yılında Bulgar Menkul Kıymetler Borsası'nın SOFIX endeksinde % 11,72 oranında bir azalış meydana gelmiş, endeks 522,10'dan 460,90'a düşmüştür. BGBX 40 ise 104,61'den 92,82'ye gerileyerek % 11,27 oranında azalmıştır.⁵³

Tablo 22

Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası (BMKB) Endeksleri

Endeks	31.12.2015	31.12.2014	Değişim
SOFIX	460,90	522,10	-11,72%
BGBX 40	92,82	104,61	-11,27%
BG TR30	383,82	407,50	-5,81%
BG REIT	97,03	98,75	-1,74%

Kaynak: BMKB

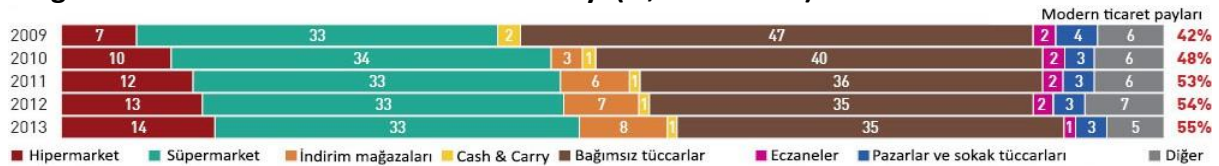
Aynı dönemde işlem sayısı % 49,2 oranında azalarak 118 binden 60 bine gerilemiştir. Cirolar 2014 yılında yaklaşık 775 milyon Leva iken 2015'te % 47 oranında azalarak 411 milyon Leva düzeyinde gerçekleşmiştir. Piyasa sermaye değeri geçen yıla göre % 11,98 oranında düşüş yaşayarak yaklaşık 8,59 milyar Leva olmuş ve GSYİH'nın % 10,19'una tekabül etmiştir.⁵⁴

Perakende Sektörü

2016 yılının ilk çeyreğinde perakende piyasası olgunluk dönemine girmiş, iyi performans sergileyen projeler ile yeniden yapılanma ihtiyacı olan projeler arasında net bir ayrıştıma meydana gelmiştir. Geçen bir yıl içerisinde yeni ticari alanların açılmaması eskilerin daha etkin kullanımına gidilmesine zemin hazırlamıştır. 2016 yılı ilk çeyreğinde 7 bin metre karelik alanıyla piyasaya çıkan tek proje San Stefano Plaza olmuştur. Kısa vadede, piyasa doyum noktasında gerileme yaşandığı için yeni alışveriş merkezlerinin açılması beklenmemektedir. Yeni alanların kullanıma açılmamasından dolayı ülke genelinde 1000 kişi başına perakende alan 100 m² düzeyinde kalmaktadır. Plovdiv, 61 m²'yle sıralamanın sonunda, başkent Sofya ise 276 m² ile dördüncü sırada yer almaktadır. 2016 yılının ilk çeyreğinde faal AVM toplam alanı 718 bin m²'dir.⁵⁵

Şekil 21

Bulgaristan'da Ticaret Kanallarının Pazar Payı (% , 2009-2013)

⁵³ <http://www.bse-sofia.bg/?page=AnnualStatistics>

⁵⁴ <http://www.bse-sofia.bg/?page=AnnualStatistics>

⁵⁵ Bulgaria Retail Market Snapshot, Clushman & Wakefield/Forton, Q1 2016, Sayfa 1

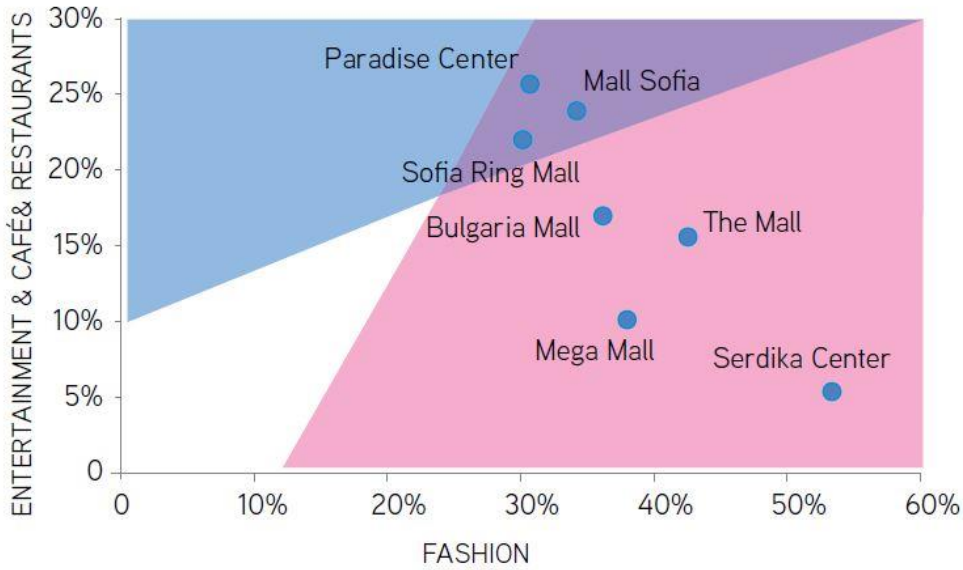

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Artan rekabet, karlılık ve pazar payı ortamında, mevcut AVM'ler kendilerini ayırt edici özelliklerini ortaya çıkarmak ve sürdürmek durumundadırlar. Bunu aşağıdaki grafikte açıklamak mümkündür. Bu nedenle de kiracı bileşiminin iyileştirilmesi yönünde The Mall ve Mall of Sofia, en çok farklı kiracı ilavesi gerçekleşen AVM'ler olmuştur (sırasıyla % 5 ve % 3).

Şekil 22

Sofya'daki AVM'lerin Profili

Ana caddelerdeki lokasyonlara olan talep güçlüdür. Ana talep moda ve ayakkabı, eczane, organik gıda sektörlerindeki perakendecilerden gelmektedir. Kiracıların ihtiyaçlarını giderecek alanların eksikliği Vitosha bulvarında 100-150 m²'lik alan kiralalarının 46 EURO/m² düzeyinde istikrar sağlamasına neden olmaktadır. 2016 yılı başında yeni rekabetin olmaması AVM'deki üst sınıf alan kiralalarının 28 EURO/m² düzeyinde dibe vurmasına neden olmuştur. İkinci sınıf alan kiralaları ise 12-16 EURO/m² düzeyinde gerçekleşmiştir.⁵⁶

Sektördeki ana talep yüksek ve orta sınıf markaların piyasa paylarını güçlendirme çabalarından kaynaklanmaktadır. 2016 yılı ilk çeyreğinde Sport Depot, Terranova, H&M, Forever 21 yeni mağazalar açmıştır. 2015 sonunda REWE Group'a ait Penny Market süpermarket zinciri kapanmıştır. Alman grup, daha hızlı büyüyen ve Penny marketlerinin (toplam 49) neredeyse yarısını satın alan Billa marketlerine odaklanmıştır. Schwarz Group'un parçası olan Kaufland ve Lidl marketleri de hızlı bir şekilde büyümüş, Carrefour ise piyasa pay kaybını devam ettirmiştir.⁵⁷

⁵⁶ Bulgaria Retail Market Snapshot, Clushman & Wakefield/Forton, Q1 2016, Sayfa 2

⁵⁷ Bulgaria Retail Market Snapshot, Clushman & Wakefield/Forton, Q1 2016, Sayfa 1-2

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

İnternet üzerinden satışlar, etkisi halen çok büyük olmasa da, Bulgaristan perakende sektörü büyümesine katkı sağlamaya devam etmektedir. İnternet üzerinden yapılan satışların toplam satışlardaki payı % 1 civarındadır. Ancak söz konusu satışlardaki % 14'lük büyüme perakende sektörü ortalamasını oldukça aşmaktadır. Son yıllarda akıllı telefon kullanımının yaygınlaştıkça dikkate alındığında ise söz konusu büyüme oranında düşüş yaşanmaması muhtemeldir.

Beklentiler: Büyük projelerin rekabeti Sofya ve diğer büyük kentlerde perakende sektörünün kapsamını genişletecektir. Diğer taraftan, yüksek ve orta sınıf markalar piyasaya canlılık getiren ana kaynak olmaya devam edecektir. Hızlı gelişen tüketici ürünleri sektörünün dönüşümü perakende sektörü gıda marketleri bölümüne baskısını sürdürecektir.

Tablo 23

Bulgaristan'da En Çok Satış Yapan Perakende Zincirleri

Sıra No:	Şirket	Gelir (bin leva)			Değişim % '14-'13	Gelir/Gider (bin leva)			Karlılık % '14	Web	
		2012	2013	2014		2012	2013	2014			
1	1	KAUFLAND BULGARIA	984 000	1 107 581	1 224 565	10,56	-	63 939	66 724	5,45	https://www.kaufland.bg/Nachalo/04_Obsluzhvane/001_Kontakt/index.jsp
2	2	METRO CASH AND CARRY BULGARIA	823 939	729 500	676 700	-7,24	39 312	32 784	-	-	http://www.metro.bg/public/bg/Contact_Form
3	3	TECHNOMARKET BULGARIA	502 466	539 918	541 024	0,20	-1 929	-5 187	625	0,12	https://www.technomarket.bg/content/17
4	4	LIDL BULGARIA	385 062	428 316	538 264	25,67	-82 902	-33 113	-28 007	-	https://ssl.lidl.bg/bg/kontakt.htm
5	4	BILLA BULGARIA	490 360	497 273	521 155	4,80	-18 921	-11 537	-9 478	-	https://www.billa.bg/Layouts/dd_bi_subseite_2008.aspx?pageId=1183194&folderid=136382
6	6	TECHNOPOLIS BULGARIA	347 595	404 502	421 642	4,24	21 373	20 454	28 692	6,80	http://www.technopolis.bg/en/contacts
7	7	FANTASTIKO	306 000	341 266	358 236	4,97	-	21 246	20 502	5,72	http://ff-bg.net/en/contacts/
8	10	PENNY MARKET BULGARIA	193 808	195 000	206 849	6,08	-34 571	-24 188	-22 436	-	http://www.penny.bg/TopMetanavigation/Contact_Testseite/pe_Contact.aspx
9	11	PICCADILLY	196 887	191 965	198 715	3,52	-48 472	-41 789	-23 842	-	http://www.piccadilly.bg/contacts.php
10	9	KMB BULGARIA CARREFOUR	245 253	257 474	144 644	-43,82	-6 247	-30 677	-46 871	-	http://www.carrefour.bg/
11	12	MAXIMA BULGARIA T-MARKET	126 177	133 652	140 043	4,78	-21 923	-11 185	-9 110	-	http://www.tmarket.bg/za-firmata/kontakt/
12	-	TABAK MARKET LAFKA	8 472	45 954	137 968	200,23	-2 610	-9 682	-23 871	-	http://www.lafka.bg/kontakti
13	14	ZORA-M.M.S.	87 261	97 471	109 608	12,45	761	2 694	1 206	1,10	https://en.zora.bg/contacts.html
14	16	JUMBO EC.B	69 228	83 085	92 588	11,44	9 640	13 872	16 156	17,45	http://www.e-jumbo.bg/
15	17	DOVERIE- BRICO AD	87 678	81 042	83 658	3,23	-20 169	-3 927	77	0,09	https://www.mr-bricolage.bg/kontakti.html
16	-	PRAKTIKER	95 346	84 438	83 620	-0,97	-2 677	-7 998	-10 888	-	http://praktiker-online.bg/en/form/1/contact.html
17	18	HOUSE MARKET BULGARIA AD	62 723	69 702	72 616	4,18	-2 618	-440	1 477	2,03	http://www.ikea.bg/
18	13	BAUMAX BULGARIA	92 835	106 359	70 587	-33,63	-13 120	-16 992	-28 778	-	http://www.bauhaus.bg/index.php?id=5362
19	19	DM BULGARIA	48 720	57 354	66 530	16,00	-7 140	-4 947	-4 368	-	https://www.dm-drogeriemarkt.bg/bg_homepage/
20	20	AIKO MULTI CONCEPT	37 054	43 329	48 495	11,92	-394	229	305	0,63	https://www.aiko-bg.com/index.php?show=con&cid=all
		İlk 20'nin Ortalaması	5 190 864	5 495 181	5 737 507	4,41	-192 607	-46 444	-71 885		

* Kapital gazetesi tarafından firma bilançoları ve İstatistik Enstitüsü verileri baz alınarak hazırlanmıştır

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Franchising

Bulgaristan'da franchise zincirlerinin yarıdan fazlası son altı yılda pazara giriş yapmıştır, özellikle de 2007 ve 2008 önemli artış yaşanan yıllar olmuştur. Bu eğilim henahalklarının geliri arttıkça ve franchise modeli oturdukça daha da artacaktır. Bulgarlar uluslararası seyahat yaptıkça, uluslararası markaların tanınmışlığı ve buna bağlı olarak da yatırımcıların ilgileri de artmaktadır.

Son on yılda sektör çarpıcı bir biçimde değişmiştir. Pazarda daha çok çoklu birim ve alan geliştiriciler, satışları optimize etmek için daha yüksek teknolojiye yollar ve süregelen durgunluktan etkilenmiş daha zayıf işletmeler bulunmaktadır. Aynı zamanda franchising her zamanki piyasa zorluklarına hedef olmaktadır; geçici heves, değişen trendler ve zevkler. Bulgaristan'da uluslararası ve yerel olmak üzere en çok gıda sektörü franchise modeli yaygındır. Küresel ortamda durgunluk, pek çok uluslararası zincir genişlemesine ket vururken, Bulgaristan'da bu süreç işlememiştir.

Bulgaristan perakende sektörü, franchise mağazalarında olağan bir şekilde sunulan ve uluslararası boyutta satılan pek çok ürün ve hizmete hazırdır. Bulgaristan'daki tüketiciler, kaliteli ürün, uygun fiyat ve iyi hizmet bileşimini sunan perakendeciler aramaktadır. Yerli girişimciler de pazarlama ve yönetim uzmanlığı kazanmaya isteklidirler. Yerel kanunlar yabancı franchise sunucular için oldukça yumuşak ve uyumludur. Franchise girişimi için özel bir kayıt veya devlet izni gerekmemektedir.

Sektör ile ilgili başlıca internet kaynakları:

Franchising fuarı: http://franchising.bg/expo/index_en.html

Bulgaristan'da franchise olanakları: www.franchising.bg

AR-GE ve Yenilikler

AB'de yenilikler konusunda Eurostat'ın yaptığı bir araştırmaya göre Bulgaristan (işletmelerin % 27'sinde yenilik uygulamaları olmuştur), Polonya (% 28) ve Macaristan (% 31) ile birlikte yenilikler sıralamasının sonundadır.

Bulgaristan'da yenilikçilik potansiyelinin özellikleri kısaca şöyle sıralanabilmektedir: Gayri safi milli AR-GE yatırımları (GSYİH'nın yaklaşık % 0,6'sı) çok yavaş bir hızla artmakta, genellikle Avrupa fonları kapsamında gelen AR-GE finansmanı ile yatırımlar gerçekleştirilmektedir, bilim – eğitim – yenilikler arasındaki etkileşim düşük düzeydedir, bu alanda anlamlı bir politika bulunmamaktadır, zamanla AR-GE alanında istihdam azalmaktadır, ülkede bilimsel çıktı azalmaktadır, patent sayısı ve teknolojik rekabet gücü düşüktür, fikri mülkiyet haklarını korumaya yönelik teşvikler konusunda koordineli politika bulunmamaktadır, AB fonlarının AR-GE üzerindeki etkisi halen sınırlıdır.

Arz ve dış talebin bulunması, sektörde finansman yapısının değişmesi (özel sektörün ağırlığı ve yurtdışından gelen finansman artmaktadır), bilgi ve iletişim teknolojilerinin, tıbbın ve eczacılığın yenilik gerçekleştirme konusunda lider sektörler olması, yabancı şirketlerin

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan'a yerleşerek kendi AR-GE faaliyetlerini buradan yürütmesi, ülkede hızlı internet kullanımının yaygın olması, internet üzerinden yoğun sivil hareketliliğin gerçekleşmesi Bulgaristan'da yeniliklerin gelişimini sağlayacak faktörler olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 24

Bazı Ülkelerin AR-GE Harcamalarının GSYİH'ya Oranı

Ülke	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Hedef
Güney Kore	2,18	2,34	2,27	2,35	2,53	2,63	2,83	3	3,12	3,29	3,47	3,74	4,03	4,15	:	:
Japonya	3	3,07	3,12	3,14	3,13	3,31	3,41	3,46	3,47	3,36	3,25	3,38	3,34	3,47	:	:
Finlandiya	3,25	3,2	3,26	3,3	3,31	3,33	3,34	3,35	3,55	3,75	3,73	3,64	3,42	3,29	3,17	4
İsveç	:	3,91	:	3,61	3,39	3,39	3,5	3,26	3,5	3,45	3,22	3,25	3,28	3,31	3,16	4
Danimarka	2,19	2,32	2,44	2,51	2,42	2,39	2,4	2,51	2,78	3,07	2,94	2,97	3	3,06	3,05	3
Avusturya	1,89	2	2,07	2,18	2,17	2,38	2,37	2,43	2,59	2,61	2,74	2,68	2,89	2,96	2,99	3,76
Almanya	2,39	2,39	2,42	2,46	2,42	2,42	2,46	2,45	2,6	2,72	2,71	2,79	2,87	2,83	2,87	3
Slovenya	1,36	1,47	1,44	1,25	1,37	1,41	1,53	1,42	1,63	1,82	2,06	2,42	2,58	2,6	2,39	3
Fransa	2,08	2,13	2,17	2,11	2,09	2,04	2,05	2,02	2,06	2,21	2,18	2,19	2,23	2,24	2,26	3
EURO Bölgesi (19 ülke)	1,78	1,79	1,81	1,8	1,78	1,78	1,8	1,81	1,89	1,99	1,99	2,04	2,1	2,11	2,12	:
AB 28	1,79	1,8	1,81	1,8	1,76	1,76	1,78	1,78	1,85	1,94	1,93	1,97	2,01	2,03	2,03	3
Çek Cumhuriyeti	1,12	1,11	1,1	1,15	1,15	1,17	1,23	1,31	1,24	1,3	1,34	1,56	1,79	1,91	2	1
Hollanda	1,81	1,82	1,77	1,81	1,81	1,79	1,76	1,69	1,64	1,69	1,72	1,9	1,94	1,96	1,97	2,5
Rusya	1,05	1,18	1,25	1,29	1,15	1,07	1,07	1,12	1,04	1,25	1,13	1,09	1,13	1,13	1,19	:
Türkiye	0,48	0,54	0,53	0,48	0,52	0,59	0,58	0,72	0,73	0,85	0,84	0,86	0,92	0,95	0,96	:
Polonya	0,64	0,62	0,56	0,54	0,56	0,57	0,55	0,56	0,6	0,67	0,72	0,75	0,88	0,87	0,94	1,7
Slovakya	0,64	0,63	0,56	0,56	0,5	0,5	0,48	0,45	0,46	0,47	0,62	0,67	0,81	0,83	0,89	1,2
Yunanistan	:	0,56	:	0,55	0,53	0,58	0,56	0,58	0,66	0,63	0,6	0,67	0,7	0,81	0,84	1,21
Bulgaristan	0,5	0,45	0,47	0,47	0,47	0,44	0,44	0,43	0,45	0,5	0,57	0,54	0,61	0,64	0,8	1,5
Hırvatistan	:	:	0,95	0,95	1,03	0,86	0,74	0,79	0,88	0,84	0,74	0,75	0,75	0,82	0,79	1,4
Letonya	0,44	0,4	0,41	0,36	0,4	0,53	0,65	0,55	0,58	0,45	0,61	0,7	0,67	0,61	0,69	1,5
Romanya	0,36	0,39	0,38	0,38	0,38	0,41	0,45	0,52	0,57	0,46	0,45	0,49	0,48	0,39	0,38	2

Kaynak: Eurostat

2014 yılında AR-GE harcamaları % 25,8 oranında önemli bir artış yaşamış 656,1 milyon Leva seviyesinde gerçekleşmiştir. Tablodan görüleceği üzere, söz konusu artış harcamaların yoğunluğuna da yansımış, AR-GE harcamalarının GSYİH'ya oranı 2013'teki % 0,64'ten 2014'te 0,8'e yükselmiştir. AR-GE harcamalarındaki büyük artış, işletme harcamalarının % 34,4 oranında artması ve 109,6 milyon Leva olarak gerçekleşmesi neticesinde yaşanmıştır. İşletmelerin AR-GE harcamaları toplam harcamaların % 65,3'ünü teşkil etmektedir. Kamu idaresinin payı % 25, üniversitelerin payı % 8,9 ve kar amacı gütmeyen kuruluşların payı % 0,8 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında AR-GE finansmanındaki yabancı kaynakların oranı % 51,4'e yükselmiştir. 2013 yılında söz konusu rakam % 48,3 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında AR-GE alanında 19 131 kişi istihdam edilmiştir. Önceki yıla göre istihdamda % 9 oranında bir artış gözlenmiştir. Şirketlerin AR-GE harcamalarındaki artış yabancı firmaların faaliyetlerinden kaynaklanmıştır.⁵⁸

Yenilikleri destekleyen politikaların yetersiz kaldığı noktalar şöyle sıralanmaktadır: Yeniliklerin devlet tarafından desteklenmesinde şeffaflığın ve istikrarın bulunmaması, çeşitli strateji ve programların arasında bağların bulunmaması, stratejilerde yer alan uygulamaların koordinasyon ve muhasebesini yapma mekanizmaların olmaması, milli öncelikler ile AR-GE

⁵⁸ http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/NIRD_2014p_BIQ9OQU.pdf

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

faaliyetleri arasında bağlantı olmaması, Bulgaristan ihracatında düşük teknoloji ürünlerinin ağırlığının bulunduğu ve ihraç ürünlerinin genellikle düşük katma değerli olduğu bir ortamda yeniliklerin gelişiminin finansman nedeniyle ihracata yönelik sektörlerle bağımlı olması.

Sofya'da kurulan bilimsel-teknolojik park yeniliklerin başarılı gelişimi için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. "Rekabet Gücü" operasyonel programı çerçevesinde finansmanı sağlanan bu projenin sözleşmesi 2013 yılının başında imzalanmıştır. 50 milyon EURO değerinde olan ve Bulgaristan'da benzeri bulunmayan teknolojik parkın kuruluş amacına ulaşması üniversiteler – devlet – iş çevreleri arasındaki etkileşime bağlıdır.

Yeniliklerin gelişimi konusunda ülkenin geri kalmışlığını aşmak için, 2014-2020 planlama döneminde "İnovasyon ve Rekabet Gücü" adlı yeni bir operasyonel program çerçevesinde inovatif şirketlere AB finansmanı sağlanabilmektedir. Bahse konu programın ana hedefi bilimsel araştırmaların ve eğitimin kalitesinin artırılmasıyla akıllı gelişimin sağlanmasıdır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 25

İnovasyon ve Rekabet Gücü Operasyonel Programı Çerçevesinde 2016 Yılında Yararlanılan Hibe Destekler

№	Teşvik Mekanizmasının Tanımı	Başvurabilecek Adaylar	Desteklenecek Faaliyetler	Karşılancak Giderler	Hibe Destek Oranı	Hibe Desteğinin Asgari ve Azami Miktarı	Başvuru Dönemi
1	İşletmelerde inovasyonların kanaliz edilmesine destek	3 mali yılını doldurmuş olan mikro işletmeler, KOBİ'ler ve büyük işletmeler	Bileşen A 'Yatırımlar': - Makina ve ekipman satın alımı (maddi duran varlıklar); - Maddi olmayan duran varlıklar satın alımı (yazılım geliştirme dahil) Bileşen B 'Hizmetler': - İnovasyonlarla ilgili danışmanlık ve destek hizmetleri (know how transferi, veri tabanına ulaşım vs.)	- Maddi ve maddi olmayan duran varlıklara yatırım harcamaları; - Hizmet harcamaları;	% 25 - % 70 (bölgesel yatırım desteği) veya De minimis rejimi kapsamına da % 90	- Asgari: 100 000 Bulgar Levası; - Azami: 1 000 000 Bulgar Levası ¹ - 1 500 000 Bulgar Levası ² 391 166 Bulgar Levası ³ Hibe destek bütçesi: 50 milyon EURO	04 Nisan 2016
2	Yeni şirketlerin inovasyon geliştirme yönelik destek	3 mali yılını henüz tamamlamayan mikro işletmeler, KOBİ'ler ve büyük işletmeler	- Uygulamalı bilim araştırmaları, testler ve ölçümler gerçekleştirilmesi; - Bilim araştırmaları, teknoloji, know how, patentsiz buluş ve fikri mülkiyet haklarından doğan sonuçların kullanıma alınması; - Fikri mülkiyetin korunması; - Prototip ve pilot hatların yaratılması ve test edilmesi; - İnovasyonların değerlendirilmesi; - Üretim teknolojileri geliştirilmesi; - Piyasa araştırma ve analizleri yapılması; - Bulgaristan'da tanıtım etkinliklerinin gerçekleştirilmesi	- Çalışma ücretleri; - Maddi ve maddi olmayan duran varlıklara yatırım harcamaları; - Gereç ve malzeme giderleri; - Kira giderleri; - Hizmet giderleri; - Yurt içi görevlendirme giderleri	De minimis rejimi kapsamına da % 90	- Asgari: 50 000 Bulgar Levası; - Azami: 391 166 Bulgar Levası Hibe destek bütçesi: 10 milyon EURO	Ocak/Şubat /Nisan/ Mayıs 2016
3	Ürün ve üretim inovasyonlarının geliştirilmesi	Mikro işletmeler, KOBİ'ler ve büyük işletmeler	- İşletmelerde uygulamalı bilim araştırmaları yapılması; - Bilim araştırmaları, teknoloji, know how, patentsiz buluş ve fikri mülkiyet haklarından doğan sonuçların kullanıma alınması ; - Prototip ve pilot hatların test edilmesi; - Test, deneme ve ölçüm yapılması	- Maddi ve maddi olmayan duran varlıklara yatırım harcamaları; - Hizmet giderleri; - Dönen giderler.	% 25 - % 90	- Asgari: 50 000 Bulgar Levası; - Azami: 1 000 000 Bulgar Levası - Hibe destek bütçesi: 35 milyon EURO	Aralık 2016 - Mart 2017

BÖLÜM II

TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

Ekonomik İlişkilerin Genel Durumu

Ortak bir tarihsel ve kültürel geçmişi ve sınırı paylaştığımız komşumuz Bulgaristan, Türkiye açısından önemli bir ülkedir. Türkiye, Bulgaristan'ın önemli bir ticaret ortağı durumundadır. AB üyeliğinin ardından Bulgaristan Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olma konumunu daha da güçlendirmiştir. Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle yaptığı ticaretin karayolu ile taşınan kısmının büyük bir bölümü Bulgaristan üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca Bulgaristan, Balkanlar'ın coğrafi olarak merkezi konumundadır. İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi Türkiye'nin üretim merkezlerine de çok yakındır. 2007 yılından itibaren Bulgaristan'ın AB'ye üye olması, ülkenin Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğine dahil olmasından dolayı ikili ticarete gümrük vergilerinin sıfırlanması, Bulgaristan'da kurumlar ve gelir vergisi oranlarının % 10'a düşmesi gibi gelişmeler nedeniyle Bulgaristan'ı Türk yatırımcıları gözünde cazip kılan özellikler daha da artmıştır.

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı Türk sermayeli Bulgar firması sayısı 3 248, Türk şirketlerinin kayıtlı temsilcilik sayısı ise 638'dir.

Neden Bulgaristan: Bulgaristan'da yatırımları olumlu etkileyen unsurlar

- Bulgaristan AB, NATO ve DTÖ üyesidir;
- Bulgaristan, AB üyesi olduğundan malların, hizmetlerin, sermayenin ve insanların serbest dolaşım hakkı vardır;
- Bulgaristan, Türk şirketlerinin ürünlerinin AB pazarlarına girişinde «köprü» veya «giriş kapısı» rolü oynamaktadır;
- Bulgaristan'da kurulan Türk şirketleri Bulgaristan'da AB fonlarından yararlanabilmektedir;
- Bulgar Levası EURO'ya 1,95583 kurundan endekslidir;
- Balkanlar'ın merkezinde yer alan ve beş Pan-Avrupa koridorunun üzerinden geçtiği Bulgaristan, lojistik açısından önemli bir noktadır. Ülkenin dört ana havaalanı, iki ana deniz limanı ve Tuna nehri üzerinde çok sayıda limanı bulunmaktadır;
- Avrupa Birliği'nde en düşük kurumlar vergisi Bulgaristan'dadır: % 10. İşsizlik oranı yüksek olan bölgelerde kurumlar vergisinden muafiyet söz konusudur. Gelir vergisi de % 10 düzeyindedir;
- 5 milyon Leva'nın üzerinde ve 20 kişiye istihdam yaratan yatırım projelerinde donanım ithalatında 2 yıl süreyle KDV muafiyeti söz konusudur;
- Bilgisayar ve yeni üretim makinalarında amortisman süresi 2 yıldır;
- Bulgaristan'da işgücü maliyeti, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında en düşüklerindedir;
- Elektrik fiyatları Avrupa ortalamasından çok düşüktür;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Bulgaristan'da 54 üniversite ve 794 lise faaliyet göstermektedir. Ülkedeki üniversitelerden her yıl 60 bin öğrenci mezun olmaktadır. Üniversite mezunları nüfusun % 25'ini teşkil etmektedir;
- Çalışabilecek yaşta (25-64) olan nüfusun % 60'ı en az bir yabancı dil bilmektedir, % 80'i ise lise ve üstü eğitim düzeyindedir. Faal işgücünün % 7'si mühendistir;
- Okulların % 94'ünde internet erişimi bulunmaktadır.

Bulgaristan'da yatırımları olumsuz etkileyen faktörler

Yüksek işsizlik oranı, düşük emek verimliliği, ülkenin nitelikli işgücü çekme konusundaki yetersizliği, genç nüfusun Avrupa ülkelerine göç etmesi, yolsuzluk, bürokratik verimsizlik, finansman sıkıntısı, AR-GE faaliyetlerinin kısıtlı kalması, yargıda sıkıntılar, devlet politikalarında şeffaflığın bulunmaması, siyasetçilere olan güvenin azalması çeşitli uluslararası kuruluşlarca Bulgaristan'da iş yapma ortamını olumsuz etkileyen faktörler olarak sıralanmaktadır.

Tablo 26

Bulgaristan'ın Karşılaştırmalı Kredi Notu

Ülke	S&P		Moody's		Fitch	
Bulgaristan	BB+	Stable	Baa2	Stable	BBB-	Stable
Hırvatistan	BB	Negative	Ba2	Negative	BB	Negative
Çek Cumhuriyeti	AA-	Stable	A1	Stable	A+	Stable
Macaristan	BB+	Stable	Ba1	Positive	BBB-	Stable
İtalya	BBB-	Stable	Baa2	Stable	BBB+	Stable
Makedonya	BB-	Stable			BB+	Negative
Polonya	BBB+	Negative	A2	Negative	A-	Stable
Romanya	BBB-	Stable	Baa3	Positive	BBB-	Stable
Sırbistan	BB-	Stable	B1	Positive	B+	Positive
İspanya	BBB+	Stable	Baa2	Stable	BBB+	Stable
Türkiye	BB+	Stable	Baa3	Negative	BBB-	Stable
Ukrayna	B-	Stable	Caa3	Stable	CCC	N/A

Kaynak: www.tradingeconomics.com

Ticari İlişkilerin Genel Durumu

İkili ticaretin yakın geçmişini özetlemek gerekirse, 2002-2007 yılları arasında Türkiye-Bulgaristan ticaret hacminin % 26 gibi yüksek bir yıllık ortalama ile büyüdüğü, Türkiye'nin Bulgaristan'ın toplam dış ticaretindeki payının sürekli arttığı, ülkemizin Bulgaristan'ın en büyük ihracat pazarı olduğu, Bulgaristan'ın toplam ihracatının % 10'dan fazlasını Türkiye'ye yaptığı ve iki ülkenin karşılıklı ticaretinin sürekli dengede olduğu vurgulanmalıdır.

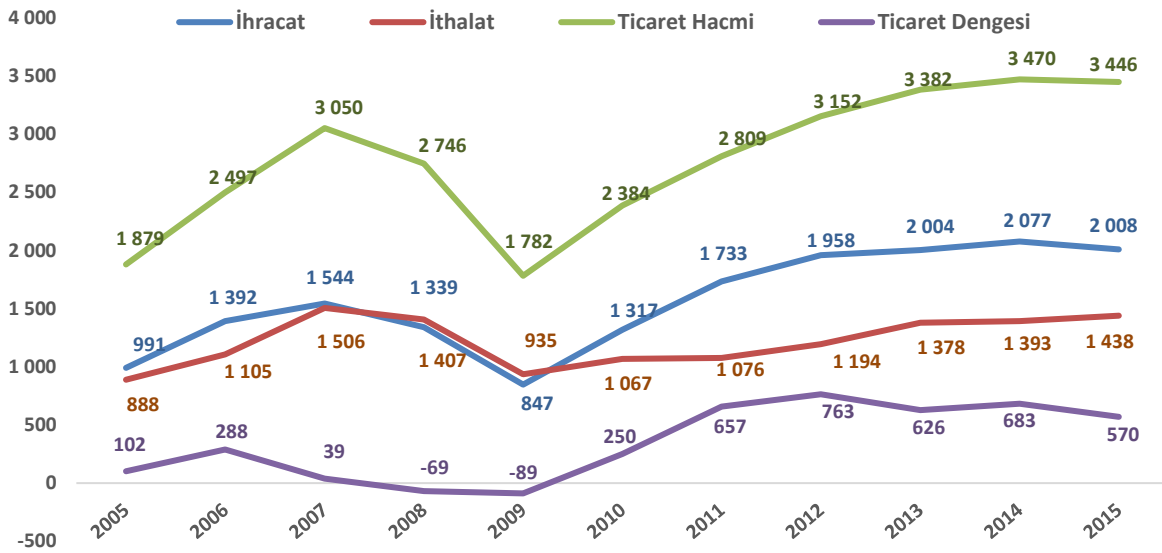
SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ancak, uluslararası mali krizin etkisiyle 2008 yılında iki ülke arasındaki toplam ticaret hacmi yıllık bazda % 10 azalmış, 2009 yılında ise % 35 oranında bir düşüş daha yaşanmıştır. 2007 yılında 3 050 milyon EURO'ya ulaşan ticaret hacmi doruğu kriz sonrasında ancak 2012 yılında 3 152 milyon EURO'luk ticaret hacmi ile aşılabılmıştır.

Krizin etkilerinin azalmaya başlamasıyla ikili ticaret, dengesiz bir şekilde Türkiye aleyhine gelişmiştir. 2009-2015 döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatı % 237 gibi yüksek bir oranla büyüyerek 847 milyon EURO'dan 2 milyar EURO'ya ulaşmasına rağmen Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatı % 154 gibi düşük bir büyüme oranında kalmış ve 2015 yılında 1,438 milyar EURO'luk büyüklüğü ile kriz öncesi seviyelerine ulaşabilmiştir. İkili ticaretin Bulgaristan'ın toplam ticaretindeki payının kriz öncesi rakam olan % 8,6'dan kriz sonrasında % 7'lere gerilediği de dikkat çekmektedir.

Şekil 23

2005-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye İle Yıllık Ticareti (Milyon EURO)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Türkiye 2015 yılında Bulgaristan'ın ihracatında % 8,6'lık bir payla, 2014'e göre bir sıra gerileyerek üçüncü sıraya yerleşmiştir. İthalatta ise ülkemiz, 2014 yılında bulunduğu altıncı sıradan 2015'te Bulgaristan'ın toplam ithalatındaki % 5,4'lük payıyla beşinci sıraya yükselmiştir. 2015 yılında Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatı 2,01 milyar EURO, Türkiye'den ithalatı ise 1,44 milyar EURO seviyesinde gerçekleşmiştir. İki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 3,45 milyar EURO, dış ticaret dengesi Bulgaristan lehine 570 milyon EURO olarak meydana gelmiştir. 2015 yılında Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatında % 3,3 oranında bir düşüş, Türkiye'den ithalatında ise % 3,2 oranında bir artış olmuştur. İthalat artışının ihracatın azalmasıyla birleşmesi, Türkiye aleyhindeki açığın % 16,6 oranında küçülmesine sebep olmuştur. Ancak, Türkiye'den ithalatın büyüme oranı kriz döneminde yaşanan kayıpların telafisi için yeterli olmamıştır. 2015 yılında Bulgaristan'ın Türkiye ile ticaret hacminin Bulgaristan'ın toplam ticaretindeki payı % 6,9 olarak gerçekleşmiştir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 27

2005 - 2015 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye ile Yıllık Ticareti (Milyon EURO)

	Türkiye'ye ihracat	% değişim	TR'nin Payı
2005	991		10,5
2006	1 392	40,5	11,6
2007	1 544	10,9	11,4
2008	1 339	-13,3	8,8
2009	847	-36,8	7,2
2010	1 317	55,6	8,5
2011	1 733	31,6	8,6
2012	1 958	13,0	9,4
2013	2 004	2,4	9,0
2014	2 077	3,6	9,4
2015	2 008	-3,3	8,6
	Türkiye'den ithalat	% değişim	TR'nin Payı
2005	888		6,1
2006	1 105	24,4	6,0
2007	1 506	36,3	6,9
2008	1 407	-6,5	5,6
2009	935	-33,5	5,5
2010	1 067	14,1	5,5
2011	1 076	0,9	4,6
2012	1 194	11,0	4,7
2013	1 378	15,4	5,3
2014	1 393	1,1	5,3
2015	1 438	3,2	5,4
	Türkiye ile ticareti	% değişim	TR'nin Payı
2005	1 879		7,8
2006	2 497	32,9	8,2
2007	3 050	22,1	8,6
2008	2 746	-10,0	6,8
2009	1 782	-35,1	6,2
2010	2 384	33,8	6,8
2011	2 809	17,8	6,4
2012	3 152	12,2	6,8
2013	3 382	7,3	7,0
2014	3 470	2,6	7,2
2015	3 446	-0,7	6,9
	Türkiye ile denge	% değişim	
2005	102		
2006	288	180,8	
2007	39	-86,6	
2008	-69	-277,5	
2009	-89	29,5	
2010	250	-382,1	
2011	657	162,6	
2012	763	16,2	
2013	626	-18,0	
2014	683	9,1	
2015	570	-16,6	

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 28

2011-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'den 4'lü GTİP Bazında İthalatı (Bin EURO)

Sıra No:	GTİP	Açıklama	2011	2012	2013	2014	2015	'15 Pay*	'11-'15 Değişim
1	2709	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar (ham)	44 233	0	129 613	60 156	66 048	4,59%	49,3%
2	8703	Otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları	16 536	15 817	29 430	42 412	53 813	3,74%	225,4%
3	8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik kablo	64 883	49 392	50 586	54 786	49 945	3,47%	-23,0%
4	7404	Bakır hurda ve döküntüler	13 489	24 223	42 216	47 883	34 286	2,38%	154,2%
5	6006	Diğer örme mensucat	25 178	27 301	32 660	33 234	31 784	2,21%	26,2%
6	2603	Bakır cevherleri ve konsantreleri	20 054	19 810	67 265	61 574	31 714	2,20%	58,1%
7	3907	Poliasetaller, diğer polieterler, epoksit-alkid reçineler vb (ilk şekilde)	4 508	7 094	6 064	8 515	29 800	2,07%	561,0%
8	7601	İşlenmemiş Alüminyum	20 458	31 180	15 000	14 590	25 270	1,76%	23,5%
9	7604	Alüminyum çubuk ve profiller	23 726	26 491	21 896	24 896	23 152	1,61%	-2,4%
10	3917	Plastik tüpler, borular, hortumlar; conta, dirsek, rakor vb	5 937	8 076	14 778	23 656	22 803	1,59%	284,1%
11	3920	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	12 665	14 220	16 635	18 045	20 837	1,45%	64,5%
12	4008	Vulkanize kauçuktan levha, yaprak, şerit, çubuk ve profiller	12 958	19 251	19 495	18 773	20 605	1,43%	59,0%
13	0805	Turuncgiller (taze/kurutulmuş)	9 927	9 528	11 066	13 601	18 760	1,30%	89,0%
14	3923	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	16 462	17 374	17 593	18 973	18 510	1,29%	12,4%
15	2523	Çimento	21 317	20 877	17 639	16 852	18 360	1,28%	-13,9%
16	6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası (örme)	9 431	17 664	14 692	19 454	17 809	1,24%	88,8%
17	7407	Bakır çubuk ve profiller	12 186	12 641	12 211	16 048	17 068	1,19%	40,1%
18	8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	13 868	17 557	16 260	16 989	16 076	1,12%	15,9%
19	8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	16 558	14 127	15 778	18 516	15 441	1,07%	-6,7%
20	5205	Pamuk (dikiş hariç) ipliği (ağırlık; => %85 pamuk) (toptan)	9 826	12 825	15 715	14 697	15 371	1,07%	56,4%
21	3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	6 635	16 264	7 864	6 883	14 793	1,03%	123,0%
22	8528	Televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler	8 628	8 980	19 404	25 043	14 130	0,98%	63,8%
23	7219	Paslanmaz çelikten yassı hadde mamulleri (genişliği 600 mm. veya fazla olanlar)	12 820	11 188	12 503	15 982	14 002	0,97%	9,2%
24	2008	Başka yerinde belirtilmeyen meyve ve yenilen diğer bitki parçaları konserveleri	6 686	8 232	9 138	8 403	13 513	0,94%	102,1%
25	6203	Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	8 886	10 207	10 973	12 288	13 416	0,93%	51,0%
26	7210	Demir/çelik yassı mamul, kaplı, sıvanmış (600mm. den geniş)	15 634	18 373	13 758	13 787	12 592	0,88%	-19,5%
27	3909	Amino reçineler, fenolik reçineler, poliüretanlar (ilk şekilde)	6 355	10 174	11 412	13 084	12 491	0,87%	96,5%
28	6004	Diğer örme mensucat (en > 30cm, elastomerik/kaçuk iplik=>%5)	10 825	11 950	14 541	14 959	12 189	0,85%	12,6%
29	0702	Domates (taze/soğutulmuş)	9 326	5 925	6 669	10 465	11 147	0,78%	19,5%
30	7326	Demir/çelikten diğer eşya	7 383	8 322	9 181	8 352	10 819	0,75%	46,5%
Tablo Toplamı			467 378	475 062	682 034	672 894	676 545	47,04%	44,8%
Türkiye'den Toplam İthalat*			1 076 100	1 194 400	1 378 000	1 393 300	1 438 300	5,45%	33,7%
Bulgaristan'ın Toplam İthalatı			23 406 183	25 459 115	25 828 114	26 125 686	26 410 546	100%	12,8%

Kaynak: Bulgaristan Ekonomi Bakanlığı

* GTİP bazında paylar Türkiye'den ithalata oran olarak hesaplanmıştır, Türkiye'den toplam ithalatın payı ise Bulgaristan'ın toplam ithalatındaki payı olarak hesaplanmıştır

Tablo 28'de Bulgaristan Ekonomi Bakanlığı'ndan temin edilen ürün grubu bazında Bulgaristan'ın Türkiye'den ithalatına ilişkin veriler yer almaktadır. 2015 yılında Türkiye Bulgaristan'a en çok petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen ham yağlar; otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları; izolasyonlu kablolar ile fiber optik kablolar; bakır

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

hurda ve bakır cevherleri; örme mensucat; poliasetaller, diğer polieterler, epoksit-alkid reçineler vb. (ilk şekilde); alüminyum; plastik tüpler ile borular; plastik ve kauçuktan levhalar; turunçgiller ihraç etmiştir.

Tablo 29

2011-2015 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'ye 4'lü GTİP Bazında İhracatı (Bin EURO)

Sıra No:	GTİP	Açıklama	2011	2012	2013	2014	2015	'15 Pay*	'11-'15 Değişim
1	2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	337 892	590 286	505 607	504 848	408 009	20,32%	20,8%
2	7403	Arıtılmış bakır, işlenmemiş bakır alaşımları	351 954	339 828	316 390	386 620	264 107	13,15%	-25,0%
3	8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik kablo	45 992	57 296	78 792	130 063	165 094	8,22%	259,0%
4	2716	Elektrik enerjisi	31 953	60 006	98 912	115 497	111 316	5,54%	248,4%
5	7801	İşlenmemiş kurşun	37 287	37 234	49 115	72 221	72 397	3,61%	94,2%
6	8703	Otomobili, steysin vagonlar, yarış arabaları	8 007	12 714	45 017	12 289	56 597	2,82%	606,8%
7	7901	İşlenmemiş çinko	39 119	17 392	15 749	30 307	44 843	2,23%	14,6%
8	3902	Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	22 851	33 182	41 233	42 797	42 107	2,10%	84,3%
9	1208	Yağlı tohum ve meyvelerin un ve küspeleri (hardal hariç)	3 719	9 639	9 029	20 109	36 234	1,80%	874,4%
10	1803	Kakao hamuru (yağı alınmış olsun olmasın)	0	0	4 767	23 019	31 419	1,56%	-
11	4407	Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş ağaç; kalın ≥ 6 mm	20 635	23 520	30 913	32 232	30 267	1,51%	46,7%
12	7204	Demir/çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	150 047	176 237	143 849	74 214	29 819	1,48%	-80,1%
13	1206	Ayçiçeği tohumu	88 157	59 127	90 988	33 713	25 690	1,28%	-70,9%
14	4410	Yonga pano vb. levhalar	30 690	34 123	30 658	20 377	23 552	1,17%	-23,3%
15	1804	Kakao yağı (katı ve sıvı)	0	0	5 842	2 975	20 683	1,03%	-
16	4401	Yakmaya mahsus ağaçlar; yonga, talaş, döküntü, kırıntı vb	8 044	8 414	4 538	16 597	19 666	0,98%	144,5%
17	1205	Rep/kolza tohumları	12 351	24 765	26 861	27 179	19 574	0,97%	58,5%
18	2303	Nişastacılık, şeker pancarı, şeker ve içki sanayinin artık ve posaları	8 626	12 890	16 222	17 556	19 263	0,96%	123,3%
19	2707	Yüksek sıcaklıkta taşkömürü katranının damıtılmasından elde edilen yağlar ve diğer ürünler; içindeki aromatik unsurların ağırlığı aromatik olmayan unsurlardan fazla olan benzeri müstahzarlar	0	0	0	11 214	19 069	0,95%	-
20	3505	Dekstrinler, kimyasal değişime uğramış nişastalar, tutkalları	25 144	23 336	19 540	19 936	18 305	0,91%	-27,2%
21	7409	Bakır levha, plaka ve şeritler (kalınlığı >0,15 mm)	10 685	18 974	13 955	13 014	18 265	0,91%	70,9%
22	7005	Perdahlanmış cam, levha, yaprak halinde; parlatılmış, cilalanmış	6 062	4 924	10 559	15 792	17 213	0,86%	183,9%
23	2306	Bitkisel yağların üretiminden (23.04-05' hariç) arta kalan küspe ve katı atıklar	0	3 110	3 364	4 889	16 057	0,80%	-
24	8409	Sadece veya esas itibarıyla 84.07 veya 84.08 pozisyonlarındaki motorların aksam ve parçaları	0	0	0	10 794	15 434	0,77%	-
25	6203	Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	11 245	12 174	13 445	13 902	13 704	0,68%	21,9%
26	1001	Buğday ve mahlut	10 216	2 331	3 527	0	13 699	0,68%	34,1%
27	3102	Azotlu mineral/kimyasal gübreler	5 251	8 953	19 356	8 839	13 057	0,65%	148,6%
28	4804	Kraft kağıt/kartonlar-sıvanmamış-rulo veya tabaka halinde	19 748	12 601	10 039	7 552	12 779	0,64%	-35,3%
29	1104	Diğer şekilde işlenmiş hububat taneleri	9 849	7 895	12 223	8 976	11 819	0,59%	20,0%
30	2807	Sülfürik asit; oleum	23 966	12 523	5 374	3 618	11 217	0,56%	-53,2%
Tablo Toplamı			1 319 490	1 603 473	1 625 865	1 681 137	1 601 255	79,74%	21,4%
Türkiye'ye Toplam İhracat*			1 733 081	1 957 674	2 004 157	2 076 590	2 008 083	8,64%	15,9%
Bulgaristan'ın Toplam İhracatı			20 264 323	20 770 175	22 271 441	22 104 946	23 248 287	100%	14,7%

Kaynak: Bulgaristan Ekonomi Bakanlığı

* GTİP bazında paylar Türkiye'ye ihracata oran olarak hesaplanmıştır, Türkiye'ye toplam ihracatın payı ise Bulgaristan'ın toplam ihracatındaki payı olarak hesaplanmıştır

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 29’da ise yine Bulgaristan Ekonomi Bakanlığı’ndan temin edilen ürün grubu bazında Bulgaristan’ın Türkiye’ye ihracatına ilişkin veriler yer almaktadır. Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen ham yağlar; bakır; izolasyonlu kablolar ile fiber optik kablolar; elektrik enerjisi; işlenmemiş kurşun; otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları; işlenmemiş çinko; propilen; yağlı tohum ve meyvelerin un ve küspeleri; kakao hamuru; kereste; demir-çelik hurdaları 2015 yılında Bulgaristan’ın Türkiye’ye en çok ihraç ettiği ürün grupları olmuştur.

Bulgaristan özelinde Türk ihracatçı firmaları için potansiyel arz eden sektörler hakkında Müşavirliğimizce hazırlanan bir liste aşağıda yer almaktadır. Bu sektörlerin belirlenmesinde Müşavirliğimizce sektörün Bulgaristan ekonomisi ve ithalatındaki payı, sektörün gelecekte vadettiği potansiyel, AB fonlarının kullanımının sektörde yaratacağı potansiyel, sektörün Bulgaristan’ın Türkiye’den ithalatındaki payı, Türk üretici ve ihracatçılarının sektördeki rekabet gücü gibi kriterler göz önüne alınmıştır.

Müşavirliğimizce önerilen sektörler:

- 1) Makina ve cihazlar, tarım makinaları (özellikle traktörler);
- 2) Taze, kurutulmuş ve konserve meyvalar, sebzeler, kabuklu yemişler, turunçgil (özellikle üzüm, kiraz, vişne, şeftali ve nektarin, kayısı, domates, zeytin, hıyarlar ve kornişonlar, soğan, fındık, antep fıstığı, yer fıstığı, badem ve ceviz, limon, portakal, mandalina ve greyluft);
- 3) Altyapı ekipmanları, ürünleri ve her türlü sıhhi ve elektrik tesisat ürünleri (özellikle su arıtma ve kanalizasyon tesisleri için sistemler, su, yakıt ve doğalgaz boruları, muslukları, takım ve tankları, kazanlar, merkezi ısıtma kazan ve kalorifer petekleri, havalandırma cihazları, elektrik, telefon ve internet tel, kablo ve direkleri, santral ve kontrol-dağıtım tabloları, devreleri, merkezi ısıtma kazanları, kaldırım parke ve taşları, trafik sinyalizasyon sistemleri, trafik ve yol tabelaları ve işaretleri, tüpler, borular ve hortumlar);
- 4) Tekstil ve konfeksiyon, ayakkabı;
- 5) Plastik, kauçuk;
- 6) İlaçlar;
- 7) Yük araçları;
- 8) Otomotiv yan sanayi (özellikle oto yedek parçaları);
- 9) Demir, bakır;
- 10) Kimyasal ürünler, organik kimyasallar;
- 11) Gübre;
- 12) Araçlar;
- 13) Kozmetik ürünler;
- 14) Medikal ürünler.

Türkiye’nin Bulgaristan’a ihracatını olumlu etkileyen faktörler

- Bulgaristan ile Türkiye’nin coğrafik yakınlığı:
 - Türkiye’nin Avrupa ülkeleriyle yaptığı ticaretin karayolu ile taşınan kısmının büyük bir bölümü Bulgaristan üzerinden yapılmaktadır
 - Ayrıca Bulgaristan, Balkanlar’ın coğrafi olarak merkezi konumundadır

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi Türkiye'nin üretim merkezlerine de çok yakındır
- İki ülkenin ortak tarihsel ve kültürel geçmişi
- Bulgaristan'ın AB üyesi olması:
 - Gümrük Birliği nedeniyle ikili ticarete sanayi ürünleri gümrük vergisinden muaftır, tarım ürünleri içinse tercihli vergi oranları uygulanmaktadır
 - Büyük ölçüde iki ülkenin teknik mevzuatı uyumludur
- Kalite-fiyat oranının Türk ürünlerinin Bulgaristan piyasasındaki rekabet gücünü artırıcı nitelikte olması

Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatını olumsuz etkileyen faktörler

- Bulgaristan piyasasının küçük olması
- Vatandaşların satın alma gücünün göreceli olarak düşük olması
- Yerli ithalatçıların kredi bulmakta zorluklarla karşılaşması
- Mal ve kişilerin serbest dolaşımı nedeniyle Bulgarların AB ülkeleri ile ticaret yapma kolaylığı

Bulgaristan'a mal ve hizmet ihracatı çerçevesinde Türk firmalarının istifade edebileceği fırsatlar

- Bulgaristan'da AB operasyonel programları çerçevesinde bir çok altyapı projesinin gerçekleştirilmesinin gündemde olması bir çok fırsat yaratmaktadır. Bu kapsamda hem müteahhitlik firmalarına hizmet sunmakla doğrudan, hem de ihracatçılara ihalelerden kaynaklanan mal ihtiyaçlarının karşılanmasında dolaylı yoldan söz konusu süreçte yer alma fırsatı doğmaktadır.
- 2010 yılında 41,4 olan ortalama yaş 2030 yılında 46,5'a yükselecektir. Yaşlı nüfus için hayatı kolaylaştıracak ve sağlığını koruyacak yaşlı dostu ürünler (akıllı sensörlere sahip tekstil ürünleri, ev içi ekipman, dekorasyon ürünleri, ilaç, doğal-sağlıklı yaşam temali gıda ürünleri) potansiyel arz etmektedir.

Türk ihracatçı firmaları açısından Bulgaristan'daki tehditler nelerdir?

- Ekonomik ve son zamanlarda siyasi istikrarsızlıklardan kaynaklanan belirsizlikler
- AB fonlarının büyük bir bölümünün bürokratik engellerden dolayı kullanılamaması veya askıya alınması
- Yerli firmalar hakkında yeterli bilgi noksanlığı ve araştırma yapma konusundaki kısıtlı imkanlar (güvenli iş ortağı seçimi önem arz etmektedir)

Bulgaristan'daki Türk Müteahhitlik Hizmetleri

Bulgaristan'da büyük bir altyapı eksikliği bulunmaktadır. AB üyeliğinin ardından AB fonlarının da yardımıyla büyük enerji, ulaşım, kanalizasyon, su arıtma vb. altyapı projeleri hayata geçirilmeye başlanmıştır. Türk müteahhitlik firmaları da bu doğrultuda Bulgaristan'da yeni işler üstlenmektedir. Ancak 2009 yılında mali krizin Bulgaristan'da müteahhitlik sektörünü önemli ölçüde olumsuz etkilemesi, Türkiye'nin Bulgaristan'da gerçekleştirdiği müteahhitlik hizmetlerinde bir durgunluk yaşanmasına sebep olmuştur.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan'daki Türk Yatırımları

Bulgaristan'da önemli yatırımcı konumunda faal durumda bulunan 55 adet Türk firması mevcut olup, söz konusu firmaların toplam yatırım tutarı 2,2 milyar ABD Dolarına yakın bir seviyededir. Türk firmaları tarafından, 10 000 den fazla kişi istihdam edilmektedir.

Bulgaristan'da belli başlı Türk yatırımları aşağıdaki haritada yer almaktadır:

Sanayi Yatırımları

Şişecam: Şişecam'ın cam kompleksinde cam ev eşyası fabrikası 2005 yılında, düz cam fabrikası 2006 yılında, ayna ve beyaz eşya camı fabrikaları 2007 yılında faaliyete geçmiştir. Cam kompleksine eklenen en son yatırım olarak otomotiv camı fabrikası Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov'un da katıldığı bir resmi törenle 7 Şubat 2011 tarihinde açılmıştır. Şişecam, çalışan sayısını 1 655'i yerel ve 45'i Türkiye'den olmak üzere toplam 1700'e çıkarmış ve toplam 700 Milyon ABD Doları değerinde bir yatırım haline gelmiştir. Şişecam Türk sermayeli Hollanda firması olarak Bulgaristan'da bulunmaktadır.

Alcomet: Alcomet Firması Bulgaristan'ın en önemli liman kenti Varna'ya yaklaşık 100 km uzaklıktaki Şumen kentinde bulunmakta ve alüminyum ürünleri üretmektedir. Fabrika 370000 metrekare alan üzerine kuruludur. 1999 yılında Bulgaristan Özelleştirme İdaresi'nden satın alınan şirkette çalışan sayısı 890 kişiye ulaşmıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Nursan Otomotiv Ltd: 2002 yılından beri Burgaz Belediye sınırları içerisindeki Lulyakovo köyünde 7 000 metrekarelik alanda binek otomobilleri, hafif ve ağır ticari araçlar için kablo sistemleri ve akü kabloları üretmekte ve pek çok ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir.

Techno-Aktaş AD: Türkiye'deki Aktaş Holding'in Bulgaristan'daki yatırımı olup Filibe şehrinde 2007 yılında kurulmuş ve 19 Mayıs 2008 tarihinde üretime başlamıştır. 4500 metrekare kapalı alanda taşıt araçları için süspansiyon üretimi yapmaktadır.

Sarten Bulgaria Ltd: Tekirdağ Çorlu merkezli Sarten Ambalaj San. A.Ş.'nin Bulgaristan'daki uzantısı olan Sarten Bulgaria Ltd., Bulgaristan'da 1999 senesinde kurulmasına karşılık fabrikası Plevne'de 2002 senesinde faaliyete geçmiştir. Fabrikada yiyecek ve kimya endüstrileri için metal kutu üretimi yapılmaktadır.

Teklas: Gebze Kocaeli merkezli Teklas Kauçuk Sanayii A.Ş.'nin Teklas Bulgaria olarak Kırcaali şehrinde 15 Ekim 2011 tarihinde hizmete girmiş karayolu taşıt araçları için soğutma ısıtma devresi hortumları, sızdırmazlık parçaları v.b. üretimi yapan tesisi bulunmaktadır. Teklas Bulgaria bugüne kadar gerçekleştirdiği ek yatırımlar ile Bulgaristan'daki fabrikasını giderek büyütülmektedir.

Zenon BG OOD: Zenon şirketi Türkiye'de herhangi bir şirketin Bulgaristan'daki uzantısı olmayıp Bora Bali ve Sedat Malkoç adlı Türk işadamları tarafından kurulmuştur. Kablo montaj aksamaları üretimi yapmaktadır.

Perfektüp: İstanbul merkezli Türk şirketler grubu Bell Holding'in Eskizağra'daki (Stara Zagora) alüminyum tüp üretim tesisi olarak 8 Ekim 2012 tarihinde faaliyete geçmiştir.

Standard Profil: Şirketin Bulgaristan fabrikası, 9720 m²'si kapalı olmak üzere 50 000 m² alanda Stara Zagora'da faaliyetlerine devam etmektedir. 28 Mayıs 2015'te, yatırım değeri 10,5 milyon EURO olan yeni sızdırmazlık profili fabrikası da resmi törenle açılmıştır. Söz konusu yatırımla 2016 sonunda kadar çalışan sayısının 1500'e ulaşması beklenmektedir.

Arkomat: Şirket 1982 yılında İstanbul'da kurulmuştur ve 1997 yılına kadar kaynak makinaları ve ekipmanı üretmektedir. 1994-2004 arası Japon ikinci el otomobil ihracatçısı VWEST şirketinin Çerkezköy'deki taşeronu olarak faaliyet göstermiştir. 1997-2007 arası VWEST/BECT şirketinin Kazanlık'daki taşeronu olarak faaliyet göstermiştir. 2007 yılının başından itibaren uluslararası otomotiv endüstrisi için parça tedarikçisi olan SEBN BG şirketinin taşeronluğunu yürütmektedir. Ocak 2008'den itibaren Arkomat üretim tesislerine Razgrad'da açılan yeni bir fabrika ekledi. Şirket otomotiv yan sanayi için kablo üretmektedir ve sipariş üzerine çalışmaktadır. Ürünler Volkswagen araç grubu tarafından kullanılmaktadır. Şirket aylık 260 000 000 – 300 000 000 bin kablo setleri üretim kapasitesine sahiptir. Ürünler arabaların kablo itiyacı olduğu tüm bölümlerde kullanılmaktadır – farlar, antenler, silecekler vs. Arkomat 1994 yılından bu yana Türkiye'de ve Bulgaristan'da istihdam ettiği 900 kişi ile kablo sektörünün önde gelen şirketlerindenir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Akgün Seramik: 2016 yılı başında Türk Akgün Grubu, Bulgaristan'da Novi Pazar'daki fayans fabrikasını satın almıştır. Türk stratejik yatırımcı tarafından fabrikanın satın alınması sayesinde, altı yıl önce kurulan tesisin nihayet faaliyete başlaması sağlanacaktır. Fayans fabrikasının eski sahibi olan HETA Asset Resolution şirkettir.

Sağlık Yatırımları

First Dialysis Services Bulgaria EAD: Filibe ve Montana şehirlerinde diyaliz merkezi işletmektedir.

Eczacıbaşı-Monrol: 2012 yılı başında Monrol Bulgaria firmasının oluşturulması sonrasında Nisan 2012'de Lyulin belediye sınırları içerisindeki Bansko yolu üzerinde 5.500 m2 arsa satın alınması ile Bulgaristan Radyofarmasötik Üretim Tesisi projesi başlamıştır. Bu tesiste kanser teşhisinde kullanılan Pozitron Emisyon Tomografisi (PET) cihazlarının çalışabilmesi için gerekli olan bir görüntüleme ilacı olan MON-FDG ürünü üretilerek Bulgaristan'da bu alandaki ilk tesis olmuştur.

Acıbadem City Clinic: Nisan 2016'da Acıbadem Sağlık Hizmetleri ve Ticaret A.Ş., Makedonya'daki iştiraki Acıbadem Sistina ile birlikte Bulgaristan'daki Tokuda hastanesini ve hastane iştiraki Tokuda Group'u satın almış, City Clinic tedavi zinciri ile birleşmelerine ilişkin sözleşme imzalamıştır. Satın alma ve birleşme işlemlerinden sonra Acıbadem, yaklaşık 750 yataklı 4 tedavi merkezi ile 4 sağlık merkezini barındıracak Bulgaristan'daki en büyük sağlık yapısına sahip olmaktadır.

Bulgaristan'da Güven hastanesi ve Florence Nightingale hastanesi temsilcilik açmıştır.

Bankacılık Yatırımları

Bulgaristan'da Türk sermayeli D-Commerce Bank ile Ziraat Bankası'nın Sofya şubesi faaliyet göstermektedir. Ziraat Bankası'nın Filibe, Varna ve Kırcaali kentlerinde üç ofisi bulunmaktadır. D-Commerce Bank'ın şube sayısı ise 58'dir. Ayrıca, 2011 yılı ortalarında, Türkiye İş Bankası'nın Almanya'nın Frankfurt kentinde kurmuş olduğu ISBANK GmbH, Türk sermayeli Alman Bankası olarak Sofya'da şube açmıştır.

Turizm Yatırımları

Sofya ve Plovdiv'de 4 yıldızlı Türk sermayeli Princess otelleri faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu otellerden Sofya'da olanın işletmesini Ramada firması üstlenmiştir.

İstanbul Hadımköy merkezli lastik servis makinaları ve hidrolik krik o üreticisi Atek Makina'nın Filibe kentinde açmış olduğu mağazasının yanısıra yine aynı şehirde otel yatırımı da bulunmaktadır. Atek Makina yatırımı City Hotel'in açılışı 27 Nisan 2012 tarihinde yapılmıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan'ın en gözde kayak merkezlerinden Bansko'da kurulu Regnum Otel, Öztürk Şirketler Grubu'na bağlı Regnum Türkiye Gayrimenkul Geliştirme Şirketi'nin Bulgaristan'daki uzantısı olarak kurulmuş olan Regnum-Bulgaria tarafından işletilmektedir.

Diğer başlıca Türk yatırımları ise şu biçimde sıralanabilir: İstanbul Üsküdar merkezli Hayat Holding bünyesindeki temizlik ve hijyen ürünleri şirketi Hayat Kimya'nın Bulgaristan uzantısı Varna merkezli Hayat-Bulgaria, şişelenmiş su üreten Kom, ağaç ürünleri imalatı yapan Kastamonu Entegre, Şahinler'in Kırcaali'deki, Santinelli'nin Filibe'deki tekstil fabrikaları, otobüs işletmesi Etap Adres, ilaç sektöründe Ulkar Holding bünyesindeki Düzce merkezli Nobelfarma İlaç Sanayii ve Ticaret A.Ş.'nin Bulgaristan uzantısı Nobel-Pharma Bulgaria, İstanbul Hadımköy merkezli lastik servis makinaları ve hidrolik kriko üreticisi Atek Makine. Otomotiv ve elektronik ev eşyaları yedek parça üretimi sanayinde faaliyet gösteren Mikro-Ak.

Altınbaş, Beko, Bingo, Çilek Mobilya, Ece, Efe Rakı, Efes Pilsen, Ege Seramik, English Home, Eti, Familia, Gala Mobilya, Golden Rose, Homage, Hunca, Isuzu, İstikbal, İşbir Yatak, Koska Helva, LC Waikiki, Manolya, Model Tasarım, Molfix, Ozzo, Razgat Classic, Selimoğlu, Şölen, Taç, Tayaş, Temsa, Ülker, Vitra, Yataş, Yatsan ve Yeni Rakı Bulgaristan pazarında pazar payı olan belli başlı Türk markalarıdır.

İKİLİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER, KEK TOPLANTILARI

Bulgaristan ile Türkiye Arasındaki mevcut ve sona eren Anlaşmalar

- Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması (1979) (Fesh edilmiştir)
- Ticaret ve Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması (1994)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (1994)
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (1994)
- Turizm İşbirliği Anlaşması (1997)
- Serbest Ticaret Anlaşması (1998) (Sona ermiştir) Bu anlaşma uyarınca sanayi ürünlerinin ticaretinde iki taraf da gümrük vergisi almamaktadır. Tarım ürünleri içinse tercihli vergi oranları uygulanmaktadır. 1 Ocak 2007 tarihinde Bulgaristan'ın AB'ye tam üye olması ile birlikte bu anlaşma hükümlerinin yerini Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği hükümleri almıştır.
- Enerji ve Altyapı Alanlarında İşbirliği Anlaşması ve Protokolü (1998)
- Uzun Vadeli Sözleşme (1999)
- İkili Hava Ulaştırma Anlaşması (2004)
- Deniz Ticareti Taşımacılık Anlaşması (2004)
- Bulgaristan, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Türkiye ile AB arasında bir gümrük birliği oluşturan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile Tarım ürünlerine ilişkin Rejim hakkındaki 1/98 sayılı OKK'nın ve Türkiye-AB Kömür-Çelik Serbest Ticaret Anlaşması'nın ve diğer tüm Türkiye-AB hukuki düzenlemelerinin bir parçası haline gelmiştir
- Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşması (2004)
- Teknik Düzenlemeler, Standardizasyon, Uygunluk Değerlendirmesi ve Metroloji Alanlarında Danışma ve İşbirliği Mekanizması Tesis Edilmesine Dair Mutabakat Zaptı (2009)
- Türkiye-Bulgaristan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) XVII. Dönem Toplantısı 24-25 Ocak 2007 tarihlerinde Sofya'da gerçekleştirilmiştir.
- Türkiye-Bulgaristan Karma Ulaştırma Komisyonu (KUK) 24. Dönem Toplantısı 4-6 Ocak 2012 tarihlerinde Sofya'da yapılmıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

YATIRIM VE TİCARET İLİŞKİLERİNDE BİLİNMESİ GEREKEN GENEL KONULAR

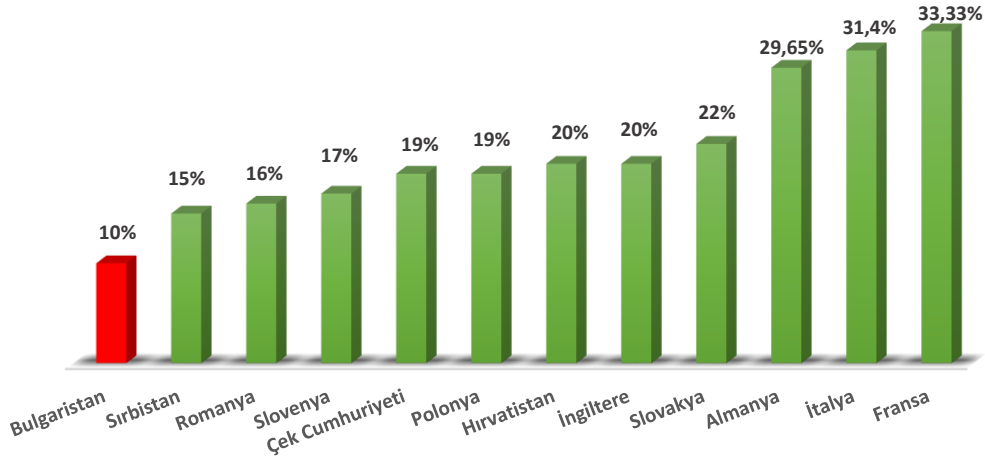
Bulgaristan'da İş Yapmak İsteyenler İçin Pratik Bilgiler

Vergiler

- KDV oranı (otelcilikte uygulanan % 9 KDV oranı hariç) tüm ürünler için % 20'dir;
- Kurumlar vergisi oranı % 10'dur. İşsizlik oranının ülke ortalamasının % 25 üzerinde olan bölgelerde vergi mükellefleri belirli koşullar altında Kurumlar Vergisi'nden muaftır;
- Gelir vergisi oranı % 10'dur;
- Temettü vergisi oranı % 5'tir.

Şekil 24

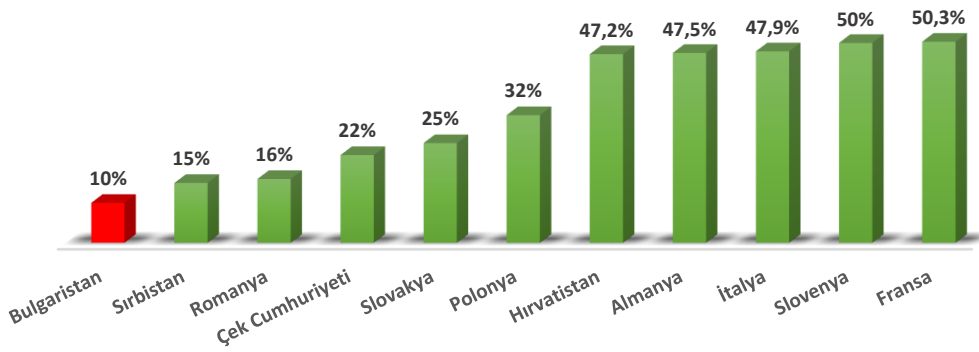
Avrupa Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranları

Kaynak: KPMG

Şekil 25

Avrupa Ülkelerinde Gelir Vergisi Oranları

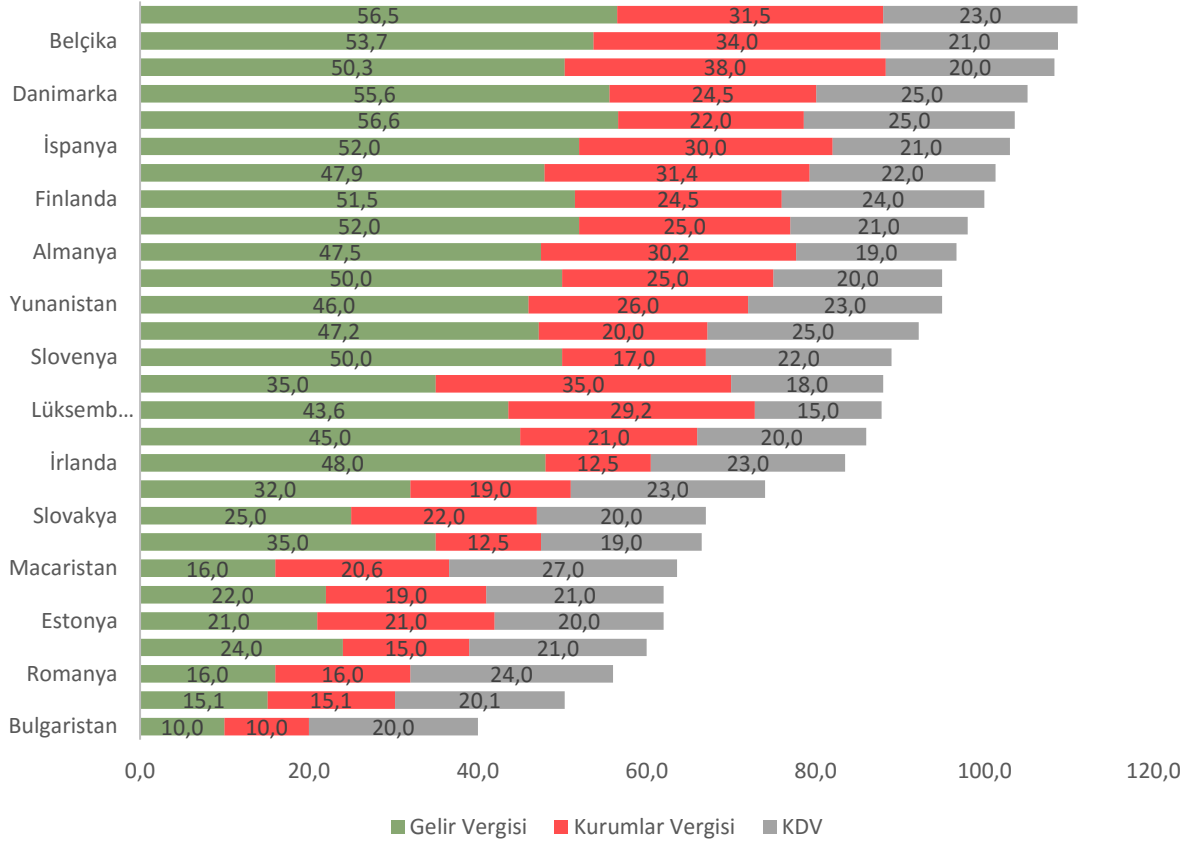
Kaynak: <http://www.tradingeconomics.com>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 26

AB Ülkelerinde Vergi Yüğü (2014/%)

Bulgaristan'da İş Kurma Prosedürü

Bulgaristan'da şirket kurma prosedürü tek gişede gerçekleştirilir. Bu, Adalet Bakanlığı'na bağlı Kayıtlar Ajansı çerçevesinde turulan Ticaret Sicili'ne kaydolmak anlamına gelir. Kayıt prosedürünün zamanı şirket türüne göre değişir. Limited ve anonim şirketler için bu süre 5 iş günü, şubeler için ise yaklaşık 2 haftadır. Türkiye'den farklı olarak ticaret ve sanayi odalarına kayıt gönüllülük esasına dayalıdır. Ticaret Sicili'ne kayıt olduktan sonra firmalar hukuki varlık kazanır ve faaliyetlerine başlayabilir.

Firmaya, Ticaret Sicili'ne kaydedilirken, Özel Tanımlama Kodu (Bulgarca kısaltması EIK (EİK)) denilen bir numara verilir. Söz konusu numara 9 (dokuz) haneli olup tesadüfi olarak belirlenir. Bu numara ile firma, Ticaret Sicili'ne kaydolduğu andan itibaren Ticaret Sicili'nden kaydı silinene kadar tanımlanır. KDV Kanununa göre kayıt yaptıran firmalara Ulusal Gelirler Ajansı "BG" ile başlayan KDV numarası verir. Genellikle KDV numarasının devamı Kayıtlar Ajansı'nca verilen Özel Tanımlama Kodu ile aynıdır, ancak bu zorunlu bir koşul değildir.

Bulgaristan'da % 100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. Bulgaristan'da yabancı ortaklarla (gerçek veya tüzel kişi) kurulan şirketler Bulgar ortağı olsun ya da olmasın Bulgar şirketi olarak kabul edilmekte ve Bulgaristan Ticaret Kanunu gereklerine göre faaliyette bulunabilmektedir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan Ticaret Kanunu'na göre şirket türleri: Limited Şirket, Anonim Şirket, Kollektif Şirket ve Komandit Şirket türleridir. Bunların dışında, Bulgaristan'da ticari faaliyetler tek şahıs tacir, holding, şube, yabancı firma ticari temsilciliği ve kooperatif şeklinde de yürütülebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar tarafından en çok tercih edilen ticari oluşumlar limited şirket (EOD veya OOD), anonim şirket (EAD veya AD), şubeler ve ticari temsilciliklerdir. Limited şirket (OOD) türünü genellikle daha küçük çaplı iş yapan firmalar tercih etmektedir. Yönetimi anonim şirketlere göre daha kolaydır. Ayrıca limited şirketlerde diğer ortağın üçüncü kişilere hisse satışını engellemek de (şirket tüzüğüne hüküm koyarak) mümkündür. Anonim şirketlerin (AD) yönetimleri yapıları gereği daha komplekstir. Ancak bu tür şirketler sermayelerini sermaye piyasası aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaştırarak artırmaktadır. Bu tür şirket yapıları üretim ve finans sektöründeki büyük çaplı yatırımlara mahsustur. Yasayla belirlenen bazı faaliyet alanlarında (örneğin bankacılık ve sigortacılık) anonim şirket zorunlu şirket türüdür.

Limited şirket (Bulgaristan'da OOD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin asgari 2 Leva (1 €), Anonim şirket (Bulgaristan'da AD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin ise asgari 50 000 Leva (yaklaşık 25 000 €) olması gerekmektedir.

Türkiye'de yerleşik bir gerçek veya tüzel kişi tek başına Bulgaristan'da bir limited veya anonim şirket kurabilmektedir. Ticaret Kanununa göre tek bir ortak kendi başına bir limited veya anonim şirket kurma hakkına sahiptir. Bu durumda şirketin türü tek kişilik limited şirket olan EOD'dir, anonim şirket için ise EAD'dir.

LTD şirket (OOD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler

- Şirket bilgilerini içeren bir beyanname (Yönetici veya yöneticiler tarafından ibraz edilir)
- Şirket kuruluş sözleşmesi
- Şirkete ortak olan tüzel kişinin varlığını ve ulusal kanunlara göre söz konusu tüzel kişiyi temsil etme yetkisini haiz kişileri beyan eden belge (ortak tüzel kişi yabancı ise veya ortak tüzel kişi ticaret siciline kayıtlı değil ise)
- Tüzel kişinin ilgili organının limited şirkette yer alma kararı
- Şirket Genel Kurulunun (ya da, EOD ise, şirketin tek sahibinin) yönetici tayin etme kararı
- Yönetici veya yöneticilerin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirküleri
- Mevzuatın gerektirdiği durumlarda devlet mercilerinden alınması gerekli lisans ve izinler
- Yatırılan sermayeyi gösteren belge (en az 2 Leva)
- Sermayenin aynı olarak yatırılacağı durumlarda mevzuatın gerektirdiği diğer belgeler
- Diğer kanunların öngördüğü diğer belgeler

LTD şirket kuruluşu için başvuruda 110 Leva (elektronik başvurularda 55 Leva) ticaret siciline kayıt ve 40 Leva (elektronik başvurularda 20 Leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Anonim şirket (AD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler

- Şirket bilgilerini içeren bir beyanname (Yönetim Kurulu üyeleri tarafından ibraz edilir)
- Tüzük, kuruluş sözleşmesi (tek kişilik AD kuruluşunda)
- Ticaret Kanununun 163. maddesi 4. fıkrası gereğince, düzenlenen kuruluş toplantısı tutanağı
- AD'de yer alan tüzel kişinin kuruluşunu ve bu kişinin ilgili organının AD kuruluşunda yer alma kararı çerçevesinde yetkili olduğunu beyan eden belge (kurucu tüzel kişi yabancı ise veya kurucu tüzel kişi ticaret siciline kayıtlı değil ise)
- Hissedar tüzel kişinin yetkili organının AD'de yer alma kararı
- Şirket Denetim Kurulunca Yönetim Kurulu üyelerinin seçimine ilişkin toplantı tutanağı (çift kademeli yönetimde)
- Tüzüğün herhangi bir Kurulda tüzel kişiliği haiz bir üyenin bulunmasına izin verdiği durumlarda bu tüzel kişinin Kuruldaki temsilcisini tayin eden yetkili organ kararı; kurucu tüzel kişinin yabancı olduğu veya kurucu tüzel kişinin ticaret sicilinde kaydı bulunmadığı durumlarda ise tüzel kişinin kuruluşunu ve bu kişinin ilgili organının bu kararı alma çerçevesinde yetkili olduğunu beyan eden belge
- Müdürler Kurulunun ya da Yönetim Kurulunun şirket temsilcileri seçme toplantısı tutanağı
- Tüzel kişiliği haiz kurucularda yetkili organlarının AD kuruluşunda yer alma kararı
- Yönetim Kurulu ya da Müdürler Kurulu tarafından onaylanan ve kuruluş aşamasında hisse beyan eden kişilerin bir listesi
- Kurucuların Ticaret Kanununun 160. maddesi 2. fıkrası gereğince düzenlenledikleri beyannameler
- Yönetim organları üyelerinin noter tasdikli görev kabulleri ve Ticaret Kanununun 234. maddesi 3. fıkrasına göre hazırlanmış beyannameleri
- Şirketi temsil etmekle yükümlü kişilerin noter tasdikli görev kabulleri ve imza sirküleri
- Mevzuatın gerektirdiği durumlarda devlet mercilerinden alınması gerekli olan lisans ve izinler
- Kanunların gerektirdiği durumlarda yönetim organları üyelerinin uzmanlık veya yeterlilik belgeleri
- Bankaya yatırılan sermayeyi gösteren belge (en az 50 000 Leva)
- Sermayenin aynı olarak yatırılacağı durumlarda mevzuatın gerektirdiği diğer belgeler
- Bulgar mevzuatının gerektirdiği diğer belgeler

Tek kişilik AD kuruluşu için başvuruda 360 Leva (elektronik başvurularda 180 Leva) ticaret siciline kayıt ve 40 Leva (elektronik başvurularda 20 Leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir). Bankacılık veya sigortacılık alanında faaliyette bulunacak AD'nin kuruluşu için başvuruda 1300 Leva ticaret siciline kayıt ücreti ödenmektedir.

Bulgaristan'da yabancı bir şirketin şube açması

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Kendi ülkesinin kanunları çerçevesinde ticari faaliyette bulunmak üzere kayıt yaptırmış her yabancı kişinin Bulgaristan Ticaret Kanununa göre Bulgaristan'da yabancı kişi şubesi açma hakkı bulunmaktadır. Şube, Bulgar mevzuatına göre tüzel kişilik değildir. Ancak şubenin kendi merkezi ve yönetim adresi, yöneticileri, mal varlığı, pasif yasal statüsü vardır. Şubenin ünvanı ana şirketin ünvanından ve "şube" ekinden oluşmaktadır. Şube, ayrı bir şirket olarak ticari defterlerini tutmaktadır. Şube açma başvurusu Ticaret Sicili'ni tutmakla görevli Kayıtlar Ajansı'nın herhangi bir bölge temsilciliğine yapılabilmektedir. Yabancı şirket şubesinin açılması için yapılan başvuruda 340 Leva (elektronik başvurularda 170 Leva) ticaret siciline kayıt ve 40 Leva (elektronik başvurularda 20 Leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

Bulgaristan'da yabancı bir şirketin temsilcilik açması

Bulgaristan Yatırımları Teşvik Kanunu gereğince ulusal mevzuatlarına göre ticari faaliyette bulunabilen yabancı kişiler Bulgaristan'da ticari temsilcilik açabilmektedir. Temsilciliklerin Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na (www.bcci.bg) kaydolması zorunludur. Temsilcilik kuruluşu, Oda'nın ticari temsilcilik kaydına dair kararı ile gerçekleşir. Kayıtlı ticari temsilcilikler veritabanı Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nın web sayfasında yayınlanır. Temsilcilikler tüzel kişiliğe sahip değildir ve temsilcilik aracılığı ile doğrudan ticaret (alım-satım) yapmak mümkün değildir. Temsilciliğin kurumlar vergisi ödeme sorumluluğu yoktur. Eğer ticari faaliyete bizzat katılmayıp sadece ana şirketin adına reklam-tanıtım, pazarlama faaliyetlerinde bulunulursa hiçbir denetim organının yaklaşımı Bulgaristan'da gelir elde ediliyor şeklinde olamaz.

Bulgaristan'da iş yapma maliyeti

Ücretler

Ocak 2016'dan itibaren asgari ücret 420 Leva'dır (215 EURO). 2016'nın ilk çeyreğinde, ortalama aylık çalışma ücreti 931 Leva (476 EURO) olarak gerçekleşmiştir. Ücretler, kamu sektöründe 936 Leva (479 EURO), özel sektörde ise 929 Leva (475 EURO) olmuştur. Bilişim ve haberleşme faaliyetlerinde ücretler en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir (2125 Leva). Finans ve sigortacılık (1639 Leva), enerji sektörü (1602 leva), mesleki çalışmalar ve bilimsel araştırmalar (1497 Leva), madencilik (1327 Leva) ücretlerin en yüksek olduğu diğer sektörlerdir. Otelcilik ve lokantacılık (576 Leva), idare ve destek faaliyetleri (712 Leva), inşaat (736 Leva), tarım, ormancılık ve balıkçılık (749 Leva), su ve kanalizasyon işleri ile atık yönetimi (781 Leva) ücretlerin en düşük olduğu sektörler olmuştur. Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün internet sayfasından <http://www.nsi.bg/en/content/6410/total> bütün meslek gruplarındaki ücretlerin bilgilerine ulaşılmaktadır.

Elektrik ve Su

Bulgaristan enerji sektöründe üç elektrik dağıtım şirketi faaliyet göstermektedir - Energo Pro, EVN ve CEZ. Elektrik dağıtım şirketleri tabloda belirtildiği gibi farklı elektrik fiyatları uygulamaktadır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 30

Bulgaristan'da Elektrik Fiyatları

Şirket	Müşteri türü	Pik tarife	Gündüz tarifesi	Gece tarifesi
Energo Pro	Hanehalkı	-	0,13482	0,05237
	Kurumsal müşteriler	0,22057	0,14482	0,06339
EVN	Hanehalkı	-	0,12445	0,05067
	Kurumsal müşteriler	0,20821	0,13834	0,07396
CEZ	Hanehalkı	-	0,12724	0,05427
	Kurumsal müşteriler	0,20000	0,12346	0,06929

Not: Fiyatlar KDV ve ÖTV hariç, Leva bazında 1 KW içindir. Dağıtım, ayrıca kWh bazında ücretlendirilmektedir

Bulgaristan çapında faaliyet gösteren üç elektrik dağıtım şirketinin uyguladığı fiyatlarda zaman zaman değişiklikler yaşandığı için güncel tarifeler aşağıda verilen linklerden takip edilebilmektedir:

Cez Bulgaria:

<http://www.cez.bg/bg/tseni/tseni-na-el-energiya/za-snabdyavane.html>
<http://www.cez.bg/bg/tseni/tseni-na-el-energiya/za-razpredelenie.html>

Energo-Pro:

<http://www.energo-pro.bg/en/Acting-electricity-prices-business>

EVN Bulgaria:

<http://www.evn.bg/Biznes-klienti/El-Energia/Reguliran-pazar/Ceni-na-el-energia.aspx>

http://www.evn.bg/Chastni_klienti/Elektricheska-energia/Ceni-el-energia/Ceni_EC_bitovi.aspx?listnode=/Chastni_klienti/Elektricheska-energia/Ceni-el-energia

Bulgaristan genelinde su fiyatları belediyelere göre değişim göstermektedir. Sofya'da sanayi kullanımı için suyun metre kübü, KDV dahil, 1,10 EUR – 1,33 EUR arasında değişmektedir.

Kira ve Satış

- Sofya'da ofis kiralari metre kare başına aylık 7 EUR – 11 EUR arasında değişmektedir.
- Sofya'da ofislerin satış fiyatı metre kare başına 550 EUR – 1.600 EUR arasında değişmektedir.

Akaryakıt Fiyatları:

Mayıs 2016 sonu itibariyle Bulgaristan'da en çok kullanılan yakıtların fiyatları aşağıdaki gibidir (fiyatlar KDV dahildir):

Dizel: 1,87 Leva/l; Benzin A95: 1,90 Leva/l; Metan: 1,30 Leva/l; LPG: 0,81 Leva/l.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Dikkat Edilmesi Gereken Diğer Hususlar, Görüş ve Öneriler:

- ✓ Sözleşme yapın: Bulgaristan'da senet ve çek kullanımı yaygın değildir. Bankacılık sistemi ise nispeten gelişmiştir. Bir ihtilaf halinde izlenecek prosedürü sözleşmede açıkça belirtin. Unutmayın ki, işlerin iyi olduğu dönemde kimsenin sözleşmeye ihtiyacı olmaz. Ancak, olası ihtilafları düşünerek aradaki ilişkiyi kayda geçirin. Zorunlu olmamakla beraber sözleşmelerin Bulgar Noterliklerinde kaydı resmîyetini güçlendirir. İmzaların teyidi açısından yararlıdır. Sözleşme yaparken mümkünse bir Bulgar avukattan faydalanın. Müşavirliğimizce önerilen avukat listesini Müşavirliğimiz web sayfasından (www.musavirlikler.gov.tr) temin edebilirsiniz.
- ✓ AB teknik mevzuatına dikkat edin: Bulgaristan'ın da üyesi olduğu AB'nin insan sağlığının, çevrenin ve tüketicinin korunması gibi temel gerekleri koruyup gözetleyen teknik mevzuatının gereklerini yerine getirin ve aranan sertifikaları temin edip Bulgarca örneğini de eşya beraberinde bulundurun. Söz konusu mevzuat Türkiye'de de uygulandığı için yetkili Türk kurumlarından mevzuat hakkında bilgi temin edebilirsiniz. Yetkili kurumlar için bakınız: "www.ekonomi.gov.tr" ve teknik düzenlemeler sayfası.
- ✓ AB'nin ve Bulgaristan'ın marka tescil, fikri ve mülkiyet hakları ile ilgili mevzuatına ve prosedürlerine uyunuz. Markanızı Bulgaristan'da kendiniz tescil ettiriniz. Bir başkası aracılığıyla (distribütör vb.) yapıyor iseniz işlemleri takip ediniz ve denetleyiniz.
- ✓ Firmalar ile temasta mümkün ise Bulgarca bilen eleman kullanınız.
- ✓ Ürünüzü tanıtan Bulgarca katalog hazırlayınız ve potansiyel alıcı firmalara gönderiniz.
- ✓ Ürünüzle ilgili şikayetleri takip edip, en kısa zamanda düzeltilmesini sağlayınız. Satış sonrası hizmetin en az satışın kendisi kadar önemli olduğunu unutmayınız. Bulgar pazarının küçük olduğunu, hem memnuniyetin hem de hoşnutsuzlukların çok çabuk yayıldığını aklınızdan çıkarmayınız,
- ✓ T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın www.ekonomi.gov.tr adresli web portalindeki 'Ülkeler' sekmesinden Bulgaristan'ı seçerek ulaşacağınız Müşavirliğimiz sayfasında yer alan 'Müşavire/Ataşeye Danışın' bölümüne ithalatçı/distribütör/imalatçı firma taleplerinizi iletebilirsiniz.
- ✓ Müşavirliğimiz web sayfasını ziyaret ediniz: T.C. Ekonomi Bakanlığı internet sitesi, dış ilişkiler bölümü, ülke masaları, Bulgaristan ülke profili.

Müşavirliğimiz web sayfasında Bulgaristan genelinde güncel ihale duyuruları, yatırım haberleri, uyarılar, mevzuat ve yasal prosedürler ile ekonomik ve ticari haberler de yayınlanmaktadır. Birtakım internet kaynakları ile çeşitli basın yayın organları Müşavirliğimizce günlük olarak taranmakta ve tespit edilen güncel ihale ve projelere ilişkin bilgiler belirli bir format çerçevesinde düzenlenerek web sayfamızda yayımlanmaktadır. güncel ihale duyurularına T.C. Ekonomi Bakanlığı internet sitesi, dış ilişkiler bölümü, ülke masaları, Bulgaristan ülke profili sayfasından ulaşılabilir.

Yabancıların Yasal Statüleri

Yabancıların Bulgaristan'daki yasal statüleri Anayasa, Yabancı Uyruklular Yasası (1998) ve bu Yasanın Uygulama Yönetmeliği ile Vizelerin Verilmesine Dair Genel hükümleri ile

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

düzenlenmektedir. Bu alandaki Bulgar mevzuatı AB'nin ilgili mevzuatıyla uyumludur. 31 Ocak 2012 tarihi itibarıyla Bulgaristan tek taraflı Schengen mevzuatını da uygulamaktadır.

Bulgar Anayasası, aksi kanunla öngörülmediği müddetçe, yabancıların Bulgar vatandaşları ile aynı kanuni haklardan faydalanmasını ve aynı yasal yükümlülüklere tabi olmasını öngörmektedir.

Bulgar mevzuatına göre yabancıların hakları aşağıdaki alanlarda sınırlandırılmıştır:

Mülkiyet hakları: Yabancılar, yasal miras dışında toprak mülkiyetine hak kazanamazlar. Fakat Bulgar şirketi kurarak, bu şirket üzerinden gayrimenkul alım-satımı yapabilirler. Bulgaristan'ın AB üyeliği ile birlikte AB vatandaşlarına bu konuda kısıtlı istisnalar tanınmaktadır.

Mesleki haklar: Yabancılar devlet memuru, gümrük memuru veya Dışişleri Bakanlığı memuru olarak istihdam edilemezler. Patent ofisinde, Elektronik Medya Konseyi vb. kuruluşlarda çalışamazlar, noter olamazlar.

Bütün yabancılar Bulgaristan'a girişlerinde ziyaret amaçlarını ve kalacakları adresi beyan etmek zorundadır.

Yabancıların Bulgaristan'a Girişleri

Aksi bir anlaşma ile belirlenmedikçe tüm yabancılar Bulgaristan'a girişleri ve burada ikamet etmeleri için vize temin etmek zorundadırlar.

Bulgaristan Schengen bölgesine girebilmek için gerekli teknik şartları yerine getirmiştir, ancak AB içindeki bazı ülkelerin çekinceleri yüzünden Bulgaristan (ve Romanya) 26 üyelik serbest dolaşım alanına henüz girememiştir.

Vize Türleri

Geçerli bir vize dahi Bulgaristan'a giriş garantisi vermeyebilir. Sınır kontrol görevlileri yabancıların ülkeye kabulü için gerekli koşullara sahip olup olmadığı konusunda nihai karar verme yetkisine sahiptir.

Yabancı Uyruklular Yasası vize türlerini "transit vize, kısa süreli vize ve uzun süreli vize" olmak üzere üçe ayırmaktadır:

Transit vize 48 saat içinde Bulgaristan üzerinden başka bir ülkeye transit geçecek kişiler için gereken vize türüdür.

Kısa süreli vize bir yabancıların altı aylık bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla bir defalık veya çok sayıda giriş yapabilmesini sağlar.

Uzun süreli vize yabancı uyruklunun Bulgaristan'a giriş yapıp sonrasında uzun süreli veya süresiz ikamet izni için başvurmasına el veren vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği altı aydır ve sahibine 180 güne kadar ikamet izni sağlar.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bir yıl geçerli olan ve 360 güne kadar ikamet izni sağlayan vizenin verilebileceği yabancılar:

1. Bilim araştırmaları gerçekleştiren yabancılar;
2. Bulgaristan'da eğitim gören öğrenciler;
3. Stajyerler;
4. Turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında yabancı işveren tarafından Bulgaristan Cumhuriyeti'ne kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen yabancı;
5. Yabancı işveren tarafında Yatırımları Teşvik Kanunu kapsamında sertifika almış bir yatırımın gerçekleştirilmesine veya geliştirilmesine yönelik görevlendirilmiş yabancılar.

Tüm vize başvuruları ilgili Bulgar diplomatik misyonuna veya konsoloslukuna yapılmalıdır.

Bulgaristan Cumhuriyeti'nin 31 Ocak 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe giren uygulamasına göre, geçerli Schengen vizesi ve Schengen hukuku kazanımlarını tamamen uygulayan üye ülkeler ile İsviçre ve Lihtenştayn tarafından verilen geçerli, uzun süreli oturma vizesi ile oturma iznine sahip olan kişilere vizesiz rejim uygulaması getirilmiş olup, sözkonusu uygulama, Bulgaristan Cumhuriyeti'nin Schengen bölgesine tam üye olana kadar geçerli olmak üzere, her 6 aylık dönem içerisinde 3 aydan fazla olmamak kaydı ile sınırlıdır.

İkamet İzinleri

Dört tür ikamet bulunmaktadır:

- Kısa vadeli – kısa süreli vize ülkeye giriş tarihinden sonraki 6 aylık süre zarfı içinde 3 aya kadar ikamet izni sağlamaktadır;
- Orta vadeli – 1 yıllık ikamet izni ile sağlanır;
- Uzun vadeli – 5 yıllık ikamet izni ile sağlanır;
- Daimi – süresiz ikamet izni ile sağlanır.

Kısa süreli ikamet için kısa süreli vize alınması yeterlidir. Bir yabancı için orta vadeli, uzun vadeli ve daimi ikamet izin başvurusunda bulunabilmesi için öncelikle uzun süreli bir vize temin edilmesi gerekmektedir.

Orta vadeli ikamet izinleri verilmesinde en sık rastlanılan durumlar:

- Çalışma izni aldıktan sonra istihdam edilmek isteyen yabancılar;
- Bulgaristan Cumhuriyeti'nde ikamet süresi boyunca en az 10 kişiye istihdam sağlayarak ticari faaliyette bulunmak isteyen yabancılar;
- Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nda temsilcilik kaydı yaptıran yabancı şirketlerin temsilcileri yabancılar;
- Bulgaristan Cumhuriyeti sınırları içinde gayrimenkul alımı için en az 600 000 Bulgar Levası tutarında yatırım yapan yabancılar;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Hisselerinin en az % 50'sine sahip olduğu Bulgar şirketinin sermayesine en az 600 000 Bulgar Levası yatırım yapan ve bu yatırım neticesinde şirket üzerine Bulgaristan Cumhuriyeti sınırları içinde bu değerle gayrimenkül alan yabancılar;
- Hisselerinin en az % 50'sine sahip olduğu Bulgar şirketinin sermayesine en az 250 000 Bulgar Levası yatırım yapan ve bu yatırım neticesinde Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde gelişmemiş ekonomik bölgeler olarak nitelendirilen bölgelerde şirket üzerine bu değerle uzun vadeli fiziksel ve fiziksel olmayan varlıklara yatırım yapan ve ikamet süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam eden yabancılar.

Uzun vadeli ikamet izinleri verilmesinde genel koşullar:

- Yabancı'nın Bulgaristan Cumhuriyeti'nde yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet etmesi gerekmektedir;
- Yabancı'nın Bulgaristan Cumhuriyeti'nde öğrenci veya stajyer olarak yasal bir şekilde ikamet ettiği sürenin yukarıda bahsedilen beş yılın hesaplanmasında sadece yarısı geçerli olarak kabul edilmektedir;
- 5 yıllık süre içinde yabancı'nın Bulgaristan Cumhuriyeti dışında ikameti ardarda altı 6 ayı ve toplamda 10 ayı geçmediği müddetçe süreci kesintiye uğratmaz ve Bulgaristan'da ikamet süresi gibi hesaplanmaktadır;
- Uluslararası koruma haklarından faydalanan yabancılar uzun vadeli ikamet izni alabilmektedir.

Daimi ikamet izinleri verilmesinde en sık rastlanılan durumlar:

- Bulgar asıllı yabancılar;
- Yabancı'nın Bulgaristan Cumhuriyeti'nde yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet ettiği ve bu süre zarfında ülke dışında en fazla 30 ay kaldığı durumlarda;
- Aşağıda gösterilen alanlara 1 000 000 Bulgar Levası yatırım veya ek yatırım yapan yabancılar:
 - o Borsada işlem gören Bulgar şirketlerinin hisseleri;
 - o En az altı ay vadesi olan kamuya ait senetler, hazine bonoları veya diğer mali enstrümanlar;
 - o Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesindeki kamunun en az % 50'sinin sahibi olduğu bir şirkete ait mal varlığı;
 - o Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesindeki kamuya ait şirketlerin hisseleri;
 - o Bulgar fikri mülkiyet hakları;
 - o Bulgaristan Cumhuriyeti sınırları içinde imtiyaz hakları.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- 1 000 000 Bulgar Levasını, yönetilmesi için en az 5 yıl vade ile lisans almış bir Bulgar kredi kurumuna yatıran yabancılar;
- Borsada işlem görmeyen bir şirketin sermayesine en az 6 000 000 Bulgar Levası yatırım yapan yabancılar;
- Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde sertifika almış olan ve faaliyette bulunan yabancılar;
- Hisselerinin en az % 50'sine sahip olduğu Bulgar şirketinin sermayesine en az 500 000 Bulgar Levası yatırım yapan yabancı ve bu yatırım neticesinde bu değerde uzun vadeli fiziksel ve fiziksel olmayan varlıklara yatırım yapılması ve ikamet süresi boyunca en az 10 kişi istihdam edilmesi durumunda;
- Bulgaristan Cumhuriyeti sınırları içinde gayrimenkul alımı için en az 600 000 Bulgar Levası tutarında yatırım yapan ve bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar;
- Hisselerinin en az % 50'sine sahip olduğu Bulgar şirketinin sermayesine en az 600 000 Bulgar Levası yatırım yapan ve bu yatırım neticesinde şirket üzerine Bulgaristan Cumhuriyeti sınırları içinde bu değerde gayrimenkul alan yabancılar ve bu yatırımın en az 5 yıl sürdürülmesi durumunda;
- Hisselerinin en az % 50'sine sahip olduğu Bulgar şirketinin sermayesine en az 250 000 Bulgar Levası yatırım yapan yabancı ve bu yatırım neticesinde Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde gelişmemiş ekonomik bölgeler olarak nitelendirilen bölgelerde şirket üzerine bu değerde uzun vadeli fiziksel ve fiziksel olmayan varlıklar alınması ve 5 yıllık ikamet süresi boyunca en az 5 kişiye istihdam sağlanması durumunda.

İkamet izni başvurularında aranan genel belgeler:

- Başvuru sahibine ait geçerli bir pasaport,
- Başvuru sahibinin Bulgaristan'da kalacağı süre boyunca ikamet edeceği bir yeri temin ettiğine dair deliller (mesela kira kontratı),
- Standart başvuru formu,
- Gerekli yasal ücretleri yatırmış olduğuna dair belgeler,
- Başvuru sahibinin Bulgaristan'da kalacağı süre boyunca doğacak maliyetleri karşılayabilecek mali kaynaklara sahip olduğunu gösteren kanıtlar.

İkamet izni başvurusu uzun süreli vizenin süresinin dolmasına en az 7 gün kalmışken "Yabancı Uyruklular İdari Kontrol Ofisi"ne (FNACO) yapılmalıdır. İkamet izni koşullara göre yenilenebilir. Başvuru sahibi Bulgaristan topraklarında veya AB üyesi ülkelerden birinde bir önceki takvim yılı içinde ikamet etmemişse yenileme talebi reddedilebilir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Çalışma İzinleri

Aksi bir durum Bulgar mevzuatında belirtilmediği sürece, Türk vatandaşları Bulgaristan'da ancak çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir.

Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 400 Bulgar Levası tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, Çalışma Bürosu Müdürlüğü'ne başvuru yapması gerekmektedir.

Yerel işveren, bir Türk vatandaşı için ilk defa çalışma izni başvurusunda bulunduğu zaman Türk vatandaşının Bulgaristan Cumhuriyeti dışında bulunması gerekmektedir.

Bulgaristan'da yasadışı ikamet eden Türk vatandaşlarının istihdam edilmesi yasaktır.

Tablo 31

Çalışma İzni Prosedürleri

Yetkili Kurum	Çalışma Bürosu Müdürlüğü
Prosedür	<ol style="list-style-type: none">1. İşveren, yabancı için çalışma izni alması için gerekli evrakları Çalışma Bürosu Müdürlüğü'ne ibraz eder;2. İdare, işverenden çalışma izni verme koşullarının karıştığına dair ek evraklar talep edebilir;3. Çalışma Bürosu Müdürlüğü, çalışma izni talebine ilişkin değerlendirmesini ve evrakları İstihdam Ajansı İcra Müdürü'ne gönderir;4. Çalışma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda nihai karar İstihdam Ajansı İcra Müdürü tarafından verilir.
Gerekli Evraklar	<ul style="list-style-type: none">• Başvuru formu;• Çalışma izni talebinin gerekçesi;• Yabancıya ait 3 adet fotoğraf;• İşverenin noter tasdikli kayıt belgesi veya Özel Tanımlama Kodu belgesi kopyası;• Yetkili mercilerce onaylanmış diploma veya yetki, yeterlilik ve tecrübe seviyesini kanıtlayan evraklar;• İşverenin istihdam ettiği yabancılara ilişkin beyanname;• İşverenin son 12 ayda istihdam ettiği çalışanlara ilişkin beyanname;• İş sözleşmesi;• Mevzuata göre göreve ilişkin ibraz edilmesi gereken başka belgeler;• Yabancı en az 7 ay geçerlilik süresi olan pasaport kopyası;• Yabancı şirketlerin üst düzey yönetici ve uzman kadroları için – yabancı son 12 ayda yabancı şirket yapısı içerisinde bulunduğu görevleri gösterir yetkili mercilerce onaylanmış resmi belge.
Süreler	<ul style="list-style-type: none">• Çalışma Bürosu Müdürlüğü, gerekli evrakların ibraz edilmesinden sonra çalışma izni başvurusunu 3 gün içinde İstihdam Ajansı'na gönderir;• İstihdam Ajansı İcra Müdürü, 1 aylık bir süre çerçevesinde çalışma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda nihai kararını açıklar.

Türk vatandaşlarının Bulgaristan işgücü piyasasına erişiminin sağlandığı durumlar:

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

1. Türk vatandaşının yerel bir işveren ile iş sözleşmesi olduğunda;
2. Türk vatandaşının Bulgaristan'a görevlendirildiğinde veya hizmet sunması için Bulgaristan'a gönderildiğinde;
3. Türk vatandaşının şirket içi transfer sebebiyle Bulgaristan Cumhuriyeti'ne gönderildiğinde;
4. Türk vatandaşı serbest meslek icra ettiğinde.

Yerel işverenin Türk vatandaşlarını istihdam edebilmesi için uyması gereken şartlar:

1. Yerel işverenin, işgücü işgücü piyasasının durumu ve gelişimine ilişkin önceden bir araştırma gerçekleştirilmiş olması;
2. Yerel işverenin son 12 ay içinde istihdam ettiği Türk vatandaşlarının sayısı, istihdam ettiği Bulgar ve diğer AB vatandaşlarının sayısının % 10'unu geçmemesi;
3. Türk vatandaşlarına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmaması;
4. Türk vatandaşının işe ilişkin spesifik bilgi, yeterlilik ve iş tecrübesine sahip olması.

Bulgaristan Cumhuriyeti'nde çalışma iznine sahip olan Türk vatandaşlarının çalışma hakları, sadece çalışma izninde belirtilen işveren, çalışma yeri, görev ve süre için geçerlidir.

Avrupa Birliği Mavi Kartı

Uzun vadeli ikamet izni sağlayan vizeye sahip yüksek nitelikli yabancılar AB'nin Mavi Kart adlı çalışma ve ikamet izni için başvuruda bulunabilmektedir. Mavi kart verilmesi için uyulması gereken koşullar:

1. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – üniversite veya başka bir yüksek eğitim kurumunda en az üç yıl süren eğitim neticesinde diploma veya eğitimi kanıtlayan başka bir evrak sahibi olması;
2. Türk vatandaşının istihdam edileceği görevde alacağı brüt ücretin Bulgaristan'daki ortalama ücretin en az 1,5 katı olması.

Avrupa Birliği Mavi Kartı uygulamasında yerel işveren tarafından son 12 ay içinde istihdam edilen üçüncü ülke vatandaşlarının sayısı, istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşlarının sayısının % 10'unu geçmemesi şartı geçerli değildir. Mavi kart sahibinin aile fertleri, mavi kartın geçerli olduğu süre içinde çalışma hakkına sahiptir.

Yabancıların istihdam edilmeleri için çalışma iznine gerek olmayan durumlar:

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

1. Ticari Denizcilik Kanununun 88. Maddesinde yer alan yabancılar;
2. Bulgaristan Cumhuriyeti'nde uzun vadeli veya daimi ikamet iznine sahip olan yabancılar ve onların aile mensupları;
3. Sığınma ve Mülteciler Kanunu çerçevesinde Bulgaristan Cumhuriyeti'nde sığınma ve uluslararası koruma hakkına sahip olan yabancılar;
4. Bulgaristan'ın taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle çalışma izninden muaf tutulan yabancılar;
5. Bulgar vatandaşlarının aile mensubu olan yabancılar;
6. Uluslararası anlaşmalara göre serbest dolaşım hakkı olan AB, Avrupa Ekonomik Alanı üye ülkesi veya İsviçre Konfederasyonu vatandaşlarının aile mensupları olan yabancılar;
7. Bulgaristan Cumhuriyeti'nde akredite edilmiş diplomatik, konsolosluk veya ticari temsilcilik görevlerini icra eden yabancılar ve uluslararası kuruluşların Bulgaristan temsilcileri;
8. Bulgaristan Cumhuriyeti tarafından resmen akredite edilmiş yabancı basın muhabirleri;
9. Sığınma ve Mülteciler Kanununun 29. Maddesinin 3. Fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar;
10. Bakanlar Kuruluna bağlı olan Devlet Mülteci Ajansı'nın merkezlerinde çalışmak için sığınma veya uluslararası koruma isteyen yabancılar;
11. Bulgaristan'daki Yabancılar Kanununun 44a. Maddesinin 4. Fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar.

Türk işveren tarafından Bulgaristan Cumhuriyeti'ne belirli görevleri yerine getirmek için görevlendirilen Türk vatandaşı, İstihdam Ajansı'na kaydını yaptırmayı koşuluyla 12 aylık dönem içinde 3 ay çalışma iznine ihtiyacı olmadan belirli görevleri yerine getirebilmektedir

Türk ve Bulgar tur operatörü veya otel arasında imzalanan turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında Türk işveren tarafından Bulgaristan Cumhuriyeti'ne kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen Türk vatandaşı, İstihdam Ajansı'na kaydını yaptırmayı koşuluyla 12 aylık dönem içinde 6 aya kadar çalışma iznine ihtiyacı olmadan belirli görevleri yerine getirebilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Bulgaristan'a Giriş ve Bulgaristan'dan Transit Geçişlerinde Tabi Oldukları Düzenlemeler

İki ülke vatandaşlarının tabi olduğu vize düzenlemesi 10 Mart 1993 tarihli Vize Anlaşması'na dayanmaktadır. Türk vatandaşlarının Bulgaristan'a giriş ve bu ülkeden transit geçiş için Bulgaristan'ın Ankara, İstanbul veya Edirne diplomatik misyonlarına veya konsolosluklarına vize başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Yalnızca diplomatik pasaport ile hizmet pasaportu hamilleri Bulgaristan'a yapacakları bir aya kadar ikamet süreli yolculuklarında

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

vizeden muaftır. Bulgaristan Devleti 2 Mart 2012 tarihinde aldığı bir kararla Schengen vizesine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına bir Schengen Ülkesi'ne devam etme koşulu aramaksızın ülkeye giriş izni verme kararı almıştır, aynı kararla Yeşil Pasaport sahibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vize alma zorunluluğunu da kaldırmıştır. Schengen vizesi olmayan Umuma Mahsus Pasaport sahipleri ise vizeye tabidir.

Genel Olarak Gümrük Vergileri

AB üyeliğinin ardından Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin bir tarafı haline gelen Bulgaristan ile Türkiye arasında Gümrük Birliği kapsamında sanayi ürünlerinin ticaretinde gümrük vergisi alınmamaktadır. Tarım ürünleri içinse AB'nin Türk tarım ürünlerine uyguladığı tercihli vergi oranları uygulanmaktadır.

AB TARİC sisteminden her ürünün Birlik'e ithal edilmesi aşamasında aranan şartlar ve belgelere ilişkin mevzuata, gümrük vergilerine ürün GTİP kodu ile arama yapılarak ulaşılmaktadır. İnternet adresi:

http://ec.EUROpa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en

KDV, KDV İadeleri ve Diğer Vergiler

KDV oranı (otellilikte uygulanan % 9 KDV oranı hariç) tüm ürünler için % 20'dir. KDV Kanunu'na göre kaydı olan firmalar KDV mükellefidir. Son bir yılda firma cirosunun 50 000 Leva'yı aşması durumunda KDV kaydının yapılması zorunludur. Cironun bu rakamın altında olması durumunda, firma isteğe bağlı olarak kayıt yaptırabilmektedir.

1 Ocak 2007 tarihinden itibaren kurumlar vergisi oranı % 10'dur. Ancak işsizlik oranı, Bulgaristan ortalama işsizlik oranının % 25 oranında aşan belediyelerde kurulan işletmelerde aşağıdaki şartların tümünün sağlanması durumunda vergiden muafiyet söz konusu olabilmektedir:

- Çalışanların % 80'i söz konusu belediye sınırları içinde ikamet etmelidir.
- Vergi muafiyetinin sağlanacağı yıl şirketin herhangi bir vergi veya sosyal sigorta primi borcunun olmaması gerekmektedir.
- Şirketin varlıklarının muaf tutulan vergi miktarı kadar artırılması ya da vergi miktarı tutarında bir meblağın bir sonraki yıl işçilere yapılan ödemeler için kullanılması gerekmektedir. İşsizlik oranlarındaki değişiklikler, bu hakkı kazanmış firmanın takip eden 5 yıl boyunca hak kullanımını engellemez.

Bahse konu belediyelerin listesine aşağıda yer alan haritadan ulaşılmaktadır:

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

BELEDİYELER İTİBARIYLA İŞSİZLİK ORANI

Kaynak: Bulgaristan Yatırımlar Ajansı

Aşağıda sıralanan ürünlerde çeşitli oranlarda özel tüketim vergisi alınmaktadır.

- Alkol ve alkollü içecekler,
- Tütün mamülleri,
- Enerji ürünleri ve elektrik enerjisi

Türkiye ile Bulgaristan arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalanmıştır. Bahse konu anlaşma gelir vergisi ve kurumlar vergisini kapsamakta olup gelirin, ikamet veya kaynak ülkelerden yalnızca birinde vergilendirilmesi veya vergilendirme hakkının her iki ülke arasında bölüşülmesi konularında düzenlemeler yapmakta ve bu yolla gelirin her iki ülkede birden vergilendirilmesini engellemektedir.

KDV İadeleri

Bulgaristan'da KDV iadelerinden AB üyesi olmayan ülke vatandaşları, karşılıklılık ilkesi dikkate alınarak faydalandırılır. Bu kapsama Türk vatandaşları (gerçek kişiler) da dahil edilmiştir. Ancak, Türk tüzel kişilikleri (şirket, dernek, kurum vb.) henüz bu imkandan faydalanamamaktadırlar. Bir başka ifade ile bir Türk TIR sürücüsü kendi adına yaptığı harcamalara ilişkin KDV iadesinden faydalanabilirken, Türk nakliye firması yararlanamaz. Türk vatandaşlarının KDV iadelerini alabilmeleri aşağıdaki şartlara bağlıdır:

- 1- Hepsi bir yerde ve bir faturada/fişte olmak kaydıyla yapılan alışverişin tutarının en az 150 EURO olması,

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- 2- Alışveriş yapılan yerde geçerli bir pasaport arz edilerek bir “KDV İadesi Talebi Belgesi”nin doldurtulması,
- 3- Pasaport, fiş/fatura ibraz edilerek ve alınan eşya ile birlikte Bulgaristan Maliye Bakanlığı'nca yetkilendirilmiş ülke içindeki, havaalanı, liman ve karayolu sınır kapılarındaki temsilciliklere KDV İadesi Talebi Belgesinin onaylatılması.

Bu şartların yanısıra dikkat edilecek hususlar:

- Söz konusu işlemler yolcunun AB topraklarını terk ettiği en son gümrük kapısındaki/havaalanındaki gümrük müfettişince onaylanmalıdır. Eşya ile birlikte AB toprakları terkedilmeden vergi iadesinden faydalanılamaz. (Örneğin Kapıkule/Kapitan Andrevo'dan Türkiye'ye, Kalotina'dan Sırbistan'a çıkış yapılıyorsa faydalanılır). Ancak, Sofya'dan Almanya'nın Frankfurt kentinde aktarma yaparak AB dışındaki bir havaalanına uçakla yolculuk edecek Türk vatandaşı gümrük onay işlemini ancak Frankfurt'ta yaptırabilir.
- KDV İadesi başvurusu harcamanın yapıldığı/fatura-fiş tarihinden itibaren 6 (altı) ay içerisinde yapılmalıdır.
- Alkol, tütün ve tütün mamülleri ile yakıt için yapılan harcamalarda KDV iadesi yapılmaz. İade doğrudan işlemler bittikten sonra ilgili kişiye gümrüklerde yapılabildiği gibi, bilahare kişinin belirteceği bir banka hesabına aktarma yoluyla da yerine getirilebilir.

Genel Olarak Ticari Uygulamalar: İthalat Denetimleri, İzinleri ve Sertifikasyon Gereklere

Genel Durum

AB İşleyiş Anlaşması'nın 207. maddesine göre ortak ticaret politikası AB'nin ayrıcalıklı yetki alanıdır ve Avrupa Komisyonu tarafından icra edilmektedir. Avrupa Komisyonu'nun temel hedeflerinden biri yerel üretimi haksız ticari uygulamalardan korumaktır. Bu doğrultuda çeşitli anti-damping önlemleri, devlet destekli ithalat önlemleri ve koruma önlemleri uygulanabilmektedir.

Bulgaristan gümrük rejimi ilke olarak liberal bir özellik gösterse de, özel durumlarda milli güvenliğin, kamu düzeninin ve ahlakın, insanların, hayvanların ve bitkilerin yaşamının ve sağlığının, milli zenginliği oluşturan sanat eserleri, tarihi ve arkeolojik değerlerin, sınai ve fikri hakların korunmasına ilişkin birtakım gerekçelere dayanan yasak ve sınırlamalar getirmektedir. Söz konusu kısıtlama ve yasaklamalar AB mevzuatına ve Bulgaristan'ın taraf olduğu uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır.

Bazıları aşağıda sayılmış olan uluslararası konvansiyon ve anlaşmalar çerçevesinde üstlenilen yükümlülüklerden kaynaklanan yasak ve gözetimlerin uygulanması söz konusudur:

- Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Toksik Yapıdaki Silahların İmali, Geliştirilmesi ve Depolanmasını Yasaklayan ve İmhasını Konu Alan Konvansiyon;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Tehlikeli Atıkların Sınırdışı Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Konvansiyonu;
- Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretimine, Stoklanmasına ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Konvansiyon;
- Bazı Tehlikeli Kimyasal Maddelerin ve Böcek İlaçlarının Uluslararası Ticareti İçin Gereklere Uygunluğu Önceden Sağlanmış Mutabakata İlişkin Prosedür Hakkında Rotterdam Konvansiyonu;
- Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Konvansiyon;
- Nesli Tehlikede Olan Yabancı Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Konvansiyon;
- Ozon Tabakasının Korunmasına İlişkin Montreal Protokolü;
- 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi ve 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesinde Değişiklik Yapan 1972 Tarihli Protokol;
- Psicotrop Maddeler Konvansiyonu;
- Uyuşturucu ve Psicotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Konvansiyonu

Bulgaristan'da izin rejimine tabi tutulacak mallar, kullanılmış veya yeni olarak değil güvenli veya güvensiz olarak ayrılmakta olup, söz konusu malların bu yöndeki denetimi ülke içerisindeki çeşitli yetkili kuruluşlarca yapılmaktadır. Aşağıda sayılmış olan durumlarda Bulgaristan'da kayıt, lisans ve izin rejimleri uygulanmaktadır:

Mal ihracatı:

- Nükleer Enerjinin Güvenli Kullanımı Yasası'nın hükümlerine uygun bir şekilde ihracatı gerçekleştirilecek nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici ışınım kaynakları;
- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmatın Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ihracatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat;
- Biyolojik Çeşitlilik Yasası, Şifalı Bitkiler Yasası ve Ormanlar Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabancı bitkiler ve müstahzarları;
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabancı mantarlar;
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak işlenmemiş odun ve yakacak odun;
- İhracatı yapılacak yabancı hayvanlar ve müstahzarları, midye, deniz ve kara salyangozu, kurbağa;
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasası'na göre ihracatı yapılacak canlı av hayvanları ve genetik maddeleri, avda elde edilenler, av hayvanlarından boynuz ve diğer ürünler;
- Kültürel Anıtlar ve Müzeler Yasasına göre ihracatı yapılacak taşınabilir kültürel varlıklar.

Mal ithalatı:

- Nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici ışınım kaynakları;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmat Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ithalatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat;
- Biyolojik Çeşitlilik Yasasına göre ithalatı yapılacak ve Bulgaristan'da bulunmayan bitki ve hayvan türleri;
- Menkul kıymetlerin kullanımına benzer kullanımı olan halka arz edilecek poligrafik ürünler;
- Bitkileri Koruma Yasasına göre ithalatı yapılacak bitki koruma ürünleri;
- Tıpta İlaçlar ve Eczaneler Yasasına göre ithalatı yapılacak tıbbi ilaçlar;
- Veterinerlik Faaliyeti Yasasına göre ithalatı yapılacak veterinerlik tedavi ürünleri;
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasasına göre ithalatı yapılacak canlı av hayvanları ve genler,

Organ, Doku ve Hücre Nakli Yasasına göre söz konusu organizmaların dış ticareti izin rejimine tabii tutulmaktadır.

Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar Kanununa göre söz konusu organizmaların ticareti izin rejimine tabii tutulmaktadır.

Yerli piyasaya sürülecek tekstil ürünleri için bazı şartlar aranmaktadır. Söz konusu ürünlerin etiketleri ve adlarına ilişkin şartlar yönetmelikle düzenlenmektedir.

Gümrük idaresi, aşağıda sayılmış olan ve çeşitli mercilerce verilen belgelerin denetimini yapmaktadır:

- Şarap, ispiroto, destile maddeler, ispiroto içecekler ile üzüm ve şarap ürünleri ithalatında test ve analiz belgeleri;
- İşlenmemiş elmasların ithalatı, ihracatı ve transit geçişinde, Kimberley Süreci çerçevesinde sertifika.

İthalatta aranan standartlar, teknik gerekler ve sertifikalar

AB üyeliğinin ardından Bulgaristan'da AB'nin ticarete teknik engellerin kaldırılmasına dair mevzuatı ve sistemi uygulanmaktadır. Bu kapsamda, Bulgaristan'da AB'nin ürün güvenliği, standardizasyon, akreditasyon, metroloji, uygunluk değerlendirmesi, test, muayene ve belgelendirme mevzuatına geçilmiştir. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin tüm kuralları karşılaması gerekmektedir. AB'nin bu alandaki "yeni yaklaşım" mevzuatı kapsam dahilindeki ürünlere "CE" işaretinin iliştilmesini zorunlu kılmaktadır. AB'nin bu alandaki mevzuatı Türkiye tarafından da uyumlaştırıldığından ihracatçılarımızın bu konuda ihtiyaç duydukları bilgiyi temin ederek uyum sağlamalarında herhangi bir zorluk beklenmemektedir.

Bulgaristan Gümrük İdaresi, AB'nin ürünlerin güvenlik koşulları ile uyumlu Bulgaristan Gümrükler Kanununun 78/a maddesinde sayılan piyasa gözetimi ve denetimine dair hükümleri yerine getirmektedir. Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Tüketicileri Koruma Komisyonu gibi piyasa gözetimi ve denetiminde yetkili organlar adına gümrük

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

yetkilileri, Gümrükler Kanununun 78/a maddesi hükümlerini güvenlik gerekleri bakımından kontrole tabii olacak mallara uygulamaktadır.

Bulgaristan'da ithalat aşamasında ve transit geçişlerde sıkça sorun yaşanan ürünler ve konular ile bunlara ilişkin dikkat edilmesi gereken hususlar

Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında bulunmayan tarımsal, hayvansal ve su ürünlerinin Türkiye'den Bulgaristan'a ihracatında veya bu ülkeden transit geçişlerinde mevzuata uygunluk konusunda bir takım sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu konuda gerekli uygunluk değerlendirme belgelerinin ve sertifikaların kuralına uygun düzenlenmesi önem arz etmektedir.

Tarım Ürünü İthalatı ve Bitki Sağlığı Kontrolleri

Bitki sağlığı kontrolü sınır kapılarında Tarım ve Gıda Bakanlığı'na bağlı Gıda Güvenliği Ajansı tarafından gerçekleştirilir. Aşağıdaki ürünler bitki sağlığı kontrolüne tabidirler:

- Tohumlar ve fideler dahil olmak üzere tüm bitkiler;
- Bitkisel ürünler;
- Besin takviye (nutrient media) ürünleri;
- Bitki koruma preparatları;
- Bitki nakliye vasıtaları;
- Bitki paketleri.

Veterinerlik Kontrolleri

Tüm hayvansal ürünler ile su ürünlerinin veterinerlik kontrolleri Bulgaristan sınır kapılarında Gıda Güvenliği Ajansı tarafından icra edilmektedir. Söz konusu ürünlerin ithalatı veya transit geçişlerinde ilgili AB mevzuatına dayanılarak iki belge aranmaktadır. Bunlardan ilki ortak ithalat belgesidir ve Bulgarca'dır. Ortak ithalat belgesinin bir gün önceden giriş yapılacak hudut kapısı yetkililerine ibraz edilmesi gerekmektedir. Söz konusu belgenin yanısıra ithalatta veya transit geçişte veterinerlik sağlık sertifikası da malın beraberinde olmalıdır. Söz konusu sağlık sertifikası AB'ye giriş ülkesinin dilinde (Bulgaristan ise Bulgarca) ve AB'de gideceği son ülkenin dilinde (Avusturya ve Almanya ise Almanca) olmalı ve hazırlandıktan/doldurulduktan sonra yetkili organlarca onaylanmalıdır.

Yaş Meyve ve Sebze İthalatı

AB Komisyonu'nun 669/2009/EC sayılı "Bir Takım Yem ve Hayvansal Olmayan Gıdaların İthalat Denetimlerinin Artırılmasına Dair Komisyon Yönetmeliği"ne göre ülkemiz menşeli tatlı biber ile kurutulmuş veya başka şekilde hazırlanmış/konserve edilmiş kayısı % 10 sıklıkla, asma yaprağı veya asma yaprağı içeren ürünler % 50 sıklıkla zirai ilaç kalıntısı tespiti için analize tabi tutulmaktadır. Söz konusu ürünlerin tamamı ise bahsi geçen Yönetmelik kapsamında Ortak Giriş Belgesi denetimine tabi bulunmaktadır. Bu denetimleri Bulgaristan Tarım ve Gıda Bakanlığı'na bağlı Gıda Güvenliği Ajansı yürütmektedir.

Söz konusu Ortak Giriş Belgesinin (Common Entry Document - CED) her bir ürün için ayrı ayrı hazırlanması, ilk sayfasının Bulgarca ve eksiksiz olarak doldurulması ve araç gümrük kapısına gelmeden en az 24 saat öncesinden faksla e-posta ile ilgili gümrüğe bildirilmesi

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

gerekmektedir. Ayrıca, denetim işlemleri için araç sürücüsünün yanında test ve belgelendirmeyi karşılayabilecek yeteri kadar nakit para bulundurması önem oluşturmaktadır. Ayrıca, özellikle domates, biber, narenciye, kayısı, kiraz, nar, salatalık başta olmak üzere pek çok ürün % 100 oranında bitki sağlığı denetimine tabi tutulmaktadır.

Aflatoksin Kontrolleri

14.08.2014 tarih L242/4 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde, aflatoksinler ile kontaminasyon riski bulunan belirli yem ve gıdaların belirli üçüncü ülkelerden ithalatını düzenleyen özel koşulları uygulamaya koyan (EC) 1152/2009 sayılı Yönetmeliği yürürlükten kaldıran ve yemleri de kapsayacak şekilde hazırlanan 13 Ağustos 2014 tarihli ve (EC) 884/2014 sayılı Komisyon Uygulama Yönetmeliği yayımlamıştır. Bulgaristan, bahsi geçen Yönetmeliği 3 Eylül 2014 tarihinden itibaren uygulamaya başlamıştır. Söz konusu Yönetmelik birçok yönüyle 669/2009/EC Komisyon Yönetmeliği'nin uygulamaya konma sürecini anımsatmaktadır. 884/2014 Sayılı Yönetmelik hayvansal olmayan bazı gıda ürünlerinin (kuruyemiş ve kurutulmuş meyveler) fiziki kontrollerinin yapılmasını öngörmektedir. 669/2009 Sayılı Yönetmelikten farklı olarak, 884/2014 Sayılı Yönetmelik'te ele alınan fiziki kontrollerin Bulgaristan'da yapılması zorunlu olmayıp, Türk ihracatçısı ürününü gönderdiği AB üye ülkesinde bu analizi yaptırmayı tercih edebilmektedir. Bu mevzuat çerçevesinde Türk ihracatçısı, Kapitan Andreevo sınır kapısına varmadan en az 24 saat önce Ortak Giriş Belgelerinin (Common Entry Document - CED) ilk sayfalarını doldurulmuş şekilde Bulgaristan gümrüğüne elektronik ortamda ulaştırmayı kesinlikle ihmal etmemelidir. Türk ihracatçısı CED belgesini düzenlerken alıcı ülkeyi, bu ülkedeki varış noktasını ve kontrol noktasını açıkça belirtmelidir. Bu şekilde, Bulgaristan sınırında yapılan belge kontrolü esnasında, Bulgar yetkililer varış noktasındaki yetkililerle irtibata geçip, ürün belgelerini varış noktasındaki kontrol noktasına göndermektedir ve ürün analizinin varış ülkesindeki kontrol noktasında gerçekleştirileceğini teyit etmektedir. Varış ülkesindeki kontrol noktası, CED belgesi üzerinde açıkça belirtilmemiş ise analizlerin Bulgaristan'da yapılması zorunludur. Analizler, Kapitan Andreevo sınır kapısında akredite laboratuvar olmadığı için, Sofya'da yapılmaktadır. Türk ihracatçısının, analiz yapılacağı ülke konusunda karar verirken, analizlerin olumsuz çıkma olasılığını da göz önünde bulundurarak hareket etmesinde fayda görülmektedir. Zira, olumsuz analiz sonuçları ürünün Türkiye'ye iade edilmesini veya imha edilmesini gerektirebilir. Bulgaristan'da tespit edilen olumsuz sonuçlar ürünün iade veya imha maliyetini azaltacaktır. 884/2014 Sayılı Yönetmelik kapsamında yapılan analiz uygulama süreci Türk ihracatçılara 2-3 gün süre maliyetinin yanısıra, analiz maliyeti (100 EURO), numune gönderim maliyeti (10 EURO), yükleme-boşaltma maliyeti (250 EURO) olarak yansımaktadır.

Bulgaristan'ın Savunma ile İlgili Ürün ve Çifte Kullanımı Olan Ürün ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Mevzuatı

Bulgaristan, BM Güvenlik Konseyi, AB ve AGİT kararları ile uyumlu bir şekilde silah ve silahlara ilişkin ekipmanın satış ve tedarikinde yasak veya gözetim uygulamakta ve ayrıca silah ve muhtemel ikili kullanımı olan mal ve teknolojilerin dış ticaretini kontrol etmektedir. Çifte kullanımı olan ürünlerin Bulgaristan'dan transit geçiş yapabilmesi için Bulgaristan'ın Savunma ile İlgili Ürün ve Çifte Kullanımı Olan Ürün ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Kanun

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

hükümleri gereğince Ekonomi Bakanlığı'ndan izin alınması gerekmektedir. İzin işleminin, mal Bulgaristan sınırına gelmeden çok önce başlatılması önerilmektedir.

Konu ile ilgili mevzuata <http://www.exportcontrol.bg/Modulen.php?id=1325> internet sitesinden ulaşmak mümkündür. Hangi işlemlerin ve belgelerin gerektiği konusunda <http://www.exportcontrol.bg/Modulen.php?id=1525> adresinde ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Bu işlemlerin takip edilmesi için Bulgaristan'da yerleşik bir aracı firmanın ihracatçı/gönderici firma tarafından yetkilendirilmesi gerekmektedir. Bu izin işleminin mal Bulgaristan sınırına gelmeden çok önce başlatılması önerilmektedir.

Bulgaristan Sınır Kapılarında Marka Tescil Kontrolleri

Bulgaristan gümrük kapılarında yapılan marka tescil kontrolleri neticesinde Bulgar Patent Ofisince tescillenmiş markalara sahip ihraç malları taşıyan Türk kamyonları, marka tescil evrakları sürücü tarafından hemen tevsik edilemeyince durdurulmakta ve sürücüler kimi zaman savcılığa sevk edilmektedir. Marka tescil konusunda bir sorunla karşılaşmamak için Bulgaristan güzergahından mal gönderecek tüm firmaların mal beraberinde aşağıda sayılan belgelerin asıllarını veya noter tasdikli nüshalarını bulundurmaları en uygulanabilir yol olarak görülmektedir:

- Alıcı ile marka arasındaki illiyet bağıny gösteren belge ile alıcı ve üretici/gönderici Türk firması arasındaki sipariş sözleşme/yetki belgesi (uluslararası tanınan bir markanın sahibi veya lisanslı temsilcisi Türkiye'deki bir firmaya sipariş verdiği durumda);
- Gönderici firmanın markanın Türkiye'deki tescil sahibi veya lisanslı temsilcisi olduğunu gösteren belgeler ile gönderici ile marka/lisans sahibi farklı firmalar ise aralarındaki illiyet bağıny gösteren sözleşme/yetki belgeleri (bir Türk markasını taşıyan ürünün Bulgaristan'dan transit geçmesi durumunda);
- Bulgaristan Patent Ofisine tescil edilmiş bir markalı ürün Bulgaristan'a ithal ediliyor ise mala eşlik eden yasal belgelerde (ithalat beyannamesi, fatura vb) belirtilen alıcı Bulgaristan'da sözkonusu markanın yetkili/lisanslı temsilcisi ise başkaca bir belgeye gerek yoktur. Alıcı farklı bir firma olarak görünüyorsa bu firma ile Bulgaristan'da markayı temsil eden firma arasında sözleşme/yetki belgesi Bulgar Gümrüklerince sorulabilmektedir.

Bulgaristan'da Piyasa Denetimi

Piyasaya Ürün Sunumu Çerçevesinde Akreditasyon ve Denetim Kurallarının Belirlenmesine ve (EEC) 339/93 sayılı Yönetmeliğinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Avrupa Parlamentosu'nun ve Konsey'in 9 Temmuz 2008 tarihli ve (EC) 765/2008 sayılı Yönetmeliği gereklerine uygun olarak 2010 yılından bu yana Bulgaristan, her yıl piyasa denetimi ulusal programı geliştirmekle ve söz konusu programı uygulamakla yükümlüdür. Bulgaristan'da ürünlerin serbest dolaşımına ilişkin mevzuat ve Eski ve Yeni Yaklaşımın ilkeleri birçok Bulgar yasa ve yönetmeliğine dahil edilmiştir. Böylelikle mevzuatta imalatçı, ithalatçı, distribütör ve perakende satıcılara getirilen şartlara uyulması ve piyasaya sürülecek ürünlerin güvenli ve uyumlaştırılmış kurallara uygun olması hedeflenmiştir. Yasal olarak aranan şartların

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

uygulanmasını teminen Bulgaristan'da çeşitli denetim organlarının yer aldığı bir sistem mevcuttur. "Piyasa denetim organları" olarak adlandırılan söz konusu organlar, tehlikeli ve mevzuata uygun olmayan ürünlerin piyasaya arz edilmesini önlemek amacıyla kontrol ve denetim prosedür ve yöntemleri (önlem alma, belge üzerinde kontrol, fiziki kontrol, piyasadan çekme vb.) uygulamaktadır. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin güvenlik şartlarına uygunluğunun denetimi hem ithalat aşamasında gümrük yetkilileri tarafından hem ürün piyasada iken ilgili kurumlar tarafından icra edilmektedir. İthal ürünlerin payı yerel ürünler payını önemli ölçüde aştığı için denetim faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğu toptan ve perakende satış aşamasında gerçekleşmektedir.

Bulgaristan'da piyasa denetimini yapan tek bir organ ve spesifik bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ürün grubu özelliklerine göre çeşitli kurumlara denetim görevi yüklenmiştir. Bulgaristan, denetimi sektörel düzeye gerçekleştiren ülkelerdendir. Tüketicileri Koruma Komisyonu, Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Bölgesel Sağlık Müfettişlikleri, Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, İlaçlar İcra Ajansı, Kontrol ve Teknik Denetim Müfettişliği ve Bölgesel Çevre ve Su İşleri Müfettişlikleri 765/2008 sayılı Yönetmeliğe göre piyasa denetim organlarıdır. Piyasa denetim organları sistemi, yetkilerin dört Bakanlık arasında dağıtılması suretiyle çalışmaktadır: Ekonomi Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Gıda Bakanlığı ve Çevre ve Su İşleri Bakanlığı.

Diğer taraftan, Ürün Piyasası Denetim Organları Arasında Koordinasyon ve Bilgilendirme Konseyi, mezkur Yönetmeliğin çizdiği çerçevede koordinasyon birimidir ve Yönetmeliğin 3. Bölümünün etkin bir şekilde uygulanmasında anahtar rol oynamaktadır. Çevre ve Su İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İlaçlar İcra Ajansı, Tüketicileri Koruma Komisyonu, Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, Ulusal İnşaat Denetimi Müdürlüğü, Gümrükler Ajansı, Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Bağlar ve Şarap İcra Ajansı, Balıkçılık ve Su Ürünleri İcra Ajansı, Çeşit Test Etme, Onay ve Tohum Kontrol İcra Ajansı, Suçlar Polis Genel Müdürlüğü, Kontrol ve Teknik Denetim Müfettişliği'nden temsilciler Konsey'de yer almaktadır. Söz konusu kurumlar, ortak operasyonlar da gerçekleştirerek, yetki alanlarına giren ürünlerin kontrolünü ve denetimini gerçekleştirmektedir.

Yatırım Teşvikleri, Destek Veren Kuruluşlar

Uzun zamandır ciddi yatırım teşvikleri yetersizliği dolayısıyla yabancı yatırımcı çekmede Bulgaristan'ın rekabet gücünü kaybettiği ve bir çok yatırımcının ülkeye yönelmek için bu tür teşvikleri beklediği söylenmektedir. Bahse konu eksikliğin giderilmesi amacıyla 2013 yılının başında Yatırım Teşvikleri Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır, bu kanunda yapılan değişiklikler çerçevesinde Yabancılar Kanunu ve Bulgaristan Vatandaşları Kanunu'nda da değişiklikler yapılmıştır. A ve B sınıfı sertifika almada yatırım miktarının düşürülmesi, büyük istihdam sağlanması veya işsizlik oranı yüksek belediyelerde yatırım yapılması durumlarında teşvik sağlanması için gerekli yatırım miktarının daha da düşürülmesi, outsourcing hizmetleri alanında sertifika alma imkanının getirilmesi, ödenen sigortaların iadesi, yabancı yatırımcıların ülkede ikamet etmesi ve vatandaşlık alması rejiminde kolaylık sağlanması mevzuatta değişiklik yapılan temel konulardır. "Öncelikli Yatırım Projesi" sertifikası ve belediyelerin küçük çaplı

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

projelerde belediye sertifikaları düzenlemeye ve ek yatırım teşvikleri uygulamaya yetkili kılınması kanunda yer alan yeni uygulamalardır.⁵⁹

Bulgaristan'da yapılan büyük çaplı yatırımlar Bulgaristan Yatırım Ajansı'ndan, orta ve küçük çaplı yatırımlar ise Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansı'ndan belirli biçimlerde destek görmektedir. Ancak büyük firmaların teşvik edilmesi küçük firmaları iflasa götürmekte, tarım ve sanayideki bazı alanlar yeterince destek görmemektedir. Yatırım Ajansı'nın internet adresi: <http://www.investbg.government.bg/en>

Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansı'nın temel işlevleri; bilgi (mevzuat, ekonomik göstergeler, ticari istemler, istatistik vb.) ve danışmanlık (vergi, proje geliştirme, özelleştirme, ihaleler vb.) hizmetleri sunmak, yenileme ve teknoloji geliştirme konusundaki projelere destek vermek, Bulgaristan'da kurulu yerli yabancı firmaların yurtdışı fuarlara katılımlarını desteklemek ve fuarlar organize etmek olarak özetlenebilir. Ayrıca kendi çalışma alanları içerisindeki AB operasyonel programlarının uygulayıcısı konumundadır. İnternet adresi: <http://www.sme.government.bg/en/>

Yatırım Teşvikleri Yasası'nın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik hükümlerine göre yatırımlar, büyüklüklerine göre belirli kategorilerde sınıflanmaktadır ve buna göre çeşitli desteklerden yararlanabilmektedirler. Mevzuatta 2013 yılında yapılan değişiklikler ile yatırım tabanları düşürülmüştür. Buna göre A sınıfı yatırımların sınırı 10 milyon Leva (5,1 milyon EURO), B sınıfı yatırımların sınırı ise 5 milyon Leva (2,56 milyon EURO) olmuştur. İşsizlik oranı yüksek olan bölgelerde yatırımlar yaratılan istihdama göre sınıflanmaktadır: En az 25 kişiye istihdam sağlayan yatırımlar A sınıfı, en az 10 kişiye istihdam sağlayan yatırımlar ise B sınıfı olarak kabul edilmektedir. Sanayide yüksek teknoloji yatırımlarında da yeni istihdam sayısı önemlidir: En az 25 kişiye istihdam sağlayan yatırımlar A sınıfı, en az 10 kişiye istihdam sağlayan yatırımlar ise B sınıfıdır. Hizmetlerde yüksek teknoloji yatırımlarında istihdam rakamları A sınıfı için 50, B sınıfı için 25'tir. Sanayide yüksek teknoloji yatırımlarında ve işsizlik oranı ülke ortalamasının üzerinde olan belediyelerde yapılan yatırımlarda sınıflama tabanları şöyledir: A sınıfı yatırımlar 4 milyon Leva (2 milyon EURO), B sınıfı yatırımlar ise 2 milyon Leva'dır (1 milyon EURO). Hizmetler sektöründeki yüksek teknoloji yatırımlarında da, yüksek istihdam yaratmaları şartıya, avantajlar sağlanmaktadır: 2 milyon Levanın (1 milyon EURO) üzerindeki yatırımlar A sınıfı, 1 milyon Levanın (511 bin EURO) üzerindeki yatırımlar B sınıfı yatırım kategorisine girmektedir. Sanayi sektöründe 150 kişinin istihdam edilmesini sağlayan ve 4 milyon Levanın (2 milyon EURO) üzerinde olan yatırımlar A sınıfı, 100 kişinin istihdam edilmesini sağlayan ve 2 milyon Levanın (1 milyon EURO) üzerinde olan yatırımlar B sınıfı yatırımlar addedilmektedir. Hizmetlerde yapılan yatırımlarda ise bu rakamlar şöyledir: A sınıfı yatırımlar 150 kişiye istihdam sağlamaktadır ve 1 milyon Levanın (511 bin EURO) üzerindedir, B sınıfı yatırımlar ise 100 kişiye istihdam sağlamaktadır ve 500 bin Levanın (255 bin EURO) üzerindedir. 5 yıl süreyle istihdam yaratma ve yeni çalışma pozisyonlarını muhafaza etme yükümlülüklerini üstlenmiş sertifikalı yatırımcılar ödedikleri sigorta primlerinin iadelerini alma hakkına sahiptir.⁶⁰

⁵⁹ Bulgarian Economy, April 2013, Center for Economic Development, sayfa 25

⁶⁰ Bulgarian Economy, April 2013, Center for Economic Development, sayfa 25-26

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 32

Teşviklere İlişkin Bilgiler

Kriterler - Yatırım Değeri (Milyon EURO)

Bölge veya Sektör	Sınıf B	Sınıf A
İmalat sanayi faaliyetleri	2,5	5
Ülke ortalamasının işsizlik oranına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde	1	2
Tüm ülkedeki yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri	1	2
Hizmet sektöründe aşağıda verilen faaliyetler: - ulaşım ve depolama için ek faaliyetler; - işletmeler için dış kaynaklardan faydalanmak (idari ve ofis aktiviteleri için)	0,75	1,5
Yüksek teknoloji sektöründe aşağıdaki hizmetleri sunmak: - bilgi ve iletişim teknolojisi ve bilgisayar teknolojileri - Ar-Ge - idare merkezi faaliyetleri - eğitim - insan sağlığı bakımı - muhasebe ve denetim - mimarlık ve mühendislik	0,5	1

Kriterler - Yaratılan İstihdam İmkânı Sayısı (+ Yatırım Değeri)

Bölge veya Sektör	Sınıf B	Sınıf A
Genel durum: Üretim endüstrisi	€ 1m 100 istihdam imkanı	€ 2m 150 istihdam imkanı
Genel durum: Hizmet sektörü	€ 0,25m 100 istihdam imkanı	€ 0,5m 150 istihdam imkanı
Ülke ortalamasının işsizlik oranına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde	10 istihdam imkanı	25 istihdam imkanı

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tüm ülkedeki yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri	10 istihdam imkanı	25 istihdam imkanı
Yüksek teknoloji sektöründe aşağıdaki hizmetleri sunmak: - bilgi ve iletişim teknolojisi ve bilgisayar teknolojileri - Ar-Ge - idare merkezi faaliyetleri - eğitim - insan sağlığı bakımı - muhasebe ve denetim - mimarlık ve mühendislik	25 istihdam imkanı	50 istihdam imkanı

Teşvikler	Sınıf B	Sınıf A
İdari hizmet sürelerinde 1/3 azalma	Evet	Evet
Yatırımcıya yönelik özel idari hizmet (Bulgaristan Yatırım Ajansı görevlilerinden veya yerel yönetim yetkilileri tarafından)	Hayır	Evet
İhale veya açık arttırmaya girmeden kamuya ait gayrimenkul satın alma imkanı	Evet	Evet
Bakanlar Kurulu tarafından yatırım sayesinde istihdam edilecek kişilerin mesleki yeterliliğini arttırmak için mali destek alma imkanı	Sanayi bölgelerinde gerçekleşen iki veya daha fazla yatırım projesi için	Evet
Bakanlar Kurulu tarafından yatırımın olduğu bölgenin teknik altyapısını geliştirmek için mali destek alma imkanı	Evet	Evet
Yatırımcının işveren olarak ödediği sosyal ve sağlık sigortaları kısmi geri alma imkanı	Evet	Evet

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Projenin Öncelikli Yatırım Sınıflandırma Kriterleri

Bölge veya Sektör	Yatırım Değeri (Milyon Avro)	İstihdam imkanı
Genel durum (tüm ülke, tüm sektörler)	50	200
Ülke ortalamasının işsizlik oranına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde	25	100
Tüm ülke imalat sanayi faaliyetleri	25	200
Tüm ülkedeki yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri	15	100
Eğitim, insan sağlığı, bilişim, Ar-Ge ve merkez ofisi faaliyetleri	10	50
Sanayi bölgesi inşaatı ve sanayi parkına gelişmesine katkı	7,5	15
Teknolojik parkı yapımı	7,5	50

Danışmanlık, hızlı idari prosedürler, şirkete özel idari hizmet, mülkiyet haklarına ilişkin bazı ayrıcalıklar, yatırım projesi ihtiyaçları kapsamında çalışanların mesleki eğitimine finansal destek, yatırımın olduğu yere kadar altyapı yapımı söz konusu mevzuat çerçevesinde sağlanan teşviklerdir. Teşvikler sadece ilgili yatırımcılara değil şemsiyesi altında üniversite, araştırma birimi, belediye veya valilik olan konsorsiyum ya da birleşmelere de sağlanmaktadır.

2013 yılında Bulgaristan Vatandaşlığı Kanununda yapılan değişikliklere göre, bir yabancı Bulgaristan'daki Yabancılar Kanununun 25. Maddesinin 1. Fıkrasının 6. Ve 7. Bentleri çerçevesinde daimi ikamet izni aldıktan en az bir yıl sonra Yatırım Teşvikleri Kanununa göre öncelikli yatırım projesi gerçekleştiren bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 1 milyon Leva (511 bin EURO) yatırım yaptığı durumlarda Bulgaristan vatandaşlığı alabilmektedir.

Bir yabancı Yatırım Teşvikleri Kanunu çerçevesinde sertifika almış bir projeyi gerçekleştirmek için daimi ikamet izni alma hakkı vardır. Yabancı, daimi ikamet iznini almasından en az bir yıl geçtiği ve bu bir yıl içerisinde gerçekleştirdiği ve işlettiği yatırımların A sınıfı yatırım tabanının üzerinde olduğu durumlarda Bulgaristan vatandaşlığı alabilmektedir.

Yatırımları Teşvik Kanunu:

<http://www.investbg.government.bg/files/useruploads/files/ipa201412.pdf>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 33

Bulgaristan'ı Seçmiş Olan Önde Gelen Global Yatırımcılar

IT geliştirme	Ofis işlemleri	Kimya ve metal sanayi	Mühendislik
			LIEBHERR
			ABB
			FESTO

Gayrimenkul Yatırımı

Bulgaristan Mülkiyet Yasası'na göre Bulgaristan'da yabancı gerçek ve tüzel kişilerin doğrudan gayrimenkul edinme hakkı bulunmamaktadır (binalar hariç). Yabancı gerçek ve tüzel kişiler gayri menkuller üzerinde bazı sınırlı haklara (kullanma hakkı gibi) sahip olabilmektedir. Bulgaristan Anayasası ve Yatırımları Teşvik Yasası'na göre yabancı yatırımcılar yerlilerle eşit işleme tabi olup, Bulgaristan'da kurulu şirketler, yabancı sermaye paylarına bakılmaksızın (Bulgaristan'da firma kurmaları durumunda), gayrimenkul edinim hakkına sahiptir. Ancak, Bulgaristan'da kurulmuş bir şirket, şirket ortaklarından biri yabancı gerçek veya tüzel kişi ise ve şirket beş yaşını doldurmamış ise, tarım arazisi satın alamamaktadır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Yabancıların Bulgaristan'da gayrimenkul almaları ve yönetimi ile ilgili bilgi ve yardım portalı:
<http://www.property-in-bulgaria.bg/>

Bulgaristan inşaat sektörü ve gayrimenkul yatırımları ile ilgili detaylı bilgi için, Müşavirliğimizce hazırlanmış olan 2016 Müteahhitlik Raporu'na, T.C. Ekonomi Bakanlığı internet sitesi, dış ilişkiler bölümü, ülke masaları, Bulgaristan ülke profili, Müşavirlik Raporları sayfasından ulaşılabilir.

Avrupa Birliği Fonları

Avrupa Birliği üyelerinin ekonomik gelişimini desteklemek amacıyla finansman sağlayan ve akıllı, sürdürülebilir ve birleştirici büyümeyi hedefleyen "Avrupa 2020" stratejisi ile uyumlu beş temel fon hizmet sunmaktadır.

Avrupa Birliği'nde her bölge yapısal fonlardan (Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu) destek alabilirken sadece göreceli olarak az gelişmiş bölgeler Uyum Fonu finansmanından yararlanabilmektedir. Bölgesel Kalkınma Fonu, üretim yatırımları, ilgili bölgelerin uyumlaştırılmasına katkı sağlayan, altyapı tesis etme ve geliştirme projeleri, yeni istihdam alanları yaratmaya yönelik çeşitli proje ve yatırımlar, bölgesel gelişme projeleri ve KOBİ'lere teşvik, ülke düzeyinde bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesine yönelik projeler, eğitim ve sağlık alanındaki bölgesel yatırımlar, Birlik düzeyinde bölgesel kalkınma pilot projeler ve araştırmalar, turizm, şehir gelişimi ve kültür projelerine finansman sağlamaktadır. Avrupa Sosyal Fonu, emek piyasalarına ulaşımın kolaylaştırılmasına, emek piyasalarında eşit fırsatların sağlanmasına, kişilerin yetenek ve mesleki niteliklerinin gelişimine, istihdamı arttırmaya, birkaç üye ülke için ortak nokta oluşturan pilot proje ve araştırmaların finansmanına katkı sağlamaktadır. Uyum Fonu, büyük altyapı yatırımlarına finansman sağlamak ve çevreyi koruma projelerini desteklemektedir. Söz konusu fonlar haricinde Avrupa Birliği ortak tarım politikası aracı olarak Avrupa Kırsal Bölgeler Gelişimine İlişkin Tarım Fonu ve Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu da mevcuttur. Kamu kuruluşları, bazı özel kuruluşlar (özellikle küçük işletmeler), üniversiteler, dernekler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllülük esasına dayalı kuruluşlar fonların sağladığı finansmandan yararlanabilmektedir. İlgili bölgesel programın kapsamına giren bölgelerde şubesi olan yabancı şirketler de AB kamu ihaleleri koşullarına uymaları şartıyla finansman için başvurabilmektedir. Başvurular ilgili bölgesel programı yürüten organ nezdinde yapılmakta olup, söz konusu organ başvuruları değerlendirdikten sonra finansman konusunda olumlu veya olumsuz karar almaktadır. Bulgaristan'da 2014-2020 döneminde İyi Yönetim, Ulaştırma ve Ulaştırma Altyapısı, Büyüyen Bölgeler, İnsan Kaynaklarının Gelişimi, Yenilikler ve Rekabetçilik, Çevre, Akıllı Büyümeye Yönelik Bilim ve Eğitim operasyonel programları ve Kırsal Bölgelerin Gelişimi ile Denizcilik ve Balıkçılık programları çerçevesinde Avrupa fonlarından yararlanmak mümkündür. Bulgaristan'a Avrupa fonlarından sağlanan finansman konusunda ayrıntılı bilgi <http://www.eufunds.bg/en> sitesinde mevcuttur.

Bulgaristan pazarına girmeyi düşünen Türk firmalarının Bulgaristan'da firma kurmaları durumunda AB fonlarından faydalanabilecekleri hususunu göz önünde bulundurmaları önemlidir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2014-2020 döneminde AB fonlarından hibe destek sağlanan operasyonel programlara ayrılan para şöyledir:

- İnsan Kaynakları Geliştirme Operasyonel Programı: 938 665 315 €;
- Ulaştırma ve Ulaştırma Altyapısı Operasyonel Programı: 1 604 449 168 €;
- Yönetim Operasyonel Programı: 285 531 663 €;
- Akıllı Büyüme için Bilim ve Eğitim Operasyonel Programı: 596 000 681 €;
- İnovasyon ve Rekabet Gücü Operasyonel Programı: 1 181 615 516 €;
- Gelişmekte Olan Bölgeler Operasyonel Programı: 1 311 704 793 €;
- Çevre Operasyonel Programı: 1 504 824 141 €;
- Kırsal Bölgelerin Kalkınmasına Yönelik Operasyonel Programı: 2 338 783 966 €;
- Denizcilik ve Balıkçılık Operasyonel Programı: 88 066 622 €.

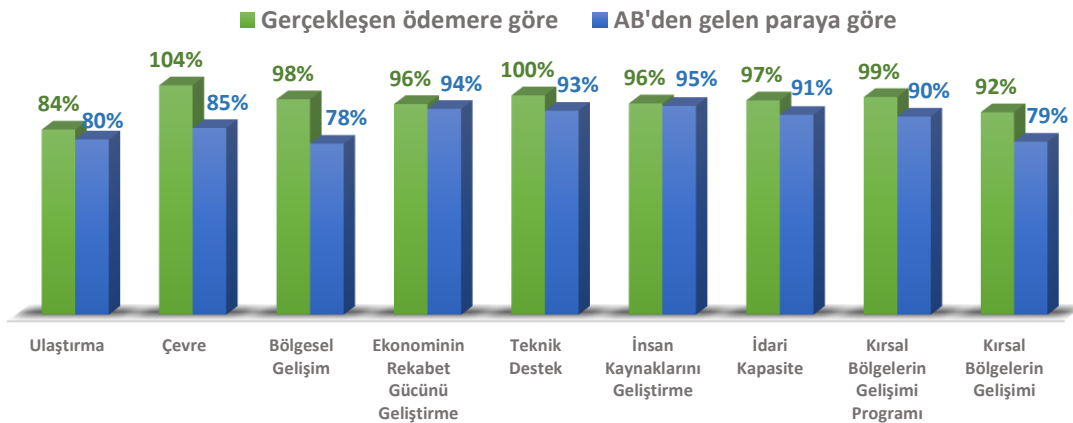
2016 yılında Bulgaristan'da AB fonlarından hibe destek sağlanan operasyonel programlar hakkında ayrıntılı bilgiye T.C. Ekonomi Bakanlığı internet sitesi, ülke masaları, Bulgaristan ülke profili sayfasından "Müşavirlik Raporları" – "Bulgaristan devlet Teşvikleri ve AB Fonları" kısmından ulaşılabilmektedir.

Avrupa Birliği resmi gazetesinin bir bölümü olan iş fırsatları internet sayfası:
EU Tenders Electronic Daily: <http://ted.EUROpa.eu/TED/search/searchResult.do>

Aşağıda yer alan grafikte 31 Aralık 2015 tarihi itibarıyla Bulgaristan'ın Avrupa fonları çerçevesinde gerçekleştirdiği operasyonel programların tamamlanma durumu verilmektedir.

Şekil 27

31 Aralık 2015 Tarihi İtibarıyla AB Fonları Çerçevesinde Finansman Sağlanan Operasyonel Programların Tamamlanma Oranı

Kaynak: www.efunds.bg

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

31 Aralık 2015 itibariyle operasyonel programlar çerçevesinde öngörülen AB finansmanının % 87'ye yakını kullanılmıştır⁶¹. Fakat 2015 yılında yeni program dönemine ait (2014-2020) bazı programlara ilişkin finansman imkanlarının kaçırılması riski doğunca yeniden bir durgunluk yaşanmıştır. Daha önceki gecikmelerin üstesinden büyük oranda gelinmiş olmasına rağmen, iyi hazırlanmış projelerin eksikliği problem olmaya devam etmektedir. Bu nedenle AB finansmanından yararlanma temposu yavaşlamakta ve bu da ekonomik büyüme ve istihdam temposuna yansımaktadır. Yatırımları yerel idarelere yönlendirme denemesi hata olarak görülmektedir, çünkü belediyeler bunları hayata geçirmek için yeterince proje üretememiş, ayrıca bu prosedür şeffaf bir şekilde yürütülmemiş, bu da yönetime yakın firmalara kaynak aktarıldığı şüphelerini arttırmıştır. Sonuç olarak da bu planın tamamına olan güvenin sarsılması tehlikesiyle karşılaşmıştır⁶².

Kamu İhaleleri

Kamu ihaleleri sistemi aracılığıyla, Avrupa fonları ve programları çerçevesinde gelen finansman dahil, ülke ölçeklerine göre önemli büyüklükte kamusal kaynakların dağılımı sağlanmaktadır. 2015 yılında 3,69 milyar EURO değerinde 23 218 kamu ihalesi sözleşmesi imzalanmıştır. Karşılaştırma yapılması amacıyla 2014 yılında 3,47 milyar EURO değerinde 25 339 kamu ihalesi sözleşmeye bağlanmıştır. Bir yılda sözleşme ile sonuçlanan ihalelerin değeri % 6 oranında artmış, imzalanan sözleşmeler ise adet olarak % 8,4 oranında azalmıştır. Kamu ihale prosedürlerinin yürütülmesi çerçevesinde yolsuzluk baskıları, mevzuatın ihlali ya da mevzuatın zayıf yönlerini kullanma konusunda yapılan girişimler ortaya çıkmaktadır. Sayıştay ve Devlet Mali Teftiş Ajansı tarafından yapılan teftişlerde kamu ihale prosedürlerinde ciddi ihlaller tespit edilmektedir. Prosedürlerin uygunsuz bir biçimde yapılması iş yapma ortamını bozmakta, rekabeti ihlal etmekte, finansman imkanlarını azaltmaktadır.

Bulgaristan, kamu ihaleleri alanında büyük bir reform sürecine girmiştir. Ancak söz konusu reform sürecinin bir çok bileşeni henüz hayata geçirilememiştir. Bu çerçevede en belirgin gelişme 16 Şubat 2016'da kabul edilen ve 15 Nisan 2016'da yürürlüğe giren yeni Kamu İhaleleri Kanunu olmuştur.⁶³ Yeni kanun, AB'nin kamu ihaleleri alanındaki yeni direktiflerini Bulgaristan mevzuatına tamamen yansıtmıştır. KOBİ'lerin daha fazla kamu ihalesi kazanabilmesi, kamu ihalesi sürecinde tüm tarafların idari ve teknik yüklerinin hafifletilmesi, AB mahkemelerinin son uygulamalarının ve yerel mahkemelerin en başarılı uygulamalarının yürürlüğe geçirilmesi yeni kanunun ana hedefleridir. Eski kanundan farklı yanları genel hatlarıyla şöyledir⁶⁴:

- İki ayrı direktif ile kamu ve sektörel idareler tarafından açıklanan ihalelere uygulanan kurallar ve prosedürler ayrıştırılmıştır. Bunun yanı sıra kanun, diğer AB

⁶¹ www.eufunds.bg

⁶² http://www.unicreditbulbank.bg/weblayout/groups/bulbankwebsite/documents/magic_docs/bg_macro_2014-2015.pdf sf.3

⁶³ AK'nın Bulgaristan 2016 Raporu, 26 Şubat 2016

⁶⁴ <http://news.bnt.bg/bg/a/mnenieto-na-eksperta>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

üyelerinde muhkim idarelerle ortaklaşa ihale açılmasına yeni imkan sağlamaktadır.

- İdarelere, kurum içi ihalelerde Kamu İhaleleri Kanununun yükümlülükleri dışına çıkmalarına izin verilmektedir;
- İhaleyi açan kuruma, uygun addettiği durumlarda, ihalenin % 20'sini öngörülen toplam ihale değerinden çıkartmasına imkan tanımaktadır;
- Kamu ihalesinin objektif olarak bölümlere ayrılmasının mümkün olduğu durumlarda, idare, kamu ihalesindeki pozisyonları ayrı olarak ihaleye çıkartmakla yükümlüdür;
- Kamu ihalesini açacak olan idareye, piyasa araştırması yapması ve kamu ihalesini açma niyetini paylaşması amacıyla, bağımsız uzmanlardan ve piyasa aktörlerinden danışmanlık hizmeti almaya imkan tanımaktadır;
- Çeşitli kamu ihalelerine başvuruda, içerdiği bilgilerin başka evraklar ile tasdik edilmesine gerek duyulmaksızın adayların sadece kamu ihalesi kriterlerinin karşılandığı beyan edilen bir 'Ortak Avrupa Kamu İhaleleri Belgesi' kullanmalarına izin verilmektedir. Beyan edilen bilgilerin aslitasdik işlemleri, ihalenin aday tarafından kazanılmasından sonra gerçekleşmektedir. Aday tarafından ibraz edilen Ortak Avrupa Kamu İhaleleri Belgesi, ihtiva ettiği bilgilerin güncelliğini kaybetmediği müddetçe başka ihalelerde de kullanılabilir;
- Kamu İhaleleri Ajansı tarafından sağlanan merkezi elektronik platform sayesinde, kamu ihaleleri ile ilgili tüm süreçlerin elektronik ortamda yönetilmesi mümkün kılınmıştır. Kamu ihaleleri ile ilgili süreçlerin tamamıyla elektronik ortamda yönetilmesinin yeni kanunun yürürlüğe girmesinden yaklaşık bir yıl sonra mümkün olması beklenmektedir;
- Kamu ihalelerinin ekonomik olarak en avantajlı teklifleri sunan adaylar tarafından kazanılması hedeflenmektedir. İdareler, en düşük fiyatı veren teklifi seçme opsiyonunu artık serbest olarak kullanamayacaklardır;
- Kamu ihalesi kapsamındaki taahhütlerin yerine getirilmesinin sağlanması çerçevesinde sigorta poliçeleri de teminat olarak kabul edilmiştir;
- İhale sürecindeki hukuka aykırı işlem veya eylemler ile ilgili yapılan şikayet ve itiraz süreçlerinde optimizasyona gidilmiştir;
- Teknik nedenlerden dolayı ihale sözleşmesinin piyasadaki sadece bir veya birkaç aday tarafından icra edilebildiği durumlarda, idareye yarışma prosedürüne başvurmadan doğrudan pazarlık usulünü kullanma imkanı verilmektedir;
- 15.04.2016 tarihi itibarıyla, özel hastanelerin ihtiyaçlarını karşılamaları için kamu ihalesi açma zorunluluğu ortadan kalkmaktadır;
- İdareler, kamu ihalesi yüklenicisi personelinin mesleki yeterlilik seviyesinin değerlendirilmesinde gösterge olarak kullanılabilir.

Sektördeki iş fırsatları aşağıdaki internet sayfalarından takip edilebilir.

- Kamu İhaleleri Ajansı (dili Bulgarca'dır, resmi kurumların açtığı bütün ihaleler yayınlanmaktadır):

www.aop.bg

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Bulgaristan Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı'nın "Yap-İşlet-Devret" modeliyle ihaleye vermeyi planladığı liman ve havaalanı bilgileri:

<http://www.mticc.government.bg/page.php?category=140>

- Ulusal İmtiyaz İhaleleri Sicili (Bulgarca):

<http://ncr.government.bg/app>

- Avrupa Birliği resmi gazetesinin bir bölümü olan iş fırsatları internet sayfası:

EU Tenders Electronic Daily: <http://ted.EUROpa.eu/TED/search/searchResult.do>

Birtakım internet kaynakları ile çeşitli basın yayın organları Müşavirliğimizce günlük olarak taranmakta ve tespit edilen güncel ihale ve projelere ilişkin bilgiler belirli bir format çerçevesinde düzenlenerek T.C. Ekonomi Bakanlığı internet sitesi, dış ilişkiler bölümü, ülke masaları, Bulgaristan ülke profili sayfasından "Güncel ihale duyuruları" kısmında yayınlanmaktadır.

Serbest Bölgeler ve Sanayi Bölgeleri

Serbest Bölgeler

Ülkede her biri önemli ulaşım rotaları üzerinde kurulu 6 serbest bölge bulunmaktadır. İki tanesi Tuna üzerinde Vidin ve Ruse'dedir. Diğer iki serbest bölge, Trans-Avrupa otoyolu kesişim noktaları üzerinde bulunmaktadır. Bunlardan biri Bulgar-Sırp sınırı üzerindeki Dragoman, diğeri ülkenin Yunanistan ve Türkiye ile sınırları üzerindeki Svilengrad'tır. Ülkenin ikinci büyük şehri Filibe'de de bir serbest bölge bulunmaktadır. Ülkenin Karadeniz'deki en büyük limanı olan Burgaz'da da bir serbest bölge kurulmuştur.

Yabancı özel ve tüzel kişiler ve % 1 ve üzeri yabancı sermayeli Bulgar şirketleri serbest bölgelerde faaliyet gösterebilmektedir. Dolayısıyla, yabancı sermayeli şirketler, bu bölgelerde Bulgar şirketleriyle aynı veya daha iyi yatırım fırsatlarına sahiptir. Burada yasal olan her çeşit ekonomik faaliyete izin verilmektedir.

Bölgelerdeki imkanlar, kolaylıklar ve hizmetler depolama, paketleme, markalama dağıtım, re-eksport v.b. genel ticari faaliyetler için elverişli ve uygundur. Serbest bölgeler yalnızca belirli şartlarda üretim faaliyetleri için uygundur (Örn: Dahilde işleme ve diğer gümrük rejimlerinin uygulanması sayesinde).

Serbest bölgelerde genellikle KDV ve gümrük vergisi uygulaması bulunmamaktadır. Bulgaristan'ın AB'ye girmesiyle, bu bölgelerden AB'ye ihraç edilen mallar KDV ve gümrük vergisinden muaftır. Bölgelerin işleyişi Gümrükler Kanunu ve 2242 numaralı Serbest Bölgeler Hakkında Kararname çerçevesinde yürütülmektedir. Gümrük Kanunu'na göre, serbest bölgeler Bulgar gümrük sınırları dışındaki alanlar olup, sabit giriş ve çıkış noktaları bulunmaktadır. Serbest bölgelerin yasal statüsü Anonim Şirket'tir, arsa ve altyapı devlet tarafından sağlanmıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ruşçuk Serbest Bölgesi

Ruşçuk Serbest Bölgesi, ülkedeki en büyük serbest bölgedir. Tuna nehri kıyıları üzerinde kurulmuş olup, Ruşçuk kenti, Ruşçuk limanı ve Bulgaristan ve Romanya'yı birbirine bağlayan Tuna Köprüsü'ne yakındır. Bölge, halihazırda, 30 000 metrekarelik alana sahip 29 binayı, 20 000 metrekarelik açık depolama alanını, bir demiryolu istasyonunun, petrol ürünleri deposunu v.b. içeren 370 bin metrekare endüstriyel alanı işletmektedir.

Bölgenin sunduğu avantajlar şunlardır:

- Yabancı ülke menşeli mal ve hizmetler KDV ve gümrük vergilerinden muaftır.
- İyi gelişmiş bir altyapıya sahiptir.
- 24 saat güvenlik hizmeti sunulmaktadır.
- Bankacılık, gümrük, muhasebe hizmetlerine ve hukuki hizmetlere erişim kolaydır.

İletişim Bilgileri:

71, Tutrakan Blvd., P.O.B. 107

7003 Ruse, Bulgaria

Tel: +359 82 831 111

Faks: +359 82 831 112

E-mail: manager@freezone-rousse.bg

Web: www.freezone-rousse.bg

Filibe Serbest Bölgesi

Ülkenin ikinci büyük kenti Filibe'de kurulu olan Filibe Serbest Bölgesi, önemli ulaşım noktaları üzerinde bulunmaktadır. İyi kurulmuş bir demiryolu ağı ve karayolu ağından faydalanmaktadır. Filibe Uluslararası Havaalanı bölgeye yalnızca 10 km uzaklıktadır.

Filibe Serbest Bölgesi, firmalara özellikle ofis ve depo olanakları yönünden avantaj sağlamaktadır. Her bir firmanın ihtiyaçlarına göre ofis ve depolar uyarlanabilmektedir.

Faaliyetleri için merkez büro olarak kullanmak isteyen firmalara Serbest Bölgenin sunduğu hizmetler şöyledir:

- Ticaret, depolama;
- Montaj, üretim;
- Paketleme, yeniden paketleme, markalama;
- Sekreterlik hizmetleri ve kolaylıkları;
- Modern telekomünikasyon ekipmanı;
- Alan üzerinde, yerinde gümrük işlemleri;
- İdari prosedür ve formalitelerin yürütülmesi;

İletişim Bilgileri:

242A Vasil Levski Street (Karlovsko Shosse), P.O. Box 75, 4003 Plovdiv, Bulgaria

Ticaret Bölümü: +359 32 906 232

E-mail: trade@freezone.bg

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Web: www.freezone.bg

Vidin Serbest Bölgesi

Vidin Serbest Bölgesi, Batı Avrupa ve Ortadoğu arasındaki stratejik uluslararası yola çok yakın konumlanmıştır. Bölge bu nedenle iyi düzeydeki yol ve demiryolu şartlarından yararlanmaktadır. Tuna üzerindeki bir liman işletmesine de komşudur. Bölge, 7 300 metrekarelik kapalı depo ve 3 000 metrekarelik açık depolama alanı işletmektedir. Bölge ayrıca önemli bir elektrik (Bağımsız elektrik üretim tesisi de bulunmaktadır) ve su kapasitesine sahiptir. Vidin Serbest Bölgesi toplam 308 672 metre karelik bir alanın üzerinde yer almaktadır. Bölge, yeni Tuna Nehri Köprüsü'nün inşasının planlandığı yerin yanında konumlanmıştır.

Yabancı işletmelerin bölgede kendi başlarına ya da Bulgar firmaları ile ortaklık kurmak sureti ile yürütebilecekleri faaliyetler şöyledir:

- İthal edilen ürünlerin nakliye, yükleme-boşaltma işlemleri;
- Saklama, depolama;
- İthal edilen ürünlerin işlenmesi (paketleme, markalama v.b.)
- Temsilcilik, acentalık v.b. ticari faaliyetler;
- Bankacılık ve diğer finansal işlemler, sigortacılık;

İletişim Bilgileri:

Severna Promishlena Zona, Vidin 3700

Tel: +359 94 602 060

Faks: +359 94 602 046

E-mail: freezonevidin@abv.bg

Web: <http://freezonevidin.bg/en/node/53>

Burgaz Serbest Bölgesi

Burgaz Serbest Bölgesi, Bulgaristan'ın ikinci büyük Karadeniz limanı olan Burgaz limanı yanına kurulmuş olup, Burgaz bölgesinin coğrafi ve stratejik konumunun ve yoğun ticaret ilişkilerinin avantajlarından faydalanmaktadır.

Burgaz Serbest Bölgesi, firmaların gümrükten henüz çekilmemiş ve daha sonra ihraç edilecek malları için açık saklama alanları ve kapalı depo olanakları sunmaktadır. Bölge ayrıca, modern altyapıya sahip terminallerinde üretim için depo olanakları da sunmaktadır.

Terminaler:

The Dry Port: Burgaz Serbest Bölgesinin ana terminali olup, uluslararası kara ve demiryolu sistemlerine direkt erişim sağlamaktadır. Toplam alanı 23 hektardır. Bu alanın 14.500 metrekaresi kapalı depo, 102.000 metrekaresi ise açık depodur. The Free Zone BDJ: 7.000 metrekarelik depo ve üretim alanına sahip, Burgaz Demiryolu İstasyonu'nda bulunan bir terminaldir. The Free Airport: Burgaz Uluslararası Havaalanı'nda bulunan terminal, 15 hektarlık alana sahip olup, uluslararası kargo uçuşlarını idare etme kapasitesine sahiptir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

İletişim Bilgileri:

5 Trapezitsa St., P.O.B. 154, 8000 Bourgas, Bulgaria

Tel: +359 56 842 047

Faks: +359 56 841 562

E-mail: info@freezonebourgas.com

Web: www.freezonebourgas.com

Svilengrad Serbest Bölgesi

Svilengrad Serbest Bölgesi, Bulgaristan'ın iki sınır komşusu Yunanistan ve Türkiye'ye çok yakın bir mesafede kurulmuştur. Svilengrad serbest bölgesinde yükleme-boşaltma, tüm nakliye işlemleri, depolama; yakıt ikmal; bankacılık ve diğer finansal hizmetler; dizel-benzin satışı gibi hizmetler sunulmaktadır.

İletişim Bilgileri:

6500, Svilengrad, Bulgaria

Tel: +359 897 479 407

E-mail: sz_svilengrad@abv.bg

Dragoman Serbest Bölgesi

Dragoman Serbest Bölgesi, Sofya-Belgrad-Viyana otoyolu ve demiryolu kesişimi yakınındaki Dragoman kentinde kuruludur. Bölgede depolama, ürün işleme, ticari faaliyetler, bankacılık ve finans hizmetleri, sigortacılık hizmetleri gibi faaliyetlerde bulunulabilmektedir.

İletişim Bilgileri:

16, Zahari Stoyanov Str., 2210 Dragoman, Bulgaria

Tel/Faks: +359 7172 24 31

Sanayi Bölgeleri

Bulgaristan'daki sanayi bölgeleri, üretim, depolama, lojistik ve diğer faaliyetler için oldukça çekici koşulları uygun fiyatlara (yaklaşık 25-40 EUR/m²) sunmaktadır. Yatırım projeleri devlet, belediyeler ve çeşitli yerel ve yabancı ticaret ve sanayi odaları tarafından desteklenmektedir.

Halihazırda, Bulgaristan'da yerli ve yabancı yatırımcının faaliyet gösterdiği işler durumda 14 sanayi bölgesi bulunmaktadır. 21 adet sanayi bölgesi hemen hemen tamamlanmış olup, yatırımcılar için hazır durumdadır ve 27 adet de yapım aşamasındadır.

Son bir kaç yılda Bulgaristan pazarına giriş yapan üreticilerin yarısından fazlası otomotiv sektöründendir. Ülkelere göre dağılımına bakıldığında, % 31'i Alman, % 19'u Türk, % 13'ü de İsviçre menşeli yatırımlar olduğu görülmektedir. Otomotiv sektörü için en çekici bölgeler ise Filibe (% 31), Sofya (% 19), Rusçuk ve Sliven (% 13) ile Plevne (% 6) olmuştur.

AB yasaları ile uyum süreci, bölgesel idareleri yerel ekonomileri canlandırmak ve güçlendirmek için yabancı yatırımcı çekmeye teşvik etmiştir. Özel sektör işbirliği ile arsa, altyapı ve benzeri kaynakları sağlayarak, sanayi bölgeleri ve yüksek teknoloji parkları yapımı

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

geliştirilmektedir. Yapım aşamasında olan sanayi bölgeleri; Bojurişte (Sofya'nın biraz dışında), Burgaz, Varna, Karlovo (Plovdiv yakınlarında) ve Teliş (Plevne yakınlarında). Sofia Tech Park, Bulgaristan Bilim Akademisi ile güçlerini birleştirerek, yüksek düzeyde AR-GE ve uluslararası ve yerel iş dünyası için yüksek teknoloji inkubatörü olması beklenmektedir. Devlet, sanayi bölgeleri ve teknoloji parkları kurulumunu ve doğrudan yabancı yatırım akışını desteklemek amacıyla Ulusal Sanayi Bölgeleri Şirketi kurmuştur.

Ulusal Sanayi Bölgeleri Şirketi internet sayfası:

<http://nciz.bg/>

Bulgaristan Yatırım Ajansı sanayi bölgeleri ile ilgili bilgi:

<http://www.investbg.government.bg/en/destinations>

Başlıca Basın-Yayın Kuruluşları, Radyo ve Televizyon Kanalları

TV Kanalları

Normal antenle izlenebilen Bulgar televizyon kanalları Kanal 1 (BNT 1), BTV, Nova TV, TV 7'dir. Ayrıca, kablolu TV'ye abone olunarak yaklaşık 150 civarında yerli ve yabancı kanal da izlenebilmektedir. Bulsatcom ile Blizoo kablolu TV hizmetleri sunan şirketlerin en büyükleridir. Bazı operatörlerin Türkçe kanalları mevcuttur, ayrıca yayınlanan bazı kanallarda dil ayarları Türkçe seçeneğini de sunmaktadır.

Bulgar televizyonunda yayınlar Bulgarcadır. Yabancı filmler zaman zaman altyazılı orijinal dilinde, ancak genelde Bulgarca dublaj ile yayınlanmaktadır.

Bulgaristan'da uydu anten kullanımı serbesttir. Kişisel uydu antenler aracılığıyla Türk özel ve resmi televizyon yayınlarının yanı sıra, çok sayıda yabancı kanal da net olarak seyredilebilmekte, bazı Türk özel radyo istasyonları da dinlenebilmektedir.

Radyo Kanalları

En çok dinlenen ulusal radyo kanalları Darik, FM+, Horizont, Radio City, Vitosha, N-Joy, Fresh, Radio 1, BG Radio, Jazz FM, Z-Rock v.b. Bunların dışında yerel yayın yapan birçok radyo kanalları da mevcuttur.

“FM” radyo bandından müzik ağırlıklı yayın yapan yerli Bulgar istasyonlarının yanı sıra, mahallinden aktarıcı olarak yayın yapan çok sayıda yabancı radyo kanalı da net olarak dinlenebilmektedir. “BBC (91.00)” ve “Radio France Internationale (103.6)” Sofya’da dinlenebilmektedir.

Gazeteler

En çok okunan günlük gazeteler Capital Daily, Trud, 24 Çasa, Standart, Monitor, Sega v.b. En çok okunan haftalık ekonomi ve politika gazetesi Capital'dir. İnşaat alanında en çok okunan gazete Stroitelstvo Gradat'tır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Dergiler

Tasarımdan moda, ekonomiden politikaya, bilimden bilişime birçok konuyu işleyen çok sayıda dergi bulunmaktadır. Bazıları şöyledir: İkonomika (Ekonomi), Manager (Ekonomi), Tvoyat Biznes (Ekonomi, yatırım), Forbes BG (Ekonomi), Jenata Dnes (Bayanlara yönelik dergi), Eva (Bayanlara yönelik dergi), Elle (Bayanlara yönelik dergi), Bliasak (Bayanlara yönelik dergi), Bulka (Düğün), Svatba (Düğün), Auto Bild BG (Otomobil), Nash Dom (Mobilya, iç mimari), Idealen Dom (Mobilya, iç mimari), Agronom (Tarım), Agrobusinessat (Tarım), Bulgarski Fermer (Tarım). National Geographic, BBC Knowledge gibi bazı dergiler Bulgarca olarak da yayınlanmaktadır.

Firma veritabanları/ticari kataloglar

<http://www.bgcatalog.com/index.php?lang=3>
<http://www.need.bg/en>
<http://beis.bia-bg.com/index.php?lang=en&p=searchbeis&selcomp=>
<http://www.business.bg/en>
<http://yellowpages.bg/>
<http://www.informator.bg/cgi-bin/index.pl?LANG=en>
<http://www.build.bg/en/index.html>
<http://timberchamber.com/en>
<http://www.investbulgaria.com/searchCompany.php>
<http://infobulgaria.info/bbs.php?&lang=2>

YIL İÇİNDE AÇILAN FUARLAR

Tablo 34

Bulgaristan'da Düzenlenen Önemli Fuarlar

Sıra	Fuarın Adı	Fuarın düzenlendiği şehir	Fuarın düzenlendiği sektör	Organizatörün adı	Organizatör web adresi
1	Medicus, Dento, Galenia : 19.10.2016 – 22.10.2016	Filibe/Plovdiv	Tıbbi teknoloji, sağlık, eczacılık	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
2	Bulcontrola : 05.04.2016 – 08.04.2016	Sofya	Enerji üretimi ve yönetimine ilişkin modern teknolojiler, ölçme aletleri, otomasyon	Bulgarreklama Ajansı Ltd.	http://iec.bg/bg
3	Bulgaria Building Week : 16.03.2016 – 19.03.2016	Sofya	İnşaat	Bulgarreklama Ajansı Ltd.	http://iec.bg/bg
4	Stroiko 2000: 05.10.2016 – 09.10.2016	Sofya	İnşaat	Mini Art	http://www.stroiko2000.com
5	Technomebel : 19.04.2016 – 23.04.2016	Sofya	Mobilya	Bulgarreklama Ajansı Ltd.	http://iec.bg/bg
6	SIHRE : 09.11.2016 – 12.11.2016	Sofya	Otel ve lokanta ekipmanları	Bulgarreklama Ajansı Ltd.	http://iec.bg/bg
7	International technical fair : 26.09.2016 – 01.10.2016	Filibe/Plovdiv	Yatırım malları ve teknoloji	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
8	Nasluka – Hunting, Fishing, Sport: 15.09.2016 – 18.09.2016	Sofya	Avcılık, Balıkçılık ve Spor	Inter Expo Center - Sofya	http://iec.bg/bg
9	Interfood & Drink: 09.11.2016 – 12.11.2016	Sofya	Yiyecek, içecek, ambalaj, makine ve teknolojisi	Inter Expo Center - Sofya	http://iec.bg/bg
10	Meat mania: 09.11.2016 – 12.11.2016	Sofya	Et endüstrisi	Inter Expo Center - Sofya	http://iec.bg/bg
11	The World of Milk: 09.11.2016 – 12.11.2016	Sofya	Süt endüstrisi	Inter Expo Center - Sofya	http://iec.bg/bg
12	Aquatech : 26.09.2016 – 01.10.2016	Filibe/Plovdiv	Su Yönetimi ve Teknolojileri	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
13	Autotech: 26.09.2016 – 01.10.2016	Filibe/Plovdiv	Uluslararası Ulaştırma ve Oto Servis Ekipmanları Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
14	Machine building: 26.09.2016 – 01.10.2016	Filibe/Plovdiv	Makine İnşaat Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
15	Stroytech: 26.09.2016 – 01.10.2016	Filibe/Plovdiv	Uluslararası İnşaat Malzemeleri, Makinaları ve Teknolojileri Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
16	Chemical industry 26.09.2016 – 01.10.2016	Filibe/Plovdiv	Kimya Sanayi Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
17	Eltech: 26.09.2016 – 01.10.2016	Filibe/Plovdiv	Elektronik ve Elektrik Mühendisliği Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
18	Eneco: 26.09.2016 – 01.10.2016	Filibe/Plovdiv	Enerji Mühendisliği ve Ekoloji Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
19	İnfotech: 26.09.2016 – 01.10.2016	Filibe/Plovdiv	Bilgi Teknolojileri Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
20	World of Furniture: 19.04.2016 – 23.04.2016	Sofya	Mobilya	Bulgarreklama Ajansı Ltd.	http://iec.bg/bg

Bulgaristan'da düzenlenen tüm fuarların listesine www.bcci.bg/fairs/calendar adresinden ulaşılabilir. Belli başlı fuar organizatörleri ve adres bilgileri ise aşağıda verilmiştir:

Tablo 35

Bulgaristan'da Belli Başlı Fuar Organizatörleri

<p><u>PLOVDIV/FILIBE – Uluslararası Fuarı</u></p> <p>37, Tzar Boris III - Obedinitel Blv., 4003 Plovdiv Tel: (+359) 32 902 373 Faks: (+359) 32 902 432 E-mail: fairinfo@fair.bg Web: www.fair.bg/en</p>	<p><u>Inter Expo Center:</u></p> <p>147, Tzarigradsko shosse, 1784 Sofia Tel.: (+359 2) 4013 220, 965 52 20 Faks: (+359 2) 965 52 31 E-mail: iec@iec.bg Web: http://iec.bg/en</p>
<p><u>Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası</u></p> <p>9, Iskar Str., 1058 Sofia Tel.: (+359 2) 811 74 00, 987 26 31 Faks: (+359 2) 987 32 09 E-mail: fairs@bccci.bg Web: www.bccci.bg</p>	<p><u>Via Expo:</u></p> <p>22, Pobeda Str., Fl. 1, 4003 Plovdiv Tel./Fax: (+359 32) 960 011, 966 813 E-mail: office@viaexpo.com Web: www.viaexpo.com</p>
<p><u>Mini Art</u></p> <p>Tel/fax: +359 2 963 06 05, 963 11 30 E-mail: office@stroiko.eu Web: http://stroiko2000.com/en/</p>	

BELLİ BAŞLI EKONOMİK VE TİCARİ KURULUŞLAR, PORTALLER, RESMİ KURUMLAR

Belli Başlı Kuruluşlar

KOBİ Geliştirme Ajansı (Bulgarian Small and Medium Enterprises Promotion Agency)

Ekonomi ve Enerji Bakanlığı'na bağlı ve küçük, orta büyüklükteki işletmeleri destekleyen ve ticareti geliştirme ajansı olarak faaliyette bulunan bir kuruluştur.

2-4, Lege Str.

Sofia 1000

Tel: +(359) 2 940 79 40

E-mail: office@sme.government.bg

Web: www.sme.government.bg

Yatırım Ajansı (Invest Bulgaria Agency)

Ekonomi ve Enerji Bakanlığı'na bağlı, büyük yabancı yatırımların teşviği ve devletle ilişkilerine destek veren bir ajanstır.

31, Aksakov Street

Sofia 1000

Tel: +(359) 2 985 55 00

Faks: +(359) 2 980 13 20

E-mail: iba@investbg.government.bg

Web: <http://investbg.government.bg>

Özelleştirme Ajansı (Privatization Agency)

23, Vrabcha Street

1000 Sofia

Tel: +(359) 2 970 16 00

Faks: +(359) 2 980 16 77

E-mail: press@priv.government.bg

Web: www.priv.government.bg

Gümrük Ajansı (Customs Agency)

47, Rakovski Street

1202 Sofia

Tel: +(359) 2 9859 45 28

Faks: +(359) 2 9859 40 66

E-mail: pr@customs.bg

Web: www.customs.bg

Ulusal İstatistik Enstitüsü (National Statistical Institute)

2, P. Volov Street

1038 Sofia

Tel: +(359) 2 985 71 11

E-mail: info@nsi.bg

Web: www.nsi.bg

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası

(Bulgarian Chamber of Commerce and Industry-BCCI)

Bulgaristan'daki bölgesel ticaret ve sanayi odalarını ve sektörel odaları şemsiyesi altında toplayan ticaret odaları birliğidir. Bütçeden pay almaktadır. Başkanı, Türkiye'deki DEİK ile birlikte Türk – Bulgar İş Konseyi'nin eş başkanlığını yürütmektedir.

9, Iskar Str.

1000 Sofia

Tel: +(359) 2 811 74 00

Faks: +(359) 2 987 32 09

E-mail: bcci@bcci.bg

Web: www.bcci.bg

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nın Arbitraj Mahkemesi'ne bağlı, firmalar arasında meydana gelen anlaşmazlıkların çözümünde mahkemeye gidilmeden arabuluculuk yapan Aracılık Merkezi (Mediation Centre) faaliyette bulunmaktadır.

Bulgaristan Sanayi Odası (Bulgarian Industrial Association – BIA)

Bulgaristan'daki bölgesel ve sektörel sanayi odalarını şemsiyesi altında toplayan sanayi odaları birliğidir. Bütçeden pay almamaktadır. Bünyesinde arbitraj mahkemeleri de bulunmaktadır.

16-20, Alabin Street, 1000 Sofia

Tel: +(359) 2 932 09 11

Faks: +(359) 2 987 26 04

E-mail: office@bia-bg.com

Web: www.bia-bg.com

Bulgaristan İnşaat Odası

6, Mihail Tenev Street, 1784 Sofia

Tel: +(359) 2 806 29 12

Faks: +(359) 2 963 24 25

E-mail: office@ksb.bg

Web: www.ksb.bg

Bulgaristan İşverenler ve Sanayiciler Konfederasyonu (Confederation of Employers and Industrialists in Bulgaria)

8, Han Asparuh Str., Sofia 1463

Tel: +(359) 2 981 9169

Faks: +(359) 2 988 6776

E-mail: office@ceibg.bg

Web: www.krib.bg

Bulgaristan KOBİ Derneği (NASMB)

15A, Tsarigradsko Shose, fl.3, apt.6

1124 Sofia

Tel/Fax: +(359) 2 491 42 12

Web: <http://nasmb-bg.org/english-version/>

PLOVDIV/FİLİBE Uluslararası fuarı

En büyük fuar organizatörüdür.

37, Tzar Boris III - Obeditel Blv.
Plovdiv 4003
Tel: +(359) 32 902 494
Fax: +(359) 32 902 432
E-mail: fairinfo@fair.bg
Web: www.fair.bg

Bulgaristan Ekonomi Forumu – BEF

Etkili bir sivil toplum örgütüdür. Ekonomi, ticaret ve enerji alanlarında konferans ve sempozyumlar düzenlemektedir.

86, Vitosha Blvd., Floor 4
1463 Sofia
Tel: +(359) 2 951 52 59
Faks: +(359) 2 953 29 24
E-mail: info@biforum.org
Web: www.biforum.org

Bulgar Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Şirketleri Derneği – AEBTRI

UND benzeri, mal ve yolcu taşımacılığı ve yolların düzenlenmesi ile ilgilenen etkili bir sivil toplum kuruluşudur.

6, Iskarski prolom Str.
Sofia 1680
Tel: +(359) 2 958 14 75, 958 14 76, 958 14 13
Faks: +(359) 2 958 10 91, 958 12 59
E-mail: aebtri@aebtri.com
Web: www.aebtri.com

Meteoroloji ve Teknik Gözetim Devlet Ajansı

52A, G. M. Dimitrov Blvd.
1797 Sofia
Tel: +(359) 2 892 97 45, 892 97 48
Faks: +(359) 2 986 17 07
E-mail: damtn@damtn.government.bg
Web: www.damtn.government.bg

Patent Ofisi

52-B, Dr. G. M. Dimitrov Blvd.
1040 Sofia
Tel: +(359) 2 970 13 02
Faks: +(359) 2 870 83 25
E-mail: bpo@bpo.bg
Web: www.bpo.bg

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası – EBRD

17, Moskovska Street
1000 Sofia

Tel: +(359) 2 932 14 14
Faks: +(359) 2 932 14 41
Web: <http://www.ebrd.com/bulgaria.html>

Avrupa Yatırım Bankası

2A, Saborna Street
1000 Sofia
Tel: +(359) 2 926 42 90
Faks: +(359) 2 926 42 00
E-mail: sofia@eib.org

Dünya Bankası

36, Dragan Tsankov Street
World Trade Center
1057 Sofia
Tel: +(359) 2 969 72 39
Faks: +(359) 2 971 20 45
E-mail: itaushanova@worldbank.org
Web: www.worldbank.org

Bulgaristan Avrupa Programları Danışmanları Derneği

Kristina Tsvetanska – Yönetim Kurulu Başkanı
5, Lachezar Stanchev Str., Sopharma Business Towers,
B Blok, fl. 12, Sofia
Tel/Faks: +359 2 810 00 71
E-Mail: info@bakep.org
Web: www.bakep.org

İhracat Sigorta Ajansı (Bulgarian Export Insurance Agency)

55, Al. Stamboliiski Blvd., Fl. 1
Sofia 1301
Tel: +(359) 2 923 69 11
Faks: +(359) 2 987 06 65
E-mail: office@baez.bg
Web: www.baez.bg/english

Rekabeti Koruma Kurumu (Commission for Protection of Competition)

18, Vitosha Blvd.
Sofia 1000
Tel: +(359) 2 935 61 13
Faks: +(359) 2 980 73 15
E-mail: cpcadmin@cpc.bg
Web: www.cpc.bg

Standardizasyon Kurumu (Bulgarian Institute for Standardization)

Lachezar Stanchev Str. No: 13, Izgrev
1797 Sofia
Tel: +(359) 2 817 45 23
Faks: +(359) 2 817 45 35
E-mail: info@bds-bg.org
Web: www.bds-bg.org

Türk İşadamları v.b. Derneklerinin İsim, Adres, Telefonları

Bulgar-Türk Ticaret ve Sanayi Odası (BULTİŞAD)

Başkan : Fikret İnce
Adres : 67A, Simeon Veliki Blv., Shumen
Tel : +359 54 830 485, +359 54 830 547
Cep : +359 876 631 071
E-mail : office@bgtrchamber.com
Web : <http://bgtrchamber.com/>

Türk - Bulgar Ticaret ve Sanayi Odası

Başkan : Zeki Bayram
Adres : Vasil Levski Sok., No: 140, Kat: 2, ofis 5-8, Sofya
Tel/Fax : +359 2 945 39 55
Cep : +359 878 134 528
E-Mail : office@tbcci.bg
Web : www.tbcci.bg

Bulgar - Türk İşadamları Derneği (BULTİŞ)

Başkan : Donka Koleva
Adres : Vladaya Sok., No: 3, 4000 Filibei
Tel/Fax : +359 878 106 178
E-mail : tmr@abv.bg

Bulgaristan'daki Mesleki Kuruluşlar

Asmacılar ve Şarap Üreticileri Odası	www.bulgarianwines.org
Meyve ve Sebze İşleyen Şirketler Birliği	www.org-bg.net
Bitkisel Yağlar ve Petrol Ürünleri Üreticileri Derneği	www.sunoil-bg.org
Mandıracılar Derneği	www.milkbg.org
Et İşleyen Şirketler Derneği	http://www.amb-bg.com/
Meşrubatçılar Derneği	www.bsda-bg.org
Endüstriyel Ekmek Odası	www.bread-industrial.org
Fırıncılar Federasyonu	www.hlebarstvo.bg
Şeker Üreticileri ve Şeker Ürünleri Birliği	http://www.usspp.com
Değirmenciler Birliği	www.ubm-bg.org
Biracılar Derneği	www.pivovari.com
Kanatlı Hayvan Yetiştiricileri Derneği	www.bpu-bg.org
Kimya Sanayisi Odası	www.bcci2001.com
Selüloz Ve Kağıt Sanayi Odası	http://www.bappi.org/

Deri, Kürk, Ayakkabı Ve Tuhafiye Derneği	http://www.leather-shoes.eu
Konfeksiyon ve Tekstil Üreticileri ve İhracatçıları Birliği	www.bgtextiles.org
Bulgar Moda Derneği	www.camaramoda.bg
Ulusal Otel, Restoran, Kafeterya İşletmecileri Derneği	www.xopeka.com
Otel ve Restoranlar Birliği	www.bhra-bg.org
Bulgaristan İnşaat Odası	www.ksb.bg
Ulusal Emlak Birliği	www.nсни.bg
Bulgar İlaç Üreticileri Derneği	www.bgpharma.bg
Matbaacılar Birliği	www.printunion-bg.org
Pencere ve Kapı Üreticileri Derneği	www.bulwindoors.org
Bulgaristan Ulaştırma ve Lojistik Derneği	http://nsbs.bg/en/home

AB Fonları ile İlgili Web Sayfaları

AB Fonları resmi sayfası: <http://www.eufunds.bg/>
2014-2020 Dönemi Operasyonel Programları: <https://www.eufunds.bg/en/programming-period-2014-2020>
Bölgesel Kalkınma Operasyonel Programı: <http://www.bgregio.eu/en/>
Ulaştırma ve Ulaştırma Altyapısı Operasyonel Programı: <http://www.optransport.bg/page.php?c=209>
Bulgaristan Avrupa Programları Danışmanları Derneği: www.bakep.org

Belli Başlı Ekonomi ve Haber Portalleri

Piyasa Ekonomisi Enstitüsü: <http://ime.bg/en/>
Dnevnik Portalı: <http://www.dnevnik.bg/>
Capital Gazetesi: http://www.capital.bg/?ref=top_lenta
Trud Gazetesi: <http://www.trud.bg/>
24 Chasa Gazetesi: <https://www.24chasa.bg/>
Sega Gazetesi: <http://www.segabg.com/>
Haber Portalleri:
<http://www.novinite.com/>
<http://www.novini.bg/>
<http://www.dariknews.bg/>
<http://www.vesti.bg/>
<https://news.bg/>
<http://www.mediapool.bg/>
Yatırım/Ekonomi Portalı: <http://www.investor.bg/>
Finans/Sermaye Pazarı Portalı: <http://www.infostock.bg/infostock/control/home>
Ekonomi Portalı: <http://econ.bg/>
Ekonomi/Finans Portalı: <https://money.bg/>
Ekonomi/Finans Portalı: <http://www.banker.bg/>
Ekonomi Portalı: <http://www.manager.bg/>

Bulgaristan'da Bazı Resmi Kurumların Web Siteleri

Cumhurbaşkanı: <http://www.president.bg/>

Bakanlar Kurulu: <http://www.government.bg/fce/index.shtml?s=001&p=0023>

Parlamento: <http://www.parliament.bg/en>

Tarım ve Gıda Bakanlığı: <http://www.mzh.government.bg/mzh/en/Home.aspx>

Savunma Bakanlığı: <http://www.mod.bg/en/index.php>

Eğitim ve Bilim Bakanlığı (Bulgarca): <http://www.minedu.government.bg>

Çevre ve Su İşleri Bakanlığı: <http://www3.moew.government.bg/?&lang=en>

Maliye Bakanlığı: <http://www.minfin.bg/en>

İçişleri Bakanlığı: <http://www.mvr.bg/en/default.htm>

Dışişleri Bakanlığı: <http://www.mfa.bg/setlang/en/>

Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanlığı: <http://www.mrrb.government.bg/en/>

Ekonomi Bakanlığı: <http://www.mi.government.bg/en>

Enerji Bakanlığı: <http://www.me.government.bg/en>

Turizm Bakanlığı: <http://www.tourism.government.bg/en>

Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı:

<http://www.mtitc.government.bg/index.php>

Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı (Bulgarca):

<http://www.mlsp.government.bg/index.php?section=HOMEN2&lang=eng>

Sağlık Bakanlığı (Bulgarca): <http://www.mh.government.bg>

Kültür Bakanlığı: <http://mc.government.bg/index.php?l=2>

Adalet Bakanlığı (Bulgarca): <http://www.justice.government.bg/>

Diğer Resmi Kurumlar

Bulgar Yatırımlar Ajansı: <http://investbg.government.bg>

Ulusal İstatistik Enstitüsü: <http://www.nsi.bg/en>

Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Ajansı: <http://www.priv.government.bg/en>

Bulgaristan Merkez Bankası: <http://www.bnb.bg/?toLang=EN>

Gümrükler Ajansı: <http://www.customs.bg/en>

KOBİ Geliştirme Ajansı: <http://www.sme.government.bg/en>

Bulgaristan Akreditasyon Servisi Ajansı: <http://www.nab-bas.bg/en>

Bulgar Bilimler Akademisi: <http://bas.bg/bulgarian-academy-of-science>

Ulusal Demiryolu Altyapısı Şirketi – NRIC: <http://www.rail-infra.bg/home/?context=en>

Bulgaristan Belediyelerinin Milli Birliği: <http://projects-namrb.org/index.php/en/>

Bulgaristan Rekabet Kurumu: <http://www.cpc.bg/default.aspx>

Bulgaristan Standardizasyon Kurumu: <http://www.bds-bg.org/en>

Finansal Denetim Komisyonu: www.fsc.bg/en/

Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası: <http://www.bse-sofia.bg/?page=main&language=en>

Türkiye Cumhuriyeti Bulgaristan Temsilcilikleri

T.C. Sofya Büyükelçiliği: <http://sofya.be.mfa.gov.tr/>

T.C. Filibe Başkonsolosluğu: <http://filibe.bk.mfa.gov.tr/>

T.C. Burgaz Başkonsolosluğu: <http://burgaz.bk.mfa.gov.tr/>

T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği: www.ekonomi.gov.tr adresinden Dış İlişkiler, Ülke Masaları, Bulgaristan bölümünden ulaşılabilir.

M. Emrah SAZAK **Ticaret Başmüşaviri**

Türkiye Cumhuriyeti Sofya Büyükelçiliği
Ticaret Müşavirliği
Bilgaria Bulvarı № 98, Giriş D, kat 7, Sofya 1680
Telefon: 00359 2 958 12 02
Fax: 00359 2 958 14 25
Web: www.economy.gov.tr

İletişim : İlave etmek istediğiniz konular ve öneriler için bize e-mail adresimiz üzerinden ulaşabilirsiniz : sofya@ekonomi.gov.tr